

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN
VERGADERING VAN 22 FEBRUARI 2023

Inhoud

1. Opening, welkom en mededelingen	2
2. Regeling van werkzaamheden en vaststelling van de agenda	2
3. Bespreekpunten	6
A. Voordracht: Startnotitie Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied Groningen.....	6
B. Brief: Evaluatie Ganzenakkoord 2014	44
C. Brief: Stand van zaken verkenning project Ring-West Verbindt en	56
opwaardering N355 fase 1	56
D. Voordracht: Aanbevelingen rapport Noordelijke Rekenkamer – ‘Kennis maakt kracht’	56
E. Initiatiefvoorstel: Verhoging bijdrage fractieondersteuning	60
F. Agenderingsverzoek SP – Energie terug in publieke handen (<i>motiedebat</i>)	68
G. Voordracht: Steun slachtoffers aardbevingen Turkije en Syrië	85
H. Agenderingsverzoek PVV – Zorginitiatief Wedde dat 't lukt (<i>motiedebat</i>)	90
I. Extra voeding voor Voedselbanken (<i>motiedebat</i>)	95
4. Hamerstukken.....	99
5. Ingekomen brieven	102

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 22 FEBRUARI 2023

Voorzitters: de heer F.J. Paas en de heer R. Visser

Griffier: mevrouw H. Engels-van Nijen

Aanwezige 37 leden Provinciale Staten: de heer N. Bakker (VVD), E.J. Bennema (VVD), de heer J. Bergsma (CDA), mevrouw P. Blink (Groninger Belang), de heer B. de Boer (GroenLinks), de heer J.T. Boonstra (CDA), de heer R.H. van der Born (ChristenUnie), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer J.B.G. Elshof (D66), de heer C.M. Frenay (SP), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), de heer P.J.H.M. Gerrits (D66), mevrouw I. den Haring (PvdA), de heer H. Haze (Groninger Belang), de heer H.H. Hensen (SP), de heer J.J. Hiemstra (VVD), de heer J.H. ten Hoove (50PLUS), de heer J.T. Hut (GroenLinks), de heer R. Joling (PvdA), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer L.E.J. van der Laan (Partij voor het Noorden), mevrouw J. Lesman-Veenstra (SP), de heer H.A. Marquart Scholtz (Ons Groningen), de heer M.K.R. Miesen (VVD), de heer R.J.E. Pestman (BVNL), de heer D. Ram (PVV), de heer P. Roemers (PvdA), de heer A. Schmaal (Groninger Belang), mevrouw H.T. Siersema-Orsel (GroenLinks), mevrouw S.D. da Silva Pinto (PvdA), de heer G.J. Steenberg (ChristenUnie), mevrouw R.C. ten Veen (GroenLinks), de heer R. Visser (PvdA), mevrouw J.C. Voerman (Partij voor de Dieren), de heer J.W.E. de Vries (Fractie GO), de heer R.W. de Wit (CDA), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: mevrouw A.H. Bakker (SP), de heer mevrouw P.H. Benjamins-Van Oudheusden (D66), mevrouw S. Bennett (GroenLinks), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer D. Osseweijer (Forum voor Democratie), de heer B.J. van der Werf (Forum voor Democratie),

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer T.R. van Dekken, de heer H.J. Hamster, mevrouw M.K. van Hoorn-Van Dulleman, de heer I.J.J. Rijzebol, mevrouw E.M. Wulfse

Afwezig: mevrouw F.Q. Gräper-van Koolwijk

1. Opening, welkom en mededelingen

De VOORZITTER: Zullen we beginnen? Hartelijk welkom bij de laatste inhoudelijke Statenvergadering van de politieke periode. Er komt er nog een, maar die staat in het teken van afscheid, geloofsbrieven en de administratie die na de verkiezingen nodig is. Dus dit is het laatste blok inhoud en het ziet er naar uit dat dit een fors blok is. We zullen ons niet vervelen vandaag.

We hebben een quorum.

Er is een aantal gasten op de tribune. Het is denk ik goed om dat ook even te noemen. U zit voor mij achter de kroonluchter, maar ik weet dat u er bent. U bent in de goede handen van de heer Bergsma, die de gastheer vandaag begeleidt.

Ik heb berichten van verhindering ontvangen van mevrouw Bakker, van mevrouw Benjamins, van de heer Meendering, van mevrouw Bennett en van gedeputeerde Gräper. Er is verder een stoel leeg – op dit moment visueel, maar ook wel meer – bij de stoel van de fractie van Forum voor Democratie. Dat is in verband met het vertrek van de heer Osseweijer. Hij is verhuisd naar Drenthe en er is geen opvolger om de vrijgekomen plek in te nemen. De heer Van der Werf van dezelfde fractie is overigens ook afwezig. Wellicht dat hij later vandaag nog komt.

2. Regeling van werkzaamheden en vaststelling van de agenda

De VOORZITTER: Dan beginnen we meestal een Statenvergadering – en laten we dat vandaag ook doen – met de regeling van de werkzaamheden. Ik stel voor dat we dat gaan doen. Ik loop het rijtje besprekpunten met u af. U ziet er allemaal wakker uit, dus op het moment dat u denkt dat er iets niet naar uw zin is, dan meldt u zich vast.

Na het eerste bespreekpunt, de Startnotitie Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied Groningen, gaat het tweede bespreekpunt over de afspraken uit het nieuwe Ganzenakkoord. Deze beide debatten zijn allebei aangemeld als volledige debatten.

Dan gaat het derde bespreekpunt over de Ring-West. Er was nog sprake van meerdere moties, maar ik heb begrepen dat zowel de SP als de Partij voor het Noorden geen moties meer in de binnenzak hebben, maar nog wel een woordvoering hebben. Meneer Van der Laan.

De heer VAN DER LAAN (PvN): Ja, wij hebben net even overleg gehad. Bij nader inzien mag dit agendapunt er wel af. De toezeggingen van het College waren duidelijk. Onze boodschap was: schiet een beetje op met de N355 en ga onderzoek doen naar de mogelijkheden voor een algehele nieuwe Ring-West. Die troffen wij zwart-op-wit aan in de Mobiliteitsvisie ook zoals toegezegd. Dus al met al is het wat ons betreft klaar voorlopig, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik kijk even rond of er enthousiasme voor het voorstel van de heer Van der Laan om er een hamerstuk van te maken. Dat is het geval. Ik denk dat het enthousiasme gedeeld wordt in het Collegevak.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Voorzitter, een hamerstuk met een brief?

De VOORZITTER: U hebt gelijk, we nemen er kennis van – dank u wel.

Het vierde bespreekpunt is in principe weer een volledig debat in twee termijnen, namelijk de aanbevelingen uit het rapport 'Kennis maakt kracht' van de Noordelijke Rekenkamer. Daar is een amendement op voorbereid. Dus het lijkt me verstandig om straks de indiener van dat amendement als eerste het woord te geven.

Dan is het vijfde bespreekpunt een initiatiefvoorstel van een aantal Statenleden over de verhoging van de provinciale bijdrage voor de fractieondersteuning. Dat heeft overigens nadrukkelijk te maken met de aanbevelingen van de Rekenkamer die dan in het punt vlak ervoor zijn behandeld. Maar om het praktisch en overzichtelijk te houden hebben we er twee agendapunten van gemaakt. Een aantal van de initiatiefnemers kan dan bij de beraadslaging plaatsnemen in het vak dat gereserveerd is voor de verdedigers van voorstellers. Dan kunnen we op die manier ook een debat organiseren.

Dan het zesde onderwerp staat op onze agenda als een agenderingsverzoek van de SP: 'Energie terug in publieke handen'. Er is vorige week in het presidium afgesproken dat dit de vorm zou krijgen van een motiedebat. Dus één motie en dan een vrij beknopt debat. Bent u het daarmee eens? Ik zie dat u daarmee kunt leven.

Dan het zevende onderwerp. Dat gaat over de mogelijke aankoop van gronden in het kader van de kustontwikkelingen Eems-Dollard. Daarvoor heeft Groninger Belang een amendement aangekondigd. Zijn er nog meer fracties die een amendement in gedachten hebben? Of is het van de baan? Hoe zit dat? De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij hebben gisteren er uitgebreid in de fractie over gehad. We hebben besloten om geen amendement in te gaan dienen, omdat er een toezegging is dat het landbouwgrond is, ondanks dat dit punt vrij plotseling uit de lucht komt vallen wat ons betreft. Maar we hebben geen behoefte aan het amendement omdat we een toezegging hebben. Wat ons betreft hoeft dit geen bespreekpunt te worden.

De VOORZITTER: Kan het de instemming van ons allemaal hebben om dit bespreekpunt van de agenda te halen? Dan wordt dit wél een hamerstuk, geloof ik. Dat is het geval.

Dan het achtste punt. Dat is de voordracht van het College om de slachtoffers van de aardbevingen in Turkije en Syrië te ondersteunen. Omdat deze voordracht pas eind vorige week is aangeleverd, lijkt het me goed om deze te bespreken, afgezien van dat we die hierna mogelijk nog toevoegen aan de agenda als laatste voorgeprogrammeerde agendapunt. Kan dat rekenen op uw instemming? Dat is zo. Dus hiermee hebben we de vooraf bij iedereen bekende bespreekstukken gehad.

Dan is er een aantal agenderingsverzoeken en die zijn allemaal van de PVV. Voor agenderingsverzoeken geldt dat ze ten minste de steun moeten hebben van een derde van het aantal aanwezige leden van uw Staten. Hoeveel is dat op dit moment? Dat minimumaantal is elf. Dus de steun van minimaal elf mensen is dan nodig. Ik zie de heer Van Kesteren zijn hand omhoog steken.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik zou ook willen opmerken dat als fracties de voorkeur geven aan een motiedebat, de PVV-fractie zich daar dan ook bij neer kan leggen.

De VOORZITTER: Oké. Maar laten we eerst spreken over het toevoegen aan de agenda en daarna de vorm even bespreken. Dus dat gaat om te beginnen om het agenderingsverzoek over de kerncentrale Emsland. Wie is er voor het toevoegen van dit agendapunt aan de agenda? Ik tel vijf stemmen. Wie is daartegen? Dat zijn de overige leden. Dan wordt dit agendapunt niet toegevoegd aan de agenda.

Dan het tweede agenderingsverzoek, het Zorginitiatief Wedde dat 't Lukt. Wie is er voor toevoegen van dit punt aan de agenda? Dat zijn er meer dan elf leden. Wie is daartegen? Dan wordt dit agendapunt toegevoegd als 3.H. Geldt voor dit agendapunt hetzelfde, meneer Van Kesteren, als bij het vorige dat bij de vorm eventueel een motiedebat bespreekbaar is?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dat is correct, voorzitter.

De VOORZITTER: Oké. Ik neem aan dat de PVV de enige is die zoiets heeft voorbereid. Zullen we er een motiedebat van maken? Ja?

Dan zijn we toe aan het derde agenderingsverzoek van de PVV. Dat is 'Extra voeding voor de Voedselbanken'. Wie is er voor het toevoegen van dit agendapunt? Dan moet ik gaan tellen. Dat zijn er precies elf, geloof ik. Nee, dertien. Dat is voldoende voor bespreking. De heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik zou daar toch nog wat over willen zeggen. We hebben net een motie aangenomen als Staten, die over de Voedselbanken gaat. Het tweede onderdeel van de motie is dat het College de ruimte krijgt om met de Voedselbanken en ook andere initiatieven op het gebied van armoedebestrijding in gesprek te gaan. En dit doorkruist wel volledig dat proces.

De VOORZITTER: Ik begrijp dat. Maar het is net toegevoegd. Dus wij hebben erover gestemd. Misschien had ik iets nadrukkelijker moeten rondkijken om mensen eventueel het woord te geven. Maar we hebben het net toegevoegd aan de agenda, als agendapunt 3.I. Ik stel voor dat we de voors en tegens van zo'n motie dan met elkaar bespreken. Wordt dit ook een motiedebat?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, wat ons betreft kan dat.

De VOORZITTER: Ook dit wordt een motiedebat.

Dan is er een extra verzoek, ook van de PVV, namelijk om het hamerstuk 'Rodin' alsnog te bespreken, omdat de PVV er graag een motie bij zou willen indienen. Nou was er in het presidium vorige week al afgesproken dat dit een hamerstuk zou zijn, nadat in eerste instantie de Partij voor het Noorden had aangegeven dat er mogelijk een motie bij ingediend zou kunnen worden. Met die afspraken die in het presidium zijn gemaakt, is dit geen agenderingsverzoek, maar een voorstel van orde. Dat voorstel vergt een meerderheid van stemmen, om het toe te voegen op deze manier. De heer Frenay.

De heer FRENAY (SP): Misschien heb ik niet alle actuele informatie tijdig tot mij genomen. Maar is daar ons informatie over verschaft, over de achtergrond van dit verzoek? Want anders vind ik het moeilijk om er iets van te vinden.

De VOORZITTER: Zullen we even de heer Van Kesteren of de heer Ram het woord geven om het toe te lichten? De heer Ram.

De heer RAM (PVV): Wij hebben een brief gestuurd naar de griffie en de voorzitter. Die brief is ook toegevoegd aan de agenda, die staat gewoon op de agenda. Daar staat ook onze toelichting in. Met name vinden wij het van belang omdat wij toch een heel andere koerswijziging willen wat betreft Rodin. Wij willen daar afscheid van nemen. Daar willen wij een duidelijke uitspraak over hebben van de Staten. Daarom verzoeken wij u ook om toch in ieder geval een motiedebat daarover te voeren, eventueel in beslotenheid als dat wenselijk is. Dat vinden we ook prima. Dus dat willen we dus even voorleggen aan u.

De VOORZITTER: Ik kijk even rond. De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Maar dit gaat over brief 5.A.14. Dan gaat het dus niet over de stukken die een hamerstuk vormen. Dan is het toch gewoon een agenderingsverzoek?

De VOORZITTER: Is dat de bedoeling van u, meneer Ram?

De heer RAM (PVV): Nee, dit gaat ook over de stukken die onder geheimhouding staan bij punt 4.G.

De VOORZITTER: Ik krijg nu informatie in mijn rechteroor terwijl wij met elkaar overleggen. Als ik goed geïnformeerd ben, is dit dus waar het presidium van heeft gezegd dat dit een hamerstuk wordt. Dan blijft het wat mij betreft een voorstel van orde. Dus als we uitgediscussieerd zijn over dit voorstel van orde, zou ik het in stemming willen brengen. Wie is ervoor om dit hamerstuk alsnog te bespreken? Ik tel drie stemmen. Wie is daartegen? Dat zijn er zo veel dat ik ze niet ga tellen. Dus daarmee wordt dit hamerstuk niet omgevormd tot een bespreekpunt. Vanzelfsprekend blijft de mogelijkheid bestaan voor de PVV en voor andere fracties om bij dat hamerstuk een aantekening of wat dan ook te vragen. Want zo doen we dat bij hamerstukken. Dat betekent dat we nu de bespreekstukken bij langs zijn geweest.

Dan zijn er nog de hamerstukken. Er is vorige week nog een aantal hamerstukken aan de agenda toegevoegd, zoals u hebt kunnen zien in uw vergaderapp. Dat is hamerstuk 4.I 'Wijziging Reglement van Orde Provinciale Staten'. Daar heeft het College gisteren een reactie voor opgesteld, waarin de suggestie wordt gedaan om, naast de door het presidium voorgestelde passage over splitsingen van fracties, ook een zinsnede over het samenvoegen van fracties op te nemen. We merken dat het College ver vooruitdenkt. Dat zou onder artikel 1 bij de begrippen kunnen worden ondergebracht. De reactie met de suggesties van het College is opgenomen bij het hamerstuk, dus onder agendapunt 4.I. Wat me goed lijkt is dat de griffie dat dan in de loop van de dag even omzet in de definitieve tekst, zodat we, als we toe zijn aan de hamerstukken, dan beschikken over een aangepast ontwerpvoorstel, dus over het juiste voorstel een besluit kunnen nemen. Ik kijk even rond, maar mijn taxatie is dat dat aan het karakter van het hamerstuk geen afbreuk doet. Dat is het geval. Dus tenzij u straks aan de noodrem trekt en zegt dat het een heel ander stuk is geworden en we het erover moeten hebben, blijft het een hamerstuk.

Dan komen we tot slot bij de ingekomen brieven, waarbij de fractie van de SP al heeft aangekondigd kort iets te willen zeggen bij de brief onder 5.A.01 op de agenda. Dat gaan we doen zodra we bij dat agendapunt zijn aangeland. Dat zijn naar vermoeden ergens in de avond zijn.

En dan is wat mij betreft daarmee de agenda voor vandaag compleet. De heer Marquart Scholtz.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik sluit me aan bij de SP, niet wat de inhoud betreft maar wel om enige woorden over dat punt te zeggen.

De VOORZITTER: Prima. Hebben we daarmee de agenda voldoende besproken om hem te kunnen vaststellen? Ja? Dan gaan we het zo doen.

Er is rekening gehouden met avondeten: dat zal u niet verrassen. Maar wie weet verrassen we elkaar door te zeggen dat we zo snel zijn dat we het avondeten niet nodig hebben. Als het écht uit de hand dreigt te lopen in tijd vanavond – maar dat is een kwestie van zelfbeheersing voor alle Statenleden – dan hebben we in het presidium een uitwijkdatum afgesproken, namelijk woensdag 8 maart. Maar ik heb het gevoel dat iedereen liever heeft dat dat niet nodig is.

We hebben nog iets afgesproken over interrupties. Ik stel voor om een maximum van vijf per bespreekpunt aan te houden.

Ik zal zelf in de loop van de middag de voorzittershamer overdragen aan de heer Visser, om in Den Haag me persoonlijk van het verloop van het debat over het Kinderhartcentrum op de hoogte te stellen.

Dan heeft de heer De Wit twee maanden lang de Triple-V Trofee op zijn nachtkastje gehad. En dit is de hoogste tijd om weer afscheid van elkaar te nemen en de trofee door te geven aan degene die het beste vergadert via de voorzitter. De heer De Wit zal straks bekendmaken, helemaal aan het eind van de vergadering, wie de gelukkige winnaar of winnares is.

Tot zover de regeling van de werkzaamheden. Ik heb geen aanvragen voor mondelinge vragen ontvangen. Dus we kunnen echt beginnen met de agenda.

[Conform besloten.]

3. Bespreekpunten

A. Voordracht: Startnotitie Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied Groningen

De VOORZITTER: Dan is nu aan de orde het eerste agendapunt, de Startnotitie inzake het Gebiedsplan, dit in het kader van de transitie van het landelijk gebied Groningen. Het is een belangrijke en ook veelomvattende opgave van onze provincie – voor alle provincies, eigenlijk.

Ik zou als eerste het woord willen geven aan de fractie van GroenLinks en wel aan mevrouw Siersema.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): We hebben de Transitie Landelijk Gebied en Strategie over de Veengronden in december vorig jaar al uitgebreid besproken. GroenLinks ziet nu een duidelijk stuk voor zich liggen waarmee we de eerste stappen naar natuurherstel kunnen zetten.

Het helpt niet mee dat een aantal partijen in deze zaal net doen alsof natuur een aartsvijand is. Er worden beelden gecreëerd die niet kloppend zijn met de werkelijkheid. Ons eigen gewin eruit halen vind ik kwalijk. Het eerlijke verhaal moet verteld worden: natuur is onze basis en deze staat onder druk. Daar moeten we gezamenlijk wat aan doen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik hoor de geachte afgevaardigde van GroenLinks beginnen met de term 'natuurherstel'. Kan zij misschien voor u, voorzitter, en mij en voor de kijkers op de tribune wat zij bedoelt met 'natuurherstel' en waarop ze zich baseert dat de natuur hersteld moet worden? En kan zij aangeven van welke toestand naar welke toestand de natuur hersteld moet worden?

De VOORZITTER: En ook nog in een beperkte tijd. Mevrouw Siersema.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Kijk, ik wil hier wel heel graag op ingaan, maar dan gaat het over heel veel technische details. Wat ik wel kan zeggen, is dat je onder andere bij natuurherstel ziet dat de zweefvliegen bijvoorbeeld alleen al met 80 procent afnemen en dat de kwaliteit van de bodem ook onder druk staat. En daar moeten we zeker wat aan gaan doen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Als natuurherstel inhoudt dat we een paar dozijn zweefvliegen erbij moeten hebben en dat de grond minder goed is, dan zijn dit allemaal *gratis* beweringen. Natuurherstel is voor de mensheid, voor de mensen in Nederland alsof de natuur op sterven na dood is. En dat wordt er steeds ingepompt en ik vraag GroenLinks wel om nou eens precies aan te geven wat dat grote natuurherstel is en dan niet over een paar zweefvliegjes te beginnen.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Ik vind het heel bijzonder dat we op deze manier een debat voeren. De zweefvliegen zijn onder andere heel belangrijk, want daardoor hebben we ook voedsel, want die bestuiven heel veel planten, naast bijen en andere insecten. Dus dat zijn wel cruciale dingen om te noemen. Natuurherstel is gewoon nodig, want natuur is onze basis en zonder natuur kunnen wij niet leven.

De VOORZITTER: De heer Marquart Scholtz, ten slotte.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik constateer dat slechts algemene woorden worden uitgesproken en niet wordt ingegaan op een geldige vraag.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Waar ik was gebleven, is bij het afgeven op natuurorganisaties, deze in een kwaad daglicht zetten en opstoken tegen andere partijen: daar komen we niet verder mee. Ook boeren zien in dat natuurherstel nodig is gezien de achteruitgang van dus onder andere de zweefvliegen, ook de achteruitgang van andere insecten. Op werkbezoeken die ik heb afgelegd, komt dit ook naar voren. Zo willen boeren ook aan de slag met het verbeteren van de biodiversiteit of ook met het vasthouden van water.

In mijn *maidenspeech* zei ik het al: we kunnen niet zonder natuur. Onze provincie is bezig duidelijkheid te geven aan de boeren en om de natuur te herstellen door de gebiedsprocessen en

–plannen samen te maken. Na deze periode moeten die plannen ook uitgevoerd worden. GroenLinks is blij met de toezegging van de gedeputeerde dat hij in gesprek gaat met de agrarische sector over of het eenloketprincipe nodig is, zodat elke boer weet hij of zij aan kan kloppen voor hulp. Graag nemen we dit bij de planvorming verder mee om te kijken of we ook nog verdere stappen moeten zetten. Bijvoorbeeld met een provinciaal transitiefonds waarbij plannen op maat gemaakt worden met boeren voor juridische, sociale en financiële ondersteuning. Boeren kunnen de omslag dan ook maken naar bijvoorbeeld natuurinclusief boeren. Dit omdat de natuur de basis is van ons allemaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het betoog van GroenLinks geeft dus eigenlijk aan dat ze volledig staan achter de transitie die aan de gang is. Want vindt GroenLinks dan van de kaarten die nu door de het Ministerie van Financiën zijn verspreid, waaruit blijkt dat er geen enkel boerenbedrijf meer is en dat we dan nog steeds een stikstofuitdaging hebben? Ik hoor GroenLinks niet vertellen dat ze niet natuurinclusief kunnen boeren. Dus wat is het nu dan? Gaat u nu dan volledig voor de stikstofopgave zonder boeren? Want dan hebben we ook nog niet genoeg aan de natuur. Of ziet GroenLinks ook nog plek voor de boeren?

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Wij pleiten er absoluut niet voor dat dit zonder boeren is en dat er helemaal geen boer is. Dan hebt u mij niet goed gehoord in deze woordvoering. De boeren zien ook in dat er natuurherstel moet komen. Dus we doen dat dan samen. Dat bedoel ik ook met dat er partijen die steeds maar weer die tegenstelling op gaan werpen. Er moet gewoon een gezamenlijk plan komen om de natuur samen te herstellen. Daarnaast zien wij ook in dat niet alleen de boeren aan de slag moeten. Want we moeten ook kijken naar het verkeer en naar de industrie en dat wordt meegenomen in deze plannen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dank voor de beantwoording. Dat houdt dus in dat GroenLinks er genoeg mee neemt dat de natuur niet volledig hersteld gaat worden, omdat er nog steeds boeren en industrie zijn? En dat volgens de laatste berekeningen dit allemaal weg zou moeten?

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Nee, met deze tegenstelling ben ik het zeker niet eens. Ik denk dat het goed is dat je met elkaar de natuur gaat herstellen, gaat beschermen en verder gaat uitbreiden. Want over het laatste hebben we het nog niet eens gehad, maar er moet later ook nog extra natuur erbij komen. Dus in dit geval ben ik het er zeker niet mee eens.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik vraag niet of ze het ermee eens is. Ik stel een vraag met graag een antwoord erop waar GroenLinks nu voor staat. Staat GroenLinks voor volledig inzetten op natuur – wat in het betoog naar voren komt? Dat houdt dus concreet in volgens de laatste kaartjes dat er geen boerenbedrijven meer zijn en geen industrie meer is. Of zet GroenLinks in op de middenweg, namelijk dat we met z'n allen beter gaan zorgen voor de natuur en we dat met z'n allen doen?

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Nogmaals, ik zie dat anders. Ik denk dat we het samen moeten aanpakken en dat het wel kan om de natuur verder te herstellen. Dus ook met de boeren.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik val even over de woordjes 'bijvoorbeeld natuurinclusief'. Wat is het nu voor GroenLinks? Natuurinclusief of is het nu dat het 'bijvoorbeeld' natuurinclusief is en dat er nog andere opties zijn?

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Nou, er zijn ook andere opties zoals biologisch. Want dat is anders dan natuurinclusief.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): We komen bij elkaar op biologisch en natuurinclusief en dan houdt het op. Dus dat wordt de basis voor de gesprekken wat u betreft?

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Dat is een van de dingen dat zeker de basis is. Net als dat de bedrijven juist kleiner moeten worden, want dat is ook wel belangrijk. Dus ook het liefst naar natuurinclusief.

De VOORZITTER: Mevrouw Voerman, ten slotte.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, nog even als laatste. Want u zegt nu weer 'een van de dingen'. Wat zijn die andere dingen dan?

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Er zijn natuurlijk ook nog landelijke regelingen waarmee je gaat kijken of bedrijven uitgekocht kunnen gaan worden. Want er zijn heel veel die geen opvolger hebben, dus dat zijn ook nog opties die natuurlijk openstaan.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ons klimaat verandert en dat de zekerheid van ons bestaan, zoals we dat nu kennen, op het spel. Duurzaamheid is bestaanszekerheid in onze toekomst. Duurzaamheid is het in balans leven met onze omgeving. En die toekomst vormen we voor een groot deel zelf. Deze Startnotitie is een momentopname, een foto of eigenlijk een fotocollage van zeven deelgebieden, elk met hun eigen landschap, hun kwaliteiten en ook hun eigen opgaven. Voorzichtig worden er ook oplossingsrichtingen geschetst voor de opgaven per gebied en doel is het landelijk gebied dus toekomstbestendig te maken. Dat willen we graag op z'n Gronings doen, dus moet ons landelijk gebied herkenbaar Gronings blijven. We moeten er met z'n allen van kunnen genieten en dan moeten het wel plannen zijn waar we geen spijt van krijgen. Dus we nemen de bodem en het water als uitgangspunt: dat was het immers altijd al. Dat is een veilige keuze, dat is een natuurlijke keuze.

Iedereen kan straks merken dat er plannen gemaakt gaan worden. De provincie zet in op het in gezamenlijkheid opzetten ervan. Iedereen wordt uitgenodigd mee te doen. Er zal veel over gesproken worden, ideeën worden uitgewisseld in zalen en aan keukentafels. Maar wie zullen daarop afkomen? Wie zullen zich aangesproken voelen om aan te schuiven? Missen we straks misschien ook een groep, zoals jeugd en jongeren? We willen daarbij dan graag ook de suggestie doen om ook interesse te wekken bij deze groep om mee te denken over de toekomst van hun leefomgeving.

In deze Startnotitie wordt voor een deel aangegeven hoe de provincie de verschillende gebieden wil ingaan, namelijk met een onafhankelijk voorzitter en een inhoudelijk coördinator. Heel goed, maar toch zouden wij daar nog iets aan toe willen voegen. Wij willen graag pleiten voor een extern vertrouwenspersoon. We kunnen niet ontkennen dat niet iedereen zich veilig genoeg voelt om voor zijn of haar mening uit te komen. We horen verhalen over niet meer durven zeggen wat je vindt of zich geïntimideerd voelen, groepsdruk ervaren, hiërarchische verschillen voelen. Het zou mooi zijn als iedereen gelijkwaardig en respectvol met elkaar aan tafel kan zitten. Maar u kunt zich waarschijnlijk voorstellen dat dit niet altijd het geval is. Een extern vertrouwenspersoon is iemand met wie contact opgenomen kan worden voor advies over hoe om te gaan met een situatie. Een vertrouwenspersoon kan ook grensoverschrijdend gedrag rapporten – eventueel anoniem. Hij kan onderzoek instellen of voorstellen doen voor bemiddeling. We stellen dit voor, omdat we denken dat dit kan bijdragen aan een veilig gevoel voor alle betrokkenen. We horen graag of dit College dit ook een goede aanvulling vindt.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): Deze Startnotitie is een goede start voor het uiteindelijke gebiedsprogramma. Er zijn best nog veel onduidelijkheden. In de loop van het jaar wordt ook meer informatie vanuit Den Haag verwacht. Onze fractie vindt het een goede insteek om nu alvast in de deelgebieden in gesprek te gaan met zoveel mogelijk betrokkenen.

De ChristenUnie heeft op andere momenten in deze zaal ook al aangegeven wat belangrijk voor ons is op het gebied van dit onderwerp. Dat ga ik nu niet allemaal herhalen, ook gezien de tijd. Vanaf deze plek wil ik nogmaals een compliment geven aan alle mensen die bezig zijn geweest of nog werken aan de transitie van het landelijk gebied. Het is namelijk echt een megaklus met nog heel veel onzekerheden en is daardoor extra lastig en hectisch.

We zien uit naar het vervolg van deze Startnotitie.

Mevrouw LESMAN (SP): We hebben het hier over de landelijke transitie – dat is wel bekend, natuurlijk. Ik wil ook een beetje aansluiten bij het verhaal van GroenLinks. Er wordt heel vaak heel negatief gedaan. Dat gevoel heb ik ook. 'Het *mot* van Europa', 'Het *mot* van *Den Haag*, daarom doen we het.' Waarom doen we het? Wat is nou echt de reden waarom die regels zijn opgesteld? Ik denk dat het heel belangrijk is, ook omdat je op een heel andere manier van denken gaat krijgen. Daar sta je er anders tegenover. Dan ga je bijvoorbeeld naar mogelijkheden kijken. Niet alleen maar kijken naar wat er allemaal niet meer mag en waar moet een regeltje precies gesteld worden zodat het exact binnen de lijntjes. Dat je er dan achter komt dat je rekenmodelletje niet klopt en dan moet je weer terug. Dan krijg je dus ook dat je gewoon echt gaat kijken wat je kunt veranderen, wat je wél kunt doen. Inderdaad, natuurinclusieve landbouw, regeneratieve landbouw – dat is een heel moeilijk woord. Daarmee voed je de bodem namelijk echt. En ook boeren hebben profijt bij een betere

ondergrond uiteindelijk. Daar zal wel wat verandering voor nodig zijn, maar daar hebben ook zij profijt van. Er wordt weleens gezegd: *'no farmers, no food'*, ik zou willen zeggen: *'no nature, no food'*. Ik denk dat we het dan helemaal oppakken, namelijk.

Wij denken dus ook dat het heel belangrijk is om ook de nadruk erop te leggen dat natuur en milieu ook eigenlijk de gesprekspartners zouden moeten zijn. Natuurlijk zijn er organisaties die dit vertegenwoordigen, maar eigenlijk is natuur en milieu natuurlijk veel meer dan alleen maar flora en fauna. Het is natuurlijk al flora en fauna, maar een deel van die fauna zijn wij ook. Wij zijn ook diertjes en wij hebben ook belang bij een betere wereld, bij een betere provincie. Daarom hebben wij een motie. Die moest ik net nog even snel laten printen – dank daarvoor, griffie. Die willen wij graag indienen. De motie heet 'Iedereen aan tafel', om ervoor te zorgen dat ook symbolisch een stoel wordt vrijgehouden die natuur en milieu vertegenwoordigt. Het is volstrekt symbolisch, maar ik denk dat het een belangrijk symbool is om te laten zien waar we het voor doen: om die verandering in denken in te zetten. Ik wilde dan graag deze motie overhandigen aan u, voorzitter.

De VOORZITTER: Die motie is inderdaad nog warm. Zij is ingediend door de fractie van de SP. De motie heeft het volgnummer 474 en draagt als titel: 'Iedereen aan tafel'. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023,
Constaterende dat:

- er nu een startnotitie voorligt voor een gebiedsplan voor de transitie van het landelijk gebied;
- hiervoor gesprekken gevoerd gaan worden met alle belanghebbenden;
- natuur en milieu ook een groot belang hebben als het aankomt op deze transitie;
- het vanzelfsprekend lastig is om natuur en milieu daadwerkelijk aan tafel te krijgen;

Overwegende dat:

- het wel belangrijk is om tijdens de gesprekken bewust te zijn van alle belangen;
- het risico bestaat dat juist deze belangen ondergesneeuwd kunnen worden, omdat ze niet vertegenwoordigd worden aan tafel;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- zorg te dragen dat bij alle gesprekken ook een extra stoel wordt bijgezet;
- duidelijk te maken dat deze stoel symbool staat voor de plek aan tafel die natuur en milieu innemen;
- op deze manier bewuster aandacht te vragen voor de belangen van natuur en milieu;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw LESMAN (SP): Dat zou natuurlijk op een heel leuke manier vormgegeven kunnen worden. We zouden bijvoorbeeld schoolkinderen zo'n stoeltje kunnen laten ontwerpen, zoals wij dat vroeger deden voor Sinterklaas. Dat zijn zij er namelijk ook direct bij betrokken. Uiteindelijk doen we dit natuurlijk ook voor onze kinderen – nou ja, ik vind het altijd een beetje glad, dat *'for the children'*. Bèhhh... Maar daar gaat het natuurlijk wel echt om, want het wordt vaak misbruikt voor andere doeleinden – laat ik het zo zeggen.

Wat ik ook wel belangrijk vind – dat heb ik ook in de commissie al gezegd en dat zegde de gedeputeerde ook wel toe – is dat we natuurlijk ook wel naar de keten moeten kijken. Uiteindelijk, als boeren eerlijke prijzen voor hun producten moeten krijgen, moeten de supermarkten daaraan meewerken. Maar ook als ze investeringen moeten doen, moeten de banken daaraan meewerken. Dan moet je dus een andere manier krijgen: wat is daadwerkelijk een goede investering? Is dat een hele sloot geld verdienen op heel korte termijn of dat is voor de lange termijn écht investeren? Niet alleen in een bedrijf, maar ook in de aarde.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Is dat niet heel naïef? De aardappelprijzen, de graanprijzen en de melkprijzen worden allemaal internationaal gevormd: daar hebben wij geen enkele invloed op. Dus hoe moet dat dan? Hoe moeten die prijzen in de supermarkten dan omhoog?

Mevrouw LESMAN (SP): De prijzen in de supermarkt hoeven van mij niet per se omhoog. Misschien zouden de winstmarges wat omlaag moeten – dat zou ook nog kunnen. Maar kijk, u hebt gelijk: het wordt heel erg lastig. Dit is ook iets wat we niet alleen in Nederland kunnen aanpakken – daar ben ik het onmiddellijk mee eens. Maar we zien nu ook dat veel andere landen ook deze transitie ingaan, ook plannen maken, op Europese vlak in ieder geval. Dus ik denk dat we daar ook mee moeten samenwerken. Dat is dan vooral aan onze landelijke overheid – dat begrijp ik ook wel. Maar ik denk

dat wij als provincie daar zeker ook een rol in kunnen spelen, ook door daar gewoon aandacht voor te vragen.

Want het zit hem niet alleen bij de boeren. Het heeft te lang geduurd dat de boer een beetje als de schuldige werd aangewezen voor het probleem. Het is natuurlijk een keten en een systeemprobleem dat hier speelt. Daar moeten we ook duidelijk in zijn. Want dat vraagt dus ook dat we duidelijk zijn en het is ook dat we dat gezamenlijk moeten oplossen. Als het probleem niet bij één partij ligt, ligt de oplossing ook niet bij één partij. Want we kunnen deze transitie ingaan. Maar als dat gewoon betekent dat er gewoon minder van een bepaald product verbouwd kan worden, dan gaan ze gewoon failliet. Daar schieten we ook niks mee op. Dus wie zou daar dan aan meewerken? We moeten ze ook perspectief bieden en dat kan maar op één manier, door verder in het systeem te kijken.

Maar dan zou ik het ook eerlijk vinden – het valt niet binnen deze landelijke transitie – dat we als provincie tegelijkertijd ook echt naar onze industrie gaan kijken, naar ons vliegveld gaan kijken – daar is de mening van de SP ook wel over bekend. Want het moet ook duidelijk zijn: we moeten dit probleem over de gehele linie aanpakken. Dit kan niet alleen bij de landbouw of bij de veeteelt neergelegd worden. Dit probleem is vele malen groter dan dat en het is niet meer dan eerlijk om ook naar de rest te kijken.

Ik had nog wel even een vraagje. Want wij hebben dus ook in het stuk zien staan dat wij inderdaad met de eerste opzet komen voor juli. Eigenlijk is het de bedoeling dat we een kant-en-klaar plan hebben liggen. Ik vind dat ook een beetje onredelijk trouwens en haastige spoed is zelden goed. Dus ik ben het er op zich mee eens dat we dat niet doen. Want haastige spoed is zelden goed. Maar wat zou de reactie van Den Haag zijn als we dat doen? Verliezen we dan onze regie? Want dat zou de hele boel torpederen als we het aan Den Haag overlaten. We hebben gezien wat er gebeurde met hun communicatie: ik denk niet dat het dan goedkomt. Dus zijn daar contacten over wat er gebeurt als we dus niet de boel helemaal al op regel hebben? Daar zou ik graag een antwoord op willen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de woordvoerder van de SP willen vragen of de SP werkelijk denkt dat de provincie regie heeft over het beleid dat wij hier maken.

Mevrouw LESMAN (SP): Ik denk dat we dat tot nu toe nog niet altijd gehad hebben. Ik denk dat het belangrijk is dat we die wel nemen en dat we daar ook duidelijk over zijn richting onze landelijke overheid. Maar of dat tot nog toe het geval is geweest? Ik ben het wel met de heer Van Kesteren eens dat dat waarschijnlijk niet zo is.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Hoe denkt de SP-woordvoerder dat we de regie over ons immigratiebeleid, landbouwbeleid en natuurbelief kunnen houden? Want dat is nu niet aan de orde. In feite bepaalt Brussel c.q. het Rijk, dat het daarmee eens is, dat en legt het vervolgens aan gemeenten en provincies op. Bent u het daarmee eens of kunt u mij geruststellen en zeggen dat dat niet aan de orde is? Noemt u eens voorbeelden dan waarop wij werkelijk de regie hebben.

Mevrouw LESMAN (SP): Ja, ik laat immigratie even buiten beschouwing, want ik denk dat dat niet zoveel met de landelijke transitie te maken heeft. Ik ben het ermee eens dat wij natuurlijk doelen opgesteld krijgen vanuit onze landelijke overheid en misschien ook wel vanuit Brussel. Maar als wij onszelf de vraag stellen waarom we dat nou eigenlijk gaan doen, dan kunnen wij zelf daadwerkelijk die doelen behalen op de juiste manier: met onze boeren, met onze inwoners. Ik denk dat dat echt kan. Maar dan moeten we daar wel met z'n allen voor aan de slag gaan. Dan kunnen we dus ook de regie behouden, want dan behalen we de doelen. Ik denk dat het de landelijke overheid ook niet zo gek veel kan schelen hoe we het doen – binnen de illegaliteit, natuurlijk. Maar ik denk dat het de landelijke overheid niet zo gek veel kan schelen hoe we het doen. Als wij het op een manier kunnen doen waarbij wordt samengewerkt en waarbij iedereen er uiteindelijk ook perspectief aan overhoudt, dan denk ik dat we dan een voorbeeld voor Nederland kunnen zijn. Dat wil dit College ook altijd heel graag, dus dat lijkt me een heel goed idee.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan zou ik de woordvoerder van de SP willen vragen of ik kan concluderen dat de SP-fractie in feite het eens is met de doelen die vanuit Brussel en vanuit Den Haag aan de provincie worden opgelegd en gesteld. U zegt namelijk dat we deze doelen moeten zien te halen. Dus met andere woorden: de SP-fractie is het eens met die doelen die ons worden opgelegd.

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, als meneer Van Kesteren goed naar mij geluisterd had, zou hij zelf kunnen horen dat ik heb gezegd dat we zelfs wel een stapje meer kunnen doen. Dus wat dat betreft ben ik het eens met de doelen. Ik vind dat we niet alleen de doelen in het zicht moeten houden, omdat ik vind dat dat heel vaak een papieren werkelijkheid is. Maar ik vind dat we daadwerkelijk de uiteindelijke doelstellingen die erin staan wel moeten behalen. En of dat nou exact die cijfertjes zijn? Nou, misschien kunnen we er zelfs wel overheen als we echt ons best doen.

Ik was eigenlijk zo'n beetje klaar met mijn betoog. Mijn oproep was: meer bewustwording waar we het eigenlijk voor doen en leg de schuld niet alleen bij de boeren, maar ga er samen naar kijken. Want dit probleem hebben niet de boeren veroorzaakt, dit probleem heeft de mensheid veroorzaakt. Dus laten we het dan ook met z'n allen gaan oplossen.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, Startnotitie van het Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied: die geeft ons een globaal overzicht van doelstellingen, uitgangspunten, oplossingsrichtingen en het proces dat doorlopen gaat worden. Het stuk bevat ook een uitvoerige beschrijving van het landschap en laat zien hoe Groningen is ontstaan: menselijk handelen en de fysieke elementen. En als er één constante is in de geschiedenis van het Groninger landschap, dan is het wel die verandering. Maar het tempo van verandering ligt gewoon heel erg hoog. Die urgentie is helaas ontstaan omdat de vergunningverlening is vastgelopen. Het is goed dat het College ook voorstelt, aan de slag te gaan en werkenderweg te zien wat realistisch is. Wij staan ook echt voor de uitdaging nu om te zorgen dat er weer ruimte komt om uiteindelijk te kunnen ondernemen.

Dat vereist een zorgvuldig proces. Frustratie moet worden voorkomen, we moeten er juist voor zorgen dat het draagvlak en de kracht van de inwoners van ons gebied optimaal worden gebruikt. Ook hen mede vorm laten geven aan de toekomst: dat is de uitdaging. Het is ook belangrijk dat daar een zorgvuldig proces voor wordt opgezet en er een goed perspectief komt, zodat we die kracht en creativiteit optimaal kunnen benutten.

Voor dat proces, dat wij moeten inrichten, heeft de VVD een paar uitgangspunten. Wij willen eigenlijk dat er zo min mogelijk met rigide regels wordt gewerkt. Wij geven de voorkeur aan doelen en het opstellen van kaders die zoveel mogelijk ruimte bieden aan initiatieven van inwoners en bedrijven. Bij de reductie van stikstof staan dus de daling van de uitstoot en de depositie centraal. Het gaat niet om de vermindering van de aard of staat in de stal, maar om de reductie van de stoffen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de woordvoerder van de VVD willen vragen wat het perspectief voor onze boeren is in de gangbare landbouw, als het College vast blijft houden aan de ambities, die torenhoge ambities, met betrekking tot stikstof, klimaat, natuurherstel. Dit omdat gewoon heel duidelijk is dat onze agrarische sector daar flink voor moet bloeden. Wat is nou het perspectief voor onze agrarische sector met dat beleid, dat u hier staat te verdedigen?

De heer BENNEMA (VVD): De agrarische sector heeft in Groningen al eeuwenlang voor heel grote uitdagingen gestaan en heeft zich altijd weten aan te passen en is succesvol geweest in de aanpassing. En de agrarische sector moet je dan ook ontleden in allerlei subsectoren. Je hebt bijvoorbeeld de akkerbouw op het Hogeland: daar gelden weer heel andere voorwaarden en uitgangspunten voor. Daar moet je de verzilting tegenhouden en zoveel mogelijk zoet water binnenhalen: ik zie daar nog heel gunstige perspectieven. Ook in de veeteelt zullen aanpassingen moeten kunnen komen: die zul je gedeeltelijk in innovatie moeten zoeken. En omdat dat nu onder druk staat, zie je inderdaad nu een stuk verplaatsing of opkoop, maar daar blijft zeker perspectief bestaan, ook omdat wij daar een moderne landbouw neer te zetten. Dat is ook een exportartikel op zich, die hele kennis en *know-how* voor de hele wereld. Want ik denk dat wij hier wel een voorloper in zijn.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan zou ik een volgende vraag aan de woordvoerder van de VVD willen stellen. Staat de VVD achter die eenzijdige benadering van natuurherstel, stikstof en klimaat, waar ook de agrarische sector heel duidelijk van heeft aangegeven dat hen dat schaadt en dat ze hun positie internationaal qua innovatie en ook qua economisch rendement als fundament gewoon onder hun voeten voelen verdwijnen? Bent u het daarmee eens dat die natuurlobby toch wel meer invloed heeft op beleid dan de agrarische sector, onze boeren?

De VOORZITTER: Mag ik de heer Van Kesteren vragen, zijn volgende interrupties – want er komen vast nog een paar – een beetje beknopter te houden? De heer Bennema.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Korter? Ja.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, er zit wel weer heel veel in deze vraag. Kijk, er zijn bepaalde afspraken gemaakt over natuurdoelen en daar heeft Nederland zich aan gecommitteerd. Daar wordt nu naleving van gevraagd. Lobby's heb je aan beide kanten. Zowel de agrarische lobby is een feit als de natuurlobby. Waar we nu tegenaan lopen, is gewoon dat er bepaalde afspraken in Europa zijn neergelegd. Omdat we dat te lang hebben laten geworden, moeten we nu in één keer tot een oplossing in de crisis komen. Maar ik zie nog steeds mogelijkheid en perspectief om hier een toonaangevende, kansrijke landbouw te hebben. Dat kan in de meer intensieve veeteelt – dat kan nog steeds – maar ook in de meer maatschappelijke en groen-blauwe diensten. Bij dat perspectief zal ook belangrijk zijn wat Den Haag gaat bieden: dat ligt nu ook voor bij de minister van Landbouw. Dus daar kijken wij reikhalzend naar uit, net als ons College. Wij hebben hiervoor ook een motie over perspectief ingediend een tijd geleden, die erop aandringt dat er echt goede verdienmodellen liggen. Dat zal ook cruciaal zijn voor het draagvlak om mee te werken aan deze transitie.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Laatste vraag aan de woordvoerder van de VVD. Vindt de ondernemerspartij VVD dat het huidige beleid recht doet aan álle boerengezinnen in Groningen?

De heer BENNEMA (VVD): Je moet er altijd naar streven dat beleid inderdaad zo goed mogelijk binnen de kaders recht doet aan iedereen. Daarom is dat gebiedsproces ook zo belangrijk, waar ik zo op kom. Je zult daar die input en die mensen aan tafel moeten hebben, om juist daar op te halen welke oplossingen en mogelijkheden zij zien. Als je dat goed doet, dan kun je het beste recht doen aan de mensen in het gebied – beter dan dat Den Haag het hier zou komen oplossen. Daar ben ik van overtuigd.

Mevrouw LESMAN (SP): Ik hoor de heer Bennema net zeggen dat we ons hebben gecommitteerd aan bepaalde natuurdoelen. Dat klopt, natuurlijk. Mijn vraag is eigenlijk heel simpel: waarom hebben we dat gedaan?

De heer BENNEMA (VVD): Ja, daar kunnen we een hele geschiedkundige verhandeling gaan doen. Dat is natuurlijk op bepaalde habitats en natuurtypes in stand te houden. Dan zou je een hele discussie gaan voeren over wat relevant zou zijn in Nederland. Zouden we bijvoorbeeld alleen water of natte natuur moeten aanwijzen en andere natuur niet zo specifiek bij wat specifiek die bescherming verdient? Ik kan daar hele discussies over voeren. Dit is in het verleden vastgesteld dat dit van waarde is. Ja, en daar moeten we nu naar handelen.

Mevrouw LESMAN (SP): We moeten dat, maar willen we dat ook?

De heer BENNEMA (VVD): Om de zaak weer op gang te krijgen en ook in dit land verder te kunnen, moeten we dit gewoon zo uitvoeren. Want een andere weg is er op dit moment niet. Of het zo strak en in hetzelfde tempo, moeten we zien. Maar in feite ben ik het denk ik met het College eens dat we werkenderweg gewoon moeten beginnen om die ruimte creëren, zodat we weer dingen kunnen in het land. We lopen overal op vast: de woningbouw loopt vast, je kunt geen nieuw huis meer krijgen. Boeren zelf kunnen niet meer investeren: ook die hebben behoefte aan perspectief in hun investeringskader. Nou, zo kan ik allerlei sectoren opnoemen, maar we moeten gewoon aan de slag. Dus daarom willen we ook aan de slag.

De VOORZITTER: Mevrouw Lesman, ten slotte.

Mevrouw LESMAN (SP): Dat laatste voelt toch een beetje als een gedwongen huwelijk. Maar denkt de heer Bennema dat dat de juiste instelling is richting de mensen met wie we in gesprek gaan: 'Jongens, 't *mot*. Dus laten we er maar voor gaan met z'n allen.' Want zo voelt wel een beetje.

De heer BENNEMA (VVD): Nou, het is inderdaad wel heel lastig. Dat is ook zo, daar kan ik niet omheen. Maar nu we daarmee aan de slag gaan, is het wel goed om dat toch met elkaar zo goed mogelijk te doen. Dat is in een huwelijk soms ook zo, denk ik. Ik weet niet of ik nou alle analogieën hier moet uitzetten. Dat zou ik aan mevrouw Lesman terug moeten vragen. Nee, maar serieus: dit is wel de beste route als je deze uitdagingen het hoofd wilt bieden. Wat spijtig is, is dat dit proces zo

vastgelopen is dat er nu heel radicale stappen genomen moeten worden. Als er gewoon eerder op een relaxtere wijze mee was omgegaan, dan waren mensen niet in de knel komen te zitten. Met name de PAS-melders en de interimers: voor hen vind ik het gewoon schrijnend. Daarom moet er wel doorgepakt worden om toch weer ruimte te krijgen om ook weer positieve initiatieven te ondernemen. Dus tegelijk met dit proces moet je ook kunnen laten zien wat er wel kan in het gebied.

De heer PESTMAN (BVNL): Allereerst heb ik niet zo'n goede ervaringen in het huwelijk. Dus ik bemoei me daar maar niet mee. Dat is allemaal wat anders gelopen dan gedacht.

Maar de woordvoerder van de VVD houdt een heel betoog over dat het niet om de staat in de stallen en het niet om iets anders gaat en 'we moeten dit'. Is meneer Bennema op de hoogte van het artikel in het NRC van 10 februari over de nieuwe ambtelijke berekeningen die zijn gemaakt, waar dus ook kaartjes bij staan? Zelfs als we de veehouderij eruit halen, zijn er maar twee heel kleine stukjes in Nederland groen waar nog wel wat kan. Misschien dat daar onze gedeputeerde Rijzebol voordeel bij heeft, want dat is het stukje onder aan de kust van de Waddenzee en nog ergens achter in Nederland. Ook al hebben wij geen koeien meer, is er niks haalbaar met deze eisen. U zegt dat er dus geen koeien uit moeten. Dat zijn ambtelijke berekeningen. Hoe combineert u dat? Waar haalt u uw gegevens dan vandaan? Hoe kunt u zeggen dat er geen koeien uit hoeven?

De heer BENNEMA (VVD): Nou, ik wil wel even een feitelijke correctie maken. Ik heb gezegd dat het om het reduceren van stikstofuitstoot en –neerslag in Natura2000-gebieden gaat. Dat is primair en niet het reduceren van vee met zoveel procent, dat door sommige politici is gezegd. Dat daar een bepaalde krimp mee gepaard gaat in sommige gebieden, zal helaas op dit moment zo zijn. Maar als het aan de VVD ligt, staat voorop om te kijken wat er wel kan, ook met innovatie en andere technieken, hoe je dat het beste kunt doen. Het gaat uiteindelijk om de neerslag van stoffen in een bepaald gebied en niet om de aantallen vee.

De heer PESTMAN (BVNL): Maar uit de ambtelijke berekeningen blijkt dat om die reductie van de neerslag te bereiken – ook al zouden wij alle koeien uit Nederland weghalen – je het dan nog niet haalt. Dus elk voorstel dat u nu doet, is nergens op gestoeld.

De heer BENNEMA (VVD): Het is niet zo dat je het van vandaag op morgen in één keer verandert. Dit proces is ook voor meerdere jaren ingesteld. Er is gezegd dat we ermee aan de slag gaan en dan werkenderweg zien we hoe ver we komen. Dat is in de rechtspraak ook zo: er wordt gevolg gegeven aan de vermindering van depositie. En de plannen die hiervoor liggen en die mevrouw Van der Wal twee weken geleden bekend heeft gemaakt. Die voorzien daar ook in. Dus het niet zo dat we de problemen in één keer oplossen, maar er staat ook een heel lang tijdspad voor. Dus op die manier kun je daar werkenderweg mee doorgaan. En dat alle vee weg moet, is niet de conclusie die ik daaruit trek.

De VOORZITTER: De heer Pestman, ten slotte.

De heer PESTMAN (BVNL): Ja, ik zal de heer Bennema straks de link even sturen, dan kan hij dat zelf eens even bekijken.

De heer BENNEMA (VVD): Dat kaartje is mij duidelijk. Ik heb ook precies de groene gebieden en volgens mij is dat Hogeland en was er inderdaad een stukje bij Friesland ook groen gekleurd. Maar als je aan de slag gaat met die opgave, dan kun je uiteindelijk wel tot verbetering komen. Dat kan niet heel vlot al gelijk, maar op termijn is dat wel mogelijk. Dus dat kan.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik heb aandachtig geluisterd naar het betoog van de heer Bennema. En het is weer het bekende VVD-liedje: 'We kunnen er eigenlijk niks aan doen, het moet van Europa.' En waarachtig: 'Onze boeren hebben voor hetere vuren gestaan, dus dit lossen we samen wel op'. We lossen dit niet samen op en het moet niet van Europa. Ik wil de heer Bennema eens vragen waar Europa ons voorschrijft dat de grenswaarde van stikstofdepositie van 0,01 mol, circa 0,14 gram per jaar per hectare, moet zijn. Dit zijn cijfers van Erisman en De Vries, onze stikstofpauzen in de wetenschap. Waar schrijft Europa ons dat voor? De heer Bennema zal ook bekend zijn wellicht met het feit dat Duitsland 1 mol of zelfs 7 mol hanteert en wij 0,01 mol. We hebben onszelf opgeknoopt in Den Haag, de Eerste en Tweede Kamer en het kabinet, aan die idioot lage grenswaarde.

De VOORZITTER: Ik wijs de heer Marquart Scholtz nu even op het feit dat hij zelf ook tijd heeft om zo'n woordvoering te doen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Waar zegt Europa dat wij dat moeten doen?

De heer BENNEMA (VVD): De Vogel- en Habitatrichtlijn, ik meen ergens in een lid van artikel 6. Maar ik kan het wel exact aangeven. Het woord 'stikstof' zal daar niet in staan. Maar dan heeft de heer Marquart Scholtz nog geen gelijk. Het gaat om de stoffen die een verstoring en een significante invloed hebben op de Natura2000-gebieden. Dat zit in de aanwijzing: dat kan stikstof zijn, dat kunnen ook andere zaken zijn die verstorend werken. Dat is zo. En waarom is dat in Duitsland niet zo? Nou, dat is vrij simpel. Duitsland is een iets groter land met geconcentreerde natuurgebieden, met ook minder veedichtheid. Dus ja, dat je daar een andere drempelwaarde krijgt, is een beetje logisch nadenken – zou ik zeggen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik heb nog geen antwoord gekregen op mijn vraag waar Europa ons die grenswaarde voorschrijft.

De heer BENNEMA (VVD): Nogmaals, die richtlijn schrijft voor dat daar geen significante effecten mogen zijn, dus geen verslechtering. Dat wordt dan inderdaad uitgelegd in de zin van stoffen die dat bewerkstelligen, bijvoorbeeld stikstof. Daar zijn berekeningen van en dat zijn habitattypen. Er zijn vaststellingen gedaan die allemaal vastgelegd zijn. Daarin staat wat er is in een gebied. Daar kun je het mee eens of oneens zijn, maar daarop hebben bepaalde stoffen of andere zaken een invloed. Dus dat is de redenering.

De VOORZITTER: De heer Marquart Scholtz, ten slotte.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Misschien heeft de heer Bennema een hond. Ik weet dat niet, maar als hij die in een natuurgebied uitlaat en die hond produceert één hondenuitwerpsel, dan is dat natuurgebied al voorgoed van slag volgens grenswaarde. Weet de heer Bennema wel dat dit hele nationale beleid van Nederland met 0,01 mol leidt tot dit soort idiotie?

De heer BENNEMA (VVD): Kijk, als je verder boven een bepaalde depositie zit, dan zit je sowieso erboven, ook al is het een ganzenkeutel. Dus ik kan de heer Marquart Scholtz inderdaad zeggen dat alles wat erop komt, te veel is. Dat is de redenering. Maar kijk, met de rechtspraak hebben we het wel te doen en daar heeft de heer Marquart Scholtz ook enige ervaring mee. Die baseert zich natuurlijk wel op iets en daar die richtlijn is omgezet in wetgeving en zo wordt toegepast. En zo komen ze op het aantal mol dat uitgestoten mag worden per gebied. Ja, ik kan er nog een hele technische verhandeling over geven, maar ik denk dat het voor nu volstaat.

De VOORZITTER: Daar gaat u over, dank u wel. U was ergens midden in uw betoog, geloof ik, hè? Dan zou ik zeggen: ga door met de andere helft.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, ik ben benieuwd wat er nog meer toegelicht moet worden. Ik heb dus even aangegeven dat voor ons inderdaad die daling centraal staat, maar ook maatwerk en gebiedsgerichte benadering vereisen ook echt een vertaling van al die doelstellingen naar de echte lokale situatie.

Het is ook goed dat inwoners en boeren worden meegenomen in het hele proces. Wij vragen het College: geldt dat ook bijvoorbeeld voor grote boerencoöperaties, zoals AVEBE, Cosin of FrieslandCampina? Hoe wordt daarnaar gekeken? Die hebben ook veel expertise en kennis die van waarde kunnen zijn. Voor ons is heel erg belangrijk – dat is een hoeksteen – de vrijwilligheid. Met vrijwilligheid staat of valt een succesvol gebiedsproces. En dwang koste wat kost vermeden worden. Wij willen ook graag weten of het College dat ook zo ziet.

Bij kracht en creativiteit in het gebied denkt de VVD ook aan innovatie. Wij vinden het ook goed om bij innovatie te zien dat in het stuk wordt gesproken over de laaghangend-fruutaanpak en dat daarop wordt ingezet. De VVD ziet dat de landbouw hier een lange traditie van innovatie heeft – daar hebben we het al vaak over gehad. Maar dat is wel een weg op lange termijn waar we mee door moeten gaan. Op dit moment is dat lastig. Want boeren moeten kunnen investeren en er is veel onzeker. De lijst van innovaties houdt niet altijd stand bij de rechter. En daarom vinden wij het van belang dat er ook een modus wordt ontwikkeld, zodat je ook kunt kijken hoe individuele boeren presteren. Eigenlijk een soort stalmanagement, maar ook hoe je op techniek op die individuele

kwaliteit kunt sturen. Wij vragen of het College daar ook naar wil kijken en ook in gesprek wil gaan met het Rijk om die oplossing te brengen, zodat mensen ook echt innovaties kunnen toepassen. Want dat wordt nu telkens weer onderuitgehaald.

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Het woordje 'dwang' intrigeerde ons wel. Want als je hiermee instemt, dan kan het toch niet dat je zonder dwang gaat werken? Als je tot achter de komma de ambities neerlegt voor het stikstofdossier, dan zul je toch vroeg of laat boeren gedwongen moeten uitkopen?

De heer BENNEMA (VVD): Je moet dat koste wat kost voorkomen. Je moet kijken dat je goede regelingen hebt. Daar worden ook voorstellen voor gedaan, dat ook uitkoop mogelijk is. Je ziet ook dat veel bedrijfshoofden al op leeftijd zijn en of je die kunt verleiden tot verkopen dan wel een bedrijf te verplaatsen. En voor de langere termijn is innovatie daarbij een weg. Maar als we het dan toch over onteigenen hebben: als je een proces wilt voortzetten en tempo maken, dan is dat het slechtste instrument. Dan loopt alles spaak, dan loopt alles vast in juridische procedures. Dus dat is wat ons betreft een heilloze weg die in ieder geval het proces doodslaat.

De heer PESTMAN (BVNL): Behalve de drang die de collega van de Partij voor het Noorden al aanhaalde, triggerde mij het woordje 'stalmanagement'. De VVD wil dus eigenlijk als Big Brother kijken of een boer zijn best wel goed genoeg doet en of hij in aanmerking komt om een investering te kunnen doen. Is dat ongeveer hoe ik het moet begrijpen?

De heer BENNEMA (VVD): Bijna goed, bijna goed. Je moet juist mensen die goed bezig zijn, individueel kunnen belonen zodat zij daar ook mee door kunnen gaan. Dan kun je meerdere opgaven tegelijk aanpakken. Dus als je je stallen goed op orde hebt, kun je methaanuitstoot, kun je stikstofuitstoot, kun je alles terugbrengen. Op dit moment loopt dat vast. Waarom? Er is gewoon een standaardlijst van innovatieve maatregelen, maar die is niet gekoppeld aan de kunde van degene die ermee omgaat. Bijvoorbeeld, de heer Pestman heeft een auto die 1 op 10 rijdt, terwijl ik in die auto 1 op 20 kan rijden. Het is even een fictief voorbeeld. Ik heb wat minder zware voeten misschien. Nee, maar om dat serieus aan te geven: de rechter kijkt naar of het houdbaar is, of het effect altijd geborgd is. Dus die zal op het laagste niveau gaan zitten, terwijl een goede kundige boer veel meer reductie kan behalen. Als je dat nou eens kunt checken, dan geef je boeren ruimte om te innoveren, in plaats van dat je zegt: nee, het kan niet. En dat kan: op de Dairy Campus bij Leeuwarden zijn ze er ook mee bezig: allerlei technieken worden daar bekeken en ontwikkeld.

De heer PESTMAN (BVNL): Ja, meneer Pestman wilde wel dat zijn auto 1 op 10 reed. Maar het blijft toch een beetje Big Brother als ik dit zo hoor. Want dan gaat de VVD bij de boer controleren of die wel voldoet.

De heer BENNEMA (VVD): Ik zie dat er nu niks kan en ik zie dat je juist mogelijkheden creëert. Je hebt nu ook allerlei zaken in de landbouw waarmee je ook premies kunt verdienen. Bij akkerbouw geldt bijvoorbeeld dat je goud, zilver en brons kunt krijgen als je bepaalde stroken wel of niet bebouwt, iets met bemestingstechnieken: je kunt van alles doen. Dan kun je ook mensen verleiden. Juist als je die kunde beloont, dan ga je de goede kant op. Dat stimuleert creativiteit, innovatie en minder milieudruk. Dus ik zie het daar alleen maar voordelen in. Dat is juist een mogelijkheid en niet een beperking.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dit gaat niet over innovatie of prachtige ontwikkelingen. Dit gaat over de vergunningen. De VVD geeft ook aan dat de zaak weer vergund moet gaan worden. Er moet ruimte komen en dat soort zaken. Maar als de tabelletjes en de kaartjes van anderhalf week geleden, van 10 februari, de werkelijkheid zijn en als er geen veehouderij meer is, nog steeds 90 procent rood is, blijft de VVD dan vasthouden aan de doelen? Of gaat de VVD dan voor de landbouw?

De heer BENNEMA (VVD): Nou, ik heb dat al aangegeven: dat is eigenlijk ook de insteek van het College. Je begint werkenderweg te kijken of het haalbaar is. Maar als je Groningen beziet, denk ik dat als je ook hier de reductiedoelstellingen en ook wel de kaart ziet, wij hier in Groningen al aardig op weg zijn en dat het ook realistisch is om deze doelstellingen te halen. Ik ga me niet vastknopen op die jaartallen. Dat ga ik niet doen. Maar als je werkenderweg bezig gaat, de rechter ziet dat je bezig bent en er wordt beleid ontwikkeld, zodat je naar een nieuwe balans toegaat, dan heb ik er wel vertrouwen in dat dat kan.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het is een echte politicus, die meneer Bennema, want hij draait een beetje om de vraag heen. Het gaat erom dat als dat kaartje klopt met die berekening van Financiën en als de veehouderij weg is – en er dus geen balans meer is – en er is dan nog 90 procent dat we niet kunnen vergunnen, staat de VVD dan nog steeds achter die doelstellingen die gesteld zijn?

De heer BENNEMA (VVD): Dit is een dilemma. Je kunt ook zeggen: we laten de doelstelling los, we doen niks. Dan kan er niks meer in dit land, er kan echt niks meer in dit land. Greenpeace stapt naar de rechter: die willen versnelling. Je hebt andere natuurorganisaties die ook versnelling willen. Je kunt ook zeggen: we laten het los. Dan weten we één ding zeker: er gebeurt niks meer. Wij zijn wel voor realistische doelen en je ziet dus ook dat het plan-Remkes, waar eerst uitkoop van 600 piekbelasters was, inmiddels verhoogd is naar 3.000 in de huidige regeringsplannen. Ik ga ervan uit dat de plannen die nu voorliggen, voldoende zijn om wel in de landbouw door te kunnen gaan, dat er weer ruimte komt. Want als er geen ruimte komt in de vergunningen, dan kan er niemand van de PAS-melders gelegaliseerd worden en blijkt er niks meer mogelijk te zijn. Dat is de klem waar je in zit: als je dus niks doet, is het wachten op handhaving. Dus beter aan de gang gaan, zorg dat het wordt opgelost en deel PAS-melders en interimers vergunningsruimte toe – met prioriteit, vindt de VVD. Dat is de weg. Want als je dat niet doet, we het naast ons neerleggen en we er niks van willen weten, dan weet je één ding: dan gaat iedereen over de kling.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Tot slot. Ik hoor dat de VVD in de beantwoording, die ik op zich wel kan volgen, deze nieuwe ontwikkeling ontkennen. Wat ze gaan er gewoon van uit dat het niet bestaat. Als dat wel bestaat, is het een heel ander verhaal. Maar daar komen we later nog wel op terug.

De heer BENNEMA (VVD): Kijk, het is een lastige opgave. Maar we zullen daar mee aanvangen. Ik denk dat het goed is – en dat heeft het kabinet ook gezegd in reactie op Remkes – dat er ook ijkmomenten zijn, dat we ook gaan kijken hoe het met de doelen staat. En daar kunnen we dan ook zien of dit een realistisch beleid is. Maar een andere route? Die hoor ik graag uit deze zaal. Ik heb nog geen alternatief gehoord dat kansrijk is en dat de vergunningverlening weer op gang brengt. En dat is belangrijk, ook in de landbouw zelf. Dus ook voor de PAS-melders die klem zitten.

Dan vervolg ik mijn betoog, voorzitter.

De VOORZITTER: Dat zou ik dan maar doen!

De heer BENNEMA (VVD): Ja. Wat je ziet is dat er op dit moment heel veel ruimtelijke opgaven zijn. Het is ook goed dat die integraal worden aangepakt, zowel landbouw, natuur, infrastructuur als ook wonen, recreatie en toerisme. Wij vinden het bij de VVD belangrijk dat die ruimtelijke kwaliteit in de provincie goed wordt geborgd. We willen graag van het College vernemen hoe dat ervoor gaat zorgen dat wij ook in de toekomst een mooi Groningen hebben.

Vanwege die ruimteclaims komt de beschikbaarheid van landbouwgrond onder druk te staan. Wij denken ook dat het goed is dat je goede landbouwgronden gaat beschermen. Je hebt nu allerlei voorkeursrechten ten opzichte van andere ontwikkelingen zoals industrie. Landelijk zou het bijvoorbeeld wel een goed idee zijn dat je in dat gebiedsproces ook voor de landbouw juist gronden kunt reserveren die de moeite waard zijn om voor de landbouw te kunnen gebruiken.

Ook over de kwaliteit van landbouwgrond maken wij ons zorgen, bijvoorbeeld over verzilting, voldoende beschikbaarheid van zoet water. Daar moeten we ook naar streven dat dat zo blijft. Dat heb ik in mijn bijdrage in de commissie ook het een en ander gezegd over onze kustlijn: die zagen we decennialang als een harde, onveranderlijke lijn aan de noordkant van Groningen. Maar in dit stuk zie je ook dat die klimaatadaptief moet worden ingericht. We hebben al binnendijkse ontwikkelingen, maar ik heb toen ook tegen het College gezegd: kijk ook eens over de dijk heen en ga kijken of je daar iets kunt ontwikkelen. Met de zeespiegelstijging is het wel slim om kwelder op te laten slibben: dan heb je minder zilte druk op het binnenland, dan kun je ook allerlei andere ontwikkelingen doen. Voor de natuur kun je dan ook allerlei zaken doen. Dus dan houd je het zout wat buiten de Groninger kust, buiten de gronden waar onze aardappelen op worden geteeld die de hele wereld overgaan.

Ik kom aan het einde van mijn betoog. Ik wil graag afsluiten met de opmerking dat de VVD blij is dat het stuk meldt dat Groningen nog steeds een landbouwprovincie is en blijft.

De heer BERGSMA (CDA): De laatste jaren heb ik me al eens verbaasd en verwonderd over het ontstaan en de aanpak van de stikstofcrisis. Maar ik heb me ook gerealiseerd dat je alleen daarmee het probleem niet oplost en geen perspectief biedt aan hen die in onzekerheid zitten. Dat doe je alleen door constructief mee te denken om het beleid zo te sturen dat het wat dichterbij de werkelijkheid komt. Door niet te blijven hangen in de technocratische politiek van modellen, maar te werken aan een dienstbare overheid die naast de mensen gaat staan en die ruimte biedt voor maatwerk waar dat nodig is.

Dit hebben wij de afgelopen jaren ook gedaan op dit dossier. En daarbij hebben we altijd als uitgangspunt genomen dat wij zorg moeten dragen voor de natuur, perspectief moeten bieden voor de landbouw en moeten inzetten op een sociaal-economisch vitaal platteland. Vanuit die uitgangspunten hebben wij onze inbreng gedaan en daar zien wij veel van terug in deze Startnotitie.

De heer PESTMAN (BVNL): Ja, ik hoor de afgevaardigde van het CDA zeggen dat zij hun best hebben gedaan om het beleid bij te sturen. Het beleid is bepaald en is steeds hetzelfde gebleven. Dus kan het CDA mij uitleggen waar zij geprobeerd hebben en waar het ook daadwerkelijk gelukt is dit bij te sturen?

De heer BERGSMA (CDA): In mijn bijdrage komt nog veel hierover terug. Aan de andere kant denk ik dat ik ook aan de heer Pestman duidelijk moet maken dat het feit dat het CDA in deze coalitie zit, ervoor heeft gezorgd dat hier een startnotitie ligt waarmee je aan de slag kunt gaan. Ik denk dat als dat alleen aan partijen als D66 en GroenLinks hadden overgelaten, er een heel andere startnotitie had gelegen. Dus in plaats van te klagen over wat er allemaal niet goed is, heeft het CDA ervoor gezorgd dat er dingen gebeurden die wel goed zijn voor Groningen en we dat als landbouwprovincie kunnen behouden.

In de eerste plaats wordt er gekozen voor een aanpak van onderop, waarbij met alle belanghebbenden aan een realistisch gebiedsplan wordt gewerkt, dat uitvoerbaar en betaalbaar is. Dat is nodig. Want als we bijvoorbeeld kijken naar de doelen voor water, moeten wij ons ook bewust zijn van het feit dat de waterkwaliteit niet overal in onze provincie slecht is. Maatwerk is ook hier het toverwoord.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik kom even terug op een uitspraak van de heer Bergsma van daarnet. Dat het CDA zo goed zorggedragen heeft voor onder andere de natuur. Het hele PAS-probleem is natuurlijk begonnen bij het CDA met de heer Bleker.

De heer BERGSMA (CDA): Ik ben niet helemaal bekend met de hele geschiedenis van het stikstofprobleem. Wat we wel zien, is dat we nu een probleem hebben dat we moeten oplossen. Ik, en met mij onze fractie, willen bijdragen aan die oplossing.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, dan wil ik wel graag dat de heer Bergsma de uitspraak terugtrekt dat het CDA altijd zo goed is geweest voor de natuur. Want juist zij zijn niet goed geweest voor de natuur.

De heer BERGSMA (CDA): Een van de kernwaarden van het CDA is rentmeesterschap. Daar sta ik volledig achter. En rentmeesterschap houdt in dat we zorg moeten dragen voor de wereld en dat we de wereld hebben gekregen van de generaties voor ons en te leen hebben voor de generaties na ons. Vanuit dat uitgangspunt willen wij graag onze bijdrage leveren, ook hier in deze Provinciale Staten.

Daarnaast zit in de verschillende gebieden veel kennis van het gebied. En laten we die kennis en de ruimte geven aan vakmanschap. De provincie kan dit doen door mogelijke oplossingsrichtingen aan te reiken om aan de slag te gaan met de doelen op het gebied van water, stikstof en klimaat. Dat kan bijvoorbeeld door de extensiveren of door te innoveren. Het College heeft hier al een goede start mee gemaakt door met een regeling te komen voor veehouders om te innoveren. Dat is iets wat wij ook als CDA ons de afgelopen jaren druk over hebben gemaakt. Het College heeft dit concreet uitgewerkt in een laaghangend-fruitregeling, een subsidieregeling waarmee melkveehouders laagdrempelig effectieve maatregelen kunnen nemen om de stikstofuitstoot te kunnen reduceren.

De uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied heeft niet alleen gevolgen voor de landbouw, maar voor het platteland in zijn geheel. De provincie moet daarom bij de uitwerking van de plannen rekening houden met de leefbaarheid op het platteland en de ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied. Het is daarom goed dat de uiteindelijk gekozen maatregelen worden beoordeeld op de bedrijfseconomische gevolgen en de waarden die bijdragen aan onze brede welvaart, zodat

bijgestuurd kan worden waar dat nodig is. Wij zouden deze punten als CDA kunnen opeisen als onze successen.

Maar meer dan ooit hebben wij ons gerealiseerd dat je het niet alleen kunt doen. Je hebt elkaar nodig: de politiek, College, ambtenaren, maatschappelijke organisaties en de samenleving als geheel. Maar wij hebben nog een partij nodig: het Rijk. Zij moeten eindelijk eens gaan leveren. Zij moeten de boeren perspectief bieden voor de toekomst en onze provincie ondersteunen met de benodigde financiën. Dit zijn belangrijke voorwaarden voor een succesvol gebiedsproces. En hoe de Provinciale Staten er na 15 maart uitzien en wie er dan in de coalitie komt, weten we niet. Maar laten we vooral met dit document in de hand met elkaar en voor elkaar aan de slag gaan voor Groningen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Tot zover de campagne van het CDA.

Ik hoor het CDA zeggen dat het een voorwaarde is dat die boeren geholpen worden. Dat gaat over de PAS-melders: hoe hard is die voorwaarde van het CDA? Als er geen oplossing komt voor de PAS-melders, gaan ze dan wel door met dit plan?

De heer BERGSMA (CDA): Het is onmogelijk om dit plan uit te voeren als je geen oplossing hebt voor de PAS-melders. Dus het is gewoon een harde voorwaarde om daarmee aan de slag te gaan. Want op het moment dat je bij een bedrijf komt en je wilt tegen dat bedrijf zeggen dat we graag willen dat zij die stikstof gaan reduceren, kan een bedrijf niks omdat het geen vergunning heeft.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dus het antwoord is: dit plan moeten we van de zomer aanbieden in Den Haag. Dan zie ik het niet gebeuren dat van die PAS-melders opgelost is. Als dat niet zo is, gaat u dan ook op de rem staan bij de uitvoering?

De heer BERGSMA (CDA): 1 juli ligt er nog geen definitief plan in Groningen. Dat komt later pas. Want dat is een stand-van-zakenplan en dat gaat het College inleveren bij het Rijk. Ik denk dat het College ook al vaak heeft aangegeven dat die PAS-melders gelegaliseerd moeten worden. 1 juli moet dat stand-van-zakenplan zijn ingediend. Nou ja, en dan moet er uiteindelijk natuurlijk een mogelijkheid zijn om die PAS-melders te gaan legaliseren. Anders kunnen we dit plan uiteindelijk niet uitvoeren.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik vat het even samen. Dus het CDA zegt: we gaan dit plan niet uitvoeren op het moment dat het probleem van die PAS-melders niet is opgelost?

De heer BERGSMA (CDA): Het CDA zegt dat je een gedeelte van dit plan niet kunt uitvoeren als je niet alle PAS-melders hebt gelegaliseerd.

De VOORZITTER: De heer Bergsma vervolgt zijn betoog.

De heer BERGSMA (CDA): Voorzitter, ik was klaar met mijn betoog.

De VOORZITTER: Dat mag ook. Dan ben ik toe aan de fractie van D66. Nee sorry, eerst de fractie van Groninger Belang. U hebt gelijk. Ik had al een vinkje bij de heer Schmaal gezet, maar hij had nog niet gesproken. De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Zo gaat dat in dit huis, voorzitter.

De VOORZITTER: Zo is het. Let maar op!

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Oké, dank.

Voor ons ligt de Startnotitie NPLG, maar daarbij is er natuurlijk een heel andere belangrijke discussie die er continu doorheen gaat en dat is de hele stikstofdiscussie. De huidige stand van zaken van 10 februari, anderhalf week geleden, is dat er nieuwe berekeningen zijn gemaakt door het Ministerie van Financiën, waaruit blijkt dat als de veehouderij helemaal stopt, nog steeds 90 procent niet vergund kan worden. Dus die hele stikstofdiscussie speelt door en die blijft doorrollen. In de tussentijd worden er natuurlijk plannen gemaakt om te kijken hoe we nu uit deze klem kunnen komen.

Bij deze klem wordt vaak gewezen naar Europa, maar dan wil ik toch iedereen erop wijzen dat vooral Nederland de aanjager was van de Natura2000-gebieden, dat premier Balkenende in januari 2010 een brief heeft gestuurd naar de toenmalige EU-baas Barroso met de opmerking dat ecologie en het sociaal-economische niet meer in balans waren. Heel wat partijen, onder andere de Partij van de Arbeid, gingen daar zwaar over tekeer samen met GroenLinks. Dus toen wisten we al waar we nu in

zitten, namelijk het niet meer kunnen vergunnen van activiteiten en werkzaamheden. Nu zitten we dus op slot. We proberen op allerlei soorten manieren ertussenuit te komen, om te zorgen dat we toch verder kunnen.

Maar als deze kaartjes, die er nu liggen, de werkelijkheid wordt, is dit plan, dat hier ligt, dus niet voldoende. En dan is het maar de vraag of we wel op de goede weg zijn. Al met al is dit volgens mij, en volgens Groninger Belang, een doodlopende weg. We zullen terugmoeten naar de Natuurbeschermingswet. We zullen terugmoeten naar Europa. Want als dit hetgeen is wat de uitslag is van de berekeningen, zoals ze er nu liggen rond de stikstof, dan is er niet zo veel meer op te lossen en te reduceren.

De heer ELSHOF (D66): Even een vraag aan de heer Schmaal van Groninger Belang: u hebt het over 'de kaartjes'. Mag ik even vragen welke kaartjes u bedoelt?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, als u even het NRC Handelsblad opent en dan op 10 februari, dan staan daar kaartjes die het Ministerie van Financiën heeft gemaakt. En een eigenschap van mensen op Financiën is dat ze goed met getalletjes overweg kunnen. Dus die hebben mooie kaartjes gemaakt en daarin hebben ze dus doorgerekend met de stikstof wat nu de situatie is. Nu is dus 96 procent rood. Wat nou als wij de complete veehouderij eruit halen? Waar komen we dan op uit? En dan is het nog 90 procent. Op die kaartjes doel ik.

De heer ELSHOF (D66): Dat maakt het een beetje duidelijk. Naast dat artikel wil ik ook over de kaartjes zeggen dat het ook voor een groot deel uit het buitenland komt. Op welke wijze maakt dit kaartje onderdeel uit van deze Startnotitie?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik was nog bezig met mijn algemene verhaal over stikstof en ik kom straks op de notitie uit.

De heer ELSHOF (D66): Ik kijk ernaar uit.

De heer VAN DER LAAN (PvV): Ja, wij werden getriggerd door 'een doodlopende weg'. Maar bedoelt Groninger Belang daarmee deze Startnotitie? Ik zou graag nog even een toelichting willen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Eigenlijk kan ik hetzelfde antwoord geven als zonet aan D66. Dit is even het algemeen verhaal wat ons betreft met die discussie over de stikstof. Dat gaat niet over deze notitie. Ja, indirect dus wel eigenlijk, maar niet specifiek.

De heer VAN DER LAAN (PvV): Dan een vervolgvraag. Welke weg moeten we dan ingaan volgens Groninger Belang? Als we het over een doodlopende weg hebben, schijnt er ook een andere weg te zijn. Maar welke dan?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Op het moment dat je een weg bewandelt en je komt tot de ontdekking dat die doodlopend is, zul je terugmoeten. Dan zul je dus terugmoeten naar de Natuurbeschermingswet die we in Nederland vaststellen en dan zul je terugmoeten naar Europa. Want ik neem aan dat Nederland een behoorlijk belangrijk en wereldwijd exporterend land is. Als dit zou inhouden dat al onze veehouderijen zouden moeten stoppen en dat nog niet genoeg is en we nog meer moeten doen en als dat de consequenties is – dan ga ik even uit van de laatste ontwikkelingen, want het is soms een dagkoers – dan zul je Europa duidelijk moeten maken met wat voor gevolgen dit heeft. Dit kan nooit de bedoeling geweest zijn. Dat wij goed moeten zijn voor de natuur en dat wij beter moeten oppassen op de natuur, daar is volgens mij iedereen het wel mee eens. Maar we moeten volgens mij wel goed kijken op welke manier we dat moeten doen. Dus dan is de volgorde: terug naar de Eerste Kamer met de Natuurbeschermingswet, terug naar de Tweede Kamer en terug naar Europa, om daar te gaan praten en dit soort dingen voor te leggen. Dat gesprek zul je moeten aangaan met Europa. Want als, nogmaals. Dit kaartje de consequentie is, dan heb je geen ruimte meer om aan veehouderij te doen in Nederland. Dan heb je ook geen ruimte meer om een heleboel andere dingen ook te gaan doen.

Mevrouw VOERMAN (PvdA): Even een vraag aan de heer Schmaal, nog een keer over dat kaartje. Dat gaat over al het vee dat dan eventueel weg moet. Daar zijn we natuurlijk helemaal voor als Partij voor de Dieren – dat mag u allemaal wel weten, dat wist u allemaal ook al wel. Maar er is ook nog iets anders en dat wordt misschien niet in het kaartje meegenomen. En dat is dat er een eiwittransitie

moet plaatsvinden, zoals zelfs de boeren dat al inzien. Zo wil LTO Zuid echt naar die eiwittransitie toe en dan heb je het ook over die veldbonen bijvoorbeeld, die juist stikstof invangen. Is dat meegenomen in het kaartje?

De VOORZITTER: We duiken nu heel een kaartje in, dat geen onderdeel uitmaakt van de beraadslaging. Maar de heer Schmaal heeft dat wel een beetje veroorzaakt, dus ik geef hem de gelegenheid hierop te reageren.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kijk, wat wordt gedaan met eiwit en dat soort zaken, daar is AVEBE ook druk mee bezig. Maar ik weet niet of dat meegenomen is in het kaartje. Wat ik zie in het kaartje – ik baseer me dan even op de publicatie van het kaartje en de informatie daaromheen – is dus dat er een kaartje gemaakt is waarin de veehouderij compleet weggestreept is en dat er nog steeds 90 procent niet vergund kan worden. Want er precies dan wel of niet onder valt en wat daar wel of niet precies meegenomen is, dat weet ik niet.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Dan even een laatste vraag. De heer Schmaal wil dus terug naar de tekentafel. Dat betekent dus het wegschuiven van het zuur, want dat is eigenlijk wat hij zegt. Is het niet zo dat we niet beter verder kunnen gaan en dus inderdaad volop moeten inzetten op die eiwittransitie?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kijk, daar verschilt de Partij voor de Dieren met Groninger Belang. Wij willen niet door op een doodlopende weg. U zegt: waarom gaat u niet voor de natuur? Jawel, ik denk dat er best mogelijkheden zijn om beter met de natuur om te gaan zoals we dat nu doen. En dat vinden de boeren ook. Dus we moeten wel zorgen dat we zo goed mogelijk voor onze planeet zorgen. Maar we moeten dat wel een beetje op een realistische manier doen. En nogmaals, dat lijkt er nu niet op aan de hand van de kaartjes die er nu liggen.

De heer ELSHOF (D66): Wat ik net al zei: ik ben heel nieuwsgierig naar het verdere betoog, natuurlijk. Maar toch wilde ik dan even de vraag stellen naar aanleiding van de antwoorden van de heer Schmaal. Bent u er dan met het terugsturen naar de Eerste Kamer en naar de Tweede Kamer en naar Europa voor dat we nog verder en nog langer in stilstand blijven?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het is verkiezingstijd, 'D66 wil vooruit'. Maar als je deze kaartjes volgt, kom je niet vooruit. Want er valt niets te vergunnen, dus je zult wat anders moeten doen om vooruit te kunnen gaan.

De heer ELSHOF (D66): Ja, zou het voor de heer Schmaal niet handiger zijn om een kaartje, dat een ambtelijke berekening is, niet te betrekken in dit debat over het NPLG?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik vind dit een merkwaardige. Ik zei: ik ga vooraf even iets vertellen over stikstof en daarna kom ik bij het NPLG uit, dat er direct mee te maken heeft. Dus dat een andere partij mij vraagt om niet te gaan doen: nee, dat ben ik niet met D66 eens want daar ga ik zelf over.

De VOORZITTER: Ik stel voor dat u uw betoog vervolgt. We zijn allemaal belangstellend naar het vervolg.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dank u wel. Ik ben blij dat er zoveel belangstelling is voor dat kaartje.

De VOORZITTER: Ja, ik heb dat trouwens zonet in de krant niet kunnen vinden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): NRC, 10 februari 2023.

De VOORZITTER: Daar staat het niet in.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou ja, ik zal het u even toesturen, die link, dat komt goed. En anders zoekt u gewoon op '*Nieuwe berekeningen leggen bom onder stikstofbeleid kabinet*' – zo ongeveer luidt de kop van dat verhaal. Genoeg over dit verhaal, maar dat geeft wel aan wat dit dilemma en de situatie is waarin wij nu verkeren.

Er vinden allerlei soorten herberekeningen plaats en het is ontzettend moeilijk om daarop te sturen. Nu ligt hier een document en dat gaat uit van een aantal doelen. Ik heb ook in de commissie aangegeven dat het natuurlijk een bewuste keuze is. En dat is ook het grootste verschil wat ons betreft en ook het gelijk het dilemma om eruit te komen. Omdat je deze doelen aan de voorkant zo hard stelt en je pas daarna in gesprek gaat, heb je bij voorbaat al je weerstand gecreëerd. Op het moment dat je eerst samen met de sector de zaak gaat oppakken en dan gaat kijken tot welke besparingen c.q. reducties je kunt komen, zou je best eens in de buurt kunnen zitten van wat in het doel omschreven wordt. Maar dat is de omgekeerde volgorde wat ons betreft, wat nu wordt aangehouden. Dus over de volgorde zijn we het niet eens. Wij zeggen van die 97 mol en 1.447 ton: laat dat eerst los, ga eerst eens in gesprek en kijk hoe ver je komt. Misschien kun je wel 100 mol reduceren. Nou, dan heb je mooi de doelstelling gehaald. Maar als dat 90 mol is, is dat wat ons betreft ook voldoende, omdat je het juist samen gedaan hebt. Dus dat is een belangrijk onderscheid.

En dan nog iets anders. Kijk, hierin wordt een aantal kaders aangehouden en eigenlijk zijn dat kaders en richtlijnen vanuit Europa die vertaald worden naar Nederland. En komen die in dit huis en dan mogen wij bij het kruisje een handtekening zetten. Nou, volgens mij zijn wij de Staten en wij gaan over de kaders in dit huis. Dus ik wil ook fatsoenlijk over de kaders een discussie kunnen voeren. Ik snap best dat op andere plekken discussies zijn, maar het kan niet zo zijn dat wij hier als uitvoeringsorganisatie zitten vanuit Den Haag. Zo heeft Thorbecke dat nooit bedoeld en volgens mij moeten we ook niet in die rol komen. Dat is het tweede probleem dat ik in dit stuk zie, namelijk dat er nog aanvullende opmerkingen komen vanuit het Rijk en dat die worden meegenomen in het stuk. Ik vind dat als er aanvullingen zijn die te maken hebben met het kader, die terugmoeten naar ons. Wij moeten er iets van gaan vinden en pas dan is het een kader waar wij mee gaan werken.

Dan de voorwaarden. Ik was blij met de opmerking van het CDA – zo interpreteer ik het toch maar even – over het ‘niet-kunnen uitvoeren’. Maar wij zeggen: je moet het niet gáán uitvoeren op het moment dat er geen oplossing is voor de PAS-melders. Op het moment er geen ruimte is voor die PAS-melders om mee te kunnen ontwikkelen, innoveren of aanpassen, moet je dat hele transitieplan niet gaan uitvoeren. Is dat plan dan hartstikke slecht? Nee, er zitten ook goede dingen in dat plan. Samen optrekken en samen zorgen dat je eruit komt. Alleen, voor ons is de volgorde verkeerd.

Ik rond af met de opmerking dat we dus, ondanks de goede punten in dat plan, tegen dit plan zullen gaan stemmen.

De heer ELSHOF (D66): Lang heeft in Londen de stadsverlichting nog prima gewerkt op gas, terwijl in de rest van Europa men de lampen direct liet branden op elektriciteit. Dit is een voorbeeld van de wet op de remmende voorsprong. Net als dat in onze moderne tijd Afrika geen vast telefoonnet meer zal krijgen, maar direct zal worden overgegaan op mobiele telefonie. Als afgestudeerd econoom ben ik ervan overtuigd dat het noodzakelijk en belangrijk is dat we moeten durven veranderen als de mogelijkheden en de omstandigheden er duidelijk om vragen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik zou de woordvoerder van D66 willen vragen of D66 zich realiseert dat elektrische verlichting en elektrische auto's allemaal op kolen werken.

De heer ELSHOF (D66): Dat mag hij mij vragen. Want hij zou dat willen vragen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik vraag aan de woordvoerder van D66 of deze partij zich dat ook realiseert, dat alles wat wordt geëlektrificeerd, in feite draait op fossiel.

De heer ELSHOF (D66): Dat staat natuurlijk los van deze discussie. Die heb ik zelf veroorzaakt, omdat ik hier ook begin met een algemene inleiding. Maar het antwoord is: het is niet waar. Want er is ook stroom die komt vanuit zonnepanelen en windenergie.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De laatste vraag aan de woordvoerder van D66, of hij ook vindt dat je met drie tot vijf, zes procent vanuit energie van windmolens en zonnepanelen onmogelijk een hele samenleving kunt elektrificeren.

De heer ELSHOF (D66): Als het over deze percentages gaat, die hopelijk in de loop van dit jaar wel omhoog gaan, dan is dat helemaal waar. Dan kun je daar niet de hele maatschappij op laten branden. 'Groningen is een landbouwprovincie.' Dat wordt regelmatig in dit huis beweerd. Dat kan kloppen, want het percentage land voor de landbouw is hier vele malen groter dan voor de natuur.

Vele malen groter dan in sommige andere provincies. Groningen is natuurlijk niet meer de landbouwprovincie met herenboeren en landarbeiders uit de vorige eeuw, de eeuwen daarvoor of uit de tijd dat Sicco Mansholt begon.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Ja, een korte vraag. Rekent D66 de Waddenzee niet meer tot de provincie Groningen als Natura2000-gebied?

De heer ELSHOF (D66): Daar heeft de heer Van der Laan een terecht punt. Dat is ook een groot oppervlakte en het is ook hartstikke mooi daar.

Als je streeft naar die tijden of de tijden van steeds meer bulkproductie, is de kans groot dat we voorbij worden gestreefd en spannen wij het paard achter de wagen. Europa is veranderd, Nederland is veranderd en de consument is veranderd. Het besef van de impact van de landbouw en andere sectoren op de natuur hebben geresulteerd in aangescherpte wetgeving en handhaving. Zoals in de commissie gezegd is het daarom goed dat er een uitgebreide en integrale startnotitie ligt voor het landelijk gebied. Want als de provincie Groningen haar goede positie wil behouden, is een verandering noodzakelijk waarbij gewerkt wordt aan gezonde lucht, gezond water en een gezonde natuur.

D66 wil daarom GS nogmaals oproepen om niet langer te wachten en voortvarend aan de slag te gaan met het Programma Landelijk Gebied. De hand moet aan de ploeg. Onze zorg dat er nu gewerkt wordt aan een totaal van gebiedsplannen dat beperkt is in omvang en ambitie, stemt ons niet tevreden. Pak de kansen voor meer biologische landbouw, meer en andere teelten, bijvoorbeeld zoals vezelhennep. En stimuleer dat Groninger boeren als een van de eersten een gouden status kunnen krijgen in dit nieuwe GSB-NLP.

De heer PESTMAN (BVNL): Ik was wel nieuwsgierig hoe D66 erover denkt dat biologische landbouw de oplossing is. Want dat vraagt om een schaalvergroting, die biologische landbouw. D66 wil natuurlijk ook alleen maar natuur, dus hoe combineert D66 de schaalvergroting voor biologische landbouw met de plannen van al die natuur en wat nog meer?

De heer ELSHOF (D66): Ik moest even nadenken, want er zit ook weer veel in deze vraag. Het is volgens ons wel mogelijk. Het is ook voor ons een feit dat de gangbare landbouw voor een deel, en bij ons een groot deel, richting natuurinclusiviteit en biologische landbouw moet kunnen gaan. Misschien is dat wel het antwoord op uw vraag.

De heer PESTMAN (BVNL): Maar dan zit je er nog steeds mee dat die bestaande landbouw een schaalvergroting moet toepassen. Waar laten we dat dan?

De heer ELSHOF (D66): Daar verschillen wij dus van mening. Want dat is dan ook wat de heer Pestman voor staat en waarvan ik ook zei dat als je blijft streven naar meer bulkproductie – zoals ik eerder in mijn betoog al had gezegd – dat volgens ons niet gaat lukken.

D66 is dus voor meer ambitie en meer snelheid in de gebiedsprocessen. Meer ambitie en meer snelheid vragen om meer draagvlak en meer communicatie. Onbekendheid zorgt voor twijfel, onzekerheid en conservatisme. Daarom vragen wij om de komende maanden en de komende jaren de toekomstige generaties mee te nemen in het proces. En dan niet alleen de deskundigen en actieven, maar wat ik al zei: de deskundige leden van het Agrarisch Jongeren Kontakt, zoals de gedeputeerde op een vraag in de commissie heeft geantwoord. D66 heeft samen met andere partijen hiervoor al uitgesproken en ziet hen zeker wel als een belangrijke groep. Het is ook een prettige groep om het gesprek mee aan te gaan, maar niet alle jongeren in het landelijk gebied zijn boer.

Daarom hebben wij de volgende motie.

De VOORZITTER: Dit is een motie die is ingediend niet alleen door D66, maar ook door het CDA, GroenLinks en de Partij van de Dieren. De motie heeft het volgnummer 475 en draagt als titel: 'Betrek jongeren bij het landelijk gebied'. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023, Constatende dat:

- het Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied een looptijd zal hebben tot minimaal 2030;
- de opgaven in het Landelijk Gebied Groningen meerdere jaren tot enkele decennia zullen duren;
- de transities die gaande zijn en zullen gebeuren in de landbouw en natuur, ingrijpend zijn;

- jongeren en jongerenorganisaties betrokken en geïnteresseerd zijn in hun directe omgeving en bij hun dorp en regio;

Overwegende dat:

- jongeren die toekomstbestendige leefbaarheid van het landelijk gebied in de toekomst zullen bepalen en de meerderheid van de jongeren niet werkzaam is in de agrarische sector;
- de keuzes die op alle overheidsniveaus zullen worden gemaakt, van grote invloed zijn op het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water, het Klimaatakkoord, natuurherstel, het toekomstige Landbouwakkoord en woningbouwplannen;
- naast de deskundige en georganiseerde deelname van het Agrarisch Jongeren Kontakt, er ook jongerenafdelingen en jongerenraden zijn van dorpsverenigingen, natuurorganisaties, binnen het onderwijs en van politieke partijen zijn, die geïnteresseerd zijn en betrokken kunnen worden;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- in de gebieden in de provincie Groningen, waar de plannen worden gemaakt en uitgevoerd vanuit het Programma Landelijk Gebied, jongeren en jongerenorganisaties, die in de directe omgeving lopen, te interesseren en partner te maken in de planvorming;
- hun de kans te bieden om als partner deelnemer te zijn bij de overleggen, in de communicatie en bij de uitvoering;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Is D66 van plan om allerlei stadse jongeren die nog nooit een koe hebben gezien, naar de boerderij te jagen en dan eens te laten kijken en op gelijk niveau mee te laten praten met veehouders, die al generaties lang hun koeien melken en telen? Is dat het idee van een soort gelijkwaardige gesprekpartners met echte vaklui?

De heer ELSHOF (D66): Even gelijk richting u: dat is niet het idee. Maar in mijn niet-lopende zin kwam naar voren dat ik vooral de jongeren die in hun directe omgeving te maken krijgen met gebiedsplannen, die het totale gebied gaan raken, wil betrekken bij de landbouw maar ook bij de natuur.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Nogmaals: wie zijn dat dan? Zijn dat jongeren die in Loppersum wonen naast een boer, maar op de HBO in Groningen zitten? Wie zijn die jongeren?

De heer ELSHOF (D66): Dat is een goede vraag van de heer Marquart Scholtz – dank daarvoor. Dat zijn onder anderen bijvoorbeeld jongeren die te maken hebben met de dorpsvereniging. Dan wilden wij kijken om alstublieft de aandacht ook te besteden aan zo'n jongerenafdeling die er kan zijn. Of de jongerenraden op het Hogeland College, want ook in het onderwijs zijn er jongeren actief en die kunnen betrokken worden. Politieke partijen kunnen dat ook: die hebben ook jongerenafdelingen en die jongeren, ook die van D66, wonen niet allemaal in de Stad. Dus die zouden er ook bij betrokken kunnen worden.

De VOORZITTER: De heer Marquart Scholtz, ten slotte.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik hoorde de heer Elshof in een soort bijzinnetje, een beetje zakkend in toon, het woord 'conservatief' uitspreken in de zin van: 'dat moeten we eigenlijk niet hebben, dat deugt niet'. Kan de heer Elshof nader aanduiden wat er tegen conservatief is: het behouden van iets goeds uit het verleden en het niet uit vernieuwingsdrang vernietigen voor de toekomst?

De heer ELSHOF (D66): Dank u wel, meneer Marquart Scholtz, dat doe ik graag. Conservatief komt eigenlijk ook wel naar voren als je wel een verandering wilt doorvoeren. Het is ook iets 'mens-eigens' dat je bij het vasthouden aan wat goed was, je denkt dat dat goed is, terwijl eigenlijk er soms ook iets beters kan komen.

De heer BERGSMA (CDA): Ja, een mooie motie. Ik heb een vraag over de eerste constatering. Daarin staat '(...) *het Gebiedspan Transitie Landelijk Gebied een looptijd zal hebben tot minimaal 2030*'. Kan ik daaruit opmaken dat ook D66 straks 2030 niet als een harde *deadline* ziet?

De heer ELSHOF (D66): Mooie vraag van de heer Bergsma. Nee, dat heeft ermee te maken dat in het Gebiedsplan maar ook in het Nationaal Programma eigenlijk diverse dingen met elkaar verweven zijn. Ik had daar ook 2027 neer kunnen zetten, omdat dan bijvoorbeeld de KRW-doelen toch echt wel gehaald moeten worden. En er zijn nog andere processen die nog weer langer lopen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ik wilde nog even terugkomen op de jongeren. Zou het misschien ook zo kunnen zijn, wil ik vragen aan D66, dat er een aantal gebieden is waarin ook recreatie en toerisme wordt gezien als oplossingsrichting, zodat het ook misschien een heel mooie ingang zou kunnen zijn waar die jongeren over mee kunnen praten om hun gebied aantrekkelijker te maken voor hen?

De heer ELSHOF (D66): Ik kan daar alleen maar 'ja' op zeggen. Maar wat ik wel geleerd heb in deze afgelopen vier jaar, is dat wij als Provinciale Staten kaderstellend zijn en dat wij uitkijken naar de plannen die gemaakt worden door GS en het apparaat dat zij ter beschikking hebben.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Op zich was ik wel positief gestemd over de motie. Maar nu hoor ik dat het ook de bedoeling is dat politieke jongerenorganisaties mee gaan doen met dat hele verhaal. Is dat nou juist de bedoeling van zoiets? Praat u niet al met de jongerenachterban? Kan dat niet via de gewone politieke lijn, in plaats van dat te betrekken bij het gebiedsproces?

De heer ELSHOF (D66): In mijn ideale wereld zouden natuurlijk alle jongeren hierbij betrokken moeten kunnen worden, omdat zij onze toekomst zijn. De ene keer is iemand betrokken bij een politieke organisatie, maar is hij de volgende dag betrokken bij een school of bij de dorpsvereniging. Dus het is voor mij van belang dat de jongerenorganisaties of de jongeren die in hun directe leefomgeving te maken hebben met de plannen die komen uit het Programma Landelijk Gebied, daarbij betrokken worden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Een mooi inkijkje in de ideale wereld van de heer Elshof. Maar het is niet de ideale wereld. Wat je wel weet, is dat de jongeren bij politieke partijen redelijk goed georganiseerd zijn. En over het algemeen zijn jongeren voor de rest niet zo heel goed georganiseerd. Dus ziet D66 dan ook niet het probleem dat dan automatisch juist die jongeren van die politieke partijen de overhand krijgen als je die jongeren op deze manier gaat betrekken?

De heer ELSHOF (D66): Nee, is het antwoord. Ik zou de heer Schmaal dan motiveren om – ik weet niet of die er is – de jongerenafdeling van Gemeentebelangen in de gemeente op te richten.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ten slotte, voorzitter. Dus het is echt de bedoeling van D66 om allemaal politieke jongerenorganisaties te motiveren en te mobiliseren om mee te doen in dit proces? Dan stem ik tegen de motie.

De heer ELSHOF (D66): Mijn gedachte was hierover dat wij daar een onderdeel van kunnen zijn en zeker een heel prominent onderdeel, omdat het ook vaak gaat over directe regelgeving.

De heer BENNEMA (VVD): D66 is de partij van het pragmatisme. Alleen, Johan Remkes constateerde ook al dat één bijzonder Kamerlid, de heer De Groot van D66, wel een geloofsartikel heeft en dat is 50 procent reductie. Niet van stikstof, maar van de veestapel de helft eraf. Nou is D66 in de provincie natuurlijk niet Den Haag, dus dan is mijn vraag nu: hoe staat D66 hierin? Gaat het om de reductie van de hoeveelheid van bepaalde stoffen of gaat het om de reductie van de veestapel en landbouwers?

De heer ELSHOF (D66): Het gaat D66 om het van het slot halen van activiteiten die door de stikstofcrisis zijn geraakt. Dat heeft ook te maken met natuurherstel. Wij hebben al wel vaker dit debat gehad met de heer Bennema, maar de resultante zal zijn dat het aantal dieren echt wel minder zal worden omdat het systeem gaat veranderen.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, er wordt kundig omheen gefietst. Maar de vraag is heel simpel: is het 50 procent minder qua aantal dieren of is het 50 procent minder depositie dan wel emissie?

De heer ELSHOF (D66): Dat heeft helemaal ermee te maken of de doelen van het beleid worden gehaald en of die op tijd worden gehaald. We zitten hier natuurlijk al heel lang over te praten en de urgentie die het gewaardeerde Kamerlid Tjeerd de Groot destijds heeft aangehaald, is naar voren gekomen. Daar sta ik achter – laten we het zo zeggen. Want het is een artikel geweest, destijds al, om te zeggen dat er nu een urgent probleem is dat moet worden opgelost en dit een mogelijkheid zou kunnen zijn.

De VOORZITTER: De heer Bennema, ten slotte.

De heer BENNEMA (VVD): Ik vraag me nu wel af wat dan het doel en het urgente probleem is. Is dat het verminderen van het aantal boeren en de veestapel? Of het terugbrengen van de uitstoot en daarmee de gunstige staat van instandhouding van de natuur? Want het lijkt er nou op dat D66 daarvoor wegloopt en de halvering van veestapel als een doel op zich ziet, omdat ik daar geen ontkennen in hoor.

De VOORZITTER: De heer Elshof, ook ten slotte.

De heer ELSHOF (D66): Wij hebben onszelf met een urgent probleem opgezaagd, doordat wij twintig jaar lang niet de zaken hebben gedaan waardoor de Vogelhabitatrichtlijn en de andere richtlijnen, waar u zelf ook over bent begonnen, niet gehaald konden worden. Daardoor zit de boel nu helemaal op slot en daardoor zou het ook de VVD sieren om hier niet mee door te gaan en hier een urgentie van te maken. Hier moeten we samen uitkomen en we moeten ook samen kijken naar de mogelijkheden die hiervoor staan.

De VOORZITTER: Ja meneer Bennema, u had al drie rondjes gehad.

De heer BENNEMA (VVD): Oké. Nou, dan blijft dat antwoord zweven.

De VOORZITTER: Ja, dat kan gebeuren. De heer Marquart Scholtz.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ik hoor de heer Elshof nu weer het bekende riedeltje afdraaien dat ook de VVD afdraaide: 'We hebben ons samen vastgezet door die richtlijnen.' Is het de heer Elshof bekend dat Nederland stikstofwaarden zo laag heeft vastgesteld en dat we ons daardoor hebben vastgezet, zodat ook de bouw niet meer kan functioneren? Het is niet de Habitatrichtlijn, daar wordt dat stikstofemissienummer helemaal niet in genoemd. Is dat de heer Elshof bekend?

De heer ELSHOF (D66): Ja, dat is mij bekend.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Dan is mijn volgende vraag: waarom zegt de heer Elshof dan niet dat wij ons vast hebben gezet in Nederland door die stikstofnorm in de wet vast te leggen? Wat geen enkel ander Europees land heeft gedaan. Waarom?

De heer ELSHOF (D66): Daar zijn de heer Marquart Scholtz en ik met D66 het dan over oneens met elkaar. We hebben elkaar vastgezet met een voorafgaande wetgeving die niet heeft gewerkt, zodat we nu een urgentie krijgen waardoor het noodzakelijk is om normen te kunnen stellen en een pad te kunnen maken om uit deze stikstofcrisis te kunnen komen.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik stel voor om een kwartiertje te schorsen voor een koffiepauze. De vergadering is geschorst.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en ik verzoek de leden hun plaatsen weer in te nemen. Het woord is namelijk aan de fractie van de PVV en ik neem aan dat dat zal worden gevoerd door de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): *'De leidende principes voor de transitie van het landelijk gebied voor de gebiedsgerichte aanpak voor onder andere natuurherstel voldoen onder andere aan de Groningse*

identiteit, met meer waarde voor de samenleving.’ Lekker klimaatadaptief bezig zijn met het oog voor de langere termijn en het principe water- en bodemsturend.

Maar dit huidige klimaat- en stikstofbeleid – zo u wilt: natuurherstelbeleid – is contraproductief en heeft een tegenovergesteld resultaat van wat men ermee beoogt. Dit beleid is slecht voor de gangbare landbouw en gaat ten koste van het behoud van goede landbouwgrond. In de provincie Groningen wordt bewust beleid in de praktijk gebracht en wordt getransformeerd van een landbouwprovincie naar een provincie voor zon- en windindustrie. En bovendien is dat beleid in tegenspraak met de stelling van het provinciebestuur dat Groningen primair een landbouwprovincie zal blijven.

De natuurlobby wordt intensief betrokken bij beleidskeuzes, in tegenstelling tot de agrarische sector, die moet vrezen voor zijn voortbestaan. EU-beleid wordt rijksbeleid en rijksbeleid wordt provinciaal beleid. De provincie Groningen voert braaf uit wat in Brussel wordt voorgeschreven, vervolgens door het Rijk wordt overgenomen en de provincie, de inwoners, de boeren en de vissers, zit met de brokken. Dat beleid is allesbehalve in het belang van onze boeren, van onze vissers en van onze inwoners. De Strategische Toekomstagenda Groningen voor een economische en duurzame toekomst ligt wat de PVV-fractie betreft dan ook bij onze gangbare agrarische sector, die vooroploopt in de wereld als het gaat om innovatie, kwalitatief hoogwaardige gewassen, diervriendelijkheid én bovenal economisch rendement – ook niet onbelangrijk.

Tot slot vraag ik aan het College om aan te geven op welke wijze het College zijn ambities – de door Brussel en Den Haag opgelegde transitities uitmondend in stikstof-, klimaat- en natuurherstelbeleid, waar nauwelijks draagvlak voor is in de samenleving vanwege de rampzalige gevolgen voor onze boeren, onze vissers en onze inwoners – gaat bijstellen naar realistische proporties, zodat alle Groningse boeren in het kader van de stelling ‘Groningen primair te behouden als landbouwprovincie’ meer ruimte zal worden geboden dan nu het geval is. Ruimte om het beleid mede te bepalen en ruimte om te overleven.

De heer VAN DER LAAN (PvN): Er moet enorm veel gebeuren in dat landelijk gebied. De grootste naoorlogse veranderingen staan op stapel in de Ommelanden. Stikstof, klimaat, veenoxidatie en schoon water in één grote Startnotitie. Er zal nog heel wat moeten gebeuren om dat voor elkaar te krijgen, waarbij met name de boeren als grondeigenaren een grote rol zullen krijgen en hebben. Wat dat betreft vinden we het wel dapper van dit College om te starten, om ergens te beginnen, om ergens uit die impasse te komen, om ergens te beginnen. Want we zitten al drie jaar in een impasse in Nederland. En natuurlijk – Groninger Belang refereerde daar ook aan – wellicht had je drie jaar geleden al teruggemoeten naar de tekentafel, met name met dat stikstofbeleid. Alleen, het kabinet heeft ervoor gekozen om dat niet te doen en wij hebben daar als Provinciale Staten dan ook geen invloed op. Dus we zullen ermee moeten starten.

Het kan niet anders dan dat wij toch een paar kritische opmerkingen hebben. Die zal ik dan ook maken. Liever hadden wij dit onderwerp net over de Provinciale Statenverkiezingen heen getild, omdat dan wellicht een wat ander politiek landschap ontstaat, dat meer recht doet aan deze heel grote transitie.

Een ander punt is – en dat is een welgemeend advies: probeer de kaartjes samen met de boeren in te kleuren en verras ze niet. Want niemand vindt het leuk als zijn of haar tuin één of twee keer per jaar wordt ingekleurd zonder vooroverleg. Dat irriteert. Ik zou ook heel zenuwachtig worden als mijn tuin één of twee keer per jaar nota bene door de overheid wordt ingekleurd. En de ene keer moet ik een vijver accepteren in mijn tuin en de andere keer wordt gezegd dat mijn familie te veel stikstof produceert. Dat is het gevoel dat heerst bij die boeren.

Het stikstofmodel – ik heb het al gezegd – blijft vragen oproepen. De vraag is en blijft hoeveel boeren straks het veld moeten ruimen, ook in Groningen. En wanneer komt er daadwerkelijk perspectief voor de boeren en de PAS-melders in het bijzonder? Ook al gezegd in mijn interruptie: melk-, aardappel- en graanprijzen worden internationaal gevormd. Daar kunnen wij met kleine natuurbeheerssubsidies vrij weinig aan veranderen. Dus wij zijn echt oprecht geïnteresseerd in wat er straks in dat Landbouwakkoord staat en welke rol die boeren dan krijgen waar het gaat om natuurbeheer. Staat daar ook een verdienmodel tegenover? Kortom, dat zal u niet verbazen: wij zitten heel erg op dat proces.

Verder – het CDA heeft daar ook al aan gerefereerd – vinden wij dat de rijksoverheid nog steeds onvoldoende en weinig concreet over de brug komt met middelen om alle ambities mogelijk te maken in Groningen. We hebben wel als provincie inmiddels bijna 200 miljoen vrijgemaakt om straks grondtransacties mogelijk te maken. Maar waar blijft nu die rijksoverheid in dat verhaal? Tegelijkertijd hebben wij er wel voldoende vertrouwen in dat dit College die voorfinancieringen vroeg of laat – en we

hopen vroeg – weer overdraagt aan het Rijk. Want het vergt een behoorlijke aanslag op ons budget als provincie.

De motie om specifieke doelgroepen extra te betrekken bij de transities, zien wij als overbodig. Wij vinden eigenlijk dat alles en iedereen betrokken moet worden bij een dergelijk grote transitie voor het platteland. Natuurlijk zijn dat in eerste instantie de grondeigenaren, maar wellicht nog veel en veel meer andere groepen. We zijn ook benieuwd of het College nog een keer kan onderstrepen en opsommen wie dan allemaal straks die partners zijn die aan tafel zitten.

Natuurlijk moet elke groep in ieder geval een gelijkwaardige positie krijgen, waarbij we niet moeten vergeten dat de boeren uiteindelijk in ruim 90 procent van de gevallen de grondeigenaren zijn. Juist om spanningsvelden te voorkomen zou het helpen – de PvdA refereerde daar ook al aan – om arbiters en vertrouwenspersonen beschikbaar te stellen, juist omdat deze transitie enorm gevoelig ligt. Enorm gevoelig. En wij weten ook echt niet hoelang het gaat duren en wat we allemaal nog zullen tegenkomen. Daarom is het ook goed dat het toekomstig College goed de Provinciale Staten op de hoogte houdt van die gebiedsprocessen, zeker als gebiedsprocessen dreigen te stranden. We hebben net bij de Meedentilsterpolder gezien, waar na bijna zes jaar toch sprake was van polarisatie over en weer – nogmaals over en weer. Zo moet het in ieder geval niet. Dus leer daarvan – dat menen we oprecht – en dan helpt het om arbiters en vertrouwenspersonen aan het proces toe te voegen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de woordvoerder van de Partij voor het Noorden willen vragen of de Partij voor het Noorden ook achter de landbouwgebiedstransitie staat. Terwijl duidelijk is dat het veel weerstand oproept bij de agrarische sector, omdat zij zich in hun voortbestaan bedreigd voelen door dit beleid.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Ja, dat herkennen wij heel goed. Ook wij hebben natuurlijk veel boeren bezocht en hebben daar ook heel veel nieuwe dingen geleerd, gezien en ervaren. Daarom zei ik ook in mijn inleiding: probeer nou te voorkomen dat je met name die kaartjes niet op voorhand steeds gaat inkleuren. Dat irriteert gewoon, dat moet je samen met de boeren doen. Natuurlijk zal het soms gaan knijpen, maar overval ze niet. En dan staan wij ook achter het feit dat wij een landbouwprovincie. Tegelijkertijd zal er wel een schepje bij moeten voor wat betreft de biodiversiteit: dat kunnen we ook allemaal zien.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, de woordvoerder van de Partij voor het Noorden merkt op dat 90 procent van de grond in het bezit is van boeren. Het is bekend dat boeren hier niet warm voor lopen, omdat zij zich in hun voortbestaan bedreigd voelen. Wat is het standpunt van de Partij voor het Noorden als die 90 procent boeren zeggen dat zij dit niet willen?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Nou, wij denken dat dat op dit moment zo is, dat een groot deel – of dat nou 90 procent is of iets minder – van die boeren zich echt grote zorgen maakt. Dat zien wij ook. Maar dat heeft vooral te maken met het proces tot nu toe: een mislukt stikstofmodel, het inkleuren van kaartjes, veranderde interpretaties, juridisering, uitspraken van de rechter, berekeningen die niet kloppen. Ja, ga er maar aan staan. Dus je staat als overheid en ook als provincie wel met 1-0 of 2-0 achter op dit moment. Maar om nou helemaal geen weg in te gaan slaan, om niks te gaan doen? Dat kan gewoon niet.

Er zitten in deze Startnotitie voldoende *escapes*, denken wij, om ook bij te stellen. En er gaat bijgesteld worden: dat beloof ik u niet, dat verzeker ik u. Dat is ook logisch en daarom heet ook een 'gebiedsproces'. Wij zullen als partij heel kritisch die gebiedsprocessen volgen, actief. Dus wij zullen af en toe de thermometer in zo'n gebiedsproces steken en horen of er daadwerkelijk recht wordt gedaan aan de positie van de verschillende belangenorganisaties en de boeren in het bijzonder.

De VOORZITTER: De heer Marquart Scholtz heeft zijn laatste interruptie in dit debat.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): O, dat is interessant. Nou, vooruit. Ik heb even een vraag aan de heer Van der Laan. Ik hoor hem zeggen: 'Dit en dat en dat is allemaal beroerd, die kaartjes en zo en die cijfers en die wetgeving. Ja, maar toch moeten we iets, het kan niet zo doorgaan.' Ik wil aan de heer Van der Laan vragen: waarom niet? Het gaat toch reuze goed in Groningen met de boeren? Waarom moet er ineens een transitie op hen losgelaten worden? Wie denkt de overheid wel dat zij is? Waarom moet dat?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Ja, de overheid is teruggefloten door het hoogste orgaan, te weten de Hoge Raad. En natuurlijk, als je ons nu had gevraagd hoe het anders had gemoeten, dan hadden

wij ook gezegd: was drie jaar geleden direct al terugggegaan naar de tekentafel. Maar goed, we zijn nu drie jaar verder in dit proces. En dan een weg terug? Ja, er is altijd een weg terug, maar dat is knap lastig. Bovendien, wij zijn, in alle openheid, niet vertegenwoordigd in Den Haag. Tenminste, niet in de Tweede Kamer. Daar konden wij dus ook geen invloed op hebben. Alleen, wij vinden het wel heel pijnlijk dat juist de noordelijke boeren, de nog enigszins circulaire boeren, de dupe worden van de bio-industrie die met name in Gelderland en Brabant zit. Dat irriteert wel. Want daar vinden wij echt wel wat van. Daarvan zeggen wij dat dat liever gisteren dan vandaag worden dichtgegooid. Want dat geldt niet voor de noordelijke boeren: voor de veeteeltboeren en de akkerbouwers die we hier hebben. Dat zijn over het algemeen nagenoeg – bijna, ook niet helemaal – circulaire boeren.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Interessant. Dus iets is misgegaan, gruwelijk misgegaan, drie jaar geleden kennelijk volgens de heer Van der Laan. Maar in plaats van te trachten dat te repareren zegt de heer Van der Laan: nou, dan gaan we maar door de pomp en dan gaan we mee met de grote stroom die de transitie wil en de boeren wil veranderen. Zou hij niet een beetje voet bij stuk willen houden en zijn eigen principes willen verdedigen en als Partij voor het Noorden zeggen: 'Hier doen wij niet aan mee? Dit is gekkenwerk!'

De heer VAN DER LAAN (PvH): Als wij in die positie zaten, hadden wij met Drenthe, Friesland en Groningen een verbond gesloten om zelf dat stikstofprobleem op te lossen. Daar hadden we veel meer mogelijkheden in gezien – en daar geef ik de heer Marquart Scholtz gelijk in – dan ook die bio-industrie en alle andere intensieve vormen van veeteelt op onze nek te nemen. Maar ja, we leven nou één keer in Nederland met twaalf provincies. Nogmaals, daar kunnen wij weinig aan veranderen.

Mevrouw LESMAN (SP): Ja, eigenlijk een heel korte vraag. Is de Partij voor het Noorden van mening dat er een stikstofprobleem is en dat een transitie dus noodzakelijk is?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Nou, het probleem *an sich* ligt er. Daar kun je van verschillende kanten naar kijken. Maar het feit dat we niet meer kunnen bouwen en dat de bouw nagenoeg tot stilstand is gekomen, betekent dat er sprake is van een probleem.

Mevrouw LESMAN (SP): Oké, maar mogen we niet meer bouwen omdat we de regels overtreden of omdat het slecht is voor natuur en milieu?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Beide.

Mevrouw VOERMAN (Pvd): Ik was net heel verheugd om de Partij voor het Noorden te horen spreken over de bio-industrie en dat die eigenlijk opgeheven moet worden. Er is wel degelijk ook bio-industrie in de provincie Groningen. Gaat u daar nu ook tegen vechten?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Het is in Groningen niet zo uit de hand gelopen als in Brabant en Gelderland. Nee, wij vinden de verhouding in Groningen nog wel acceptabel. Dat is toch minder dan 5 procent.

Mevrouw VOERMAN (Pvd): Dan hoor ik dus de heer Van der Laan zeggen dat hij niet tegen de bio-industrie is, maar dat hij alleen vindt dat het niet zo erg is in Groningen, terwijl daar wel degelijk heel veel dieren opgesloten zitten in de bio-industrie. Klopt dat?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Nee, ik ga me niet opiniëren als fractie 100 procent tegen de bio-industrie. Maar wij hebben daar wel zeer gemengde gevoelens over. En wij denken ook dat een groot deel van het stikstofprobleem juist met die bio-industrie is veroorzaakt.

Wij zullen dus de gebiedsprocessen komende jaren kritisch blijven volgen. Wij begrijpen ook dat er bijstellingen nodig zijn. Wellicht kan het College nog even expliciet ingaan op de eventuele rol van vertrouwenspersonen schuine streep arbiters, die die processen wel op gang kunnen houden met alle beperkingen en moeilijkheden die er liggen.

Mevrouw VOERMAN (Pvd): Van een startnotitie zou je verwachten dat het de basis vormt waarop verder gebouwd gaat worden. Een fundament voor een stevig huis. De Partij voor de Dieren ziet dat in deze notitie helaas te weinig terug. Een echte transitie betekent niet pappen en nathouden. Geen vrijblijvendheid maar aanpakken. Duidelijke kaders stellen en de voorwaarden scheppen waardoor een plan werkelijkheid wordt.

Collega Kolthof kwam in de commissie met een tienpuntenplan waarop wij een reactie vroegen van het College. De gedeputeerde hield het bij een opmerking, namelijk het niet uit te sluiten dat een aantal punten 'mogelijk zou kunnen worden meegenomen in het gebiedsproces'. Op zich zou dat natuurlijk al prachtig zijn.

We willen nogmaals benadrukken dat er serieus werk gemaakt moet worden van de transitie. De keuzes die er gemaakt móeten worden om de natuur te redden, zijn niet vrijblijvend en zouden wat ons betreft al als kaders in deze Startnotitie moeten staan. Zonder fundamenteën geen stabiele toekomst.

Ook aan de boeren is het College het verschuldigd duidelijkheid te verschaffen over waar we naartoe moeten. Ze blijven nu zweven tussen hoop en vrees. Nogmaals: ik ga niet alle tien punten opnoemen, maar dien bij dezen daaromtrent wel een motie in, die oproept om in de Startnotitie vast te leggen om bij de gebiedsprocessen als uitgangspunt te nemen dat de gangbare landbouw in Groningen voor 2030 volledig zal moeten omschakelen naar een biologische en natuurinclusieve kringlooplandbouw.

De VOORZITTER: Ik heb die motie al voor me. Zij is ingediend door de Partij voor de Dieren. De motie heeft het volgnummer 476 en draagt als titel: 'Volledige omschakeling naar biologische, natuurinclusieve kringlooplandbouw'. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023, Constateerend dat:

- de gangbare landbouw een zware wissel trekt op natuur, biodiversiteit, milieu- en waterkwaliteit, klimaat en het Groninger landschap;
- er een fundamentele omslag nodig is in de gangbare landbouw om een verdere achteruitgang van de natuurlijke kwaliteiten c.q. waarden van het landelijk gebied te voorkomen en de basis te leggen voor een maximaal herstel hiervan;

Overwegende dat:

- de onvermijdelijke transitie van het landelijk gebied niet zal slagen zonder een grootschalige omschakeling naar een biologische, natuurinclusieve kringlooplandbouw;
- hiermee de noodzakelijke basis wordt gelegd om de problemen in het landelijk gebied op een structurele en samenhangende wijze op te lossen;
- de voorliggende Startnotitie geen fundament legt voor deze omschakeling en te weinig richting geeft aan die beoogde doelen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- in de Startnotitie vast te leggen om bij de gebiedsprocessen als uitgangspunt te nemen dat de gangbare landbouw in Groningen voor 2030 volledig zal (moeten) omschakelen naar een biologische, natuurinclusieve kringlooplandbouw;
- deze maatregel uit te werken in het op te stellen Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied;
- de rijksoverheid aan te spreken op haar verantwoordelijkheid om hiervoor alle noodzakelijke voorwaarden te scheppen, met vooral óók een goed verdienmodel voor boeren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer ELSHOF (D66): Ik had nog een vraag aan mevrouw Voerman hoe zij dit voor zich ziet, zeker ook met de effecten verderop in de keten.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik begrijp niet helemaal uw vraag. U bedoelt verderop in de keten, zoals winkels en dergelijke?

De heer ELSHOF (D66): Nee, ook daar nog tussenliggend. Wij hebben ook werkgelegenheid die te maken heeft met de *food* en agro. Laatst zijn wij ook op bezoek geweest bij Fascinating en dan wordt dat wel duidelijk uitgelegd. Daar zijn ook nieuwe kansen. Ik ben benieuwd hoe u dat ziet.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Vooropgesteld dat Fascinating voornamelijk te maken heeft met de eiwittransitie, zo heb ik begrepen, zou de Partij voor de Dieren daar natuurlijk een heel groot voorstander zijn. Het mooiste zou zijn natuurlijk dat dat op een biologische wijze plaatsvindt, waardoor ook de natuur daarmee wat meer geholpen wordt.

De heer ELSHOF (D66): Ik ben benieuwd hoe mevrouw Voerman het dan ziet dat er volledig wordt omgeschakeld. Wij dragen de biologische en natuurinclusieve landbouw een warm hart toe. Maar als

er een volledige omschakeling komt in deze periode, wat voor effect zal dat dan hebben op die eiwittransitie en op de aanvoer van de hoeveelheid producten?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): We moeten kijken wat er allemaal mogelijk is. We kunnen dingen in gang zetten alvast. Ik snap best wel dat je in vijf jaar niet alles al helemaal rond kunt hebben wat betreft de biologische landbouw, maar het moet toch een streven zijn om in ieder geval natuurinclusief te werken voor 2030. Dat staat volgens mij ook in het plan van de Tweede Kamer, dat 2030 daarbij het uitgangspunt is qua stikstofdepositie. Dus daar moeten we naartoe werken en wat ons betreft moeten alle stappen in die richting biologisch en natuurinclusief zijn.

De VOORZITTER: De heer Elshof, ten slotte.

De heer ELSHOF (D66): Begrijp ik het dan goed dat de motie niet verdergaat dan wat u nu zegt? Ik heb er een beetje last van dat ik blijkbaar ingewikkelde vragen stel. Ik wil hiermee zeggen: in onze ogen – maar misschien heb ik dat niet correct – gaat uw motie veel verder. Klopt dat of klopt dat niet?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Uiteindelijk zal onze motie veel verder doorwerken. Dat klopt inderdaad.

Mevrouw LESMAN (SP): Ik denk dat ik hetzelfde punt aan wil snijden als de heer Elshof. Want waar ik een beetje in vastliep, was het volgende. We staan helemaal achter dit streven en de landelijke overheid heeft daar een heel grote taak te vervullen. Het punt is alleen: wat als we dat niet doen? Hoe kunnen we de provincie vastzetten op een streven dat niet haalbaar is als de overheid haar deel niet pakt?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik denk dat wij er gewoon echt met een gestrekte poot in moeten gaan om onze doelen te bereiken. Dat is dus het punt dat ik hier in het dictum heb laten opschrijven. We moeten er echt met een gestrekt been in gaan, want we moeten gewoon streven naar een goede natuurinclusieve en biologische landbouw in onze provincie. We zijn verantwoordelijk voor onze provincie. We moeten alles doen, ook qua beleid bij het Rijk en in Den Haag, om dat voor elkaar te krijgen.

Mevrouw LESMAN (SP): Ja, daar ben ik het op zich helemaal mee eens, dat is uit mijn woordvoering ook wel gebleken. Alleen, het punt is dat wij dat dus niet alleen kunnen. Daar loop ik een beetje op vast. Eerlijk gezegd liggen de papieren op dit moment niet echt gunstig op tafel wat dat betreft. Dus als de landelijke overheid niet meewerkt, dan kunnen wij dit niet uitvoeren. Daar loop ik een beetje op vast. Hoe kijkt u daartegenaan?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik denk dat wij het wel kunnen uitvoeren, want de gebiedsprocessen liggen ook heel duidelijk binnen de provincie. Dus wij moeten er gewoon naar streven dat wij het wel zo gaan uitvoeren. De gebiedsprocessen liggen in eerste instantie binnen de provincie.

Mevrouw LESMAN (SP): Eens. Maar de voorwaarden die ervoor nodig zijn om het uit te kunnen voeren om ook een verdienmodel en dat soort zaken over te houden voor de boeren, liggen hogerop. Daar kunnen wij op zich misschien enigszins invloed op uitoefenen, maar niet volledig.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Laten we dan het maximale doen dat we kunnen doen. Laten we het daarop houden.

De VOORZITTER: Volgens mij was u al aan uw taks qua interrupties of niet?

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, als allerlaatste dan.

De VOORZITTER: Nou, vooruit!

Mevrouw LESMAN (SP): Als de motie iets minder absoluut zou zijn en dat het meer om het streven gaat, dan zou ik die wel kunnen steunen. Ik ga me er zelf over beraden.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Verder zou het in onze ogen een gemiste kans zijn als er tijdens het gebiedsproces geen aandacht zou zijn voor dieren die een plek verdienen in de natuur. Dieren die nu bejaagd worden en die bij het natuurlijke gebruik van het platteland een rechtmatige plek terug kunnen

krijgen. We moeten streven naar het bereiken van een hernieuwd ecologisch evenwicht, waar al te veel inmenging van de mens niet nodig is. En daarom de motie 'Ruimte en rechten voor alle dieren binnen natuurinclusieve landbouw'.

De VOORZITTER: Dat is een motie die wordt ingediend door de Partij voor de Dieren en de SP – met een prachtig, met de hand getekend logo van laatstgenoemde partij. De motie heeft het volgnummer 477 en draagt als titel: 'Ruimte en rechten voor alle dieren binnen natuurinclusieve landbouw'. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023,
Constaterende dat:

- voor de doelen stikstof/natuur, klimaat en water, zoals benoemd in de Startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied van het Rijk, allerlei EU-verplichtingen voor herstel van biodiversiteit, klimaat en waterkwaliteit gelden;
- deze doelen moeten doorwerken in de provinciale gebiedsplannen;
- de nu voorliggende Startnotitie het startschot is voor de gebiedsgesprekken in Groningen;

Overwegende dat:

- om de doelen te bereiken, de natuur de ruimte moet krijgen, waarbij kringlooplandbouw, natuurinclusieve en biologische landbouw een belangrijke insteek zal moeten vormen voor de komende gesprekken;
- samenwerken met de natuur onder andere voor insecten, kleine zoogdieren en weide- en akkervogels, een zegen zal zijn;
- binnen een natuurinclusief, biodivers landbouwsysteem ook predatoren weer hun gerechte plaats moeten kunnen innemen;
- dit het natuurlijk evenwicht ten goede komt, waar ook de landbouw van zal meeprofiteren;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in het gebiedsproces nadrukkelijk te spreken over de positie van diersoorten die nu bejaagd of anderszins bestreden worden;
- een visie te ontwikkelen op de plaats van predatoren in de landbouw van de toekomst, met als doel het bereiken van een natuurlijk evenwicht zonder doden;
- deze visie aan de Staten te presenteren, tezamen met de stand van zaken van het Gebiedsplan;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Voor ons ligt de Startnotitie. Ik heb een hoop gehoord, een hoop voors en ook een hoop tegens. Ik hoop dat we ergens komen, dat we ergens komen de volgende vier jaar met de nieuwe Staten die hier dan zitten. Met zeker een nieuw College en ik verwacht ook dat het nieuwe College net zo doorgaat en voortvarend is zoals dit College nu aan de gang is.

Waar ik op wacht, is voornamelijk een publieksvriendelijke versie van deze notitie en de communicatiemiddelen die aansluiten bij dit participatieplan. Want wie begrijpt er nog wat van? Ja, wij hier. Wij lezen hier alle stukken, maar de mensen in de provincie kunnen het nauwelijks volgen. Ze lezen stukjes vanuit de krant, boeren lezen stukken in de krant, net zoals ze vanuit de milieuhoeek stukken in de krant lezen. Maar dit volgen is een hels probleem. Ik denk dat de provincie daar veel meer aan moet doen. Neem de mensen mee. We starten met zeven gebieden met een integraal en open planproces. Wij geloven dat wel, maar geloven de mensen dat ook die daar direct wat mee te maken hebben? Wat gaan nou die boerenorganisaties doen? Zetten ze de hakken in het zand? Gaan ze meewerken? We weten dat eigenlijk nog steeds niet.

Natuur- en milieuorganisaties lopen achter elkaar naar de rechter. Wat ze precies gaan doen? Dat weten nog niet exact, alsmede de ketenpartners, zoals de bouw, maar ook onze dorpsraden. Die zijn er ook mee bezig en die vernemen het ook, op een andere manier dan dat wij het hier vernemen. Voor ons gevoel moet het een open proces zijn, zoals het College het ook aangeeft. De zeven uitgangspunten zijn daarin belangrijk. Laten we daarnaartoe werken met z'n allen. Laten we zorgen dat het een mooi Groningen wordt en blijft. Dat de kwaliteit van onze leefomgeving volgens de uitgangspunten van brede welvaart blijvend is. En dat het een landbouwprovincie blijft. Natuurinclusieve en biologische landbouw en vooral niet de poot stijfhouden.

De heer PESTMAN (BVNL): Belang van Nederland staat er eigenlijk grotendeels in zoals Groninger Belang. De visie op het Groninger landschap in deze voorloper van hoe Groningen eruit zou moeten zien, is gebaseerd op ons stikstofprobleem. En dat is voor ons een heel groot probleem, want wij

denken dat dit anders aangevlogen moet worden en niet, zoals al gezegd, door een onmogelijke opgave toch proberen te verwezenlijken.

Er is al aangegeven dat er straks voor 3.000 bedrijven die gekwalificeerd worden als piekbelasters, een uitkoopregeling gaat komen. maar dat zijn niet alleen de landbouwbedrijven, daar gaan we straks de hele industrie ook mee belasten. Wij zijn bezig om Nederland kreupel te maken, kreupel te schoppen door een poot van de stoel van de landbouw onder de kont weg te zagen en de poot onder de stoel van de industrie. En dat helpt nog niks. Dat is wat Belang van Nederland dan op dit moment het College kwalijk neemt, dat het niet hard genoeg in Den Haag lobbyt voor een andere kijk op ons stikstofprobleem.

Daar hebben wij wel een beetje moeite mee, helemaal in het licht van het artikel van 10 februari van NRC, waaruit dus blijkt dat het haast een onmogelijke opgave wordt. Daarom kan Belang van Nederland niet voor stemmen bij dit voorstel.

De VOORZITTER: [Geroezemoes in de Statenzaal.] Sssssttt! Ik zou graag willen dat iedereen met aandacht luistert naar wat de heer Marquart Scholtz namens Ons Groningen te melden heeft.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Allereerst een vrolijk bericht. Het is allemaal kommer en kwel wat tot nu toe aan de orde is geweest, maar laten we even deze dag gedenken. En indachtig de heer Visser, die dat altijd op welgekozen wijze doet, is er iets te melden. Het is namelijk 22 februari en dat is de geboortedag van een groot Groninger. Ik bedoel echt niemand in deze zaal – maakt u zich geen zorgen. Ik bedoel Henk Helmantel, een groot schilder, een stillevenschilder, een realist. Hij is op deze dag geboren en hij wordt 78 jaar.

Goed, na dit gezegd te hebben ga ik door met het commentaar van Ons Groningen op deze notitie, het voorliggende conceptbesluit en de voordracht. Het zal nu niet verbazen, maar Ons Groningen kan hier niet mee instemmen, noch met de voordracht, noch het besluit. Het is allemaal gebaseerd op een onbewezen stikstofwaarde, circa 0,01 mol of circa 0,14 gram per jaar per hectare, zo zeggen Erisman en De Vries. Daarvan uitgaand wordt deze hele procedure in gang gezet. Wij vinden dat niet terecht. Het zijn modellen en die zijn ons niet door Europa gelegd, zoals de VVD en D66 ons willen doen geloven, die zijn ons opgelegd door eigen domme wetgeving vol lacunes, die nou al een paar jaar lang het hele land op slot zet.

En hoe komt dat het land op slot zit? Goed, de Raad van State heeft er wat van gezegd, maar er zijn ook bij voortduring rechters bezig, er wat van te zeggen. Want al hebben actiegroepjes en milieugroepjes maar één lid, ze stappen allemaal naar de rechter. Ze baseren zich desnoods op mensenrechtenverdragen van Europa en ze krijgen gedaan dat het land op slot blijft zitten. En daarom ben ik bijzonder blij dat gisteren in de Tweede Kamer een Kamerbrede motie is aangenomen, ingediend door BBB, de SGP en JA21. Die motie zegt dat bij allerlei actiegroepen eerst maar eens moet worden bekeken wie zij eigenlijk vertegenwoordigen. Het vereiste van de representativiteit van die actiegroepen moet de rechter eerst grondig onderzoeken. Politieke keuzes moeten worden gemaakt door kiezers in stembokjes en niet door belangenclubjes die de rechtszaal al podium gebruiken – en dan zeg ik het nog netjes, want soms denk ik weleens aan misbruiken. Maar goed.

Dus ik denk dat er wel wat gaat veranderen. En nu nog die wetgeving, die moet teruggedraaid worden. Daartoe is een initiatiefnota ingediend bij de Kamer om dat te veranderen. Ik denk dat die nota maar eens goed bekeken moet worden en vooral door de tegenstanders van die nota op waarde moet worden geschat.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Ja, ten eerste wil ik zeggen dat ik wel bijzonder vind hoe milieuorganisaties hier genoemd worden. Maar even terzijde.

Er zijn rechterlijke uitspraken geweest. Waaraan toetst die rechter?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Aan de wet.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Dat is natuurlijk aan de wetgeving. En wie maakt die wetgeving?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): De domme partijen in de Tweede Kamer.

De VOORZITTER: Mevrouw Siersema, ten slotte.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Dus in dit geval toetst de rechter aan de wetgeving wat de Tweede Kamer heeft besloten. Alleen zijn er dus milieuorganisaties die die door de rechter laten toetsen. Dat lijkt mij juist de goede weg.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Zeker, tot nu toe wel. Maar als deze motie door de regering wordt overgenomen. We zien een zorgwekkende ontwikkeling waar bijvoorbeeld staatsecretaris Van Huffelen een Kamerbrede motie naast zich neerlegt en toch in Brussel ons wil opzadelen met een elektronische identiteit. Als de regering dat ook weer met deze motie doet, ja, dan kunnen nog steeds milieuclubjes, bestaande uit één man en een hoop Postcoderij-subsidie, naar de rechter stappen en hun gelijk gaan halen. Dat kan. Dus ik pleit ervoor dat die motie wordt uitgevoerd.

De VOORZITTER: Voor de goede orde: dat is een motie in de Tweede Kamer.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Precies.

De VOORZITTER: En u vervolgt uw betoog.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Zeker, dank u wel, voorzitter. Ik ben er ook op tegen namens Ons Groningen dat onze provincie min of meer uitvoeringsorgaan wordt van het Rijk. Thorbecke is al ter sprake gekomen, de goede man, en daar wil ik mij bij aansluiten. Er kunnen nog aanvullingen komen vanuit het Rijk en die moeten, zoals Groninger Belang heeft bepleit, mede door Provinciale Staten besproken worden. We zijn geen uitvoeringsorgaan.

Dan is er nog één puntje. Daar wil ik ook nog even aan refereren en dan zijn de moties die zijn ingediend. Er is een motie om de jeugd te laten meepraten. Nou ja, ik heb daar al enige gevoelens over uitgesproken. Ik vind niet dat jeugd die nauwelijks iets van het boerenbedrijf weten, mag meepraten op hetzelfde niveau als veehouders en akkerbouwers die hun leven lang en families lang hier geboerd hebben. Daar is toch enig verschil tussen in gewicht, kennis en wetenschap.

En ten tweede de SP-motie van de lege stoel. Ja, dat is toch wel bijzonder. Dan wil je een lege stoel bijshuiven bij een overleg. Maar eerst de heer Elshof, die een lege stoel achterlaat.

De heer ELSHOF (D66): Ja, dat klopt. Ik wilde graag even weten of voor de heer Marquart Scholtz een boer een andere burger is dan iemand die ook in het landelijk gebied woont.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Hij ziet er iets anders uit, meestal door zijn blauwe overall. Maar hij heeft dezelfde rechten als elke andere Nederlander.

De heer ELSHOF (D66): En mag volgens de heer Marquart Scholtz een burger die in het landelijk gebied woont, misschien mee kunnen praten, ook als hij of zij wat jonger is, over hoe het landelijk gebied in de toekomst eruit komt te zien?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Zou dat nou een strikvraag zijn? Ik vraag het me af. Natuurlijk mag dat!

De VOORZITTER: De heer Elshof, ten slotte.

De heer ELSHOF (D66): Waarom kwalificeert u dan jongeren op deze wijze?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Omdat het jongeren zijn. Ik weet trouwens niet welke leeftijdscategorie. Stel dat het zestienjarigen zijn en zo, maar die zijn nog niet droog achter de oortjes – zeg ik via u, meneer de voorzitter. Die moeten nog heel veel leren en die hebben nog niet de ervaring, kennis en kunde van een veehouder van 50 jaar.

Mevrouw LESMAN (SP): Oké. Maar als we nou een veehouder van 50 jaar hebben en eentje van 70, telt die van 70 jaar dan zwaarder?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Het wordt wel grappig. Nu zijn we van zestien naar 70 gesprongen. Nou, ik vind iemand van 70 iets meer kennis in huis hebben, ja.

Mevrouw LESMAN (SP): Wilt u dat ook hier in de Staten invoeren, zodat mijn stem minder zwaar weegt dan de uwe?

De VOORZITTER: We naderen nu de rand van de orde. De heer Marquart Scholtz.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Op ridicule vragen ben ik niet geacht een antwoord te hoeven geven.

Ik heb nog één ding te melden ten aanzien van de SP. Mevrouw Lesman stelt dus voor, een lege stoel aan te schuiven bij die overleggen. Ik ben daar eigenlijk niet zo voor, maar onder één voorwaarde ben ik ervoor. Zet op die lege stoel, die immers natuur en milieu vertegenwoordigt, een grote, echte hongerige wolf neer, dan is het gauw afgelopen met zo'n overleg.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik kijk naar de heer De Vries: die heeft geen behoefte aan woordvoering. Dan kijk ik naar het College. Ja? Ik geef het woord aan gedeputeerde Hamster.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Het is goed dat mevrouw Lesman in het begin van haar betoog de vraag nog eens aan de orde stelde, expliciet: waarom doen we dit eigenlijk? En volgens mij komt die vraag vaker terug en hoor ik verschillende motivaties vanuit uw Staten. Soms een motivatie om het wel te doen en soms om het niet te doen. Het kan de intrinsieke overtuiging zijn van de waarde van natuur. Het kan de intrinsieke overtuiging zijn van de waarde van de rechtsstaat. Het kan de extrinsieke motivatie zijn van het belang dat wij blijvend vergunningen willen verlenen in deze provincie. Het kent allemaal dezelfde oplossing, namelijk natuurherstel, wat de motivatie ook is. Als u zegt dat u biodiversiteit belangrijk vindt, dan is natuurherstel nodig. Als u vindt dat wij PAS-melders willen oplossen, wat er ook beweerd wordt, dan is natuurherstel noodzakelijk. Als u zegt dat wij vergunningen willen kunnen verlenen aan bedrijven, agrarisch en niet-agrarisch, voor alle andere projecten, dan is natuurherstel noodzakelijk. Dus daarom ligt hier een NPLG voor en dat gaat over het oplossen van het stikstofprobleem dat nu inderdaad vooral een juridische probleem is, maar dat gaat ook over het verbeteren van de waterkwaliteit en dat gaat ook over de klimaatopgave waar we wereldwijd voor staan en waar we elk specifiek in Nederland een opgave voor hebben. Daarvoor hebben wij het NPLG-document, zoals vanochtend hier ter discussie gesteld is, voor ons liggen.

Ik hoor discussies over dat wij naar Brussel moeten. Ik hoor verschillende variaties van de geitenpaadjes weer voorbijkomen. Daar is de ruimte er niet meer voor. Natuurlijk, het allerliefste zou ik ook u tegen willen zeggen: er is geen probleem, we kunnen door. Dat zou heel mooi zijn. Maar dat is niet aan de hand. Het zal objectief worden vastgesteld, gemeten en gemeten blijven worden: de natuur moet vooruitgang boeken, willen wij weer de juridische ruimte krijgen om verder te kunnen.

Ik heb de nodige zaken gehoord rondom het NRC-artikel en dat begrijp ik. Wat daar lag, was een ambtelijke exercitie over de KDW-doelstelling, de wijze waarop inderdaad op dit moment nog juridisch gewogen wordt. Die juridische weging kent de basis in het feit dat Nederland de natuur laat verslechteren en dat dat niet mag volgens de eigen regels. Op dit moment hebben we het meetinstrument de KDW. De minster heeft inmiddels aangekondigd, en is daar al mee bezig, om dat meer op basis van het meten te plaatsvinden en te zoeken naar een meetmethode die recht doet aan de verbetering. Dat is begonnen met de natuurdoelanalyses die van alle Natura2000-gebieden opgeteld zijn of worden en die gecontroleerd worden, op basis waarvan straks ook de rechter kan zeggen dat onomstotelijk vast gaat staan, met de maatregelen die de provincies en het Rijk nemen, dat de natuur niet verder zal verslechteren en/of zal verbeteren. Daarmee kan er weer ruimte komen. Dus wat in het NRC staat, is inderdaad dat als je puur sec naar de KDW kijkt, de kritische depositiewaarde van de stikstofneerslag, dan daar het probleem niet mee is opgelost. Er gaan ook ecologische maatregelen nodig zijn en er gaat ook echt nodig zijn dat er gemeten wordt.

Zo zijn er heel veel exercities geweest over de piekbelastersaanpak, die de meest kosteneffectieve methode en die de beste methode is. Ik begrijp ook dat het Ministerie van Financiën inderdaad goed is met cijfertjes. Daarbij is het wel relevant welke cijfertjes het erbij betreft. En inderdaad, KDW is een manier van cijferen. Het gaat straks om natuurherstel en daar komen ook andere cijfers bij kijken.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ja, dat is een complete rekenexercitie met allerlei soorten getalletjes. Maar wat de gedeputeerde nu zegt, is dat stikstofkaartje waaraan gerefereerd wordt en hij noemt nu andere zaken die meetellen: prima. Maar dit kaartje gaat ervan uit dat de hele veeteelt nul is. Wat maakt het dan dat we dan toch uiteindelijk op een heel positieve som uitkomen voor de natuur met deze aanpak?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Omdat er naast het verminderen van stikstofuitstoot ook andere zaken meespelen in het verbeteren van natuurherstel. Het verbeteren van de waterkwaliteit is een mogelijkheid. Het werken met peil: bijvoorbeeld in ons Lieftingsbroek is aangetoond dat met het nemen van watermaatregelen de kans groot is dat de natuur weer zal gaan verbeteren. En wat de rechterlijke macht vraagt, is aantonen dat we die verbetering inzetten of in ieder geval die

verslechtering stoppen. En dat gaan wij kunnen aantonen op het moment dat wij inderdaad de maatregelen laten zien zoals hier voorgesteld wordt als proces om te voeren om tot die maatregelen te komen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dus wat ik de gedeputeerde hoor zeggen, is dat je bijvoorbeeld waterpeilstanden het stikstofprobleem in sommige gebieden kunt verminderen?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Wat u de gedeputeerde hoort zeggen, is dat met alleen het stikstof oplossen we er niet zijn. Er gaat meer nodig zijn dan inderdaad het langjarig verminderen van stikstofuitstoot. Dat is één stap. En daarnaast zullen er inderdaad ook ecologische maatregelen genomen moeten worden. Het totaaloverzicht daarvan zal op gegeven moment juridisch gewogen moeten worden of wij ons inderdaad tot het uiterste hebben ingespannen en de mogelijkheden hebben benut om de natuurverslechtering niet verder te laten plaatsvinden en een verbetering in te zetten.

De VOORZITTER: De heer Schmaal, ten slotte.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ten slotte, want is toch mijn laatste interruptie voor dit onderwerp.

De VOORZITTER: Klopt.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik hoor twee dingen. Ik hoor dat we meerdere maatregelen gaan nemen en stikstof is daar een van en er zijn meerdere. En ik hoor u zeggen dat we moeten aantonen dat we ons best hebben gedaan. Gaat het dan vooral om die tweede, dat wij kunnen aantonen bij de rechter dat wij ons best hebben gedaan om daar inzet te tonen? Of is het die totale som die daadwerkelijk goed moet zijn voor de natuur?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Goed dat u beide kanten aangeeft. Sorry dat de heer Schmaal mij de kans geeft om mij hierin te herstellen. Wij zullen moeten aantonen dat er geen verdere verslechtering van de natuur plaatsvindt. Wij zullen het hard op papier moeten aantonen dat die verslechtering verder niet plaatsvindt. Dan kun dus inderdaad door zo'n maatregel hard aan te kondigen en hard te nemen en de meest zekere methode daarvoor is meten.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de gedeputeerde willen vragen in hoeverre het College nog kan spreken van behoud van de provincie Groningen als landbouwprovincie. En ik wil graag de mening van het College over of die definitie niet beter kan luiden: 'een provincie die voldoet aan de juridisch-administratieve vinklijstjes van de politieke laptopelite, die weinig opheeft met de werkelijkheid'. Kiest het College voor die papieren werkelijkheid?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): De heer Van Kesteren stelde twee vragen. Bij de eerste vraag bedacht ik: volgens mij is het College heel duidelijk, zowel in de uitgangspunten als in de verwerking ervan, dat Groningen een landbouwprovincie is en blijft. Ik hoor mezelf een riedeltje houden, want het is intrinsiek. Dit is zo, dit gaat zo zijn. Het gaat er wel anders uitzien, blijf ik er altijd achteraan zeggen. En hoe? Dat gaan we bepalen. Dat is het riedeltje over de landbouwprovincie.

Vervolgens, wat de heer Van Kesteren ook in zijn betoog deed, is een hoop aannames en stellingnames waarvan ik denk dat ze weinig grond hebben. Nota bene werd hij in de commissie weersproken toen hij de woordvoerder van LTO bijna in de mond probeerde te leggen dat de landbouw geen perspectief meer zou hebben. Dus de achterban die u zegt te vertegenwoordigen, spreekt u zelf tegen. Ja, er zijn zorgen bij de agrarische sector en die begrijp ik. En die gaan over communicatie, die gaan over duidelijkheid, over investeringsruimte, over de mogelijkheden die ze hebben met hun bedrijf. Ik bestrijd te allen tijde dat er geen perspectief voor de agrarische sector zou zijn. Dus ja, Groningen is en blijft een landbouwprovincie.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan zou ik de gedeputeerde toch onder de aandacht willen brengen dat het College zich heel duidelijk verschuilt achter 'het moet van Brussel' en 'de rechter heeft zich uitgesproken'. We zitten hier met z'n allen als volksvertegenwoordigers. Er komt heel veel weerstand vanuit de samenleving op dit beleid. Is het dan niet logisch dat een College en ook een parlement hun uiterste best doen om de weerstand vanuit de samenleving in goede banen te leiden? En niet te

kiezen voor Brussel en juridische uitspraken, maar gewoon ook heel veel moeite te doen om daar recht aan te doen?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik ben blij met die laatste woorden, want ik denk dat wij recht aan het doen zijn. Recht aan de maatschappij en recht aan de natuur. En nee, dit is geen Brusselse papieren werkelijkheid. De werkelijkheid is – mevrouw Siersema noemde een aantal voorbeelden – dat er inderdaad een probleem is met de biodiversiteit, dat langjarig gevolgen gaat hebben voor hoe wij als menselijke maatschappij kunnen bestaan. Ik begon mijn verhaal dat er verschillende motivaties kunnen zijn om hieraan mee te willen werken. Die kan er inderdaad vanuit het natuurbelang zijn, die kan er vanuit het vergunningenbelang zijn.

Die is er ook bij dit College. Wij zijn geen volksvertegenwoordigers, wij zijn bestuurders. Wij nemen besluiten en ik ben blij dat een groot deel van deze Staten ons daarin steunen. Wij nemen besluiten om de maatschappij verder te helpen. Daar is voor dit moment voor nodig dat wij ons met z'n allen gaan inspannen om verdere verslechtering van de natuur tegen te gaan. En ja, dat is pijnlijk. En ja, dat betekent dat heel veel mensen daar last van gaan hebben. Dat is het juist besturen om eerlijk te zijn en duidelijk te zijn en te zeggen waar maatregelen plaats moeten vinden, die uit te proberen te leggen en te compenseren waar die pijn onrechtmatig hard zal landen op bepaalde plekken. Dus hebben wij het voorrecht dat wij daar plannen voor mogen maken met de gebieden, met de mensen zelf, met de vertegenwoordigers, om ook te kunnen zorgen dat daar waar nodig gecompenseerd kan worden. Daar waar de pijn gaat vallen.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik was al met mijn motivatie klaar.

Dan is het ook veel gegaan – dat is bijna een bruggetje naar aanleiding van de vragen van de heer Van Kesteren – over wie er allemaal worden betrokken bij het proces. We hebben feitelijk de opbrengst van de eerste fase hier liggen en gehad in december, de eerste fase van de opbrengst van de schets van onze provincie. We gaan nu inderdaad de tweede fase in: naar de gebieden om te bekijken hoe de verschillende opgaven – natuur, klimaat en water – gaan landen op de verschillende plekken. Dat doen wij nog steeds met wat wij zouden zeggen vertegenwoordigers van de sectoren, met een deskundigenpanel, met zeker ook de landbouworganisaties aan tafel natuurlijk, als eigenaar van het grootste deel van het gebied. Maar ook met de Natuur- en Milieufederatie, met het Groninger Landschap op verschillende plekken. En met de gremia die daar in sommige gebieden al voor bestaan en in andere gebieden zullen we bekijken of we een groep vertegenwoordigers bij elkaar moeten organiseren om de natuur- en sectorbelangen van dat gebied te vertegenwoordigen.

De VOORZITTER: Ik wijs de heer Van Kesteren erop dat zijn interrupties op zijn.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Kan het niet meer?

De VOORZITTER: Nee.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Jammer, voorzitter. Daar zal mijn achterban niet blij mee zijn.

De VOORZITTER: De gedeputeerde vervolgt zijn betoog.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik was al een opstapje aan het nemen naar de eerste motie, namelijk die van de SP. In de beleving van het College zit het belang van natuur, milieu en de dieren voldoende aan tafel in de vertegenwoordigers van bijvoorbeeld het Groninger Landschap en de Natuur- en Milieufederatie. En als dat in een gebied aan de orde is, dan zit in het Westerkwartier bijvoorbeeld Staatsbosbeheer aan tafel. Dus die lege stoel lijkt ons niet nodig, want het belang zit gewoon via de mensen vanuit de verschillende sectoren aan tafel. Dus deze motie van de SP zou ik willen ontraden.

Doordat we deze fase zo hebben gekozen, is het natuurlijk van belang om in die gebieden te gaan informeren en ook de inwoners in de breedste zin van het woord – dus niet alleen jongeren, maar in de leeftijd van nul tot 120, de leeftijd die je volgens mij maximaal kunt bereiken – te informeren over wat er allemaal plaatsvindt. Het Groninger Agrarisch Jongeren Kontakt zit in principe standaard als deskundige jongeren vanuit het perspectief van hun bedrijf heel nadrukkelijk in het achterhoofd. In het proces dat we hier aan het organiseren zijn, gaat het inderdaad om een brede transitie die generaties verder voortduurt, maar in principe van vijftien tot twintig jaar. Nou, ik hoop eigenlijk dat we dat nog allemaal mogen meemaken hier. Dat wordt erkend, zie ik. Dus ja, met de gemeenten en als provincie vertegenwoordigen wij alle inwoners, van jong tot oud. In de volgende

fase, als we echt op postcode-niveau bezig gaan en we echt gewoon gaan spreken over gebieden rondom beekdalen, zitten de eigenaren aan tafel. Ik kan me ook heel goed voorstellen dat je dan ook dorpsbelangenverenigingen aan tafel krijgt, die als het goed is ook de bevolking in de breedte vertegenwoordigen. Ik wil de motie van D66 zo opvatten: College, heb aandacht in het open planproces voor participatie in de breedste zin van het woord. Dus als u ons met die opdracht op pad stuurt – uiteraard, veel breder wil ik die ook niet opvatten – dan wil ik daarmee deze motie ontraden.

Dan de vertrouwenspersonen: daar was geen motie over. Ja, wij hebben inderdaad een structuur gekozen waarbij wij een onafhankelijk voorzitter en een inhoudelijk procesbegeleider. In principe vind ik wel belangrijk dat die voorzitter onafhankelijk is: die moet zijn positie kunnen houden en die is als eerste aan zet om ervoor te zorgen dat de partijen op een goede manier, zoals we dat hier ook gewend zijn, het gesprek met elkaar kunnen voeren. Wij weten dat er heel veel emotie en gevoelens gepaard gaan bij dit onderwerp. Dus als College willen we zeker even verder gaan verkennen of wij een vertrouwenspersoon, zonder daarbij de positie van de voorzitter aan te tasten, binnen het NPLG als extern persoon buiten die voorzitter en die procesbegeleider inhuren. Dus ik wil u een verkenning toezeggen dat we dat best willen gaan doen. Dat communiceren we dan zo snel mogelijk nog, want de processen in de gebieden gaan al snel beginnen, natuurlijk.

Van de boerencoöperaties is ook gevraagd hoe die aan tafel zitten. We praten bijvoorbeeld binnen Fascinating, dus dat is echt een stap verder in de eiwittransitie, verder met de coöperaties. Ook in de vorige fase hebben we ze uitgebreid proberen te betrekken bij alles wat er speelt. Want ze vertegenwoordigen best wel grote groepen van agrariërs in onze samenleving.

Dan de Partij voor de Dieren-moties. De eerste gaat over het omschakelen van de gangbare landbouw naar een biologische en natuurinclusieve kringlooplandbouw. Ik begrijp de gedrevenheid en de ambitie van de Partij voor de Dieren vanuit haar achtergrond en motivatie. Ik denk dat de motie voor onze provincie te hard en te snel gaat. Ik denk dat de discussie die gevoerd werd tussen een aantal Statenleden, of we dit nu in Groningen alleen kunnen regelen en of dat dan binnen deze termijn moet, een goede was. Landelijk ligt er nu de ambitie om naar 25 procent te gaan in 2030. Dat wordt voor ons al een stevige kluit om daar te komen. Want we zitten nog niet eens op 5 procent – dat weet u als geen ander. Het GLB motiveert en stimuleert ook heel erg om die kant wel op te gaan: om niet alleen natuurinclusief te worden maar als de stap richting biologisch gemaakt wordt, dan zit je meteen in de hoogste categorie van vergoedingen. Als College staan we nog steeds op het standpunt dat vooral de ondernemerskeuze moet zijn om dat te doen, omdat er meer bij komt kijken dan puur de zakelijke keuzes, maar ook een overtuiging vaak dat dat de goede manier is om dat te gaan doen. We zullen dat proberen te stimuleren langs de wegen om dat te doen en daarnaast, inderdaad de Europese ruimtes die daarvoor zijn, zullen we daarvoor blijven inzetten. Dat was de eerste motie van de Partij voor de Dieren.

En de inhoudelijke vraag om een visie te gaan ontwikkelen binnen het gebiedsproces en te spreken over de positie van de dieren die bejaagd of anderszins bestreden worden. Op zich is dat best een interessant idee om daar een bredere visie op te gaan ontwikkelen. U weet dat er op dit moment landelijk allerlei zaken spelen rondom het bejagen, rechtszaken lopen over waar zaken wel en niet mogen en dat er de nodige wetgeving in ontwikkeling is. Dus vinden wij niet het momentum. Het hoeft ook niet per definitie gekoppeld worden aan het NPLG wat ons betreft. Daarmee wordt het een breder beleid, iets wat naar onze mening ook in de volgende Collegeperiode wellicht aan de orde zou kunnen zijn en niet nu. En dan ook de reële weergave dat de droom die u hebt – laat ik het maar 'een droom' noemen – het bereiken van een natuurlijk evenwicht zonder doden, erg ingewikkeld is als we bijvoorbeeld kijken naar onze weidevogelpopulatie. Die vraagt ook echt om het beheren van andere diersoorten die natuurlijke predatoren zijn. Nu gaat mevrouw Voerman mij ongetwijfeld uitleggen dat er ook heel diervriendelijke methoden om dat zo veel als mogelijk te voorkomen. Op dit moment gaan wij er niet aan ontkomen om ook te bejagen – laat ik dat woord maar gebruiken – en om te beheren, om andere dieren te redden. Dus dan komen we in interessante discussies over welke dieren we voorrang moeten geven boven andere.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Dat is een andere en een interessante discussie over welke dieren je dan voorrang geeft. Als je toch gaat naar een natuurlijke manier van landbouw, dan kun je dat toch als visie meenemen? Ook in het weidevogelbeheer: als je daarbij toch gaat voor meer natuur in de weide, dus meer kruidenrijk voedsel voor de koeien, betekent dat ook automatisch dat er meer kansen zijn voor weidevogels? Als je dat overal toepast of zoveel mogelijk toepast, dan krijg je ook grotere gebieden waardoor je minder predatordruk krijgt bij de vogels. Dan kun je dat toch meenemen in een visie?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Volgens mij begon ik redelijk sympathiek met het idee dat die visie inderdaad niet gek is. Maar dat het op dit moment vanwege de wetgeving die in ontwikkeling is, niet het moment is waarop wij zitten, richting de verkiezingen. Dat lijkt het ons als College te zeggen dat het logischer lijkt om dat beleid in de volgende periode uit te gaan wisselen en de noodzakelijke koppeling met het NPLG is er niet. Het kan best zijn dat – laten we de weidevogels als voorbeeld blijven houden – die opdracht gaat landen, bijvoorbeeld op gebieden in het Hogeland, in het Westerkwartier en in het Oldambt de akkervogels. Dat zal een aantal zaken gaan betekenen voor het gebiedsproces dat we daar met z'n allen gaan doorlopen. Want vanuit de Vogelhabitatrichtlijn hebben we daar zaken te organiseren. Dat is dan specifiek op dat onderwerp. De bredere visie hoeft op dit moment wat ons betreft niet.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, ik begrijp dat de gedeputeerde zegt dat het op dit moment niet het juiste moment is, maar dat het wel meegenomen wordt naar de toekomst wellicht. Zeker als hij zelf straks weer de gedeputeerde wordt hier. Heb ik dat goed, dat hij het niet wil uitsluiten om deze visie mee te nemen?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Nee, ik zeg volgens mij dat wij op een interessant moment staan waarop de inwoners van Groningen zich mogen uitspreken over de richting die deze provincie moet kiezen. Ik kan me best voorstellen dat, nadat de inwoners zich erover hebben uitgesproken, onze vertegenwoordigers vervolgens het gesprek gaan voeren of zij die visie nodig vinden. En of ik daar zelf bij ben, is dan totaal niet relevant.

De VOORZITTER: Want de gedeputeerde spreekt namens het College.

Mevrouw LESMAN (SP): Ik heb het al een tijdje geleden afgevraagd: waarom doen we dit eigenlijk? Mijns inziens doen we dit juist ook om een soort van balans te bereiken. Het staat natuurlijk ook niet letterlijk in de motie 'vanaf nu mag er geen enkel beest meer bejaagd worden'. Dat staat er niet in. Er staat *'een visie te ontwikkelen op de plaats van predatoren in de landbouw van de toekomst, met als doel het bereiken van een natuurlijk evenwicht zonder doden'*. En als je een natuurlijk evenwicht bereikt, dan hoef je niet meer te bejagen. Dat moeten we juist doen omdat er geen natuurlijk evenwicht is. Dus ik zie niet in waarom dat nou per se een probleem is. Want dan zou toch juist je doel moeten zijn, dat natuurlijke evenwicht bereiken?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ja, ik stelde bij mijn behandeling van deze motie ook al dat ik betwijfel of het natuurlijk evenwicht reëel is zonder bejaging. Dus dan is er geen natuurlijk evenwicht, trouwens. Maar dat zou inderdaad verder uitgewerkt moeten worden. Op dit moment dat er voor het halen van de nodige vogeldoelen bijvoorbeeld het bejagen echt noodzakelijk is.

Mevrouw LESMAN (SP): Maar dat is dus juist mijn punt: het staat dus niet in de motie dat dat vanaf nu direct moet stoppen. Er staat dat wij een plan moeten gaan maken, zodat het in de toekomst niet meer nodig is.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik zie wat er staat. Maar dan zit ik met de timing, niet per definitie noodzakelijk bij het NPLG en vanwege het moment waar we voor staan, is dit wellicht niet het moment vanwege wetgeving in ontwikkeling. En dat staat los van de vraag of het natuurlijk evenwicht al dan niet gehaald zal worden.

Ik kom bij wat verschillende losse vragen aan. De VVD stelde ons vragen rondom vrijwilligheid. En die hangt heel erg samen met draagvlak. Volgens mij heeft het College ook al eerder aangegeven dat wij geldig beleid hebben rondom gronden en dat dat in principe gewoon ook opgeld doet. Het is absoluut niet ons doel om een verplichtend karakter in te gaan zetten, maar volledig uitsluiten zullen wij ook niet doen – ook op dit moment niet. Volgens mij is dat het duidelijkste antwoord.

En de vraag, volgens mij ook van de VVD, om innovaties expliciet te steunen. Ja, dat doen wij. Wij hebben volgens mij ook in het vorige debat hierover gezegd dat wij in de volledige breedte willen kijken hoe wij kunnen komen naar de realisatie van die doelen. Dat gaat inderdaad enerzijds over het verminderen van de uitstoot op alle mogelijke manieren waarbij niks een taboe is, maar ook over het aandringen bij het ministerie op het zo snel mogelijk valideren van toepassingen die leiden tot vermindering van uitstoot. Want ik ben het met u eens dat natuurherstel het doel is. En daarvoor is het nodig om verschillende uitstoten te verminderen.

Ik ben een heel eind op gang volgens mij. De rol van de Staten is misschien nog van belang. Want uiteraard zijn wij geen uitvoeringsorganisatie van het Rijk. Dan begin ik bijna bij mijn verhaal over waarom wij dit doen. Wij willen graag – dat is ook de motivatie van het College zelf – onze natuur gaan verbeteren. En daar kennen de verschillende colleges zelf ook verschillende motivaties voor. We zijn het er wel over eens dat dit moet gebeuren. En hoe we dat gaan doen – ‘werkenderweg’ is het woord dat ik een aantal keren hoorde – is dat werkenderwijs in de gebieden gaan organiseren met zoveel mogelijk draagvlak van de regering. Mocht het zo zijn – die kwam ook voorbij – dat wij meer kunnen bereiken, dan zullen we dat inzichtelijk maken en dan zullen we dat proberen. Niets houdt ons tegen volgens mij. Daarbij zijn de doelen die door het Rijk gesteld zijn inderdaad 1.447 ton stikstof als uitgangspunt dat er staat. Maar ons uitgangspunt is natuurherstel. Als daar 1.800 ton voor nodig blijkt te zijn en we komen daarachter, zullen we u dat op gegeven moment zeggen en kijken of we dat kunnen bereiken. Als 1.200 ton genoeg blijkt te zijn en dat is gerealiseerd, dan is dat een ander verhaal. Het doel moet zijn natuurherstel en daarmee inderdaad die juridische klem loshalen. Dus zijn wij een uitvoeringsorganisatie van het Rijk? Nee, zo voel ik het absoluut niet. Wij hebben hier 208 kantjes neergelegd over het proces en de doelen waar wij als College in deze provincie achter staan. En als ik u in de breedte hoor, dan denk ik ook dat de Staten dat doen en daar zijn wij heel blij mee. Want wij denken dat wij stappen vooruit kunnen zetten.

Volgens mij heb ik hiermee de eerste termijn van de Staten beantwoord.

De VOORZITTER: Ik kijk even rond en ik ruik soep. Dus volgens mij is dit het moment om te zeggen dat we drie kwartier gaan schorsen voor de lunch.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en ik inventariseer even of er behoefte is aan een tweede termijn. Die is er wel, zie ik. Ik zag als eerste de hand van de heer Elshof.

De heer ELSHOF (D66): Dank aan de gedeputeerde voor de beantwoording en de toelichting van de vragen, maar ook natuurlijk van het plan.

Enkele korte reacties. Ik snap wel dat het een eigendomspositie is, maar wij vinden het wel bijzonder dat leeftijd door sommigen in ons huis als maatstaf wordt genomen. Daar zijn wij het niet mee eens.

Verder heeft de heer Marquart Scholtz het plan benoemd van zijn toekomstige partij BBB. D66 is geen voorstander van zijn suggesties, zeker niet om het aantal Natura2000-gebieden te halveren.

Over de moties. Wij vinden de motie van de SP wel sympathiek, maar wij hadden ook al de indruk – die is ook bevestigd door de gedeputeerde – dat de Natuur- en Milieufederatie en soms het Groninger Landschap de stoel aan tafel al bezetten. Ik hoop dat ze niet op één stoel hoeven te zitten, maar allebei worden uitgenodigd. Dus wij vinden die sympathiek, maar die zullen wij niet steunen.

Ook de moties van de Partij voor de Dieren vinden wij natuurlijk vaak een kant op gaan die ons ook aanspreekt. Maar die zullen wij niet steunen, omdat die verdergaan dan het ons aanspreekt. Daarom had ik ook dat kleine debat met mevrouw Voerman over die volledige omschakeling voor een bepaalde datum naar de biologische landbouw. Wij willen het ook niet ingewikkelder maken dan het is door ook nog de predatie en/of het faunabeheer erin te fietsen. Dus die motie zullen wij niet steunen.

Wij stemmen natuurlijk straks wel voor onze eigen motie en willen die ook graag even laten staan. Maar we zijn wel blij met de toelichting die de heer Hamster heeft gegeven.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dank voor de beantwoording van de gedeputeerde. Ik snap de motivering vanuit het College om gewoon wel stappen te willen zetten. Maar we zijn er nog steeds niet gerust op met de nieuwe kaartjes dat het probleem daadwerkelijk zo opgelost wordt dat dat juridisch ook stand gaat houden. We snappen ook wel, omdat het verandert, dat die weg veel langer is dan dat we nu concreet wat gaan doen.

Ik heb natuurlijk ook de inbreng beluisterd en ik weet ook welke kant die opgaat. Ik wens de gedeputeerde veel succes met het uitvoeren van het plan. Nog niet eens in de basis, hoorde ik wel een lichtpuntje hoorde in de beantwoording van de gedeputeerde, namelijk dat zij gaan kijken waar we uitkomen. Of het dat nou 1.200 ton is of 1.600 ton, dat zou niet zoveel uitmaken. Dat is nou precies onze lijn en ook het verschil met ons. Want wij zeggen: houd je dan niet vast aan die 1.447 ton, laat dat gewoon open, ga in gesprek en zorg dat je er gewoon samen uitkomt. Daarom zullen wij dit vooral niet gaan steunen. Maar we wensen het College wel veel succes.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): We zien in de Startnotitie Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied best wel wat positieve dingen. En over de manier waarop de gedeputeerde erover praat, zijn we ook niet helemaal alleen maar negatief, uiteraard. Er staan best wel goede dingen in. Toch zien we dat het fundament niet sterk genoeg is wat ons betreft. Dat vinden we wel heel erg nodig voor een stevig huis, voor een stevig plan.

En jammer vinden we ook dat er niet onverdeeld aandacht gegeven wordt aan de dieren die een rechtmatige plaats verdienen in de natuur. De 'stoelmotie' van de SP zullen wij steunen en wij zouden graag een stoel erbij willen zetten, denkbeeldig, voor de dieren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, een stemverklaring kan later nog, hè? Oké.

Ik heb nog een dringende vraag voor het College. Dat was naar aanleiding van een compliment dat ik in een eerdere Statenvergadering maakte aan deze gedeputeerde, van wie ik meende dat hij vol ging voor de gangbare agrariër. Maar, daar kwam deze gedeputeerde weer op terug, door te stellen dat het College vol inzette op de biologische landbouw. De vraag die ik heb voor het College, is de volgende. Kan het College aangeven of deze conclusie van de PVV-fractie klopt dat het College vol inzet op de biologische landbouw? Want heel veel gezinnen hebben nog een zware hypotheek en lasten van vorige investeringen die ze hebben moeten doen en die kunnen dus nieuwe investeringen om de omslag te maken naar biologische landbouw, niet dragen. En kan het College aangeven of elke boer in Groningen, en met name in de gangbare landbouw, zich geen zorgen hoeft te maken over deze onmogelijke investeringen of zich niet hoeft te vrezen om te moeten stoppen met hun bedrijfsvoering? Daar zou ik graag een antwoord op willen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik vraag me af waarom de heer Van Kesteren zo tegen biologische landbouw is. Volgens is er een flinke pot met geld en kunnen mensen geholpen worden daarmee.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, daar verschilt de Partij voor de Dieren van mening met de PVV, omdat wij toch heel erg hechten aan de gangbare landbouw, die heel innovatief is, mooie sterke gewassen produceert, diervriendelijk is en een voorbeeld is voor de hele wereld. Dit omdat ze overal gebruik willen maken van de expertise die wij als landbouw hebben. Bovendien is het een economische pijler. Ik weet dat dat in de beleving van de Partij voor de Dieren een vies woord is, want mevrouw Voerman heeft het vaak over systeemverandering. Ik heb het al eens eerder gezegd: de Partij voor de Vrijheid wil geen marxistische samenleving zoals de Partij voor de Dieren voorstaat.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Volgens mij staat hier geen marxiste, maar wel een groot dierenliefhebster, een groot natuurliefhebster en een ecologiste, iemand die de ecologie centraal wil stellen omdat die van belang is voor u en mij, voor onze gezondheid en voor onze kinderen en kleinkinderen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De Partij voor de Vrijheid houdt van mensen en van gezond boerenverstand.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Hartelijk dank voor de beantwoording door het College de bijdragen van onze collega's.

Dank ook voor de woorden over de vertrouwenspersoon. Toch hoorde ik nog een klein voorbehoud aangaande onze wens om deze aan te stellen. Ik wilde dit graag nog even verduidelijken. De rol van de vertrouwenspersoon is een heel andere dan de voorzitter. Een vertrouwenspersoon zit niet aan tafel. Een vertrouwenspersoon zit niet op inhoud. Een vertrouwenspersoon heeft geen enkel belang in het gebiedsproces. Een vertrouwenspersoon gaat over omgangsvormen en advies daarover. Een periodieke terugkoppeling met eventueel gevonden patronen zou ertoe kunnen leiden dat de voorzitter kan kiezen voor een andere vorm van participatie. Een vertrouwenspersoon is er vooral het welbevinden van de deelnemers, een persoon met wie dus vertrouwelijk gesproken kan worden. En met 'deelnemers' bedoel ik ook de voorzitter zelf: ook die kan sparren met een vertrouwenspersoon als hij spanningen voelt.

Ook aangaande het interesseren van jongeren hoorde ik nog een aarzeling. Ik wilde even benadrukken dat het voor ons echt gaat om de nadruk op 'interesseren voor'. Houd hier rekening mee in de communicatievormen en sla plaatsen waar jongeren graag zijn, niet over. Stel je voor dat er bomen bijgeplaatst gaan worden en het zou kunnen dat dit langs een fietspad gebeurt, wat de route is voor het naar school gaan en het weer thuiskomen. Laat dit ook besproken worden op zo'n school. Grijp zo'n moment aan om hier aandacht voor te vragen.

Mevrouw LESMAN (SP): De PvdA had het net over de vertrouwenspersoon gesproken. Daar hebben wij het nog niet over gehad. Ik wil benadrukken dat ik dat eigenlijk wel een heel goed idee vind. Want uiteindelijk hebben we allemaal hetzelfde belang, maar daar moeten we nog even met z'n allen achterkomen, heb ik het gevoel. Af en toe zullen er wel scherpe tegenstellingen zijn en dan is het dus wel belangrijk dat je op een goede manier uiteindelijk met elkaar wel weer om tafel komt te zitten. Want daar kan zo'n vertrouwenspersoon dus een rol in spelen. Dus dat wil ik nog even ondersteunen.

Ik wil ook bedanken voor de beantwoording. En inderdaad, ik ben het ook wel met de heer Hamster eens: het maakt eigenlijk niet zoveel uit wat ons doel is. Want de weg erheen is gelijk. Maar ik denk dat het uitmaakt wat je intenties zijn als op draagvlak en enthousiasme aankomt. Als je het alleen maar doet omdat '*het mot*', doen we ook echt geen steek meer dan strikt noodzakelijk. En als het enigszins met een geitenpaadje kan, dan doen we het ook net ietsje minder. Dus in die zin vind ik de intenties wel belangrijk.

Ik zou onze motie graag willen aanhouden. Dank voor de steun van de Partij voor de Dieren, maar ik voel geen meerderheid voor deze motie. Ik zou die graag willen aanhouden, want ik heb mijn punt gemaakt. Het ging mij er namelijk om om daar even de aandacht op te vestigen en dat ik heb nu gedaan.

De motie van de Partij voor de Dieren, waar net wat discussie over is, die zullen we even moeten steunen. Ik denk dat de uitvoerbaarheid nog misschien wat te wensen overlaat, maar we vinden het heel belangrijk om dit signaal af te geven.

De heer PESTMAN (BVNL): Uit de beantwoording van de vragen door de woordvoerder van het College bleek dat ze in gaan zetten op natuurherstel. Dat is heel mooi, dan moet er iets kapot zijn. Daarom wil ik graag weten: wat is er kapot?

Dan wil ik graag reageren op de biologische landbouw waar zo voor gepleit wordt. Mevrouw Voerman gaf net aan dat er een bak geld ligt en daarmee de boeren ondersteund kunnen worden. Maar dat heeft natuurlijk schaalvergroting wel invloed op de kostprijs van de producten. Als het invloed heeft op de kostprijs van de producten, heeft het ook invloed op de consumentenprijs. In een tijd van inflatie, zou ik zeggen, moet je die consumentenprijs zo laag mogelijk houden, zodat iedereen nog zijn of haar boodschappen kan doen. Dus is het misschien wat om een beetje minder de biologische kant op te gaan om alles een beetje betaalbaar te maken? Want wij denken dat alles hier met gemeenschapsgeld kan.

Verder vinden wij van BVNL dat vooral het draagvlak belangrijk is en de inwoners een heel grote inspraak moeten hebben op wat er gebeurt in onze mooie provincie.

De VOORZITTER: Anderen nog? Nee? Dan geef ik de gedeputeerde graag het woord.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Een aantal vragen nog in mijn richting en nog één ding dat ik even recht moet zetten en dat is wel een belangrijke. Dat hangt weer samen met waarom we dit eigenlijk doen. Heel concreet: voor Lieftingsbroek hebben wij een adviescommissie verzocht te adviseren over dit gebied. Die heeft ook redelijk in de volle breedte vastgesteld dat daar wel de nodige zaken aan de hand zijn die betekenen dat er ingrepen nodig zijn. Dat is ons Natura2000-gebiedje. Dus afhankelijk van waar uw motivatie vandaan zou moeten komen – ik kan wel vermoeden dat die voor BVNL toch wel zit in de ondernemershoek, vergunningverlening en het verder kunnen met heel veel zaken die wij allemaal belangrijk vinden – zou het voor BVNL voldoende grond kunnen zijn om te zeggen dat er wel wat aan de hand is.

En wat moeten we daar dan aan doen? Ja, voordat Groninger Belang gaat denken dat 1.200 ton stikstofvermindering sowieso genoeg zou kunnen zijn – want dat is wel een belangrijke toevoeging aan het lichtpuntje dat u in mijn beantwoording zag – en we het wellicht bij 1.200 zouden kunnen laten: misschien is juist 1.600 ton genoeg. Dat gaf ik ook in het commissiedebat aan: 'meten is weten', wij moeten gaan meten hoe het ervoor staat en wat effect heeft. Dat kan ook betekenen dat wij erachter komen dat er nog meer nodig zal zijn. Dus dat is de vervelende kant van de medaille. Als we gaan meten, dan weten we het zeker, maar misschien weten we dan ook wel dat we er nog niet zijn.

Mooi dat de Partij voor de Dieren niet helemaal negatief is over wat wij beantwoordden.

Twee concrete vragen van de Partij voor de Vrijheid. Uw interpretatie van mijn woorden is dat het College vol inzet op de biologische landbouw. Nee, volgens mij heb ik uitgesproken dat de landelijke doelstelling inmiddels 25 procent biologische landbouw voor 2030 geldt en dat wij daar nog lang niet zijn: nog niet eens 5 procent. Dat is wat wij stimuleren, vooral inderdaad de natuurinclusiviteit en het versterken en het uitbreiden van de biologische landbouw. Omdat dat vaker inderdaad ook in goede harmonie gaat met de natuur en dat is juist een van de doelen die wij hier hebben.

U vraagt mij om twee garanties af te geven. Dat agrariërs zich geen zorgen hoeven te maken over verplichte omschakeling. Wij zeggen als College dat het iedere ondernemer vrijstaat om zijn eigen keuzes te maken. Maar wat wel duidelijker wordt, is dat daar bepaalde kaders bijkomen. En dan heb je het over uitstoot, over vervuiling op de omgeving. In onze provincie zal dat wellicht meevallen, omdat wij in onze provincie minder Natura2000-gebieden hebben. Maar in de rest van Nederland kan dat betekenen dat agrariërs zullen moeten verplaatsen of wellicht inderdaad op die plaats verder kunnen en geen andere plek kunnen of willen krijgen. Dus inderdaad wel beëindigen.

Dan uw tweede vraag over gedwongen stoppen. Nogmaals, wij hebben een zeer beperkt gebied waar wij een opdracht voor hebben. Maar er ligt wel een opdracht. Wij gaan tot het uiterste inspannen om dat op vrijwillige basis voor elkaar te krijgen. Net als ik in mijn eerste termijn zei: helemaal uitsluiten dat er enige dwang moet komen, kan ik niet.

Ik mis nog één heel belangrijke vraag, die van de Partij van de Arbeid over de vertrouwenspersoon. De wijze waarop mevrouw Da Silva Pinto het inkleurde, is inderdaad de wijze die ik zou willen onderzoeken of dat mogelijk is. Dat is de rol zoals we die zouden willen zien.

En de kostprijs van de biologische landbouw van de heer Pestman. Dat is iets waar ongetwijfeld landelijk over gesproken wordt. Als je inderdaad het biologische toegankelijker wil maken, dan heeft dat effect op de consument. Dan zou een deel van de consumentenmarkt binnen de keten vandaan moeten komen. Dat kun je op twee manieren doen: of de ene goedkoper maken of de andere duurder maken. Beide zijn best ingewikkeld, denk ik. Maar ik ben daarbij ook heel benieuwd naar de opbrengsten van het Landbouwakkoord.

De heer PESTMAN (BVNL): Ik wist dat ik nog één interruptie had.

De gedeputeerde geeft aan dat Lieftingsbroek zo'n groot voorbeeld is van wat er kapot is aan de natuur. Nou, daar ben ik toch wel nieuwsgierig naar wat de provincie daar voor ogen heeft. Want Geesje Rotges heeft via een Wob-verzoek vernomen dat de provincie zelfs van plan is om soorten te introduceren in Lieftingsbroek. Dan ben je toch niet met natuurbehoud bezig? Dan ben je een wensnatuur aan het creëren.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Voor Lieftingsbroek hebben wij geconstateerd dat een aantal belangrijke soorten, zoals het eikenhulstbos, zeer kwetsbaar is en er slecht aan toe is. Dat het blauwgras niet meer op het niveau aanwezig is dat het zou moeten doen, dat het bijna helemaal verdwenen is. Maar dat het wel daar hoort en dat er ingrepen nodig zijn om dat weer mogelijk te maken.

En is dat dan wensnatuur? Nee, dat is belangrijke ecologie en een belangrijke habitat. En wat je er ook van hoort: die horen daar en volgens onze Europese wetgeving – dat is dus niet verwijzen – hebben wij er gewoon voor te zorgen dat die weer in voldoende mate kwalitatief aanwezig is. Daarvoor zijn ingrepen nodig. Het voorbeeld van Lieftingsbroek noemde ik, omdat we daar inderdaad precies hebben bekeken wat er nog is, wat we nog kunnen redden en wat daarvoor nodig is.

De heer PESTMAN (BVNL): En dat houdt in dat we dan soorten gaan introduceren daar?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Blauwgras was bijna niet meer meetbaar aanwezig. We proberen te kijken wat ervoor nodig is. 'Herintroduceren' is het niet, want het was nog in zeer beperkte mate aanwezig. Dat blijkt uit de natuurdoelanalyse, die volgt na de controle van de Ecologische Autoriteit en die komt eind dit jaar. Maar de adviescommissie heeft inmiddels een tussenadvies afgegeven. Volgens mij hebt u dat al als bijlage bij het gebiedsproces ontvangen en daarin ziet u precies hoe het eraantoe gaat met de natuur in Lieftingsbroek.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik zie dat er ook geen aanvullende vragen meer zijn en u was klaar met uw betoog, gedeputeerde.

Dat betekent dat we denk ik klaar zijn met de beraadslaging. Ik kijk nog één keer spiedend rond. Dat is het geval. Dan kunnen we de beraadslaging sluiten en overgaan tot het stemmen en stemverklaringen, natuurlijk. Ik hoor mensen iets roepen, maar dat was niet voor mij, geloof ik. Oké. Ik stel voor dat we dat in twee ronden doen. Dus dat begint met de moties en dan de voordracht.

Bij de moties zijn we nu toe aan het rondje stemverklaringen. Dan begin ik bij mevrouw Siersema. O, ik zie dat de heer Zwart een punt van orde wil maken.

De heer ZWART (PvhN): Ja, even voor het goede begrip. Ik begrijp dus dat motie 474 ingetrokken is?

De VOORZITTER: Die is aangehouden. Daar stemmen we in ieder geval vandaag niet over.

De heer ZWART (PvhN): Dan doe ik dat ook niet.

De VOORZITTER: Mevrouw Siersema.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Ik heb een stemverklaring over eerst motie 476. Dit zal inderdaad het streven moeten zijn in ons geval, maar wij zien dat we dit nog niet als hard doel kunnen stellen. We zien ook dat er nu ruimte voor is om dit wel te realiseren.

Daarnaast hebben we een stemverklaring bij motie 477. Wij zien hierin dat wij het ook wel eens zijn met het verzoek, maar er komt nog wetgeving aan en wij vinden het passender om dit op een later tijdstip weer te bespreken.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ons Groningen zal zoals gezegd tegen de voordracht en het besluit stemmen. Dat besluit is nog versterkt door de laatste opmerkingen van de gedeputeerde, die wist te debiteren dat bepaalde soorten gras en weet-ik-wat thuishoren in dat gebied en daarbij niet aangeeft of er een inventarislijstje is uit 1500, uit 1700 of uit 1900, waarop we dat kunnen zien of het daar ook echt thuishoort.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Een stemverklaring bij motie 475. Dat leek heel mooi, jongeren betrekken. Maar aangezien het duidelijk werd dat het vooral ook een oproep is aan politieke jongerenorganisaties, zullen wij tegen deze motie gaan stemmen. Ik neem aan dat ze niet op de ideeën gaan kijken als mensen wel of niet deelnemen.

De heer ZWART (PvhN): Ook over motie 475. Wij zullen daartegen stemmen om onder andere dezelfde reden. Maar wij hebben een aantal andere vergaderingen gehad, onder andere over participatie. Een van de zaken die wij als Partij voor het Noorden belangrijk vinden, is: zorg dat iedereen betrokken is bij deze zaken. Dat heeft de gedeputeerde ook genoemd in zijn beantwoording. Daar zijn wij tevreden mee en deze motie is wat ons betreft overbodig.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Motie 475: van deze motie vindt de PVV-fractie dat die weinig te maken heeft met dit thema. D66 wil het rampzalige transitiebeleid doordrukken via het beïnvloeden van jongerenorganisaties. De PVV had het logischer gevonden van die referendumpartij van weleer dat zij het College hadden geroepen tot een bindend referendum.

De VOORZITTER: Meneer Van Kesteren, ik grijp even in.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Uiteraard.

De VOORZITTER: Dit gaat even over de toonsoort, waarmee u zeer vertrouwd bent, van stemverklaringen. De bedoeling van stemverklaringen is absoluut niet dat je een debat uitlokt. U spreekt hier D66 aan: doe dat niet. Praat gewoon over uw eigen opvattingen, voor zover die na uw toelichting achter het kathedr nog toelichting behoeft. Punt. Wie verder nog voor een stemverklaring?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik heb nog een stemverklaring over andere moties, voorzitter.

De VOORZITTER: Ga uw gang.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Volgens mij ging het over de motie van D66, maar goed.

Deze motie is van de Partij voor de Dieren. Deze motie getuigt van dwang en staat lijnrecht tegenover draagvlak. Dictatuur versus democratie. De Partij voor de Vrijheid is voor vrijheid in een vrije, gelukkige samenleving. Deze motie is het tegendeel.

Motie 477, ook van de Partij voor de Dieren én de SP. Deze motie is een eenzijdige motie die allesbehalve recht doet aan een meerderheid van onze inwoners, die daar héél anders over denkt.

De VOORZITTER: Dank u wel. Wie verder nog? Een toelichting op zijn of haar stem? Nee? Dan kunnen we aanvangen met het stemmen.

Motie 474 'Iedereen aan tafel' is aangehouden.

Dan beginnen wij bij motie 475 'Betrek jongeren bij het landelijk gebied'. Dan kunt u nu gaan stemmen. Dat leidt tot de volgende uitslag. Voor deze motie hebben gestemd de fracties van GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de SP, het CDA, D66 en de Partij voor de Dieren. Daartegen

hebben gestemd de ChristenUnie, de VVD, Groninger Belang, de PVV, de Partij voor het Noorden, 50PLUS, BVNL, Ons Groningen en de Fractie GO. Dat betekent dat deze motie is aangenomen met 18 stemmen voor en 17 stemmen daartegen.

Dan zijn wij toe aan motie nummer 476 met als titel: 'Volledige omschakeling naar biologische, natuurinclusieve kringlooplandbouw'. Voor deze motie hebben gestemd de fracties van de SP en van de Partij voor de Dieren. Daartegen hebben gestemd GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de VVD, het CDA, D66, de Partij voor het Noorden, 50PLUS, de PVV, BVNL, Ons Groningen en de Fractie GO. Daarmee zijn er 4 stemmen voor uitgebracht en 31 tegen. Dus de motie is verworpen.

Dan vraag ik nu naar de mening van de Statenlieden over motie nummer 477, 'Ruimte en rechten voor alle dieren binnen natuurinclusieve landbouw'. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de SP en de Partij voor de Dieren. Daartegen hebben gestemd GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de VVD, het CDA, D66, de Partij voor het Noorden, 50PLUS, de PVV, BVNL, Ons Groningen en de Fractie GO. Dat betekent 4 stemmen voor en 31 tegen: de motie is verworpen.

Dan zijn we bij de voordracht zelf. Zijn er nog fracties die over de voordracht zelf een stemverklaring willen afleggen? Ik begin bij mevrouw Lesman en dan mevrouw Voerman.

Mevrouw LESMAN (SP): Wij zijn het op zich wel met de Partij voor de Dieren eens dat dit voor ons wel iets verder had mogen gaan. Maar toch willen we dit proces steunen en daarom stemmen wij voor.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, wij steken het net iets anders in. Wij willen zeker het proces richting natuurinclusief steunen. We horen ook wel wat hoopgevende geluiden vanuit het College. Alleen, het is voor ons niet voldoende als fundament en we zullen ertegen stemmen.

De heer ZWART (PvhN): De Partij voor het Noorden zal instemmen met de voordracht om de simpele reden dat wij vanwege het tijdsbestek niets anders kunnen. Wenselijker zou zijn om inderdaad eerst terug te gaan naar onze Kamers en ten tweede naar Europa, om basaal alles weer overnieuw te beginnen. Maar je moet op een gegeven moment doorpakken en laten we dit maar uitvoeren.

De VOORZITTER: Anderen nog? Dat is niet het geval.

Dan kunnen we gaan stemmen. Hetzelfde procédé, maar dan over een voordracht bij 3.A: 'Startnotitie Gebiedsplan Transitie Landelijk Gebied Groningen'. Dat leidt tot het volgende beeld. Voor de voordracht hebben gestemd de fracties van GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de SP, de VVD, het CDA, D66, de Partij voor het Noorden en 50PLUS. Daartegen hebben gestemd Groninger Belang, de PVV, de Partij voor de Dieren, BVNL, Ons Groningen en de Fractie GO. Dat leidt tot de stand van 27 stemmen voor en 8 stemmen tegen. Dus de voordracht is aanvaard.

Daarmee zijn we aan het eind gekomen van dit agendapunt.

B. Brief: Evaluatie Ganzenakkoord 2014

De VOORZITTER: Het volgende agendapunt is het tweede bespreekpunt. Het gaat over het nieuwe Ganzenakkoord. Er is al uitgebreid over dit onderwerp gesproken, namelijk tijdens de Stateninformatiedag in januari. Vandaag is er een afrondend politiek debat.

Mevrouw Blink steekt haar hand op en dat is vast van de orde.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Inderdaad, voorzitter. Het is mij opgevallen – ook omdat u al zegt dat er in de commissie uitgebreid gedebatteerd is, dat er meerdere moties zijn – maar van een en dezelfde partij. Is het dan misschien een idee – tenminste, als er niemand anders van plan is om nog een motie in te dienen – om de Partij voor de Dieren in ieder geval te laten starten. Dan zitten die moties aan de voorkant en ik denk dat dat tijd gaat schelen.

De heer RAM (PVV): Ik vind dat een zeer sympathiek voorstel om de partijen die een motie indienen, even voor te laten gaan. Wij hebben ook een motie, dus dat komt goed uit.

De VOORZITTER: Anderen nog? Zijn er nog andere partijen die moties overwegen? Nee? Zullen we dan doen – dat is eenmalig, hoor – dat de fractie met de meeste moties begint? Ik geef het woord aan mevrouw Voerman. Die heeft een heel boekje moties bij zich, dus luister met aandacht. Zij heeft het woord.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Collega Kolthof stelde bij het begin van zijn woordvoering in de commissie een belangrijke vraag: wat is het leven van een dier waard? Ik zou er een paar aan willen toevoegen. Zijn we niet zelf ook dieren? Zouden we niet meer compassie moeten tonen ten opzichte van elkaar, maar ook ten opzichte van andere soorten dan de mens? Want als we dat laatste niet doen, wat maakt dan ons dan? Een virus misschien, dat alleen maar in staat is om zich heen alles te vernietigen? Een plaag? Dat laatste wil ik niet geloven, maar toch wel dat we heel veel kapotmaken in onze egocentrische manier van doen, is toch wel een feit.

Denkend vanuit de belangen van de dieren en vanuit het oogpunt van de natuur op een ecocentrische manier kan de Partij voor de Dieren niet anders dan opkomen voor wiens geluid in dit gremium nauwelijks gehoord wordt. Vandaag zijn dat dus de ganzen, die wederom vogelvrij verklaard worden in dit met bloed doordrenkte akkoord. Dat terwijl we weten dat het niet werkt. Acht jaar lang worden er al ganzen vermoord in onze provincie, met als resultaat dat niet alleen de schade toeneemt, maar ook het aantal ganzen. De dieren compenseren het verlies met voortplanting.

Aan de hand van een vijftal moties van de Partij voor de Dieren proberen we het lot van deze dieren te verzachten. Om een begin te maken met een ommekeer, zodat het Ganzenakkoord het laatste dat gebaseerd is op doden. We hopen dat het College en de andere partijen hun mededogen laten spreken, dat ze anticiperen op het transitie van het landelijk gebied en de plek van de gans daarin. Wij hopen op een beetje gezond verstand en minder luisteren naar de lobby van jagers, die een aantal belangen hebben bij afschot. Hun hobby is nog altijd het doden van dieren en daarbovenop regelmatig het in voedselketen brengen van ganzen.

Onze eerste motie 'Ganzenbeheer zonder geweer' vraagt om een transitie in gang te zetten, met als doel om tot een functioneel ganzenbeheer te komen maar dan zonder geweer. We stellen voor om op korte termijn ten minste één pilot te starten waar ganzen uitsluitend verjaagd worden, met een effectmeting en evaluatie met als doel om deze aanpak te perfectioneren en steeds verder uit te rollen. Ik overhandig u deze motie graag, voorzitter.

De VOORZITTER: Deze motie is ingediend door de Partij voor de Dieren en de SP. De motie heeft het volgnummer 478 en draagt als titel: 'Naar een ganzenbeheer zonder geweer'. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023, Constaterende dat:

- met het Ganzenakkoord 2023-2029 het doden van tienduizenden ganzen wordt gecontinueerd;

Overwegende dat:

- het doden van ganzen ter voorkoming van schade zeer ineffectief is gebleken: de aantallen ganzen en de mate van schade nemen niet af;
- de natuurinclusieve landbouw van de toekomst vraagt om een andere omgang met dieren in landbouwgebied;
- er vele effectieve mogelijkheden bestaan om ganzen te weren van kwetsbare gewassen zonder ze te doden;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- een afbouwplan op te stellen teneinde gedurende de looptijd van dit Ganzenakkoord te komen tot ganzenbeheer zonder afschot;
- al dit jaar in ten minste één gebied een pilot op te starten waar ganzenafschot niet wordt toegepast als beheersmaatregel, maar waar intensieve inzet van preventieve middelen en niet-dodelijke verjaging de norm wordt;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Motie twee 'Uitbreiding foerageergebieden'. Uit de evaluatie van het huidige akkoord blijkt dat de gebieden niet of onvoldoende functioneren omdat ze te klein zijn of niet aansluiten op de gebieden waar grote groepen ganzen zich ophouden. Het College gaat hier onderzoek naar doen. Daarbij zal wat ons betreft uitbreiding van bestaande gebieden of het aanwijzen van nieuwe gebieden uitdrukkelijk mee moeten worden genomen.

De VOORZITTER: Dat leidt tot de motie die is ingediend door de Partij voor de Dieren, de SP en GroenLinks. De motie heeft het volgnummer 479 en draagt als titel: 'Uitbreiding foerageergebieden'. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023,

Constaterende dat:

- uit de evaluatie van het Ganzenakkoord 2014-2022 blijkt dat de huidige foerageergebieden niet of onvoldoende functioneren;
- een van de redenen is dat de gebieden te klein zijn of niet goed aansluiten op de slaap- en rustgebieden waar grote groepen ganzen zich ophouden;
- het College onderzoek heeft aangekondigd naar de functionaliteit van de foerageergebieden;

Overwegende dat:

- gewasschade zich concentreert in een beperkt aantal gebieden;
- de foerageergebieden beter moeten aansluiten op gebieden met hogere schade;
- de rust in en daarmee de werking van foerageergebieden niet gewaarborgd wordt als slechts een deel van de grondeigenaren in het gebied deelneemt;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in het onderzoek nadrukkelijk de mogelijkheid mee te nemen om de bestaande foerageergebieden uit te breiden en/of nieuwe foerageergebieden in te stellen op plaatsen waar ganzen veel schade veroorzaken;
- de uitkomsten van het onderzoek actief te delen met de Staten;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): In onze derde motie vragen we het College in te zetten op het aanpassen van de regels rond de uitkering van vergoedingen voor gewasschade in foerageergebieden. Er gaat een te kleine financiële prikkel vanuit om als boer deel te nemen aan een foerageergebied, waardoor het kan voorkomen dat meer dan eens in zo'n gebied een perceel ligt waar gejaagd mag worden, met alle verstoring van dien voor het hele gebied.

De VOORZITTER: Deze motie is ingediend door de Partij voor de Dieren. De motie heeft het volgnummer 480 en draagt als titel: 'Aanpassen regels uitkering gewasschade in foerageergebieden'. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023,

Constaterende dat:

- de vergoeding voor gewasschade binnen foerageergebieden voor niet-deelnemende grondeigenaren 95 procent bedraagt, terwijl deelnemende grondeigenaren 100 procent vergoeding krijgen en een hectarevergoeding van 50 euro;

Overwegende dat:

- naar maximale deelname in foerageergebieden wordt gestreefd;
- er een weinig uitnodigende prikkel uitgaat van het minimale verschil in vergoeding tussen deelnemers en niet-deelnemers;
- bejaging op percelen van niet-deelnemende agrariërs de noodzakelijke rust in de foerageergebieden verstoort en daarmee de werking van de gebieden frustreert;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in overleg te treden met BIJ12 en het ministerie over bovengenoemde vergoedingen én de gevolgen voor het welslagen van de foerageergebieden;
- nadrukkelijk aan te sturen op aanpassing van de regelgeving;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De volgende, vierde motie is 'Aanpassen regels BIJ12'. In de Regeling tegemoetkoming ganzenschade van BIJ12 is opgenomen dat, om in aanmerking te komen voor schadevergoeding, agrariërs verplicht zijn om te verjagen met ondersteunend afschot, waarbij er minimaal twee keer per week een bejagingsactie door jagers moet plaatsvinden. Dat vindt de Partij voor de Dieren niet alleen een wrede, maar ook een vreemde regel. Als boeren uitsluitend in plaats van bejagen preventieve maatregelen nemen, komen ze dus niet in aanmerking voor een schadevergoeding. We vragen het College dan ook om in overleg te treden met BIJ12 en het ministerie om bovengenoemde te weerspreken, teneinde de verplichting tot ondersteund afschot te verwijderen uit de regelgeving.

De VOORZITTER: Dat leidt tot de motie met precies dit dictum, ingediend door de Partij voor de Dieren en de SP. De motie heeft het volgnummer 481 en draagt als titel: 'Aanpassen regels BIJ12 voorwaarden uitkering gewasschade'.

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023,

Constaterende dat:

- in de regeling 'Tegemoetkoming ganzenschade' van BIJ12 is opgenomen dat om in aanmerking te komen voor schadevergoeding, agrariërs verplicht zijn om te verjagen met ondersteunend afschot, waarbij minimaal twee keer per week een bejagingsactie door een jager moet plaatsvinden;
- bepaalde verjaagacties van agrariërs zelf, zoals verjagen met quad, niet meetellen als preventieve actie;

Overwegende dat:

- grondeigenaren die uitsluitend en correct gebruikmaken van preventieve middelen of niet-dodelijke verjaagmethoden, juist ook in aanmerking moeten komen voor schadevergoeding;
- de verplichting om afschot toe te passen tegenstrijdig is aan het streven om doden van ganzen tot een minimum te beperken;
- het inzetten van jagers niet strookt met de internationale verplichtingen die Nederland heeft voor de bescherming van ganzen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- in overleg te treden met BIJ12 en het ministerie om bovengenoemde te bespreken, teneinde de verplichting tot ondersteunend afschot te verwijderen uit de regelgeving;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De Dierenbescherming kwam een paar jaar geleden met een economische kosten-batenanalyse van verjagen in plaats van bejagen. Zij presenteerden een nieuw systeem voor het beheer van wilde dieren, waarbij verjagen economisch beter rendeeft dan bejagen. Niet alleen de dieren, maar ook de boeren varen er wel bij. Het verjagen wordt dan uitgevoerd door professionele verjaagteams, vakmensen die helpen met op diervriendelijke wijze ganzen te verjagen of te weren van bepaalde percelen. We vragen aan het College om de mogelijkheid tot het oprichten van een verjaagteam te verkennen met de partijen uit het Ganzenakkoord.

De VOORZITTER: De motie is ingediend door de Partij voor de Dieren, de SP en GroenLinks. De motie heeft het volgnummer 482 en draagt als titel: 'Professionele verjaagteams'. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023,

Constaterende dat:

- de partijen uit het Ganzenakkoord de noodzaak en mogelijkheid onderzoeken om betaalde schadebestrijdingsteams in te zetten om te komen tot een gecoördineerde schadebestrijding;
- deze teams hiertoe ganzen zullen blijven doden;
- een werkgroep wordt ingesteld die rapporteert aan het GAK en uiteindelijk in de eerste helft van 2023 zijn bevindingen rapporteert;

Overwegende dat:

- het doden van ganzen ter voorkoming van schade zeer ineffectief is gebleken: de aantallen ganzen en de mate van schade nemen niet af;
- het doden van ganzen een zinloze en verwerpelijke ingreep is in het ecosysteem;
- een beweging in gang moet worden gezet naar niet-dodelijke verjaging en gerichte inzet van preventieve maatregelen;
- hiervoor vakmensen kunnen worden ingezet om agrariërs te helpen, ganzen op diervriendelijke wijze van bepaalde percelen te weren of verjagen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- samen met de partijen uit het Ganzenakkoord de mogelijkheid te verkennen om een professionele verjaageenheid op te richten;
- de bevindingen met de Staten te delen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ten slotte een motie van een andere aard. Tijdens de lobbyactie van de jagers geïnitieerd door de PVV op 18 januari jongstleden waren er twee jagers die we bevestigd hebben over het bejagen van ganzen in combinatie met de vogelgriep en het in de voedselketen

brengen van mogelijk zieke dieren. De jongere van de twee sprak uit, zich zorgen te maken over een dergelijke combi. De andere vond het niet nodig om geschoten dieren uit de voedselketen te houden. Hij blonk uit in onkunde over de ziekte en was ook erg nonchalant. Zoönosen waren in zijn optiek natuurlijke gebeurtenissen waar we ons maar geen zorgen over hoeven te maken. 'Want het komt zoals het komt.' Wij vinden een dergelijke houding onacceptabel voor iemand die beslist over leven en dood.

De Partij voor de Dieren maakt zich samen met virologen grote zorgen over het in gevaar brengen van de volksgezondheid met het ontstaan van een nieuwe pandemie. We vragen het College ervoor te zorgen dat vogels zoals ganzen niet worden geconsumeerd. En daarom onze laatste motie 'Neem vogelgriep serieus'.

De VOORZITTER: Deze motie is ingediend door de Partij voor de Dieren. De motie heeft het volgnummer 483 en draagt als titel: 'Neem vogelgebieden serieus – geen ganzenvlees in voedselketen'. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023, Constaterende dat:

- in onze provincie inmiddels jaarrond vogelgriep voorkomt bij in het wild levende vogels;
- dit de hoog pathogene variant H5N1 betreft;
- dit een voor dieren vaak dodelijke variant is, die ook voor mensen zeer gevaarlijk kan zijn bij bestemming;

Overwegende dat:

- vogelgriep is vastgesteld bij predatoren als vossen;
- de dieren die opliepen door het eten van met vogelgriep besmet vlees of het directe contact met een besmet dier;
- vogelgriep bij bijvoorbeeld ganzen niet altijd direct zichtbaar is, omdat de incubatietijd drie tot elf dagen is en sommige wilde vogels alleen dragers zijn;
- onlangs een kind in Ecuador besmet is geraakt met de H5N1-variant en daardoor ernstig ziek is geworden;
- jagers na het afschieten van ganzen de gedode dieren in de voedselketen brengen;
- zij daarbij bewust een risico nemen, omdat een besmetting van henzelf of de consument nooit kan worden uitgesloten;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- ter bewaking van de algemene volksgezondheid het voorzorgsbeginsel te hanteren en alle ter beschikking staande mogelijkheden in te zetten, om te voorkomen dat geschoten ganzen in de voedselketen terechtkomen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer MIESEN (VVD): Het ging even over de professionele verjaagteams. Bent u bekend met het feit dat er in 2011 de Universiteit van Wageningen een *quick scan* heeft uitgevoerd over de effect daarvan en dat daar gewoon uitkomt dat dat een heel moeizame en een relatief weinig effectieve methode is om ganzenschade te voorkomen? Is mevrouw Voerman daarvan op de hoogte – via de voorzitter?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Nou, daar geeft dan extra aanleiding om dit te onderzoeken. Want de Dierenbescherming komt namelijk tot heel andere conclusies in haar onderzoek van vorig jaar. Ze komen tot echt tot datgene wat ik net verteld heb. Dus dat is dan reden voor extra onderzoek, zou ik zeggen.

De heer MIESEN (VVD): Dan mijn vervolgvraag daarop. De Dierenbescherming is wel degelijk in het bestuur van de beheereenheid opgenomen. Dus die heeft daar ook een mening daarover kunnen geven. Vindt mevrouw Voerman dat dan niet voldoende? Of moeten we opnieuw de Dierenbescherming erbij halen?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik heb het niet over de Dierenbescherming *an sich*. Ik heb het over een onderzoek van de Dierenbescherming. Die heeft het over verjaagteams en toevallig is hier een bestuurslid die in de Faunabeheereenheid zit. Dat is eigenlijk een beetje een wassen neus, want ze worden daar gewoon doodgezwegen.

De VOORZITTER: De heer Miesen, ten slotte.

De heer MIESEN (VVD): Dat zijn uw woorden, mevrouw Voerman, mij is dat is niet bekend.

Dan ging het over de onkunde van de jagers als we het over vogelgriep hebben. Bent u er dan ook mee bekend dat de minister onlangs in januari heeft besloten om jacht en faunabeheer niet langer standaard te beperken bij uitbraken van vogelgriep? En dat ook in het commissiedebat zoönose, een dierziekte, daar ook op die manier over is gesproken? Dat mevrouw Voerman dat als onkunde van de jager benoemt, zijn haar woorden. Maar vindt mevrouw Voerman het besluit van de minister over zoönosen, dierziekten enzovoort ook allemaal onkunde?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik had het over datgene wat er de vorige keer in de technische briefing is gezegd door die jager en dat was echt onkunde.

De heer RAM (PVV): We hebben al genoeg gediscussieerd over de titel van de motie die we willen indienen. We dachten daarbij als titel aan 'Met vuurwerk het nieuwe jaar in' of 'Knallend het nieuwe jaar in', maar dat hebben we niet gedaan. We noemen deze 'Einde winterrust'.

De reden waarom wij dit graag willen, is omdat we in Friesland geen winterrust kennen. Daar kan wel gejaagd worden op ganzen. Daar wordt het ook ingezet als laatste redmiddel om de gewassen te beschermen. Dat vinden wij een goede zaak dat het ook als laatste redmiddel wordt ingezet. Wij willen graag een harmonisatie van beleid tussen Groningen en Friesland, omdat boeren onevenredig hard worden getroffen door de groei van het aantal ganzen. Maar ook dat de akkervogels en de weidevogels worden verdrongen door het aantal ganzen dat zo ontegenwoordig groeit.

Dus we willen de winterrust afschaffen vanaf dit najaar en daarom dienen we deze motie in, voorzitter.

De VOORZITTER: Dat is een motie ingediend door de PVV. De motie heeft het volgnummer 484 en draagt als titel: 'Einde winterrust'. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023, Constatende dat:

- Friesland geen winterrust heeft;
- ganzen het hele jaar door bejaagd moeten worden als laatste maatregel om schade aan gewassen te beperken;

Overwegende dat:

- het een goede zaak zou zijn om het beleid van de noordelijke provincies te harmoniseren;
- boeren onevenredig hard worden getroffen door de groei van het aantal ganzen;
- ganzen de akker- en weidevogels verdringen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- de winterrust af te schaffen voor de provincie Groningen vanaf dit najaar;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): GroenLinks ziet positieve ontwikkeling in het Ganzenakkoord, zoals de uitbreiding van de rustperiode. Dus wij zijn daar wel degelijk voor. Wij gunnen ganzen zeker hun rust, zodat de ganzen daar ook beter kunnen blijven, het een veilig gebied voor hen is en er minder geschoten hoeft te worden.

Wij zien ook positieve ontwikkelingen in de gebiedsgerichte aanpak door coördinatoren. Maatwerkplannen vinden we hierin ook positief. Wij verwachten ook als GroenLinks dat het beheren en verjagen hier ook vooropstaat. Wij vragen aan het College of onze verwachting ook juist is. GroenLinks wil graag inzetten op meer gebieden voor de ganzen en vooral methoden om te verjagen.

Nog een andere vraag. Er wordt gezegd, zonet ook in een motie genoemd, dat een schadevergoeding alleen wordt uitgekeerd als er wordt beheerd – oftewel afschot plaatsvindt. Klopt dit of is dit beeld onjuist en zijn maatregelen als verjagen eigenlijk voldoende?

De heer HENSEN (SP): [Houdt het eerste deel van zijn betoog in het Gronings.] Omdat we geen vergadering hebben in maart, *Meert Dialectmoand*, dacht ik: laat ik mijn verhaal maar in het Gronings houden. Want het is waarschijnlijk de laatste keer dat ik die mogelijkheid heb.

We hebben het vandaag over de ganzen. Daar hebben we het al uitgebreid gehad in de commissie. De Partij voor de Dieren heeft ons daarover een aantal vragen gesteld. Zij willen graag weten hoe de andere partijen daarin staan. Nou, bij dezen. Dan ga ik nu maar verder in het Nederlands, dan kan de rest het ook volgen. Ja, ik moet wel doorgaan in het Nederlands. Want het probleem is dat ik dan mijn verhaal in het Gronings moet gaan vertalen.

[Vervolgt zijn betoog in het Nederlands.] Menselijk ingrijpen in de natuur zorgt voor nog meer verstoring van het evenwicht. Het doodschieten van wilde dieren is daar een voorbeeld van. Het evenwicht is natuurlijk al verstoord, omdat ons systeem is ingericht op efficiency en winst. Grote velden met raaigras zijn natuurlijk een luilekkerland voor ganzen. Hier zouden stroken landbouw een uitkomst kunnen bieden, meer foerageergebieden voor ganzen ook. Daarom zullen die motie daarover ook steunen.

Het doodschieten van wilde dieren blijft voor ons een moeilijk punt. Zelf heb ik grote moeite met een toevoeging als 'uiterste noodzaak' of 'als laatste middel'. Blij was ik wel toen de gedeputeerde aangaf dat de schade in de toekomst niet meer afhankelijk zal zijn van de grasprijs.

De heer RAM (PVV): Toch een vraag aan de SP. Doordat er geen of te weinig beheer is uitgevoerd de laatste tientallen jaren, hebben we een gigantisch overschot van ganzen. Dat veroorzaakt dan weer verdringing in de natuur van weidevogels en akkervogels. Hoe kijkt de SP daar dan tegenaan? Je moet toch beheren, anders houd je geen weide- of akkervogels mee over dankzij de SP.

De heer HENSEN (SP): Ik denk dat het eerder zo is dat door het doodschieten van ganzen er meer ganzen. Dat blijkt ook wel uit dat rapport.

De heer RAM (PVV): Het probleem is nou juist dat er te weinig gebeurt toen het nog beheersbaar was. Nu zitten we met de gebakken peren. U zegt: gooi de grenzen maar open en laat al die ganzen maar toe. Dat is het einde aan de akkervogels en de weidevogels. Dat is wat de SP zegt, begrijp ik?

De heer HENSEN (SP): Ja, maar het hele systeem is verkeerd. Dat is wat ik probeer duidelijk te maken. Omdat het dus totaal verkeerd is ingericht, gaan we naar een handeling zoeken, het doodschieten van ganzen, om te proberen weer een bepaald evenwicht terug te brengen. Dat krijgen we dus nooit terug, omdat door het doodschieten van ganzen weer andere problemen ontstaan. Dat is het menselijk ingrijpen. Dat gaat er altijd voor zorgen dat het probleem verschuift. En ik neem aan dat de PVV het daarmee eens is, maar dat is mijn mening.

De VOORZITTER: De heer Ram, ten slotte.

De heer RAM (PVV): Ja, daar zijn we het niet mee eens, omdat de hele Nederlandse natuur cultuurlandschap is en door de mens bepaald is. Dus ja, dat betekent dat de mens onderdeel is van de omgeving en hij dus beheer zal moeten uitvoeren. Als we dat niet doen, loopt het uit de hand en hebben we dus dadelijk echt geen natuur meer over.

De heer HENSEN (SP): Hierbij constateren we dus dat onze standpunten ver uit elkaar liggen.

Het polderen zit in onze maatschappij en onze instituten in het bloed. Maar wij kiezen voor de natuur. Wij zullen ons land dusdanig moeten inrichten dat de natuur alle ruimte krijgt. Het Ganzenakkoord heeft zijn doelstelling niet gehaald. Misschien moeten we het over een andere boeg gooien. Natuurinclusieve landbouw en biologische landbouw zouden de norm moeten zijn. We moeten terug naar een evenwicht in de natuur én de landbouw. Wat de natuur betreft moet er heel wat op streek zetten – om er nog maar even een containerbegrip tegenaan te gooien – voor wij in harmonie kunnen leven met deze natuur.

De heer MIESEN (VVD): De VVD is een beetje confuus. Want ik dacht dat GroenLinks met de Partij van de Arbeid dat waren, maar nu is SP ook helemaal links en groen. Ik ben echt totaal in de war. Maar goed, het is verkiezingstijd, dus alles mag en alles kan, begrijp ik.

250 gram verse kastanjes, 250 gram rozijnen, 50 gram boter – ik zal het niet helemaal afmaken. Maar tot slot vier mooie ganzenfilets. De bereidingswijze kunt u bij mij vinden en die zal ik u toesturen. Maar de culinaire geschiedenis van de gans gaat ver terug in de tijd, tot aan de nijlgans bijvoorbeeld in Egypte.

Er komen inmiddels in Nederland ongekend hoge aantallen ganzen voor, miljoenen. Samen met anders soorten ruim drie miljoenen grasetende soorten. Op de graslanden van onze agrariërs eten de ganzen 500 gram vers gras per dag. En ze foerageren bijna de helft van de dag. Ook met betrekking tot ons stikstofdossier wil ik u graag meegeven dat een gans één keer per vier minuten poept. De ganzenschade in de landbouw is enorm en loopt in de tientallen miljoenen: ik denk nu zo'n 70 miljoen per jaar. En als het zo doorgaat, gaat het nog wel naar de 100 miljoen per jaar.

De VVD is van mening dat wij onze agrariërs zoveel mogelijk mogelijkheden moeten geven om deze schade te beperken en we gewasschade ruimhartig moeten vergoeden. Dat betekent dat wij

ook voorstander zijn van het afschieten van ganzen als dat nodig is. En ja, daarvoor zijn dus ook jagers nodig.

We zijn bijzonder blij met de evaluatie van het huidige Ganzenakkoord en wat teleurgesteld over de resultaten, omdat de meest doelstellingen zoals bekend niet zijn bereikt. Ook landelijk zien we datzelfde beeld. Uit recent onderzoek van BIJ12 – dat overigens heet *‘Van gansrijk naar kansrijk’*: dat vond ik op zich wel een mooie titel – blijkt dat de agrariërs en jagers zich in de steek gelaten voelen door de overheid. De belangrijkste conclusie uit het rapport is het advies om lokaal met alle partijen de handen ineen te slaan en met een gezamenlijke aanpak te komen.

En dat is nu precies wat hier op de agenda staat: een gezamenlijke aanpak die heeft geleid tot dit nieuwe Ganzenakkoord. Dit is een hartstikke mooi resultaat waarbij alle belanghebbenden betrokken zijn en dat geleid heeft tot dit voorstel. De VVD staat achter dit Ganzenakkoord, achter onze agrariërs en achter onze jagers.

De heer BERGSMA (CDA): Als we de afgelopen sprekers hebben gehoord, zien we dat er veel meningen zijn over hoe we om moeten gaan met de gans. En dat heb je natuurlijk ook gezien bij het tot stand komen van dit Ganzenakkoord.

Wij hebben als fractie hier natuurlijk ook wel mee geworsteld, we hebben de moties van de Partij voor de Dieren bijvoorbeeld voorbij zien komen. Natuurlijk, als wij het voor het zeggen zouden hebben, zouden wij tot een ander beheer gekomen zijn. Als Partij voor de Dieren tot een bepaald beleid was gekomen, was dat ook anders geweest. Maar wij hebben als politiek het maatschappelijk middenveld ingeroepen om samen met elkaar de discussie aan te gaan over hoe wij er nou voor kunnen zorgen dat we er samen uitkomen om het beheer op orde te krijgen en de provincie Groningen met respect voor alle belanghebbenden die daar een rol in hebben. Wij hebben als fractie dan ook het standpunt ingenomen dat wij eigenlijk, net als de VVD het net zei, daar respect voor willen hebben en daarom ook de moties die zijn ingediend, niet zullen gaan steunen. Dit omdat we daarmee eigenlijk geen recht doen aan het maatschappelijk middenveld dat er samen uit is gekomen.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Wij hebben hier een uitgebreide discussie over gehad tijdens de commissie. Uit het evaluatierapport is naar voren gekomen dat we de doelen absoluut niet hebben gehaald. Daarvoor waren er maatregelen nodig, want steeds meer schade. De verschillende partijen met belanghebbenden hebben rond de tafel gezeten, ook natuurbeheerders zaten erbij. Zij zijn tot dit nieuwe akkoord gekomen dat nu voorligt. Groninger Belang denkt dat dit een goed akkoord is.

Daarin verandert ons standpunt niet zodanig dat we positief achter een van de moties staan. Op één uitzondering na en dat is de motie over de vraag of de komende afgeschoten ganzen ook in de voedselketen komen. Juist ook in het kader van vogelgriep en persoonlijk wel het een en ander wetende over zoönosen, zou dat zeer ongewenst zijn. Dus daarin wachten we nog even het antwoord af van de gedeputeerde.

De heer ELSHOF (D66): In de commissie, zoals ook al is gezegd, hebben we uitgebreid gesproken over het vernieuwde Ganzenakkoord. Ik zal hier niet mijn ‘Per Seconde Wijzer’-opsomming geven over de aanzienlijke hoeveelheid ganzensoorten die Groningen rijk is. Voor onze fractie is het belangrijk dat het vernieuwde en aangescherpte Ganzenakkoord een akkoord is van de verschillende betrokken organisaties – het CDA heeft dat ook al gezegd – van onderaf in samenspraak.

D66 vraagt om de inzet en de garanties dat het Ganzenakkoord de komende jaren door alle organisaties dan ook goed wordt uitgevoerd. Dat vragen we in eerste instantie om in voldoende mate te regelen dat ganzen worden bespaard, zoals met meer foerageergebieden op de juiste plaatsen, de uitgebreide winterrust en andere gewassen die ganzen minder aantrekkelijk vinden.

De reacties op de moties zijn dat we benieuwd zijn naar de reactie van GS op de moties van de professionele verjaagteams, het aanpassen van de regels van de uitkering van de gewasschade in de foerageergebieden en de uitbreiding van de foerageergebieden. Daar kijken wij in bijzondere mate naar uit.

De reactie op de motie van de PVV is dat wij die niet steunen. Sowieso al niet, want dit is totaal in tegenspraak met het akkoord dat van onderaf tot stand is gekomen, wat volgens mij de PVV ook belangrijk vindt.

De heer BERGSMA (CDA): De ene motie kan de heer Elshof niet steunen omdat het akkoord van onderop komt. Maar de moties van de Partij voor de Dieren kunnen ze dan misschien wel steunen, omdat die dat niet zijn? Ik ben een beetje in verwarring daarover.

De heer ELSHOF (D66): Terechte vraag. De motie van de PVV staat daar zo ver vanaf, dus dat was een makkelijk antwoord – in onze ogen dan, hè?

En bij de andere moties zijn we echt wel benieuwd wat GS daarop zegt. Want na de inleidende beschietingen over de uitbreiding van de foerageergebieden zijn wij even benieuwd hoe dat wordt beoordeeld. Want die motie vinden wij sympathiek tot zeer sympathiek. Maar het zit er natuurlijk ook al voor een deel in. Dus daar zijn wij wel benieuwd naar.

De VOORZITTER: Dank u wel. Verder geen behoefte aan woordvoering? Dan zijn we bij de gedeputeerde, die vijf minuten wil pauzeren, hoor ik, om zeker te weten dat hij de goede antwoorden geeft op de vragen.

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik verzoek u de onderlinge conversaties te staken. Ssssstt! Ik heropen de vergadering.

Ik geef het woord aan de gedeputeerde van ganzenzaken, de heer Hamster.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Over zwaarbevochten zaken gesproken, voorzitter.

Een hele serie moties, want dat was de hoofdzaak van het debat, dus laat ik daarmee beginnen. Ik kan daar een heel korte samenvatting over geven, maar die zal ik ook toelichten. Volgens mij hoeft u bij alle moties niet voor te stemmen en ik zal nu gaan toelichten waarom.

Motie 478 ontraadt het College. Wij willen op voorhand afschot niet uitsluiten. Dat kent verschillende redenen. De keuze voor de verschillende wijzen van bestrijding willen wij zoals besproken bij de agrariër laten. En exoten, waaronder de nijlganzen, moeten we bestrijden.

Ik begin al met de moties, maar wat natuurlijk wel bijzonder is – daar refereert het CDA al aan – is dat hier een akkoord ligt van de breedte van belangen zoals die rondom de gans opgeld doet. Dat heb ik bij de demonstratie voor dit huis ook al uitgelegd: het is in principe een apolitiek iets geworden. Ik denk dat het heel mooi is bij iets waar zoveel gevoelens, belangen en emoties bij komen kijken, wij erover geadviseerd worden dat er een akkoord van de breedte van partijen: van de Dierenbescherming inderdaad tot aan de jagersverenigingen en alles wat ertussenin zit. Wat nu hier ligt, zijn moties van een politieke kleur, die met name aan één kant van het akkoord beginnen te trekken en een motie van een andere partij, die aan de andere kant begint te trekken. Dat is natuurlijk altijd gevaarlijk.

Dat vooraf en dat verklaart natuurlijk waarom ik toch redelijk vasthoud aan het akkoord, omdat ik denk dat dit bereikt is na heel veel weging en gesprekken tussen al die belangenorganisaties.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Een beetje jammer, dit begin van de gedeputeerde. Want we hebben juist niet aan het akkoord gezeten, omdat we weten dat het akkoord eigenlijk wel een beetje in beton gegoten is. We proberen hiermee een stukje preventie, dat ook in het akkoord staat, naar voren te brengen en dat als belangrijkste punt naar voren te brengen. Dus eerst de preventie, die volgens mij ook in het akkoord staat, en daarna pas het afschieten. Dus het afschieten niet zo prominent naar voren te halen, want dat is wat ik eigenlijk een beetje voel bij alle woorden hier. Preventie moet vooropstaan en daar willen we eigenlijk een beetje aan de buitenkant gaten schieten in het akkoord. En niet in het akkoord zelf, want we weten dat het in beton gegoten is. Want het wordt gewoon getekend, dat weten wij. We willen gewoon proberen om die preventie erin naar voren te halen.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ja, er wordt mij geen vraag gesteld. Er wordt een verklaring gegeven waarom het hier ligt. Misschien dat ik u hier en daar nog ga verrassen met een reactie dan.

Ik zie ook wel inderdaad dat u aan het akkoord zelf daar in de basis niet tornt, behalve dat u afschot zoveel mogelijk eruit wilt halen. Laat ik duidelijk zijn: afschot zal nodig blijven – dat heb ik vanochtend ook gezegd – naast allerlei andere maatregelen. U probeert hier en daar de preventieve kant en het verjagen meer centraal te stellen.

Misschien kan ik meteen tegemoetkomen, want de tweede motie is er namelijk een waar u niet voor hoeft te stemmen. Want in onze beleving doen wij dit al en dat heb ik het over de uitbreiding van de foerageergebieden. Er staat namelijk in het akkoord dat we gaan kijken of we die kunnen uitbreiden en er meer gebieden aan kunnen toevoegen. Wat u ook vraagt, de uitkomsten actief te delen met de Staten, staat nog niet in het akkoord, maar dat zeg ik u hierbij ook toe. Dus dan hoeft hier ook niet meer voor gestemd te worden.

De derde motie moet ik u ook ontraden. Deze kent een heel inhoudelijke reden. Allereerst, dit is provinciaal beleid en daar gaat BIJ12 niet over. Dus dit zouden we zelf kunnen regelen. Maar dat willen wij niet doen, dat is een inhoudelijke reden die samenhangt met het akkoord. U probeert een beetje te verschuiven tussen deelnemers en niet-deelnemers. Wij hebben geen aanwijzingen dat financiële overwegingen een doorslaggevende rol spelen in een andere aanpak door de verschillende betrokken en niet-betrokken agrariërs. En door het weg te halen bij de niet-deelnemers legt u eigenlijk de rekening bij de boer neer. Juist in het akkoord hebben we geprobeerd te regelen dat daar een balans in ontstaat dat er geen schade optreedt bij mensen die wel van goede wil zijn en dat niet zouden kunnen declareren. En een verhoging van de vergoeding van deelnemers wordt ingewikkeld, want daar hebben we eigenlijk nu al bijna niet genoeg middelen meer voor. We overschrijden nu het budget al door de grotere schade. Als we ook nog verhogingen zouden gaan toepassen bij de deelnemers, dan gaat mijn collega van financiën steigeren, denk ik. En wij spreken met één mond, dus dan steiger ik mee.

Bij de volgende motie is een parallel dat wij niet bij BIJ12 zouden hoeven doen. Dus ik moet die ontraden, want dit hoeft zo niet. Maar u vraagt eigenlijk de verplichting tot ondersteunend afschot te verwijderen uit de regelgeving. Nou, zo ver zou ik niet willen gaan. Want ik zou willen onderzoeken c.q. verkennen met BIJ12, is de voorwaarde van afschot te vervangen door de voorwaarde van schadebestrijding. En waarom moet dat verkend worden? Omdat we wel natuurlijk ergens hard moeten kunnen maken dat de mensen hebben meegewerkt aan het voorkomen van die schade, dus ook door preventieve maatregelen. Bij afschot is dat redelijk duidelijk, bij verjagen wordt dat ingewikkelder.

Hoe kunnen we dat hard controleren? Dus we zouden dat kunnen gaan verkennen. Deze beweging willen we wel maken, zodat duidelijk is dat als mensen hun best doen om te voorkomen dat er schade is, je die schade ook kunnen vergoeden. Nu is om dat hard te maken, het resultaat van afschot nodig. We kunnen kijken of we ook op een andere manier kunnen controleren. Misschien kan dat op vertrouwensbasis, maar dat moeten we gaan verkennen. Als mensen hebben bijgedragen aan verjagen of andere preventieve maatregelen hard kunnen maken, zouden we alsnog tot vergoeding kunnen overgaan. Maar u bent eigenlijk net te vroeg met deze motie wat dat betreft.

De volgende motie gaat over de professionele verjaagteams. Die ontraden wij ook. In ons akkoord gaan we werken aan schadebeperkingsteams. In de commissie hadden we al het debat over de professionaliteit van beide clubs. Wij hebben er wel vertrouwen in dat deze schadebeperkingsteams hun werk serieus zullen nemen en in die zin professioneel opereren. En daarbij kunnen wij ook aangeven dat ze voor preventieve maatregelen ingezet zouden moeten worden. Sterker nog, we zouden de wens kunnen inbrengen om ze specifiek op verjagen in te zetten. Maar, net als in het akkoord, we moeten dan wel gebiedsgericht gaan kijken welke maatregel waar passend is. Dus niet de harde casus afgeven dat er niet geschoten mag worden. Dus nee, wij ontraden deze motie, want de schadebeperkingsteams komen er.

Dan de motie over de vogelgriep. Zoals de VVD inmiddels verklaarde, is de bestrijding hiervan inderdaad een verantwoordelijkheid van het Rijk en van de NVWA. Wij kunnen op zich voorwaarden opnemen over hoe om te gaan met geschoten ganzen. Maar dat willen we eigenlijk niet standaard als provincie, maar daar willen we eerst het gesprek gaan voeren met de NVWA en het Rijk over wat daarin zinvol en handig is en hoe we dan bijdragen aan het doel dat we hiermee proberen te bereiken, namelijk het voorkomen van zoönosen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Hoor ik de gedeputeerde nu zeggen dat hij ook daadwerkelijk in gesprek gaat met de NVWA en de rijksoverheid om te praten over die vogelgriep in combinatie met het komen in de voedselketen van de ganzen?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ja, dat wil ik wel doen. Dat wil ik wel toezeggen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Op de rest kom ik wel terug in de tweede termijn.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik spreek hier namens de organisatie, dus ik kan me voorstellen dat ik dat niet persoonlijk zelf ga doen, maar dat wij vanuit de provincie Groningen het gesprek met de NVWA en het Rijk gaan voeren – voor de helderheid en voor de compleetheid. Maar zo zijn we dat wel gewend, denk ik.

Volgens mij ben ik dan rond voor wat betreft de moties van de Partij voor de Dieren en hebben we nog de motie van de Partij voor de Vrijheid. Daarin wordt gevraagd om de winterrust af te schaffen en wordt de vergelijking getrokken met Friesland. En daar zit precies de crux. Friesland kent een heel andere structuur met veel foerageergebieden. Dus als er gejaagd wordt, hebben de vogels ook een

plek waar ze terechtkunnen. Als wij dat doen, is dat te weinig ruimte voor. Dus dit kan alleen op het moment dat we veel meer foerageergebieden hebben aangewezen. In die zin wil ik deze motie ook ontraden, want ze vliegen niet met z'n allen naar de foerageergebieden in Friesland toe. Als wij meer foerageergebieden hebben, dan kunnen we inderdaad de winterrust gaan afschaffen.

Volgens mij was er nog één vraag blijven hangen van GroenLinks, die samenhang met een motie van de Partij voor de Dieren. Die heb ik inmiddels beantwoord. Daarmee ben ik door mijn eerste termijn heen, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik hoorde mevrouw Voerman zich al warm maken voor de tweede termijn. Dus zal ik u meteen het woord geven, mevrouw Voerman? Ik zie vijf vingers van u in de lucht hangen. Vijf minuten schorsing?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, graag vijf minuten.

De VOORZITTER: Ik schors de vergadering voor vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Het woord is allereerst aan mevrouw Voerman, die om de schorsing had gevraagd.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik loop even de moties bij langs – onze moties. Die van de PVV zal ik uiteraard niet steunen.

Motie 478 'Naar ganzenbeheer zonder geweer': afschot wordt nog steeds niet uitgesloten, dus we gaan sowieso deze motie handhaven. We zouden erg graag nog willen horen of er ergens niet een pilot mogelijk is om gewoon eens te kijken wat er gebeurt als je niet gaat afschieten in een bepaald gebied.

Motie 479 'Uitbreiding foerageergebieden': we hebben een duidelijke toezegging op beide punten, dus die willen we aanhouden.

Dan motie 480 'Aanpassen regels uitkering gewasschade foerageergebieden'. Die gaan we gewoon wel handhaven.

Dan staat in het dictum van motie 481, *'in overleg te treden met BIJ12 en het ministerie over bovengenoemde vergoedingen én de gevolgen voor het welslagen van de foerageergebieden'*. Daarin gaat het over het aanpassen van regels voor BIJ12 bij de uitkering van vergoeding voor gewasschade. We hebben gehoord uit de mond van de gedeputeerde dat er onderzoek gaat plaatsvinden om te kijken of er ook op andere manieren gewasbescherming verwezenlijkt kan worden, waardoor dat afschot niet per se meer als enig bewijsmateriaal wordt aanvaard. Dus in die zin kunnen we deze toezegging accepteren en zullen we deze motie ook aanhouden. Dat is dus motie 481.

We zijn blij met de toezegging dat er gebiedsgericht gekeken wordt bij motie 482 naar professionele verjaagteams. Dat is niet helemaal voldoende voor ons, we willen dit graag wat uitgebreider zien. Dus deze motie willen we handhaven, al zijn wij wel blij met de toezegging.

En motie 483 over vogelgriep: de gedeputeerde heeft gezegd dat hij in gesprek gaat of laat gaan met de NVWA en het Rijk. Dat vinden wij een redelijke toezegging, dus die motie zullen we aanhouden.

De heer VISSER (PvdA): Ik vind dit een beetje ingewikkeld. Als er toezeggingen liggen op moties, dan zijn die moties toch niet meer nodig? Zou u dan kunnen uitleggen waarom u ze aanhoudt?

De VOORZITTER: Ik beschouw dit als een interruptie. Mevrouw Voerman.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, een toezegging is eigenlijk meer dan een motie. Daar heeft de heer Visser helemaal gelijk in, dus wat dat betreft trekken we die drie betreffende moties gewoon in.

De heer RAM (PVV): Ik vroeg me af welke moties nou ingediend zijn en welke zonet ingetrokken zijn.

De VOORZITTER: Alle moties zijn ingediend en vervolgens zijn door mevrouw Voerman de moties nummer 479, 481 en 483 aangehouden. Vervolgens heeft zij die drie ingetrokken, maar dat doet aan de status voor vandaag niet af, want dat betekent dat we daar niet over stemmen. Dat betekent dat nog resteren voor de Staten de negatiefjes van deze bewering, namelijk moties 478, 480 en 482.

Zijn we zo weer bij? Oké. Anderen nog? Nee? Hiermee is de tweede termijn voldoende getackeld? Mooi. Dan kunnen wij toe naar de besluitvorming, dan is de beraadslaging gesloten.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Mag ik nog een stemverklaring afgeven?

De VOORZITTER: De stemverklaringen komen bij de stemming. Ja.

O, er is nog een vraag gesteld aan de gedeputeerde. En inderdaad, bij een correcte orde – excuses daarvoor – hoort dat de gedeputeerde de gelegenheid krijgt om daar nog even op te antwoorden.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik zal het kort houden. De vraag was als volgt. In de eerste motie van de Partij voor de Dieren, 478, stond de vraag naar een pilot. Ik had die ontraden omdat wij afschot sowieso niet willen afbouwen en uitsluiten. Nou, we kunnen best kijken of wij ergens in een gebied met de partners daar kunnen komen tot een pilot, als het passend is op die plek en in die tijd inderdaad even niet te gaan afschieten. Mits uiteraard de andere zaken ook geregeld zijn rondom de vergoedingen. Maar dit willen we best verkennen. Niet dit jaar, dat staat er ook als voorwaarde in. Maar dat verkennen kunnen we best doen.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Daarmee zijn we wél aan het eind van de beraadslaging gekomen. Die sluit dus hierbij en dan gaan we nu stemmen over de moties.

Ik wacht even tot het bekende beeldscherm achter mij verschijnt. Ondertussen kunnen we de stemverklaringen wel doen. De heer Miesen meldt zich geloof ik al.

De heer MIESEN (VVD): Ja, een stemverklaring over de motie van de PVV. Ook bij de informatiesessie bleek dat het op zich wel disputabel of die winterrust eigenlijk wel effectief is. Dus wij zijn op zich wel geïnteresseerd in hoe dat uitpakt. Maar we blijven wel tegen stemmen en bij onze argumentatie in de woordvoering, dat wij ervan uitgaan dat er een akkoord ligt tussen de partners en dat wij daar tevreden mee zijn.

De heer RAM (PVV): Motie 478: daar zijn wij dus tegen. Jagen is gewoon nodig voor het beheer.

Dan hebben we motie 480. De PVV is tegen uitbreiding van de foerageergebieden. Juist het opheffen ervan zorgt voor minder winterrust.

Motie 482: ja, we hebben al een professionele verjaageenheid, dus die motie kunnen we gewoon niet steunen.

En dan motie 484 van de PVV: die gaan we uiteraard wél steunen.

De heer ELSHOF (D66): Dank aan de gedeputeerde voor de verdere toelichting. Wij zullen even kort zijn.

We zullen motie 478 niet steunen, want we zijn blij met de toezegging om naar die pilot te gaan. Dus deze motie is voor ons overbodig voor nu.

We zullen tegen motie over de regeling voor die gewasschade zijn met de uitleg van de gedeputeerde.

We zijn ook tegen de motie, hoe sympathiek ook, over de professionele verjaagteams. Maar het klopt dat er gewoon al betaalde schadebestrijdingsteams in het akkoord staan. Dat maakt deze motie overbodig, dus we zijn tegen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Nu u, en wij allen in deze zaal aanwezig, blijkens de woorden van de woordvoester van de Partij voor de Dieren zojuist als dieren zijn benoemd, wens ik als dier niet te stemmen voor moties die namens een partij voor mensen is ingediend. Vandaar dat ik tegen de drie overgebleven moties van de Partij voor de Dieren zal zijn.

En bij motie 484 merk ik nog even op dat het mij bevreemdt dat Friesland geen winterrust heeft. Ik weet het: *'Frisia non cantat'*, maar dat ze ook geen winterrust hebben, baart mij wel zorgen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): De Partij van de Arbeid zal tegen motie 478 stemmen. We zijn blij met de toezegging over de pilot.

De VOORZITTER: Zijn alle stemmen daarmee verklaard? Want dan kunnen ze worden uitgebracht. Ik stel voor over te gaan tot de stemming. Dat doen we in volgorde.

Eerst motie 478 titel 'Naar ganzenbeheer zonder geweer'. Voor de motie hebben gestemd de fracties van GroenLinks, van de SP en van de Partij voor de Dieren. Daartegen hebben gestemd de

Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de VVD, het CDA, Groninger Belang, D66, de PVV, de Partij voor het Noorden, 50PLUS, BVNL, Ons Groningen en de Fractie GO. Dat leidt tot de volgende stand: 8 stemmen voor, 28 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Motie 479 'Uitbreiding foerageergebieden' is ingetrokken.

We gaan door naar de volgende motie, 480 met als titel 'Aanpassen regels uitkering gewasschade in foerageergebieden'. De fracties van de SP en de Partij voor de Dieren hebben voor gestemd. Daartegen hebben gestemd GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de VVD, het CDA, Groninger Belang, D66, de PVV, de Partij voor het Noorden, 50PLUS, BVNL, Ons Groningen en de Fractie GO. Dat leidt tot de volgende eindstand: voor 4 stemmen, tegen 32 stemmen. De motie is verworpen.

Motie 481 'Aanpassen regels BIJ12 voorwaarden uitkering gewasschade' is ingetrokken.

Dan gaan we door naar de volgende motie. Dat is 482, 'Professionele verjaagteams'. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de Partij voor de Dieren, GroenLinks, de SP en BVNL. Daartegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de VVD, het CDA, Groninger Belang, D66, de PVV, de Partij voor het Noorden, 50PLUS, Ons Groningen en de Fractie GO. Dat leidt tot 9 stemmen voor en 27 tegen, zodat de motie is verworpen.

Motie 483 'Neem vogelgebieden serieus – geen ganzenvlees in voedselketen' is ingetrokken.

Dan zijn we toe aan de volgende motie 484 van de Partij voor de Vrijheid, 'Einde winterrust'. Ik stel vast dat voor deze motie hebben gestemd de fracties van de PVV, BVNL, Ons Groningen en de Fractie GO. Daartegen hebben gestemd GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de SP, de VVD, het CDA, Groninger Belang, D66, de Partij voor het Noorden, de Partij voor de Dieren en 50PLUS. Daarmee is de oogst: 5 stemmen voor en 31 stemmen tegen. Dus deze motie is verworpen.

Ik hoor nu vanuit de zaal iets over een voordracht roepen, maar er is geen voordracht bij dit agendapunt.

Ik zou de vergadering nu willen schorsen voor een korte theepauze.

[Schorsing]

C. Brief: Stand van zaken verkenning project Ring-West Verbindt en opwaardering N355 fase 1

(Dit agendapunt is ter vergadering van de agenda afgevoerd.)

D. Voordracht: Aanbevelingen rapport Noordelijke Rekenkamer – 'Kennis maakt kracht'

De VICEVOORZITTER: Dames en heren, wij hervatten de beraadslagingen met punt 3.D. Ik heb toch de uitdaging van de heer Marquart Scholtz opgenomen. Het zat een beetje in mijn geheugen dat dit ook de geboortedag van Lord Baden Powell is. En als oud-padvinder begroetten wij elkaar op straat met de geheime groet. Ik weet niet of u die kent. [Doet de geheime groet voor.] Die staat voor de wereldbroederschap.

Maar ik geef graag bij dit punt de heer Frenay als eerste het woord bij het punt over de aanbevelingen uit het rapport 'Kennis maakt kracht' van de Noordelijke Rekenkamer. Hij heeft daarbij een amendement voorbereid. Meneer Frenay, als u zo ver bent, krijgt u het woord.

De heer FRENAY (SP): Ik hoef niet veel te zeggen, in eerste instantie dan. Mooi, hè?

Nee, het amendement is een aantal dagen geleden rondgezonden, dus dat zal u niet veel verrassen, vermoed ik. De achtergronden van het amendement zijn u allen ook genoeglijk bekend, neem ik aan. Misschien nog even een korte herinnering. Het onderzoek van de Noordelijke Rekenkamer 'Kennis maakt kracht': daar hebben we twee keer informeel over gesproken en één keer daarvan hebben een bijeenkomst gehad waarin het onderzoek werd gepresenteerd. Toen hebben we daar ook al inhoudelijk met elkaar over gesproken. Later hebben we nog een keer, ook in een

informele sessie, over de aanbevelingen wat verder doorgesproken. Toen heeft ook op tafel gelegen het voorstel om de aanbevelingen van de Rekenkamer, die wij hier gewoon zijn over te nemen, wat te concretiseren.

Daarvoor heeft toen de griffie het voortouw genomen, heeft die aanbevelingen wat concreter gemaakt en hier en daar wat verduidelijkt en ook wat in de tijd gezet. Toen hebben we daar met elkaar over gesproken. Bij dat gesprek daarover bleek dat men zeer tevreden was over het werk dat was verzet en de voorstellen die er lagen. Maar bij de bespreking bleek dat sommige amendementen nog wel wat verduidelijking behoeften. Ik heb ook mijn diensten aangeboden en dat heb ik gedaan. Dat heeft geleid tot het nu voorliggende amendement. En omdat een amendement nu eenmaal door een Statenlid moet worden ingediend, krijgt u dit amendement van mij. Daarmee is het dus niet een typisch SP-amendement – mocht daar nog enige twijfel over bestaan. Maar ik neem aan dat het amendement door u allen wordt gesteund. Mocht dat niet zo zijn, dan hebt u nu de gelegenheid om dat kenbaar te maken.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, meneer Frenay, ook voor uw inspanningen. Maar bent u dan klaar met uw woordvoering in de eerste termijn? Ja? Want dan kunt eventueel plaatsmaken voor degene die na u komt.

De heer FRENAY (SP): Wilt u het amendement ook hebben, voorzitter?

De VOORZITTER: Ja, dat had ik eigenlijk ook al ontvangen. Maar wij ontvangen het hier nu formeel op papier, dank u wel. Het is helaas – of helaas? – geen gebruik dat die amendementen worden voorgelezen. Dat verheugt mij persoonlijk wel, overigens. Dit is amendement ingediend door de SP-fractie met nummer 34 met als titel 'Aanbevelingen NRK en hieraan verbonden verzoeken aan GS'. Het amendement is ondertekend door de heer Frenay en maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer HUT (GroenLinks): Ik sta hier ten eerste de honneurs van Hendri Meendering te waarnemen: hij is gevelde door corona. Normaal zou hij hier deze woordvoering doen.

Als Statenlid is het van groot belang om te beschikken over zoveel mogelijk informatie. Hierbij is ondersteuning op diverse manieren ook van groot belang. Later vandaag bespreken we in dit parlement over de naar mijn mening zeer terechte verhoging van de fractiebudgetten, die ook onderdeel vormen van de aanbevelingen in dit NRK-rapport.

Wij onderstrepen de uitkomsten van het rapport van de Noordelijke Rekenkamer. Een belangrijk punt vinden wij hierbij de genoemde tijdlijn, waardoor het mogelijk is de voorstellen goed te beantwoorden en goed te beoordelen. Hierbij moet rekening gehouden worden met in het verleden gemaakte keuzes op een onderwerp. Dit komt de besluitvorming wat ons betreft zeker ten goede. Uiteraard is het voor ons van belang om dit proces goed te evalueren en feitelijk moeten we dit doorlopend doen bij iedere vergadercyclus.

Wij vinden dit al met al een goede voordracht en steunen ook het amendement van de SP.

Ik wens eenieder bij de komende verkiezingen volgende maand verkozen te worden en wens hen veel succes met de werkwijze in de komende Statenperiode.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De Noordelijke Rekenkamer pleit voor inhoudelijke ondersteuning van Provinciale Staten die bijdraagt aan het onderhoud van het vergroten van het leervermogen onder andere.

De PVV-fractie vertaalt de aanbevelingen van de Noordelijke Rekenkamer als volgt. Lever Statenleden overzichtelijke, beknopte stukken aan, zonder dat de parttime Statenleden dag en nacht bezig moeten met het doorspitten van deze stukken. Lever Statenstukken aan die ook door de inwoners zijn te begrijpen, onze kiezers. Zet in op adequate fractieondersteuning en faciliteer fracties daarin. Help met name kleine fracties om goede fractieondersteuning uit te werken als zij daarom vragen en als zij dat graag willen.

Ik zou wel willen hoe het College denkt over de standpunten van de PVV-fractie.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Allereerst mijn lof voor het amendement. Het is op zaterdag rondgestuurd en er wordt dus echt bij de SP hard gewerkt. Dat zie ik graag gebeuren.

Evenwel betreur ik dat in het amendement twee kleine wijzigingen niet zijn overgenomen die ik voorgesteld had aan de griffie. Toen antwoordde de griffie mij, en geheel terecht, dat ik dan een amendement moest indienen. Nou ja, om nou over tekstuele wijzigingen een amendement in te dienen... Maar ik had gedacht dat die misschien wel in het amendement van de SP zouden zitten.

Dat is ten eerste dat in aanbeveling 4 blijft staan '(...) *de Woo die binnenkort in werking treedt*'. Nou, die is op 1 mei 2022 in werking getreden, dus dat had in het amendement eruit kunnen worden gelaten.

En ten tweede dat aanbeveling 3 nog steeds als kopje heeft '*Breid themadossiers uit*', terwijl alle andere kopjes titels als 'verbetering', 'verhoging' enzovoort hebben. Dus ik zou als titel bij aanbeveling 3 zetten: '*Uitbreiding themadossiers*'. Dat is alles. Het is natuurlijk weer mierenneuken, maar er wordt gezegd in aanbeveling 1B: '*Wees daar streng en consequent in*'. En ik wil graag een strenge meester zijn.

De VICEVOORZITTER: Waarvan akte. Wil de heer De Vries het woord voeren? Dat is niet het geval. Dan stel ik vast dat wij de eerste termijn namens de Staten hebben afgerond.

Wil het College in eerste termijn reageren op de opmerkingen en vragen van de heer Van Kesteren en daar mogelijk even de tijd voor te hebben om dat voor te bereiden? Ja? Dan krijgt u van mij maximaal vijf minuten.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Dames en heren, het College is klaar. Dus dan hervatten wij de vergadering eerder dan verwacht en geef ik het woord aan het College bij monde van mevrouw Van Hoorn.

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Wij kunnen hier als College kort over zien. Wij zien de uitkomsten van het Rekenkamer-rapport als iets wat voor de Staten is. Wij nemen dit voor kennisgeving aan. Dus de beantwoording van de vraag die de heer Van Kesteren over wat onze mening is over de punten die de PVV aanhaalde, laten wij graag over aan de Staten.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de gedeputeerde het volgende willen vragen. De Noordelijke Rekenkamer heeft een aantal aanbevelingen gedaan en die aanbevelingen zijn overgenomen door het College. De Staten dienen te worden geïnformeerd door het College. Ik zal de vraag anders stellen. Op welke wijze gaat het College ervoor zorgen dat Statenstukken beknopt en begrijpelijk worden aangeleverd aan de Staten – en ook aan de inwoners, zodat die er ook nog iets van begrijpen?

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Nogmaals, dit gaat over besluiten van de Staten voor de Staten. Dus wij hebben daar niet zo heel veel van te vinden. Ik blijf bij het antwoord dat ik net heb gegeven. Dat wordt niet anders.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Vanuit de Staten komt een vraag aan het College, op welke wijze zij Statenstukken in de toekomst, wellicht in een volgende Statenperiode, concreet en beknopt gaan aanleveren, zodat de nieuwe onervaren Statenleden er ook iets van begrijpen, en dus ook de inwoners. Een vraag vanuit de Staten en daar verwacht ik antwoord op. U mag ook even overleggen, hoor.

De VICEVOORZITTER: Het College heeft het woord.

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Dank, voorzitter. Wij gaan als College daar invulling aan geven. Dus als dat is wat u wilt weten of horen, dan is dat denk ik waar het om gaat. Het is een besluit van de Staten. Wij nemen dat over, wij hebben daar verder geen mening over.

De VICEVOORZITTER: U bedoelt te zeggen dat als de Staten dit amendement zouden aannemen, u het zo uitvoert?

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Ja, juist.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, ik beschouw de uitspraak van de gedeputeerde als een toezegging en daar gaan wij ook in de nieuwe Staten het nieuwe College daaraan houden.

De VICEVOORZITTER: Dat lijkt mij de juiste volgorde. Dank u wel voor uw antwoord en voor het interruptiedebat. Hebben de Staten in tweede termijn behoefte aan het woord? Ik geloof dat dat in ieder geval geldt voor de indiener van het amendement, de heer Frenay.

De heer FRENAY (SP): Even een korte reactie op de twee scherpe opmerkingen van de heer Marquart. Ik breng hem even onder de aandacht dat het amendement dit keer uitsluitend bestaan uit toevoegingen op de door de NRK voorbereide aanbevelingen. Wij hebben niet de vrijheid genomen om in de aanbevelingen van de NRK zelf te rommelen. Maar ik neem aan dat de NRK ook blij zal zijn met uw redactionele adviezen, meneer Marquart.

Nu ik hier toch sta, en wel voor de laatste keer, maak ik van de gelegenheid gebruik nog enkele woorden te spreken over het onderhavige onderwerp. U hebt allen gemerkt de afgelopen jaren dat dit onderwerp mijn belangstelling heeft. Ik heb er in de achterliggende jaren vaak, volgens sommigen te vaak, aandacht voor gevraagd. En dat onze Rekenkamer een en ander ook van belang achtte, er onderzoek naar deed en ons wijze aanbevelingen deed, verheugt mij dan ook zeer. Ik reken erop dat we met het overnemen van de aanbevelingen vandaag een stap zetten naar een betekenisvollere interactie tussen Staten en College.

Want daar gaat het om. Stukken zijn immers slechts instrumenten in de communicatie tussen bestuur en volksvertegenwoordiging. Vanzelfsprekend moeten die instrumenten aan basale tekstuele eisen voldoen. Maar veel belangrijker is nog het proces waarin ze functioneren. En dan hebben we het dus over het doel van de interactie tussen GS en PS. Waarom en waartoe wordt er iets aan PS meegedeeld, voorgelegd, gevraagd? Is dat omdat het moet of omdat het misschien ook iets kan opleveren?

Volksvertegenwoordigers, zeker op lokaal en regionaal niveau, zijn over het algemeen mensen die zich bovengemiddeld betrokken voelen bij hun gemeente of provincie, die ze een warm hart toedragen en waarvoor ze graag iets willen betekenen. Het zijn ook mensen met ideeën waarover ze graag met anderen in discussie gaan. Zo bezien zit er veel positieve energie in onze volksvertegenwoordiging, zeker in Groningen waar politieke verschillen toch wel een beetje meevallen.

Terugkijkend op de afgelopen vier jaar stel ik vast dat van die positieve energie weinig gebruik is gemaakt. Veel meer dan aan open, constructieve en inhoudelijke gedachtewisselingen hebben we onze energie besteed aan het ventileren van de eigen opvattingen, zonder oprecht geïnteresseerd te zijn in die van anderen. En aan het bespreken van stukken op momenten dat er in feite niks meer aan veranderd kan worden.

In onze vergadering van 2022 sprak onze Commissaris over de belangrijke en onmisbare functie van Statenleden. Helaas echter, als de voortekenen ons niet bedriegen, vertrekt straks na de verkiezing meer dan de helft van ons uit deze zaal. En dat is niet goed. Misschien zou het helpen als onze voorzitter er de komende jaren in zou slagen om samen met het nieuwe College, de nieuwe Statenleden en de vele deskundige medewerkers van onze provincie meer inhoudelijke betekenis te geven aan de interactie tussen bestuur en volksvertegenwoordiging.

Met het overnemen van de aanbevelingen van de NRK zetten we straks een bescheiden stap in de goede richting. Ik wens Groningen toe dat er nog vele zullen volgen. Dank u wel. [Geroffel op de tafeltjes van de Statenleden.]

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, meneer Frenay. Wie van de aanwezige Statenleden wenst verder in tweede termijn te spreken? Dat is niet het geval. Dan hoeft het College ook niet in de benen en wil ik de heer Frenay in ieder geval nog dankzeggen voor zijn bijdrage aan dit proces. Ik denk dat we in het vervolg erover zullen spreken dat – ook al zal het misschien niet leiden tot een trofee die wordt uitgedeeld – dat als een stuk Frenay-*proof* is, intern betekent dat het geschikt voor beraadslagingen. Dank voor uw inspanningen.

Hiermee sluit ik de beraadslagingen en gaan we over tot de stemming over het amendement. Heeft iemand nog behoefte aan een stemverklaring bij het amendement? Niemand?

Dan gaan we over tot de stemming over het amendement, die de tekst die we vervolgens bij voordracht vaststellen. De techniek voor het elektronisch stemmen laat even op zich wachten, merk ik, maar we kunnen het ook gewoon met handopsteken doen, hoor. Dat vond ik zelf eigenlijk ook wel mooi. Het gaat om amendement met nummer 34 “Aanbevelingen NRK en hieraan verbonden verzoeken aan GS”. Wie is voor het amendement? Dank u wel. Voor de zekerheid: wie is erop tegen? Niemand? Dan stel ik vast dat het amendement unaniem is aangenomen. [Geroffel op de tafeltjes van de Statenleden.]

Er zijn geen moties ingediend. Dan gaan naar de geamendeerde voordracht zelf. Heeft iemand nog behoefte aan een stemverklaring hierover? Dat is niet het geval.

Wie is voor deze geamendeerde voordracht? Wie is er tegen deze geamendeerde voordracht? Niemand? Dan is ook die ook unaniem aangenomen. [Geroffel op de tafeltjes van de Statenleden.]

Dat ik dit nog mocht meemaken!

E. Initiatiefvoorstel: Verhoging bijdrage fractieondersteuning

De VICEVOORZITTER: Dan zijn bij het volgende agendapunt 3.E. Dat is het initiatiefvoorstel over de verhoging van de bijdrage in de fractieondersteuning. Is het College klaar met het onderlinge overleg? Dat is het geval.

De Statenleden mevrouw Voerman en de heren Gerrits, Zwart en Van Kesteren zijn na behandeling in de commissievergadering van aanbevelingen van de Noordelijke Rekenkamer bij elkaar gaan zitten en zijn tot dit concrete voorstel gekomen. De heren Gerrits en Zwart zouden dus nu even naar het Collegevak kunnen gaan om daar plaats te nemen. Zij hebben gevraagd of zij de aftrap bij dit agendapunt mogen doen. Dat lijkt mij uitstekend. Namens de initiatiefnemers geef ik ze zo het woord, als het College tijdelijk het veld heeft geruimd uit het vak.

Kan men even de mond houden? Ik bedoel, ik vind het niet zo erg dat er dingen informeel gaan, maar dit soort geklep tijdens dit soort wisselingen maakt het heel onrustig. Ik geef zo het woord aan de initiatiefnemers. Maar ik wijs er nog even op dat GS in de gelegenheid is gesteld om vooraf een reactie te geven: dat kan schriftelijk of mondeling. Maar hiervan is afgezien. Het College kan, zoals we dat gewend zijn, in de eigen termijn reageren, mocht dat aan de orde zijn. Maar het is ook wel een heel eind onze eigen zaak, dunkt mij.

Dan geef ik graag even het woord aan de initiatiefnemers. Wie van beiden wil graag het woord? De heer Gerrits, gaat uw gang.

De heer GERRITS (woordvoerder initiatiefvoorstel): Met het aannemen van motie 445 heeft Provinciale Staten op 9 november 2022 opgeroepen, het budget voor de fractieondersteuning te verhogen. Ook de aanbevelingen uit het rapport van de NRK hebben hier natuurlijk een belangrijke bijdrage aan geleverd. Die verhoging is nodig om de fractieondersteuning mogelijk te maken gedurende meer uren per week. Argumenten daarvoor waren de toenemende complexiteit van de provinciale taken, de kleiner wordende fracties en de daarmee toenemende belasting van de Statenleden.

Een groep Statenleden bestaande uit Ankie Voerman, Dries Zwart, Ton van Kesteren en ondergetekende hebben onder begeleiding van de griffie het voorliggende voorstel voorbereid. Het voorstel is eenvoudig in de zin dat het voorziet in de uitbreiding van de fractieondersteuning tot drie dagen per week. Alle andere voorzieningen voor de fracties blijven ongewijzigd en het betreffende budget wordt, zoals ook nu het geval is, direct uitgekeerd aan de fracties. Zij zorgen dit zelf of laten dat verzorgen voor de juiste arbeidsvoorwaardelijke en administratieve begeleiding.

U hebt kunnen lezen dat een verhoging van een fractiebudget betekent: naar een bedrag 56.000 euro. Het huidige bedrag bedraagt bijna 25.000 euro en daarmee is met de voorgestelde verhoging een bedrag gemoeid van ruim 31.000 euro. Het betreft hier geen uitgave aan onszelf, het gaat hier om ondersteuning die nodig is voor het goed functioneren van de fracties en daarmee van de Staten en ik doel er daarbij op dat het aannemen van motie 445 door de Staten is aanvaard.

De heer ZWART (woordvoerder initiatiefvoorstel): Wat door collega Gerrits nog niet genoemd is, is drie dagen fractieondersteuning. Er is uiteraard ook wat onderzoek gepleegd in de omgeving in de andere provincies. Daarbij is naar voren gekomen dat in principe gemiddeld 24 uur fractieondersteuning wenselijk is. We hebben ook gezien dat Drenthe en Friesland op een andere manier met het fractiebudget omgaan. Om niet te veel te veranderen leek dit ons de makkelijkste gang van zaken. Het is een verhoging naar 24 uur, maar als er fracties zijn die minder uren gebruiken en dus geld overhouden, dan gaat geld altijd terug. Dat doen we ook bij de huidige fractiebudgetten. Dus opmaken is per se een noodzaak.

De VICEVOORZITTER: Tot zover de toelichting van de initiatiefnemers. Wil GroenLinks hierbij nog het woord voeren? Meneer Hut? Komt u maar naar voren.

De heer HUT (GroenLinks): Wij vinden de woorden van de initiatiefnemers eigenlijk wel de spijker op de kop slaan. Het niet-kunnen combineren met de normale banen is ook voor mijzelf een belangrijke reden waarom ik ga stoppen na deze Statenperiode. Een verhoging van het fractiebudget voor meer ondersteuning voor het verlichten van de werkdruk van de Statenleden vinden wij dus erg gunstig.

Een vraag die wij nog hebben – en die is gericht aan de initiatiefnemers: zou het ook misschien met minder geld af kunnen? Waarom is precies gekozen voor dit bedrag? Zou daar ook

een toelichting op kunnen komen? Want dit is wel belastinggeld en ik vind dat we daar zuinig mee om moeten gaan.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ik heb even moeten uitrekenen, maar het was twaalfenhalf jaar geleden dat ik voor het eerst door deze zaal, toen net als kersvers fractiemedewerker van de ChristenUnie-fractie. Ze zochten toen naar een eerstejaars student en hoopten dat ik lang kon blijven. Nou, ze moesten eens weten!

Want wat een prachtig werk is dat, fractiemedewerker! Je moet van alle markten thuis zijn: communicatie, financiën, secretariële maar ook beleidsinhoudelijke taken en soms op alle momenten bereikbaar. Zeker als je een fractielid hebt dat graag Tweede Kamerlid wil worden – en dan weten onze fractieleden wel over wie we het hebben. Een duizendpoot die vaak bereikbaar is: dat is wat je zoekt. Het is prachtig werk, maar ook weleens lastig werk. Het is ook een zoektocht om de juiste mensen te vinden: dat zien we bij verschillende fracties. Soms heb je iemand en die is dan in één keer weg. Wij zijn heel blij dat we allang mensen hebben met ervaring, die ons op vele manieren kunnen ondersteunen. Want dat heb je nodig voor het werk dat we doen, naast je eigen baan. Het provinciebestuur goed kunnen controleren, maar soms ook gewoon een ambtenaar bellen op het moment dat je zelf voor de klas staat.

Maar voor de juiste mensen heb je ook een passende beloning nodig. En daarom zijn wij blij met het voorstel van onze collega's om wat te doen aan die beloning. In de commissie hebben wij onze hoop uitgesproken voor een doeltreffend en sober voorstel. Het voorstel dat voor ons ligt, is zeker doeltreffend. Wij denken dat we hiermee kunnen bereiken dat de ondersteuning naar een hoger niveau getild kan worden. Sober: daar twijfelen wij nog over. Daarom sluiten wij ons aan bij de opmerking van GroenLinks. Is dit wat nodig is? Of is er misschien iets te bedenken wat ook voldoet aan onze wensen en dan misschien met een soberdere inzet van het geld dat van de Groningers is?

De heer HENSEN (SP): [Houdt zijn betoog in het Gronings.] In het voortraject hebben de meeste partijen hier wel over meegepraat. Het idee was toen om een structurele verhoging te geven van ongeveer 10.000 euro en het flexibele deel naar beneden te brengen. Wat nu voorligt, is een verdubbeling van het bedrag. Daar zijn wij van geschrokken.

De SP-fractie vindt dan ook dat dit voorstel terug moet en dat er een realistischer voorstel moet komen. Deze verhoging heeft in totaal als kosten 500.000 euro. Als je even teruggaat naar vorig jaar, dan hadden wij 500.000 euro nodig om de schoonmakers in eigen dienst te nemen. Nou, dat doen wij liever dan dat we deze verhoging accepteren.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): De SP vindt het dus geen goed idee. Maar is dit nou in SP-inzicht nou juist niet een briljant idee? Want dan kunt u weer de helft in uw eigen partijkas stoppen.

De heer HENSEN (SP): Helaas werkt dat niet zo. Ik wil dat wel even uit de doeken doen. Als je vertegenwoordiger bent in de raad of de Staten, wethouder of de Tweede Kamer, dan is er een regeling dat een deel van het bedrag dat je daarvoor krijgt, teruggaat naar de partij. Maar mensen die een functie hebben en medewerker zijn, hoeven daar niets van af te dragen aan de partij. Dus de partij wordt daar niet beter van.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Nou, ik sta versteld over deze vrijgevigheid van de SP aan haar eenvoudige medewerkers. Dat is toch wel fijn! Ik zou zeggen: samen binnenkrijgen, samen delen, samen weggeven. Maar ja, dit is toch wel ietsje anders.

De VICEVOORZITTER: Ik beluister hier geen vraag in, dit is een statement. Ik dank de heer Hensen voor zijn uitleg over de gang van zaken bij de SP. Wil de heer Bakker namens de VVD het woord? Ja? Ga uw gang.

De heer BAKKER (VVD): Ik heb hier twaalf jaar rond mogen lopen en ik zat daar net in de bankjes. Ik dacht: hoeveel medewerkers hebben wij eigenlijk gehad in die tussentijd? Dat ging om acht of negen – ik was even de tel kwijt. En het was altijd weer een zoektocht. Sommige mensen gingen geheel vrijwillig weg, maar ook onverwacht. Het was altijd moeilijk om weer mensen ervoor terug te krijgen.

Dus wij vinden het een goede zaak dat de arbeidsvoorwaarden voor medewerkers verbeterd kunnen worden. Wij hebben ons wel afgevraagd in deze tijd, waarin ook een hele hoop inwoners van ons de broekriem moeten aanhalen, of een structurele uitgave van 500.000 euro per jaar niet wat veel is. Zou je kunnen overwegen om de kleine partijen met twee dagen per week te doen en de grotere

misschien drie? Of allemaal twee dagen per week? Dus wij zijn het er op zich wel mee eens om formatiemogelijkheden voor medewerkers uit te breiden, maar wij hebben toch wat moeite met de hoeveelheid geld die ermee gemoeid is. Dus wij zouden – al meer hebben die opmerking gemaakt – eigenlijk tegen de indieners willen zeggen dat we niet onmiddellijk met een nieuw voorstel of wat dan ook hoeven te komen. Maar ik ga ervan uit dat de vier indieners hier ook al over nagedacht hebben en dat ze straks met een alternatief zouden kunnen komen.

De heer BOONSTRA (CDA): De complimenten aan de initiatiefnemers, die dit voorstel hebben geschreven. Ik zat me vandaag wel af te vragen: zullen ze het voor zichzelf hebben gedaan of zullen de fractieondersteuners dit hebben gedaan? Maar dat is misschien niet de meest relevante vraag.

De aanleiding was een motie. Die motie heeft het CDA niet gesteund. Bij ons is er wel begrip voor dat er bij diverse fractie behoefte is aan meer inhoudelijke ondersteuning. Maar de verhoging zoals die er nu voorligt, is wat ons betreft echt te fors. Dus ook vanuit ons de vraag: is hierbij ook een alternatief denkbaar?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De motie die is ingediend, kwam wat ons betreft gewoon uit de lucht vallen. Nooit, in welk vooroverleg dan ook, is aangegeven dat er te weinig geld zou zijn voor de fractieondersteuning. Nu ligt er een voorstel voor om een half miljoen per jaar structureel te gaan besteden aan extra fractieondersteuning. Over de komende periode is dat gewoon 2 miljoen! Zijn we helemaal gek geworden dan? Die 2 miljoen steken we dan liever in Hardenberg in plaats van extra ondersteuning. Want nog steeds zal een Statenlid zelf zijn of haar werk moeten gaan doen. Dan komt er een hogere vergoeding tegenover te staan, dus dat geeft wellicht weer wat werk.

Maar om een half miljoen per jaar structureel oftewel 2 miljoen voor de komende vier jaar te besteden aan extra ondersteuning, terwijl al die afgelopen jaren er nooit een signaal is geweest dat dit allemaal moeilijk was en er juist terugbetaald moest worden aan de provincie, vind ik niet gepast.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik hoor vurige pleidooien over het kostenaspect, nota bene om het democratische proces wat beter te laten verlopen. Maar ik hoor diezelfde partijen zelden over de vele miljoenen die hier over de balk worden gesmeten voor allerlei ideologische onzin, die een veelvoud is van het bedrag waar we het nu over hebben. Daar heb ik wel moeite mee.

De heer PESTMAN (BVNL): Ik ben het eigenlijk wel volkomen eens met de heer Van Kesteren dat er heel veel geld over de balk gesmeten wordt. Maar moet je dan als fractie daar dan ook direct maar aan meewerken en ook nog maar weer geld ervan maken?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het is maar hoe je het bekijkt. Als je dit inderdaad ziet als investering in een beter verloop van het democratisch proces, dan zie ik dat anders, namelijk als geldverspilling. Ik kan heel veel thema's noemen – daar hebben we het altijd in commissies over – waarbij wij weleens wordt verweten dat ik het continu over dezelfde thema's heb. Maar ja, dat zijn inderdaad de thema's die ik voortdurend noem waarvan onze fractie vindt dat dat geldsmijterij is. En dat vind ik in dit geval absoluut niet.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. De heer Schmaal krijgt nog een interruptie. Maar ik wil er wel op wijzen dat we het een beetje bij de zaak houden, alstublieft. Want om dat weer helemaal in de breedte uit te werken... De vraag ligt gewoon voor of we dit budget willen verhogen, ja of nee.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De PVV geeft aan dat het democratisch proces beter gaat verlopen door een verhoging van het fractiebudget. Ik heb daar geen beeld bij. Hoe wordt het democratisch proces beter doordat er extra geld vrijkomt voor de fractie?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zal dat met liefde uitleggen aan de heer Schmaal. Het is namelijk zo dat Statenleden allemaal parttimers zijn. We hebben het net ook gehad over de aanbevelingen van de Noordelijke Rekenkamer, waarbij ik een pleidooi hield voor beknopte, begrijpelijke Statenstukken, vooral voor onervaren fracties. Want straks komt er weer een hele nieuwe lading onervaren Statenleden binnen. Dat moet je ook een beetje in dat beeld zien. En fractieondersteuning helpt je daarbij. Het is terecht dat je als Statenlid natuurlijk pook een eigen inbreng hebt. Het politieke verhaal moet je zelf maken van de informatie die je aangeleverd krijgt.

Ik zal ook een voorbeeld noemen van dat het per fractie kan verschillen, de financiële slagkracht. Een aantal jaren geleden waren we in een of andere plaats en toen zag ik een enorme bus voorbijkomen met Groninger Belang erop. Ik dacht bij mezelf: jeeminee, hoe komen dié aan die

centen? Waar halen ze dat geld vandaan? Dat kunnen we ons helemaal niet permitteren. Alles betalen wij uit eigen zak, voor campagnes en dat soort zaken. Dus er zijn partijen die wel financiële armslag hebben, maar er zijn ook partijen die daarmee worstelen. Ik heb ook heel duidelijk aangegeven in het vooroverleg dat mijn fractie graag ondersteuning wil vanuit de provincie, rechtpositioneel en qua pensioenbijdragen. Dus helemaal in de trant van de SP ook wilde met die schoonmakers. Dat voorstel hebben we overigens gesteund, hoor. Want het is niet 'en-of'. Nee, het is beide en daar staan wij voor.

Ik vind basisvoorzieningen die onze inwoners ten goede komen, belangrijk. Daar is geld mee gemoeid. Maar dat vind ik verantwoorde investeringen. En ik kan legio thema's noemen waar het geld gewoon wordt weggegooid. Ik noem alleen maar de verdieping van de Zuidelijke Ringweg: 300 miljoen voor een groen paadje van het Sterrebos naar de Zuidelijke Begraafplaats: absurd! En dan hebben we het hier over *peanuts*.

De VICEVOORZITTER: Ik wilde het laten bij dit punt, ook richting meneer Schmaal – dat spijt me. Ik wilde mevrouw Voerman het woord geven.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik krijg helemaal geen antwoord op mijn vraag.

De VICEVOORZITTER: Nee, maar ik vind dat dit te breedvoerig wordt. Dit gaat echt buiten de orde en het geld dat hier bestemd gaat worden, kan niet in bussen worden gestopt – laat dat even helder zijn. En u wilt toch apart het woord voeren? Ogenblikje, ik moet wel even de volgorde aanhouden. Gaat u maar wat dichterbij zitten. Ik geef eerst het woord aan de heer Van der Laan.

De heer VAN DER LAAN (PvH): Ik heb zelf ook het voorrecht gehad om vier jaar lang fractiemedewerker te zijn en dus uit de pot betaald te worden die daarvoor staat. En ik kan u verzekeren dat dit een van de mooiste banen is die er is – de fractiemedewerkers weten dan precies wat ik bedoel. Maar het is wel sappelen: geen pensioen en beperkte secundaire arbeidsvoorwaarden. Dus het moet haast wel een roeping zijn, wil je zoiets doen.

Desalniettemin denkt onze fractie ook dat het goed is vanuit onze voorbeeldfunctie onze medewerkers van politieke partijen – want daar hebben we het over – ook een fatsoenlijke pensioenregeling te kunnen betalen. Met het huidige budget kan dat gewoon niet. Dat is niet in positieve zin wat wij toch als meeste politieke partijen: het goede voorbeeld geven. Bovendien, alle ambtenaren in dit huis – dat zijn er zo'n acht- à negenhonderd – krijgen ook allemaal fatsoenlijke pensioenregelingen. Zonder nou die fractiemedewerkers gelijk te willen stellen met ambtenaren, want dan was dit budget totaal niet toereikend. Ook niet het nieuw voorgestelde budget.

Dus onze partij vindt dat we het goede voorbeeld moeten geven. Wij hebben ook als fractie weleens een tijdje zonder fractiemedewerker moeten werken. Naast het feit dat dat niet al te makkelijk is, geldt dan ook dat dan gewoon het geld, dat uit algemene middelen komt, weer terug moet. Dat is ook al door een aantal partijen gezegd, en terecht. Dat zou mijn fractie ook tegen die partijen zeggen die tegen dit voorstel zijn. Als je het niet nodig hebt, om wat voor reden dan ook, geef dat geld dan gewoon weer terug. Maar geef partijen die menen wél die voorbeeldfunctie te willen geven en wel dat geld denken nodig te hebben, dan wel de kans om hun medewerkers fatsoenlijk te betalen en te voorzien van een pensioenregeling. Dit om te voorkomen dat fractiemedewerkers toch een soort tweederangs medewerkers worden.

Wij werken ook weleens in dit soort debatten dat politieke partijen een beetje aan zelfkastijding doen: 'We zullen onszelf als fractie maar eens te veel geld geven'. Terwijl we het allemaal normaal vinden dat ambtenarensalarissen elke keer worden geïndexeerd en hun CAO's worden aangepast. Want CAO's hebben fractiemedewerkers niet eens: dus ook dat is weer een voorbeeld hoe het eigenlijk niet moet. En vanuit die voorbeeldfunctie die wij hebben, zou dat toch echt wel beter moeten.

De heer BOONSTRA (CDA): De heer Van der Laan zegt een aantal dingen. Een van de dingen die hij zegt, is dat er partijen zijn die wel het goede voorbeeld geven. Daarmee suggereert hij dat er partijen zijn die spaarzaam omgaan met provinciale middelen, dat voorbeeld niet geven. Hij spreekt ook over 'tweederangs medewerkers'. Maar als ik het verhaal van de heer Van der Laan hoor, krijg ik ook de indruk dat er ook een soort tweederangs fracties in deze Staten zijn. Is dat wat de heer Van der Laan bedoelt? Of bedoelt hij dat stiekem toch niet?

De heer VAN DER LAAN (PvH): Nou, ik herinner me in het verleden – maar dat is al wat langer geleden – dat wij op gegeven moment ook de discussie hadden dat je misschien een fractiemedewerker wel een via een *payroll*bedrijf moet gaan laten betalen. Daarvan hebben wij als

fractie gezegd dat we dat niet gaan doen. Want wij staan niet achter dat *payroll*-idee. Dus dat is wel een voorbeeld. Maar tegelijkertijd hadden en hebben we niet de ruimte om aan een fatsoenlijke pensioenregeling te gaan werken richting fractiemedewerkers. Ik ga het niet doen, maar ik zou de vraag terug kunnen stellen: hoeveel fracties hebben een pensioenregeling voor hun fractiemedewerkers geregeld? Nou, ik denk dat dat er niet veel zijn.

De heer BOONSTRA (CDA): Toen onze fractie dit stuk las, kregen wij de indruk dat dit stuk gaat over een kwaliteitsimpuls als het gaat om de fractieondersteuning. Heeft de heer Van der Laan dat ook zo gelezen? Of gaat het de heer Van der Laan echt alleen om de pensioenregeling?

De heer VAN DER LAAN (PvN): Nou ja, als je kijkt naar aan welke eisen een fractiemedewerker moet voldoen, dan is dat toch wel MBO-plus, HBO-plus en misschien wel academisch niveau. En wil je dan de juiste mensen aantrekken, anders dan de mensen die het ook als roeping zien, dan zul je ook iets moeten doen aan de secundaire arbeidsvoorwaarden en dus aan de pensioenregeling. Daarmee krijg je kwaliteit en daarmee wordt de vijver waaruit je kunt vissen, een stuk groter.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): In de basis van ons initiatief ligt dus aanbeveling 5 uit het rapport van de Noordelijke Rekenkamer om een weloverwogen keuze te maken over de wenselijke invulling van een fractieondersteuning en de randvoorwaarden daarvoor en hier vervolgens naar te handelen. Daarnaast is er de door de onze partij en andere ingediende motie 'Verhoging budget voor fractieondersteuning' met als strekking de fractiebijdrage substantieel te verhogen.

Voor de Partij voor de Dieren is het belangrijk dat leden van de Staten de volksvertegenwoordigers van onze provincie hun controlerende en besluitvormende taken goed kunnen voeren. Veel volksvertegenwoordigers stoppen vaak, zelfs vroegtijdig, omdat het Statenwerk naast een andere baan moet plaatsvinden en het werk hun dan over de schoenen loopt. Het institutioneel geheugen wordt ook bij de politici relatief weinig opgebouwd en daar komt de fractiemedewerker om de hoek kijken. Als zij betaald worden zoals het hoort naar hun gelang hun vooropleiding, vaak op HBO-niveau, voor een fatsoenlijk aantal uren per week – net zoals iedere andere medewerkers goede sociale voorwaarden, zoals een correcte pensioenopbouw – kunnen zij er niet alleen van leven, maar kunnen de partijen hun mensen ook beter vasthouden en kan er bij de ondersteuning het zo noodzakelijk institutioneel geheugen opgebouwd worden.

Een stabiele fractieondersteuning kan het bedrijven van kwalitatief goede politiek echt bevorderen. Het bedrag van 56.000 euro is niet uit de lucht komen vallen. Als zodanig is dit berekend op grond van een werknemer op HBO-niveau op maximaal 24 uur per week.

De heer PESTMAN (BVNL): Belang van Nederland staat er eigenlijk net zo in als Groninger Belang en het CDA. Wij vinden dat het een hoop geld is dat structureel uitgegeven wordt. En als ik voorlees uit eigen werk en kijk naar wat mijn fractievergoeding is, dan red ik mij daar prima mee. Het is ook maar net wat je zelf wilt, wat je zelf doet en wat je zelf voor mensen om je heen verzamelt.

En dat is natuurlijk ook zo: iedereen laat hier een veer – laten we heel eerlijk zijn. Ik zit hier ook elke week en daar laat ik ook een veer mee. Een fractiemedewerker doet dat ook. Want die sluit zich aan uit overtuiging. Het is geen werk, het is een ondersteuning van je partij. Dus doe je het ook uit overtuiging en die medewerkers laat ook een veer, net zo goed als ik dat doe. Zo ziet Belang van Nederland het.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Omdat ik vandaag als enig fractielid en fractieleider van Ons Groningen mijn politieke zwanenzang zing namens die partij, zal ik geheel onbaatzuchtig over dit voorstel kunnen praten. Dat is een geruststelling.

Ik ben er helemaal voor. En ik hoop dat de Partij voor de Dieren veel fractiemedewerkers met een olifantengeheugen mag aantrekken.

De heer BOONSTRA (CDA): De heer Marquart Scholtz is helemaal voor. In de huidige regeling hebben we met elkaar afgesproken dat mensen die zich afsplitsen – of in de volksmond 'zetelrovers' zijn – maar beperkte aanspraak houden op de fractieondersteuning. Is de heer Marquart Scholtz er ook voor dat we dat zo blijven handhaven?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ook dat wens ik niet te becommentariëren. Ik ga weg, dus laten we dat maar aan de nieuwe afsplitsers overlaten.

De VICEVOORZITTER: Dat lijkt mij een duidelijk antwoord. Dank u wel, meneer Marquart. De heer De Vries ziet af van woordvoering. Dan zijn we aan het eind van de eerste termijn van de Staten. Hebt u behoefte als indieners van het initiatief om even te overleggen? Hoe lang wilt u eventueel schorsen? U wilt niet schorsen? Wel?

Wij schorsen dus even voor vijf minuten. Is dat voldoende, meneer Zwart? Vijf minuten schorsing.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Dames en heren, wij hervatten de vergadering. Als ook de heer Elshof gaat zitten, geef ik het woord weer aan de initiatiefnemers en dat is in dit geval de heer Zwart.

De heer ZWART (woordvoerder initiatiefvoorstel): Voorzitter, dank voor de tijd dat wij even mochten overleggen. Ik wil graag eerst even wat uit de wereld helpen. Er wordt een aantal keren het bedrag genoemd van een half miljoen. Dat is niet zo. Er staat al een bedrag, dat krijgt u als fractie elk jaar overgemaakt. Het gaat om het verschil tussen het oude en het nieuwe bedrag en dat is geen half miljoen – laten we dat even zuiver stellen. U kunt wel ja-knikken, maar het is niet zo.

Dan is er een vraag van de heer Hut van GroenLinks gevraagd: waarom 24 uur en dan dit bedrag? Nou, 24 uur is wat gekomen is uit vergelijkend onderzoek bij Statenlidnu. En dat komt tot 24 uur als redelijke ondersteuning, gezien de huidige hoeveelheid werkzaamheden die in de Staten door de Statenfracties gedaan moet worden.

Waarom dit bedrag? Dat heeft te maken met het feit dat men HBO'ers op deze plekken voor zich ziet en HBO'ers verdienen nou eenmaal wat meer dan iemand van het MBO. Dat is zo, dat kunnen wij niks aan doen. We kunnen dat wel veranderen, maar dan krijgen we vast nog meer tegenstemmers.

Dit is een bedrag dat wij berekend hebben en dat is inclusief sociale lasten: dat moet je heel duidelijk meewegen. Ik kan u een voorbeeld noemen van een medewerker die 1.000 euro per maand verdient voor een fors aantal uren. Wij hebben als fractie – nou praat ik even uit eigen ervaring – ongeveer 500 euro aan extra kosten moeten betalen vanwege de voetoverheveling alleen al. Dat betekent dus dat iemand die 1.000 euro verdient, 1.500 euro kost. Dat de reden waarom wij niet meer uit de voeten kunnen. Inderdaad, de SP noemde het op gegeven moment al dat de mensen het lastig hebben op dit moment en echt een tekort hebben. Maar daar horen onze medewerkers ook bij. Dus ook daarom moeten wij in staat zijn om dat bedrag dat ze verdienen, te verhogen.

De heer BAKKER (VVD): Ik wilde graag even terug in het betoog. Want het ging over die 500.000 euro. Ik heb het nog even nagezocht. Hier staat echt dat er een extra bijdrage per jaar moet komen van 509.000 euro en voor dit jaar een extra bijdrage van 374.900 euro. Dus wie heeft er nou gelijk?

De heer ZWART (woordvoerder initiatiefvoorstel): Ik wist het al. Ik heb niet goed gekeken, dit klopt. Dank u wel voor deze terechtwijzing.

De VICEVOORZITTER: Dan is dit misverstand uit de wereld. Vervolgt u uw betoog, meneer Zwart.

De heer ZWART (woordvoerder initiatiefvoorstel): Nee, maar ik denk dat als je op gegeven moment een misvatting doet in je berekeningen, je daar even snel en eerlijk op gewezen kunt worden. U hebt gelijk.

Dan hebben we een aantal fractiemedewerkers dat zich ook weleens ziek meldt. Ziekte kunnen wij niet oplossen met het bedrag dat wij hebben. We zullen door moeten betalen, er is geen verzekering voor af te sluiten. Je hebt dan ineens geen fractiemedewerker meer. Het is makkelijker dus als je voor meerdere uren twee mensen aanneemt.

Wat ik al zei: mensen hebben ook tekorten nu met de energierekening. Het is al een aantal keren genoemd. Dat geldt ook voor onze fractiemedewerkers. Die zijn anderhalf tot twee dagen per week op dit moment voor ons bezig. Maar wij kunnen ze op dit moment vanuit onze budgetten geen verhoging. We kunnen ze geen compensatie bieden, want dat geld is er gewoon niet – bij ons tenminste niet.

Je ziet dat medewerkers heel snel weer weggaan. De heer Bakker vroeg zich al af: hoeveel medewerkers hebben we al gehad? Negen of tien? Dat betekent gewoon dat de doorloop heel snel is en wil je medewerkers houden, je ze ook iets moet bieden waardoor ze willen blijven. En helaas, daar hoort een goede financiële vergoeding bij. Nogmaals, een goede financiële vergoeding is geen vetpot, maar sober. Dat vind ik ook.

De heer PESTMAN (BVNL): Ik zou graag van de heer Zwart willen weten hoe hij op het idee komt om, omdat een medewerker ziek kan worden, dan maar twee medewerkers aan te nemen. Ik vind dat een heel vreemde redenering.

De heer ZWART (woordvoerder initiatiefvoorstel): Ik wil daar wel antwoord op geven. Het is veel fijn als je bijvoorbeeld voor 24 uur een fractiemedewerker kunt krijgen, om dat te verdelen over twee mensen. Dan heb je 24 uur in totaal en mocht een van de twee ziek zijn, dan heb je in elk geval nog een fractiemedewerker. Als je op dit moment iemand in dienst kunt nemen en die ene die valt uit, dan heb je niks. En dat is gezien de huidige werkzaamheden wel heel erg lastig. Dus dat is de achtergrond.

24 uur is berekend door anderen en eigenlijk ook doordat wij zelf al zeggen dat dit wel in de buurt komt van wat wij eigenlijk zelf willen. Maar dan is er ook nog de kwestie van de pensioenen. Fractiemedewerkers hebben geen pensioenregeling. Die hebben wij ook niet als Statenlid, maar wat de heer Pestman al zei: wij doen dat omdat wij dit gewoon graag willen. Maar fractiemedewerkers hebben soms een deel van hun werkzaamheden... Ja, u ook. God... Maar probeert u nou gewoon naar de argumenten te luisteren.

De VICEVOORZITTER: Even wachten. Ik wil dat dit debat ordelijk verloopt. Dus laten we even uit deze kring hier de opmerkingen laten en laat de heer Zwart zich niet verleiden om daarop in te gaan. Het gaat uiteindelijk om wat hier achter de microfoon wordt geuit en niet in de marge van de vergadering. Zullen we dat ook even afspreken? Want de heer Zwart is bezig met een repliek op uw reacties, dus luistert u alstublieft even naar hem. Ga uw gang, meneer Zwart.

De heer ZWART (woordvoerder initiatiefvoorstel): Ja, dank u. Ik had het dus over de pensioenen. Het gebrek aan een pensioenregeling bij fractiemedewerkers is vaak de reden dat mensen weg willen. Dat willen ze er eigenlijk toch wel bij hebben, zeker gezien de pensioendiscussie die op dit moment ook in Nederland loopt. We praten over 'een fatsoenlijk bedrag', zoals de heer Van der Laan zei: 'fatsoenlijk'. Dat wil zeggen: we kunnen met elkaar misschien een marge afspreken, we kunnen daar samen wat aan doen. Maar het moet en zal ook geen vetpot zijn.

Het is wel structureel, ja. Als wij nu besluiten om onze fractiebudgetten te verhogen, dan hebben we daar in lengte van jaren mee te maken. Mochten we over twee, drie jaar zeggen dat we bijna de helft van wat we krijgen, iedereen keer weer inleveren, dan kunnen we opnieuw met elkaar praten. Maar op dit moment is het zo dat een extra fractiemedewerker door veel fracties op prijs wordt gesteld, ook al omdat je op dit moment in feite bij de dag leeft waar je op dit moment bent of bij de week of bij de maand. Maar er is ook een langetermijnagenda waar we nu absoluut niet aan toekomen, maar een goede fractiemedewerker kan daar wél iets mee. Een stukje vooruitkijken, dus.

De heer GERRITS (woordvoerder initiatiefvoorstel): Eén inhoudelijke aanvulling nog. Want de huidige regeling is dat een budget voor fractieondersteuning per fractie voor vier jaar is, ongewijzigd blijft gedurende die vier jaar. Dus onafhankelijk van wat er binnen die fractie eventueel zich nog afspeelt. Dat wordt niet gewijzigd. Dus dat is meteen het antwoord op die vraag.

Tegelijkertijd hebben we heel goed gehoord wat het merendeel van de reacties hier is. Heel veel mensen zeggen: die 24 uur is niet sober genoeg. De omvang van die fractieondersteuning vindt men te veel. In dat geval kunnen wij leven met een ondersteuning van twee dagen per week. Met het bijbehorende bedrag in de staffel die door de griffie is opgesteld, ga je dan naar een fractiebudgetverhoging van 37.500 euro. Tegen een huidig bedrag van 24.760 euro is dat een verhoging van 12.740 euro. Dus dat is het voorstel dat we in ieder geval denk ik met elkaar kunnen afspreken en waarbij we kunnen kijken in welke mate dat dan functioneert.

De heer HUT (GroenLinks): Ja, een korte vraag *slash* oproep. We doen de hele tijd in dit debat alsof het extra geld inderdaad ook een-op-een bij die uren bij de fractieondersteuning terecht kan komen. Feit is natuurlijk dat het extra geld ook besteed kan worden aan minder nuttige dingen als etentjes bijvoorbeeld. Kunnen de initiatiefnemers mijn oproep ondersteunen om het extra geld dus ook daadwerkelijk te investeren in sterkere, inhoudelijke en procesmatige ondersteuning en niet aan minder belangrijke zaken?

De heer GERRITS (woordvoerder initiatiefvoorstel): Alle overige ondersteuning blijft gelijk. Ik ben niet verantwoordelijk voor hoe elke fractie omgaat met haar ondersteuning. Dat ben ik ook niet van plan, daar verandert niks aan. De uitbreiding is ervoor bedoeld om de fractieondersteuning inhoudelijk te

versterken, dus om meer vooruit te werken, meer vooruit te kunnen kijken, meer invloed te kunnen uitoefenen op de agenda van de Staten en beter beslagen ten ijs te komen.

De heer BAKKER (VVD): Hoe gaan we dit nu praktisch doen?

De VICEVOORZITTER: Daar zou ik een voorstel voor doen, maar ik dacht dat u een interruptie had. Ik wil hier even een procesvoorstel voor doen aan de Staten.

De heer BAKKER (VVD): Precies, dat was mijn voorstel, om daartoe te komen.

De VICEVOORZITTER: Ja. Mijn voorstel is dat wij als het ware hier schorsen op dit punt en de beraadslaging later vandaag vervolgen, zodat u uw herziene voorstel even netjes op papier kunt zetten en de aanwezigen zich daar ook even op kunnen beraden. Maar dan vergaderen we ondertussen wel door. Gaat u daarmee akkoord? Ja? Dan dank ik de beide heren trouwens ook namens de andere indieners voor hun inspanning.

De heer Hensen heeft nog even een punt van orde daarbij. Ga uw gang.

De heer HENSEN (SP): Voor een aantal partijen is dit hele voorstel een beetje als een donderslag bij heldere hemel gekomen. Ik krijg meer de neiging dat we dit voorstel terughalen om weer in de commissie te behandelen. We zitten nu in de Staten iets te behandelen wat helemaal niet genoeg uitgewerkt en voorgesteld is. Ik vind dit allemaal wat vaag.

De VICEVOORZITTER: Ik moet u eerlijk zeggen: wij hebben natuurlijk wel met elkaar enige geschiedenis hierin gehad. Ik geef toe dat dit een wat ongebruikelijke gang van zaken is. Dit soort voorstellen bespreken we ook niet elke dag, moet ik u eerlijk zeggen. Het is een voortvloeisel uit een discussie die we in verschillende instanties hebben gevoerd. Vervolgens hebben we met elkaar vastgesteld dat een aantal van onze collega's met een initiatiefvoorstel zouden komen. Dat is allemaal keurig gedaan. Ik denk dat het goed is dat we toch proberen – ook al gaat wat rommelig misschien – om tot een besluit te komen op dit punt. U kunt er ook op tegen stemmen. Maar om dan weer te zeggen dat het naar een commissievergadering gaat die pas na de verkiezingen komt, lijkt mij eerlijk gezegd niet zo handig.

Dus ik wil toch vasthouden aan mijn ordevoorstel en vragen of u daar in meerderheid mee akkoord kunt gaan – genoteerd de kritiek uit de SP-gelederen. Dat gaan we dat zo doen. Dan dank ik beide heren en wij komen er later op terug.

[Hervatting agendapunt later in de vergadering.]

De VICEVOORZITTER: Dan gaan we verder met het bijgestelde initiatiefvoorstel wat betreft de fractiekostenvergoeding. Wil de heer Gerrits misschien nog even kort toelichten wat er gewijzigd is? Dat kan hier even achter het spreekgestoelte, stel ik voor. Dan hoeven we niet allemaal weer te gaan verplaatsen.

De heer GERRITS (woordvoerder initiatiefvoorstel): U hebt het bijgestelde besluit inmiddels gekregen via de griffie – waarvoor dank, overigens. Het is bijgesteld in de zin dat het bedrag bij punt 2, de kosten van de fractiebijdrage 37.500 euro worden. Dat is dus het lager vastgestelde bedrag, wat uiteindelijk leidt tot een fractieondersteuning voor twee dagen per week. Dat is dus ook conform wat ik eerder heb gezegd als reactie op de bezwaren tegen het te hoge bedrag dat eerder aan de orde was.

De heer HENSEN (SP): Er is op zich weinig veranderd: het is gewoon een dag minder geworden. Het bedrag dat er was, is niet verlaagd. Het blijft hetzelfde hoge bedrag per uur omgerekend. Of je het nou per 16 uur of per 24 uur doet: daar zit het verschil in. Maar als ik het zo kan zien dat de fractie die deze vergoeding krijgt, dan is het uiteindelijk het bedrag waar we het volgens ons over hebben gehad een verhoging van ongeveer 10.000 euro. Als je dat dan niet vastzet door het voor 16 uur te gebruiken maar daar gewoon de vrijheid voor hebt als fractie, dan kunnen wij hier wel mee leven.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het voorstel over de Voedselbanken was een verhoging van ongeveer structureel vijf ton. Volgens mij komen we nu uit op een verhoging van structureel dik twee ton. Wij voelen daar nog steeds niet voor, wij stemmen tegen.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan denk ik dat de beraadslagingen over dit voorstel kan sluiten.

Wie van de fracties heeft nog behoefte aan een stemverklaring? Dat is het geval bij de heer Boonstra, als eerste.

De heer BOONSTRA (CDA): Zoals in de eerste termijn al aangegeven, vond de fractie van het CDA de vorige verhoging te hoog. Maar deze is acceptabel, dus wij zullen voor stemmen.

De heer HUT (GroenLinks): Ondanks dat GroenLinks dat hogere bedrag ook wel zou kunnen ondersteunen, is de verlaging ook geen *dealbreaker* voor ons. Wij blijven dan ook voor stemmen en roepen alle fracties op, het geld nuttig te besteden.

De heer PESTMAN (BVNL): BVNL blijft van mening dat de fractievergoeding meer dan voldoende was.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Nog meer stemverklaringen? Ik geloof het niet.

Dan gaan we de stemming over deze voordracht 'Initiatiefvoorstel verhoging bijdrage fractieondersteuning' voorbereiden. Ik moet van de griffier 'gewijzigde voordracht' zeggen. Ik sluit de stemming. Voor hebben gestemd de fracties van het CDA, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de Partij voor het Noorden, de VVD, de PVV, de Partij voor de Dieren, D66, de ChristenUnie, de SP en de Fractie GO. Tegen hebben gestemd BVNL en Groninger Belang. Hiermee is de gewijzigde voordracht met 31 stemmen voor en 3 stemmen tegen aangenomen.

Dan zijn wij aan het eind van dit bespreekpunt gekomen.

F. Agenderingsverzoek SP – Energie terug in publieke handen (motiedebat)

De VICEVOORZITTER: Dan zijn we bij het volgende bespreekpunt en dat betreft het agenderingsverzoek van de SP, 'Energie terug in publieke handen'. Dit is een motiedebat en dat betekent dat de indiener als eerste het woord krijgt en dat is mevrouw Lesman – zonder interrupties, zeg ik erbij.

Mevrouw LESMAN (SP): Als eerste zou ik willen zeggen dat ik hier eigenlijk een beetje plotseling sta. Want mevrouw Bakker heeft helaas corona en ik durf te wedden dat ze meekijkt. Dus: hai, Agnes! Want ze kan niet laten zich ermee te bemoeien, ondanks dat ze erg ziek is namelijk. Maar beterschap voor Agnes, dat komt vast goed.

Ik ben eigenlijk best wel blij dat ik deze motie mag indienen. Wij zijn als SP natuurlijk hier al veel langer mee bezig. Wij hebben hier al in de vorige periode ook voorstellen voor gedaan. Ik kan wel stellen dat ik bij alle debatten over energie dit wel een beetje het stokpaardje van ons is geweest. We moeten meer de controle terugpakken als overheid. Ik denk dat nu het moment daar is om nu spijkers met koppen te gaan slaan.

De vorige keer was er gewoon nog geen meerderheid voor te vinden. Heel erg jammer, maar oké, dat moet je dan accepteren. Dat is ook democratie. Maar ik denk dat de situatie inmiddels voor heel veel mensen in ons land inmiddels veranderd is. Wij hebben een volkspetitie 'Pak de macht terug!', die inmiddels liefst 124.000 keer ondertekend is: dat is echt groots. Ook in de rest van de maatschappij merk je een kentering: mensen gaan er anders tegenaan kijken, nu ze ook daadwerkelijk geconfronteerd worden met hoe weinig controle we eigenlijk hebben als het fout gaat. In Groningen is de grootste energiearmoede in heel Nederland. Dat is eigenlijk wel heel erg wrang, gezien het feit dat we op een gasbel zitten. We hebben jaren geleverd voor iedereen en nu hebben wij het meeste last ervan.

Maar ook bij andere politieke partijen ben ik verheugd te merken dat daar ook een kentering aan het ontstaan is. Ik hoor zelfs de VVD af en toe twijfelen en zeggen dat te veel marktwerking misschien ook geen goed idee was. En dat geeft de burger moed. Ik weet niet of ze nu al zo ver zijn, maar dat hoop ik termijn wel.

Maar deze motie vraagt dus niet om een provinciaal energiebedrijf op te richten. Deze motie vraagt expliciet om de democratische waarden een beetje te respecteren in de laatste Statenvergadering van deze periode, om een onderzoek en te kijken wat er nodig is. Ik denk dat dat heel belangrijk is dat we daar nu alvast mee beginnen, zodat de volgende Staten daar echt goed geïnformeerd een beslissing over kunnen nemen. Want wij zien energie als een eerste

levensbehoefte en 81,3 procent van onze bevolking zet de verwarming lager vanwege de hoge kosten. Het gaat daarbij ook over gezinnen met kleine kinderen. Het gaat ook over ouderen, chronisch zieken. Het is ook heel slecht voor de huizen, want je krijgt meer vocht in je huis, met uiteindelijk meer schimmel: dat is ook heel ongezond.

Dus ik denk dat het heel belangrijk is dat wij hier in ieder geval de eerste stappen zetten om onze macht terug te pakken en het echte verschil te maken. En dan wil bij dezen de motie indienen.

De VICEVOORZITTER: De motie met volgnummer 485 heeft als titel: 'Verkenning versterking publieke regie energievoorziening' en wordt ingediend door de fracties van de SP, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, de Partij voor het Noorden en GroenLinks. De motie heeft het volgnummer 485 en. De motie eindigt met het volgende dictum:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023, Constateerend dat:

- de Nederlandse energiemarkt vergaand is geliberaliseerd en geprivatiseerd en dat daarmee (lokale) overheden geen rechtstreekse zeggenschap meer hebben over voorwaarden en tarieven;
- op de huidige onrustige markt energieprijzen sterk fluctueren en per saldo fors zijn gestegen ten opzichte van enkele jaren geleden;
- veel huishoudens hierdoor in de financiële problemen komen en stress ervaren;
- uit onderzoek in opdracht van Energie Beheer Nederland blijkt dat zes op de tien mensen vinden dat de energievoorziening volledig moet worden georganiseerd door de overheid en niet (meer) door de markt;
- blijkt uit een recent onderzoek van TNO dat in onze provincie het grootste percentage mensen een slecht geïsoleerde woning heeft, terwijl ze een laag inkomen hebben;

Overwegende dat:

- een ongestoorde energievoorziening voor huishoudens in onze samenleving een eerste levensbehoefte is;
- de overheid een belangrijke verantwoordelijkheid heeft om ervoor te zorgen dat in die behoefte naar behoren wordt voorzien;
- de overheid derhalve in de energievoorziening een actieve rol dient te spelen;
- in het verleden de energievoorziening veelal op provinciaal niveau was georganiseerd;
- de actieve overheidsrol mogelijk dus ook in de toekomst weer goed op provinciaal niveau kan worden ingevuld;
- wanneer wij als provincie zelf over de energie gaan, we meer mogelijkheden hebben om met de opbrengsten de energierekening te verlagen, huizen te isoleren en meer schone energie op te wekken;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- uit te werken c.q. te onderzoeken welke stappen nodig zijn om de publieke belangen in de lokale en provinciale energievoorziening beter te borgen, bijvoorbeeld met een provinciaal energiebedrijf;
- bij deze uitwerking ook gemeenten en de Groninger Energiekoepel te betrekken;
- de uitkomsten van deze stappen voor het zomerreces aan Provinciale Staten voor te leggen om gezamenlijk de ambities en strategie te kunnen bepalen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Ik dank u wel, mevrouw Lesman. Dan geef ik het College van GS graag het woord in eerste termijn. Mevrouw Van Hoorn.

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Hoewel wij als College heel goed begrijpen wat mevrouw Lesman aangeeft ten aanzien van de situatie van de energiearmoede in algemene zin, kan ik gelijk al zeggen dat wij de motie als College de motie ontraden. Neemt niet weg dat wij als College bezig zijn – er wordt heel gek gekeken nu ineens, maar...

De VICEVOORZITTER: U hoeft niet op blikken te reageren, u moet gewoon uw verhaal houden.

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Ja. Ik ga gewoon even door. Wij zijn als College bezig geweest met een vrij uitvoering onderzoek naar wat er aan de hand is hier in de provincie als gevolg van de energiecrisis, die allerlei prijsstijgingen met zich mee heeft gebracht. Daarover is ook al een voordracht geschreven ten aanzien van de cultuursector. Dus wij zijn er wel continu mee bezig om in de gaten te houden wat de impact is van die prijsstijgingen. Er zijn wat dat betreft best wel wat

voorbeelden te noemen. Wij zijn ook nog steeds bezig met de energiecoaches. Dus dat loopt allemaal, er gaat ook nog een stuk richting de Staten ten aanzien van het Fonds Nieuwe Doen Groningen: u had ons opgedragen om daarnaar te kijken, dus dat zijn allemaal dingen die we doen.

Maar om nu een onderzoek te starten naar een provinciaal energiebedrijf, zien wij niet als iets wat op dit moment heel erg bijdraagt aan het doel dat beoogd wordt. Want we bevinden ons in een situatie waarin heel veel ontwikkelingen gaande op het gebied van energie in brede zin. En ik denk dat een heel belangrijke is om te benoemen, de warmtetransitie is. Wij hebben de collectieve Warmtewet omarmd met elkaar in Nederland en daarin nemen wij dit onderdeel, dus het publiek maken, heel expliciet in mee. Ik wil ook best toezeggen dat we daar extra aandacht hebben. Dat hebben we ook al, maar dat blijft ook. Dus voor nieuwe ontwikkeling kijken we gewoon in nauwe samenwerking met gemeenten – want die hebben daar ook een heel belangrijke rol in – naar wie dat het beste kan doen. Dus in hoeverre dat publiek gemaakt kan worden. En daar neigt het ook naartoe te gaan. Maar hoe dat het er precies uitziet, hangt heel erg af van hoe je daar in de regio met elkaar afspraken over maakt.

Dat brengt mij bij de laatste motivering waarom wij dit niet zo'n goed idee vinden. Dat is omdat we graag initiatieven van onderop willen stimuleren en de ruimte willen blijven houden om dat ook te stimuleren. Dat zijn inwoners, dat zijn collectieven, dat zijn allerlei groepen die zich daarmee bezighouden. En die ruimte willen we gewoon graag houden. Dus als het gaat om het doen van een onderzoek, dan kost dat op zichzelf al veel geld. En als provincie kan ik nu ook al wel vertellen dat we ook het geld niet op de plank hebben liggen om die hele energie-infrastructuur op te kopen. Daarom zou ik namens het College deze motie willen ontraden.

Mevrouw LESMAN (SP): Mooie woorden van de gedeputeerde en ik was het ook wel voor een heel groot deel met haar eens, dat is wel opvallend. Alleen, ik kom niet tot dezelfde conclusie op het eind. Ik denk dat juist omdat we nu met zoveel zaken bezig zijn, dit hét moment is om als overheid te gaan kijken hoe we de regie wat meer in handen kunnen krijgen. Als we kijken naar de transitie met alle windmolens en alle zonneparken, dan staan we niet helemaal machteloos aan de kant. We hadden wel wat zeggenschap, maar uiteindelijk wordt het heel vaak toch een klein beetje 'spiegeltjes en kraaltjes', waarbij je mag bepalen hoe het bosrandje naast een zonnepark eruit komt te zien. Hartstikke leuk maar dat is natuurlijk niet uiteindelijk meeprofiteren van een ontwikkeling. En dat is wat wij willen voor onze inwoners: initiatieven van onderop zijn hartstikke mooi. Maar uiteindelijk zijn als overheid de inwoners, als het goed is.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de woordvoester van de SP willen vragen of de oorzaak van de energiearmoede – zo u wilt: de hoge energierekening – kan worden weggenomen met een provinciaal energiebedrijf. Kan de woordvoester van de SP zich voorstellen dat het mede indienen van de Klimaatwet door de SP en de gevolgen daarvan, de energietransitie, wellicht ook te maken kunnen hebben met de oorzaak van de energiearmoede?

En de tweede vraag die ik heb: stel dat er een mogelijk onderzoek komt, is de SP dan ook bereid om dan ook de vraag te stellen aan de onderzoekers of dit aspect meegenomen kan worden in dat onderzoek? Dus wat ik hiervoor zei.

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, eerst de eerste vraag. Ik denk dat er heel veel factoren tot deze energiecrisis hebben geleid. Er spelen heel veel factoren mee: er speelt ook mee minder aardgas oppompen, de oorlog in Oekraïne speelt daar ook in mee, er speelt de energietransitie mee die nog op gang moet komen, het netwerk dat er nog niet klaar voor is. Ik denk ook dat daarbij nog heel veel werk te verzetten is. Ik denk dat als we naar de toekomst kijken, we toe moeten gaan naar meer duurzame energie. Dat geloof ik oprecht, maar dan moet je wel goed vormgeven en dan moet je ook goed zorgen dat duurzame energie gebruikt wordt voor de inwoners. We hebben hier bijvoorbeeld heel veel windparken staan. Wat doen we daar alle keren mee? We plampen er een *datacenter* naast en wie dan profiteert dan uiteindelijk? Het *datacenter* of onze inwoners? U kunt daar heel wat huizen van energie mee voorzien als je dat zou willen. Maar dan moet je daar wel de regie over hebben en daarom vind ik dit zo belangrijk om zelf nu al de eerste stappen te zetten richting een provinciaal energiebedrijf.

En op uw tweede vraag: ik denk dat het inderdaad niet zo terzake doet waar de energiearmoede vandaan komt voor dit onderzoek. Dat zou een heel andere discussie zijn en wel heel belangrijk kunnen zijn. Maar voor dit onderzoek is het niet zo belangrijk omdat we echt moeten gaan kijken wat onze opties eigenlijk zijn. Dat is ook het enige waar deze motie vraagt: onze opties openzetten. Wij zijn denk ik wel een beetje bevooroordeeld, maar de volgende Staten kan goed geïnformeerd daar een beslissing over nemen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, dan wil ik afsluiten met de beeldspraak die de SP vaak gebruikt. We steken eerst de boel in de hens door de Klimaatwet in te dienen met alle gevolgen van dien, en vervolgens gaan we blussen. Dat betekent: we willen een provinciaal energiebedrijf. Dus eerst schade aanrichten, energiearmoede veroorzaken door het indienen van die Klimaatwet, en dan willen blussen en dan de gevolgen willen beperken door een provinciaal energiebedrijf. Klopt dat?

De VICEVOORZITTER: U maakt er een erg lang betoog van. U hebt nog een woordvoering, hè? Daar wil ik u even op wijzen. En dat wil ik ook bij de anderen even doen: korte, verduidelijkende vragen liefst. Maar bij u eigenlijk niet, want ik hoorde geen vraag.

Ik geef nu de heer Bennema het woord.

De heer BENNEMA (VVD): Ik ben toch nog even in verwarring. Want het dictum klinkt vrij gematigd voor de SP. Als ik op de SP-site en in de media kijk, dan zie ik alleen maar 'nationalisatie' en 'nationalisatie'. Maar dat is uiteindelijk het doel, zeker: de nationalisatie van de energievoorziening?

Mevrouw LESMAN (SP): Het is ons doel om nu een onderzoek in te stellen, zodat de volgende Staten een goed geïnformeerde beslissing kunnen nemen. En inderdaad, wij hebben daar een vrij bevooroordeeld standpunt in. Maar alle andere partijen mogen daar natuurlijk ook over meebeslissen. Want dat heet democratie. Wij vinden het nu belangrijk om in ieder geval duidelijk te maken wat de gevolgen zijn en wat ervoor nodig is, zodat iedereen een goed geïnformeerde beslissing kan nemen: zowel de SP als de VVD.

De heer BENNEMA (VVD): Ja oké, maar het einddoel is natuurlijk nationalisatie voor de SP. Dus dat is een beetje een wolf in schaapskleren, deze motie.

Ik vraag me er trouwens wel bij af waar al die investeringen dan vandaan moeten komen om dit te realiseren?

Mevrouw LESMAN (SP): Daarvoor zullen we eerst moeten zien wat de investeringen moeten zijn. Daar is dat onderzoek voor. En het beeld van een wolf in schaapskleren begrijp niet zo goed. Want uiteindelijk is het democratie. Want na de verkiezingen en na het onderzoek kunnen wij daar allemaal over beslissen. Dus wie is er die wolf in schaapskleren? Wij geen coup plegen of zoiets dergelijks, lijkt mij.

De heer ELSHOF (D66): Ik heb ook wel een vraag over het provinciaal energiebedrijf. Mag ik van mevrouw Lesman weten of een provinciaal energiebedrijf straks gaat concurreren met reguliere energiebedrijven?

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, concurreren? Of ik weet niet of het concurreren is, hoor. Maar we gaan dan wel kijken waar behoefte aan is. Kijk, als het echt aan mij zou liggen, zouden we gewoon Essent terugkopen – zo simpel is het gewoon. Maar ja, in die wereld leven we nu direct niet en ik denk dat wij daar n ook geen meerderheid voor krijgen. Maar ik zou zeggen: we gaan in ieder geval kijken voor nieuwe ontwikkelingen wat de plaats van een provinciaal energiebedrijf erin kan zijn, zodat we beter de regie kunnen voeren op wat we met onze opgewekte energie gaan doen. Dat we ook eventuele opbrengsten kunnen investeren bijvoorbeeld in isolatie. Alle energie die je niet gebruikt, hoef je niet op te wekken.

De heer ELSHOF (D66): En gaat een provinciaal energiebedrijf concurreren met de energiecoöperaties?

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, dat lijkt me ook een heel goede vraag voor dat onderzoek om te kijken hoe zich dat tot elkaar gaat verhouden. Want ik denk dat als wij goede service leveren en wij kunnen goede concurrent zijn – om het dan zo maar te noemen – dat wij dit deel van de markt over kunnen nemen en daarmee dus ook echt verder kunnen komen.

De VICEVOORZITTER: Nog één keer dan, meneer Elshof.

De heer ELSHOF (D66): En gaat een provinciaal energiebedrijf concurreren met een toekomstig gemeentelijk energiebedrijf?

Mevrouw LESMAN (SP): Ik denk dat die juist heel goed zouden kunnen samenwerken.

Ik wilde ook nog even het volgende aangeven. De gedeputeerde gaf heel mooi aan dat er veel mooie initiatieven van onderop zijn. Daar ben ik het ook mee eens. Daar zou ook een provinciaal energiebedrijf heel goed kunnen samenwerken.

De VICEVOORZITTER: Ogenblikje, hoor. Ik vind het veel te rumoerig in de zaal. Als u met elkaar wilt praten, doe dat dan even op de gang. Gaat u voort en pakt het betoog terug op het punt waar u begon. Want ik raakte de draad even kwijt, ik wil het wel graag kunnen volgen.

Mevrouw LESMAN (SP): Ik kom terug op het punt lokale initiatieven van onderaf. Ik denk dat die heel goed zouden kunnen samenwerken met een provinciaal energiebedrijf. Maar daar komt ook nog bij dat heel veel mensen nog niet in staat zijn deel te nemen aan dat soort kleinschalige projecten. Bijvoorbeeld een windmolen. Je moet maar in de buurt wonen waar dat ding kan staan. Bij mij in de buurt kan dat ding niet staan, midden in Hoogezand. Maar je moet er ook de tijd voor hebben, je moet ook de *know-how* hebben. Op deze manier geven we alle inwoners om er betrokken te raken zonder dat daar een dagtaak aan zit. Want laten we wel wezen: niet iedereen zo gek als wij zijn om de hele dag te besteden aan vrijwilligerswerk.

De heer HUT (GroenLinks): Ja, zo heb je ineens drie woordvoeringen achter elkaar. Ik merk nog steeds wel wat rumoer in de zaal.

Het zal geen geheim zijn dat GroenLinks absoluut geen fan is van de liberalisering van belangrijke publieke voorzieningen, zoals de energiemarkt. Steeds vaker plukken wij de zure vruchten van de marktwerking. Neem de thuiszorg, neem de woningmarkt, neem de jeugdzorg. En ook in de energiemarkt heeft de marktwerking veel schade aangericht. We zien enorme winsten voor grote olieconcerns, terwijl zoveel mensen moeite hebben om hun energierekening te betalen en letterlijk in de kou zitten. Compensatie via de energietoeslag en subsidie bij isolatie van de landelijke overheid blijven uiteindelijk symptoombestrijding.

De kern van dit probleem ligt momenteel grotendeels in de marktwerking van de energiemarkt. Ik zie nu dat ik een interruptie krijg.

De VICEVOORZITTER: Ja, maar ik vind eigenlijk dat u uw verhaal maar even met een zin verlengt. Want de heer Bennema is mans genoeg en ik doe dat hier eigenlijk. Dat is mijn taak. Dus houd u bij uw woordvoering.

De heer HUT (GroenLinks): Goed.

Als provincie kunnen wij moeilijk direct verandering in de marktwerking van de energiemarkt brengen. Maar we kunnen wel onderzoeken hoe de publieke belangen beter geborgd kunnen worden in de energiemarkt.

De VICEVOORZITTER: Meneer Bennema, een korte vraag graag. Want u hebt echt de neiging om heel erg breedvoerig te zijn. En u hebt straks nog een woordvoering, hè? Dus toegespitst graag.

De heer BENNEMA (VVD): Ik vond mijzelf wel aardig toegespitst tot nu toe.

Kijk, die winsten: wat is nou echt het motief? Want het lijkt erop dat die zogenaamde winsten van Shell, dat trouwens een megaverlies had twee jaar geleden, ongekend een belangrijke drijfveer zijn? Die prijzenophoging komt door de Oekraïne-crisis. Waar of niet?

De heer HUT (GroenLinks): Oekraïne speelt daarbij mee in een onderdeel ervan.

De heer BENNEMA (VVD): Nou, dan lijkt me niet een onderdeel, dat lijkt me het kardinale punt. Maar waarom moet het een publieke voorziening zijn? De bakker bakt zijn brood ook. Moet dat ook een publieke voorziening worden, de bakker op de hoek? Kan de markt dat niet regelen?

De heer HUT (GroenLinks): Nou, de vergelijking tussen een bakker en een energiemarkt gaat gewoon niet op. Net zoals dat de vergelijking tussen een bakker en de zorg niet opgaat. Als je nu kijkt naar de energiecontracten die je nu afsluit, betaal je 2 euro per kubieke meter. Terwijl de gasprijs of de groothandelsprijs op dit moment zeven keer lager ligt dan afgelopen augustus, toen je 4 euro per kubieke meter betaalde. Dus je ziet dat de energiebedrijven ontzettend leuk geneigd zijn om de prijzen te verhogen op het moment dat de groothandelsprijzen stijgen. Maar op het moment dat de groothandelsprijzen aan het dalen zijn, zie je dat de daling veel minder snel terugloopt en dat zie je

ook aan de benzinepomp. Dus de winsten van die grote olieconcerns komen niet alleen maar uit de lucht vallen door Oekraïne.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Even een aanvullende vraag. Ik hoor nu het betoog van de heer Hut. Dat is dat de prijzen speciaal kennelijk heel langzaam naar beneden gaan, terwijl de prijzen van de onderliggende basismaterialen allang naar beneden zijn gegaan. Nou vergeet de heer Hut – voorzitter, via u en dat wilde ik hem vragen of hij dat ook in gedachten heeft – dat ook die energiemaatschappijen, bijvoorbeeld de stroom- en gasleveranciers, nog vastzitten aan klanten als ik, toevallig, die een oud vast contract hebben dat nog doorloopt voor prijzen die onrealistisch laag zijn. Ik vind het prachtig, hoor. Maar ik betaal dus drie, vier keer te weinig. Dus er moet toch wat gecompenseerd worden door die maatschappijen, zou ik zeggen?

De heer HUT (GroenLinks): Hier maakt de heer Marquart Scholtz een denkfout. Op het moment dat je een energiecontract afsluit voor een langere periode – dat kon vroeger voor drie of vijf jaar, dat kan tegenwoordig ook al niet meer – koopt de energieleverancier op dat moment zijn stroom al in voor die periode. Je kunt met *futures* gemakkelijk stroom vooruitkopen voor de komende vijf jaar. Dat gebeurt ook heel veel. Maar op het moment dat energiemaatschappijen het risico nemen om dat niet te doen, dan zijn zij daar verder zelf verantwoordelijk voor. Maar ik vind niet dat uiteindelijk een bijstandsgerechtigde, die moeite heeft om zijn of haar energierekening te betalen, daarvoor opdraait.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Dat zou ik ook heel onredelijk vinden.

De VICEVOORZITTER: Vervolgt u uw betoog maar, meneer Hut.

De heer HUT (GroenLinks): En daarom is het dus zo belangrijk om die energiemarkt weer terug in publieke handen te krijgen.

We weten dat er vanuit het College al oog is voor het borgen van deze publieke belangen van de energiemarkt. Daarom vinden we het ook jammer dat dit College de motie ontraadt. Wij zouden het College vragen op welke manier het de publieke belangen in de energiemarkt beter zou kunnen behouden. Waar liggen de mogelijkheden om nog een tandje bij te zetten? Is het College bereid dit te onderzoeken en de resultaten hiervan met dit parlement te delen? Want het bestrijden van energiearmoede is volgens veel partijen hier in deze Statenzaal een gedeelde missie. Het zou ons helpen als het inzichtelijker zou worden welke manieren het versterken van de publieke belangen in de energiemarkt al gebeurt en welke stappen de provincie nog zou kunnen nemen.

Voorzitter, het was mij een eer en een waar genoegen.

De heer JOLING (PvdA): Een groot energiebedrijf, ook actief hier in Groningen met veel klanten in Groningen, maakte een nettowinst van 2,2 miljard, terwijl veel inwoners op dit moment moeten kiezen tussen een warm huis of een warme maaltijd. Mijn partij is van mening dat de geliberaliseerde energiemaatschappijen, de markt dus, veel te weinig rekening houden met onze inwoners. Dat zag je ook een aantal maanden terug, toen bijvoorbeeld de energiemaatschappij Essent al heel snel de prijzen omhoog ging schroeven, terwijl zij daar wettelijke termijnen voor heeft. Zij hielden geen rekening met de inwoners, ze gingen de tarieven opschroeven. Ze zijn gelukkig teruggefloten, maar ook dat bedrijf heeft vele miljarden winst gemaakt.

De heer BENNEMA (VVD): De vraag aan deze spreker van de PvdA is onder welk bewind deze liberalisering is doorgevoerd. Dat was landelijk onder premier Kok, maar ook in de Staten was ook die rode partij aan de macht. En zelfs de heer Visser hoor ik bij een werkbezoek aan Hamburg enkele jaren geleden in een interview zeggen dat je die investeringen wel moet kunnen doen.

De VICEVOORZITTER: Uw vraag?

De heer BENNEMA (VVD): En mijn vraag is: heeft de provincie de middelen om deze investering te doen? En waarom is de PvdA van haar standpunt afgeweken?

De heer JOLING (PvdA): Ik sta hier als volksvertegenwoordiger voor de Partij van de Arbeid met de wetenschap die ik nu heb. Ik voel mij dan ook niet verantwoordelijk voor volksvertegenwoordigers die in het verleden een andere keuze hebben gemaakt in een heel andere tijd. De tijden zijn compleet veranderd en we hebben met elkaar gevoeld wat de marktwerking in de energiesector teweeg heeft gebracht. Ik heb net gezegd: mensen moeten nu kiezen tussen een warm huis of een warme maaltijd.

En daar maak ik me druk om en daarom ik sta ik hier met lichte emotie. En daarom zeg ik het hoe ik het heb gezegd.

De heer BENNEMA (VVD): Nou ja, betaalbare energie: daar is natuurlijk iedereen voor. Maar er zit wel een interne strijdigheid in deze motie. Want men wil uit de energieprijzen ook isolatie betalen en ook andere mensen goedkope toegang geven. Dat betekent dat er ergens ook een opslag in die prijs moet zitten. Want waar moet die isolatie anders uit betaald worden? Dat kan toch ook via de overheid of op een andere manier?

De heer JOLING (PvdA): De heer Bennema van de VVD maakt een denkfout. Want deze motie behelst eigenlijk maar één ding en dat is dat we heel graag een onderzoek willen naar hoe wij met onze energiemarkt in onze provincie voor de toekomst om moeten gaan. Met andere woorden: is het mogelijk om in onze provincie een provinciaal energiebedrijf op te gaan richten? Dat zegt dit onderzoek. Nou, ik kan u zeggen: in Friesland werkt het al. Daar hebben ze al een provinciaal energiebedrijf. Daarom vindt de Partij van de Arbeid het de moeite waard, te onderzoeken of een provinciaal energiebedrijf mogelijk is. En daarom hebben wij deze motie ook mede ingediend.

Tot slot vraag ik de collega's hier in de Statenzaal via u, voorzitter, niet om nu al een keuze te maken om energiebedrijven te gaan nationaliseren of wat voor gekke vergezichten. Nee, ik vraag de collega's via u, voorzitter, om in te stemmen met deze motie, zodat we een onderzoek gaan doen naar wat tot de mogelijkheden behoort. Alleen maar dat. Niet meer, niet minder en daarna gaan de nieuwe Staten wel een beslissing nemen over hoe ze daarin verdergaan.

De heer VAN DER BORN (ChristenUnie): In mijn laatste bijdrage in dit huis begin ik met een kwisvraag. En die kwisvraag is dat wij putten uit het geheugen na twaalf jaar het energiedossier hier te hebben mogen doen. En de vraag is als volgt: wat hebben de oud-SP-Statelieden Swagerman, Sebarnescu-Kele, Wolters en het huidige lid Frenay en nu ook Lesman met elkaar gemeen? Dit antwoord is niet zo moeilijk. Zij hebben het onderwerp van het provinciaal energiebedrijf namens de SP ergens in de afgelopen twaalf jaar geagendeerd in dit huis.

In de vorige periode hebben we zeer uitgebreid stilgestaan hierbij. We hebben een werkbezoek afgelegd in Hamburg om ons toen te laten informeren en bijpraten over dit idee. We hebben er uitgebreid over van gedachten gewisseld in de commissie en in de Staten. We zien de vastberadenheid van de SP. Maar de afweging die we elke Statenperiode weer maken, zal aan het eind van deze periode niet anders zijn.

Nu is de huidige motie minder strak opgesteld dan de moties in het verleden. Het regionale energiebedrijf wordt nu als voorbeeld genoemd en niet meer als enige oplossing. Natuurlijk zijn we als ChristenUnie voor een eerlijke verdeling van de lusten en lasten en maatregelen voor energiebesparing. Echter zien we niet de oplossing in meer publieke belangen in de energievoorzieningen. We zien de oplossingen in de samenwerking met lokale initiatieven van onderaf, met de marktpartijen en met het faciliteren van maatregelen. En daarom zullen we de motie ook niet steunen. Als fractie van de ChristenUnie zien we geen toegevoegde waarde in een onderzoek naar meer publieke middelen in de energievoorzieningen. Ik vermoed dat dat de komende twaalf jaar ook niet anders zal worden. Maar dat laat ik graag over aan de fractie na mij.

De heer BENNEMA (VVD): Ik kan mij eigenlijk grotendeels aansluiten bij de woorden die de heer Van der Born net heeft uitgesproken. De motie is wat vaag, maar we kennen de traditie waar die uit voortkomt bij de SP. Vandaar dat ik het ook even een 'wolf in schaapskleren' heb genoemd. De nationalisatie van de energie staat ook hoog op de agenda bij hen.

Als ik zie wat het basissentiment eigenlijk is van deze motie, dan zitten daar een paar zaken achter. Dat is heel duidelijk ook weer gezegd het sentiment: een oliebedrijf als Shell zou heel veel winst maken. Dat hebben ze dit jaar gedaan onder heel bijzondere omstandigheden. Maar daarvoor hadden ze een megaverlies, een recordverlies. Als je een aandeelhouder in Shell bent, ben je een slechte belegger geweest als je de laatste jaren daarin zat. Daar gaat het ook eigenlijk niet om. Bovendien is Shell ook maar één onderdeel in de hele energieketen. Maar dat is dus het sentiment.

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, ik wil toch nog wel even reageren op die 'wolf in schaapskleren'. Hoe is het een wolf in schaapskleren? Ik ben niet verkleed als schaap, ik sta hier gewoon als wolf. Mijn intenties zijn volstrekt duidelijk. Daar ben ik niet geheimzinnig over geweest, dus ik zie die wolf in schaapskleren niet zo.

De VICEVOORZITTER: Hoe komt u daarbij?, is eigenlijk de vraag.

De heer BENNEMA (VVD): Ik zie dat het echte doel gewoon nationalisatie van de energievoorziening is. Dat staat overal als je even op 'SP' en 'energie' of in elke campagne-uiting of waar dat ook maar is. Daar staat de SP altijd pal voor: nationalisatie. Dat is de hele inzet van haar strategie op dit moment. En ik denk ook via de inbreng van de motie.

Mevrouw LESMAN (SP): Ik ken de standpunten van de SP, misschien zelfs beter dan de VVD. Ik ben het helemaal met de heer Bennema eens: dat is ons standpunt, dat is ons doel. Maar dat is niet waar deze motie om vraagt. Uiteindelijk gaan de volgende Staten daarover. Als wij inderdaad daarin meer dan de helft van de zetels halen, gaan wij daar onmiddellijk voor. Maar eerlijk gezegd gaat de kiezer daarover. Ik zou het wel aanraden.

De VICEVOORZITTER: Ik beproef hier geen vraag in en laten we daar ook van afzien, van dit soort gepreek bij de interruptie. Niet doen, gewoon scherpe vragen stellen. Vervolgt u uw betoog, meneer Bennema.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, het is ook al gezegd: het is een basisbehoefte, maar er zijn veel meer basisbehoeften. Vandaar dat ik net even kwam met de bakkerszaak op de hoek. En ook de prijs is hoog: ik heb ook al een en ander gezegd over waarom dat zo is: Oekraïne. Maar ook de heer Marquart Scholtz heeft dat goed uitgelegd: in de hele inkoop situatie met langetermijncontracten zit er een bepaalde werking in. Daardoor kun je die prijzen ook krijgen.

Dat betalen van isolatie is ook een wens. Dat snap ik ook wel. Waarom zou je dat uit een provinciaal energiebedrijf moeten betalen? Dat kun je ook op andere manieren doen via de overheid, zoals ondersteuning. Dat kan prima.

Maar wat echt essentieel is voor energie, is gewoon leveringszekerheid, betaalbaarheid en tegenwoordig ook het terugdringen van schadelijke uitstoot. Dat kan prima via de markt, maar dan moet je daar wel regels aan stellen. Dat zien wij ook als VVD. Maar om bedrijven helemaal in publieke handen te brengen, dat is niet de oplossing. De investeringen daarvoor zijn gigantisch. Als er gewoon voldoende toetreders op de markt zijn, is het prima om die in private handen te geven.

De heer HUT (GroenLinks): Ik vind het een beetje flauw van de heer Bennema dat hij alleen Shell als voorbeeld noemt. Er zijn torenhoge winsten: *'Oliebedrijven breken alle records'* staat er boven een recent nieuwsbericht. Acht van de grootste olie- en gasbedrijven ter wereld hebben de afgelopen drie maanden gezamenlijk 112 miljard dollar verdiend.

De VICEVOORZITTER: Naar de vraag toe nu.

De heer HUT (GroenLinks): De vraag 'waarom hebt u een bord voor de kop?' zal ik niet stellen. Maar waarom focust de heer Bennema zoveel op Shell, terwijl de winsten voor de hele olie- en gassector breed worden gemaakt?

De heer BENNEMA (VVD): Ik focus niet op Shell. Ik noem maar even de toelichting van de SP onder andere in het begeleidend schrijven bij deze motie. Daarin werd dat expliciet gezegd. Maar ook van alle andere oliemaatschappijen gold dat: kijk twee jaar geleden nog eens even naar hun resultaat. Dat voor ruwe olie was zelfs negatief. Kijk, het is populistisch en lekker plat om al dit soort dingen met die megawinsten nu te noemen. Maar als je dat over de jaren heen bekijkt, zijn die megawinsten helemaal niet zo hoog. Dan had je moeten beleggen in andere dingen. Voor alle oliemaatschappijen gold dat.

De heer HUT (GroenLinks): Het dividendrendement van de grote oliebedrijven is toch gemiddeld 4,5 procent over de afgelopen twintig jaar. Zo'n slechte investeringen zijn dat nog niet, boven op de koersstijgingen van de afgelopen tijd.

De VICEVOORZITTER: Dit sta ik niet toe, dit is geen vraag. Ik bedoel, ik heb het net nog een keer gezegd: geen gepreek. Interrupties zijn om een vraag te stellen.

De heer HUT (GroenLinks): Is de heer Bennema zich daar bewust van?

De VICEVOORZITTER: Nee, dat gaan we ook niet doen. Mevrouw Lesman.

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, ik heb wel echt een vraag. Zonet ging ik ook een beetje de fout in, excuus daar nog voor. Maar ik heb nu toch echt wel een vraag. Want de heer Bennema heeft het steeds over alle kosten die een investering met zich mee zou brengen en dat soort dingen. Wat kost het de Nederlandse Staat, maar ook de provincie, nu om alle vormen van ondersteuning uit te voeren: extra energiepremie, prijsplafond, allerlei subsidies en al dat soort zaken?

De heer BENNEMA (VVD): En dat zou in één keer weg zijn als wij de boel gaan nationaliseren? Waar halen we dan de energie in één keer allemaal vandaan? Is het dan in één keer opgelost of gaan we dan allemaal in de kou zitten? Ik zou niet weten waar dan die energie in één keer vandaan moet komen. Want wij kunnen onszelf niet voorzien.

Mevrouw LESMAN (SP): Nou ja, u zou het misschien met mij eens dat wij in ieder geval niet de opdracht hebben om onze aandeelhouders ook nog een winst te laten opleveren. Misschien scheelt dat, toch?

De heer BENNEMA (VVD): De SP is heel andere dingen van plan met die energie. Die wil daar allerlei andere zaken uit financieren, of de prijs drukken voor bepaalde groepen, of isoleren: dat staat ook in die motie. Nou, regel dat op een andere manier als je dat soort zaken wilt. Want dat kan ook via wetgeving of subsidies. Je kunt ook een plafond instellen in de energiemarkt, maar ga geen bedrijven nationaliseren. Daar zit gewoon heel veel sentiment bij, vandaar dat ik ook met die voorbeelden van de oliesector kwam.

Ik ben eigenlijk zo'n beetje klaar. Ik wou eigenlijk nog één ding zeggen. In de huidige energiecrisis hebben we ook goede voorbeelden waar juist het particuliere initiatief het oplost. Je ziet die hele omschakeling met die LNG-terminals die ons uit de brand helpt en hier ook aanlandt in Groningen. Dat is een goed voorbeeld van dat er ook in deze tijd weer vanzelf naar een nieuw evenwicht wordt gestreefd en de markt zijn heilzame werk doet.

De heer DE WIT (CDA): Wij delen de zorgen van de SP als het gaat om almaar oplopende energierekening. Persoonlijk vind ik ook dat de heer Joling dat op heel goede manier onder woorden heeft gebracht: sommige mensen moeten kiezen tussen een warm huis of een warme maaltijd. En dat is verschrikkelijk.

We zijn dan ook blij dat de provincie vanuit haar rol doet wat ze kan om mensen te helpen. Bijvoorbeeld door een bijdrage te leveren aan energiebespaarcoaches, zoals bij de Regio Deal Oost-Groningen. Die bespaarcoaches hebben in 2022 bijvoorbeeld 4.889 energiebespaarpakketten uitgedeeld en 970 gesprekken gevoerd met Groningers met een smalle beurs die willen verduurzamen om zo te kunnen besparen op de energierekening. Ik heb zelf meegelopen met zo'n energiebespaarcoach en het is verschrikkelijk wat je daar voorbij ziet komen. Wij willen ook dat een volgend College net zoals nu fors blijft investeren in dit soort initiatieven, samen met gemeenten, om zoveel mogelijk Groningers die in nood zitten, te helpen. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld investeringen in sportverenigingen door middel van De Energie Club en subsidies aan bedrijven en het chemische cluster.

De SP geeft in haar motie aan dat ze een onderzoek wil om een stapje verder te gaan. Net als de afgelopen periode, waarin we het er ook over hebben gehad onder leiding van de heer Serbanescu destijds, zijn wij daar als CDA niet voor. Wij vinden dat echt een stap te ver gaan. Daarom ondersteunen we de motie niet. We willen niet dat de overheid die taak zelf gaat uitvoeren.

Ik heb één ding niet opgeschreven, maar ik wil het wel benoemen omdat ik dat tijdens dit debat meerdere malen heb gehoord. Bedrijven worden best wel veel negatief neergezet en dat is ook een gevaar. Want we hebben ontzettend veel bedrijven in onze provincie die heel hard hun best doen om te verduurzamen, om na te denken over de toekomst, om niet de beste van de wereld maar ook de beste vóór de wereld te zijn. Dus ik zou iedereen wel willen oproepen om in de woordkeuze hier in deze zaal, en ook daarbuiten, daar wel rekening mee te houden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De ChristenUnie gaf het al aan: regelmatig komt dit onderwerp terug. Het is ook elke keer de SP die met dit onderwerp komt. Dus ze zijn wel volhouders, dat kan ik ze niet onzeggen. Wat wij vinden van dit onderwerp? We zitten nu wel, anders dan twaalf jaar geleden, in een energietransitie. En die energietransitie geeft een en ander wel een andere dimensie dan die normaal is. Want als we kijken naar die energietransitie, dan constateren we dat er miljoenen euro subsidies worden gegeven aan zonneparken, aan windmolens: 390 miljoen voor de N33, PowerFields dat 10 miljoen euro zo aan een ziekenhuis kan geven. Dat is allemaal geld dat wij

eigenlijk als subsidie al geven en dat wordt nu gewoon weggegeven aan andere dingen. Dus daar zitten enorme marges op.

Ik weet van de energiecoöperaties dat je ongeveer 10 eurocent per kilowattuur nodig hebt om uit de kosten te komen. Waar wordt elektriciteit nu voor verkocht? Voor 50 eurocent. Daar zit dus enorm veel ruimte tussen. Dus wat ons betreft is het prima dat we dit nu gaan onderzoeken. Want energie is toch een basisbehoefte. En dat plafond en wat er allemaal nog verder, dekt dat voor geen meter. Want nog steeds betalen de Groningers een kwart van hun inkomen aan de energierekening en dat is gewoon niet te doen. Dus de armoedeval komt eraan – dat zeg ik nu alvast. Dus dan vind ik het prima dat we nu gewoon een onderzoek gaan doen om eens even te kijken hoe we dit samen met de coöperaties en de gemeenten kunnen borgen.

Even los van de uitkomsten en wat de SP als doel heeft, het te moeten nationaliseren: dat staat hier niet. In de motie staat dat we dit alleen gaan onderzoeken. Dus ben ik erg benieuwd wat hieruit komt, ook met die coöperaties. Want misschien is er in Groningen wel samen te werken met al die coöperaties samen. Duurzaam Bedum levert de energie rechtstreeks aan leden van de coöperatie. Nou, het zou toch mooi als we dat soort dingen zelf kunnen organiseren in Groningen. Dus ik vind het prima dat we zo'n onderzoek gaan doen. En daarom zullen wij dit ook gaan steunen.

Ik heb wel nog een vraag aan het College. Want het College zegt dat ze dat warmtenet wel prima vinden en dat gewoon wel in eigen handen gaan doen. Maar elektriciteit en gas gaan ze niet in eigen hand doen. Daar snap ik nou niets van. Wil het College het nou wel in private handen of niet in private handen?

De heer BENNEMA (VVD): De heer Schmaal gaf net aan dat er ook coöperaties zijn die dat zelf doen. Dan is dat toch prima als daar lokaal eigendom is. Maar dan hoeft de overheid dat niet zelf te doen? Je kunt het toch ook prima aan coöperaties zelf overlaten?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ja, volgens mij leest de heer Bennema de motie dan niet goed. Hierin staat *'om de energievoorziening beter te borgen'*. Dat staat erin. Dat is dus ook het onderzoek dat plaatsvindt en dat vind ik prima. Dat zou een conclusie kunnen zijn, dat een heel grote coöperatie de uitslag van dat onderzoek is. We moeten één grote coöperatie hebben in de hele provincie Groningen en die levert rechtstreeks aan de leden. Dat zou een uitkomst kunnen zijn van dit onderzoek.

De heer BENNEMA (VVD): Nou ja, wij kunnen ons daar niet op vastleggen. Maar het is inderdaad waar dat de motie gewijzigd is in de hele setting waarin die hier gebracht is. En de hele richting wijst wel een heel andere uit, ook als je alle overwegingen en alle teksten eromheen leest. Dan wordt er eigenlijk meer bedoeld dan er staat. Vandaar dat ik het ook over die wolf in schaapskleren had. Maar goed, ik denk dat we van mening blijven verschillen over de nut en noodzaak van het onderzoek.

De VICEVOORZITTER: Geen vraag, dus. U bent geen woordvoerder, meneer Frenay. U maakt een punt van orde?

De heer FRENAY (SP): Dat mag u wel zo opvatten. Ik maak bezwaar tegen de insinuaties die hier te berde worden gebracht.

De VICEVOORZITTER: Ja, ik geloof dat dat in het debat op zich moet kunnen. Mevrouw Lesman is volgens mij 'vrouws' genoeg om zich daartegen te verweren als dat zo mocht zijn. Ik vond het binnen de marges kunnen.

De heer Schmaal, vervolgt u uw betoog. U was een heel eind klaar, geloof ik.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nee, ik ben nog helemaal niet klaar. Want ik constateer wel dat de VVD het eigenlijk met ons eens is. Ik zie een verandering van denken plaatsvinden en dat ze de motie niet goed gelezen hebben en zich te veel gefocust hebben op de richting van de SP. Maar dat is niet alleen die van de SP wat hier staat, het is gewoon een onderzoek dat plaatsvindt naar de coöperaties.

Dus ik ben er erg benieuwd naar. Wij geloven erg in van onderop, vooral in deze tijd. Het moet geborgd zijn en hier onderzoek naar doen is wat ons betreft dus prima.

De heer ELSHOF (D66): Bij het agenderingsverzoek en ook de campagneactie van de Socialistische Partij over nationalisering, of provincialisering, van de energiebedrijven schoot mij het liedje van Klein Orkest te binnen: *'Alleen de vogels vliegen van Oost- naar West-Berlijn'*. In het agenderingsverzoek

en met name de campagne zet de Socialistische Partij het zwart-wit neer: de overheid is goed, de bedrijven niet.

Zelf heb ik eind jaren tachtig de zegeningen van het energiesysteem van het voormalige Oost-Duitsland en Polen gezien. Onze fractie denkt hier dus anders over. Voor D66 is het logisch dat, net als onze wegen, de infrastructuur voor energie in publieke handen is, gedeeltelijk of helemaal. Maar we respecteren de keuze om de auto te kiezen die past bij de wens en het budget van eenieder. Uiteraard zijn we dan zelf als partij voor de duurzame variant en stimuleren wij die om deze ook te kiezen.

Ook bij energie zijn we voorstander van duurzame initiatieven van onderop uit de maatschappij, bijvoorbeeld van de energiecoöperaties. Het is dan ook onze voorkeur dat we hun positie, dus de positie van de coöperaties, versterken, zoals we de afgelopen periode hebben gedaan met het Fonds Nieuwe Doen. Dwang door middel van nationalisering is niet onze manier. Regulering, belasten van overwinsten en democratisering van de energiebedrijven wel.

We hebben nog wel vragen voor de indieners, als dat zou kunnen. In het betoog van de heer Hut ging het ook over oliemaatschappijen. Zijn er plannen, ook in het onderzoek, voor een provinciale oliemaatschappij? Krijgen wij provinciale benzinstations? En wordt er ook in meegenomen dat er een provinciaal energiebedrijf energie mag inkopen op de grote wereldtermijnmarkt? Of mogen ze dat ook voor een spotprijs doen?

De VICEVOORZITTER: Meneer Elshof, ik wil de relevantie van uw vragen niet ter discussie stellen, maar u hebt uw moment laten passeren. U had dat bij interruptie kunnen doen. Want mevrouw Lesman voert het woord niet meer. Ja nee, ik bedoel: er is geen gelegenheid meer om dit soort debatten aan te gaan. Dus ik waarschuw u alleen even. U kunt de vragen dan misschien retorisch stellen.

De heer ELSHOF (D66): Dank u wel, voorzitter. Het was ook het einde van mijn betoog.

De VICEVOORZITTER: Oké, dus dat waren dus retorische vragen. Dank u wel.

De heer Van Kesteren, bent u zo ver?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Een provinciaal energiebedrijf zal de energiearmoede niet stoppen en de energierekening niet verlagen. Daar is dus geen onderzoek voor nodig. Want ik heb ook wel een voorbeeld daarbij. Als je tegenwoordig een contract afsluit bij een marktpartij, dan ben je goedkoper uit, in tegenstelling tot een contract met een warmtenet in Groningen: dan ben je vele malen duurder uit. Dat is ook een overheid.

Alles heeft te maken met het indienen van die Klimaatwet. Daar hebben heel veel partijen boter op hun hoofd. Niet alleen de SP hoor, maar ook het CDA, de VVD, de PvdA, D66, de ChristenUnie. Want die hebben allemaal die Klimaatwet mede ingediend. En de consequentie van die Klimaatwet was dat vol werd ingezet op die energietransitie. Die energietransitie – dat heb ik al heel vaak gezegd – is een van de oorzaken dat die energierekening nu is verdriedubbeld. Dan komen we allemaal met: 'Ja, dat komt door Oekraïne.', 'Dat komt uit de megawinsten van die grote multinationals.' Maar die grote multinationals moeten ook weer investeren in de aanpassing van de infrastructuur als gevolg van die Klimaatwet en die energietransitie. Dus het een heeft met het ander te maken.

De heer DE WIT (CDA): Wil de heer Van Kesteren deze provincie op mooiere manier achterlaten voor de volgende generaties?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, daar ben ik al twaalf jaar mee bezig. En ik zie met lede ogen aan dat die provincie gewoon gesloopt wordt. Want van landbouwprovincie worden we een zonne- en windindustrie provincie. Ja, dat gaat mij zeer aan het hart, dat klopt. En dat is niet de provincie beter achterlaten, meneer De Wit – zou ik via de voorzitter willen zeggen.

De VICEVOORZITTER: De voorzitter neemt daar kennis van. De heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik hoor meneer Van Kesteren het woord 'industrie' noemen. Vindt meneer Van Kesteren van de PVV dan dat de industrie weg moet uit Groningen?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik heb het heel duidelijk over zonne- en windindustrie. En dat wordt gebracht hier als 'schone energie', 'betaalbare energie', 'betrouwbare energie'. Maar dat is natuurlijk

grote onzin, dat is helemaal niet zo. Het is gewoon geïnstitutionaliseerde milieuverontreiniging, door die hele provincie vol te zetten met die windmolens en zonnepanelen.

De VICEVOORZITTER: Tot slot de heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Vindt meneer Van Kesteren dat we de gaskraan dicht moeten draaien?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, het CDA vraagt weer naar de bekende weg. Dat wil uiteraard mij bepaalde woorden in de mond leggen. Nee, de gaswinning in Groningen moet stoppen. Dat heb ik hier al honderden keren meegedeeld. Maar de overheid heeft niet voor niets een fabriek van 500 miljoen neer laten zetten in Zuidbroek om geïmporteerd gas – niet uit Rusland, dat moet ik er ook weer bij zeggen – te converteren van hoogcalorisch gas naar laagcalorisch gas, zodat dat in de bestaande leidingen van het netwerk kan worden getransporteerd naar gezinnen. Betaalbaar en betrouwbaar gas.

De VICEVOORZITTER: Zo. En nu ga ik even een punt van orde maken. Er ligt hier een motiedebat voor en een motiedebat gaat uit van een motie. Daar zit een dictum bij. Ik sta toe dat we af en toe wat in de breedte dingen verkennen, maar ik zou het prettig vinden dat we dit niet laten ontaarden in een debat in de volle breedte over de energievoorziening, het landschap van Groningen et cetera.

Even voor de kijkers thuis namelijk: u zit te kijken naar een debat dat gaat over de vraag of er een onderzoek moet komen naar een provinciaal energiebedrijf. Dus laten we proberen dat debat ook op die manier te voeren, ook niet te veel insinueren, niet te veel de breedte in te gaan. Uw vragen waren overigens heel kort en bondig, meneer De Wit, maar nodigen wel uit tot een heel brede beschouwing. Ik wilde vragen, ook gezien mijn maag, of u daar een beetje rekening mee wilt houden. En u bent ook een beetje aan de grens van uw interrupties aan het komen. Dus nog één keer, zou ik zeggen. Ga uw gang.

De heer DE WIT (CDA): Ik zal het afsluiten en ik vind ook dat u helemaal gelijk hebt in uw pleidooi. De reden dat ik de heer Van Kesteren stel, had niks te maken met woorden in de mond leggen. Dat had ermee te maken dat als wij deze provincie op een mooie manier willen doorgeven aan volgende generaties, je niet alle deuren voor de energievoorziening sluiten. Dus ik zou graag van de PVV willen weten wat voor realistische alternatieven zij dan wel heeft waar we nu al gebruik van kunnen maken.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het enige antwoord dat ik hier op kan geven, is niet eenzijdig inzetten op wind- en zonne-energie en dus de hele provincie met zonne- en windindustrie opzadelen. Want dat is wat het CDA wil.

De VICEVOORZITTER: Ik geloof dat we eerder vanmiddag een motie hebben gehad die over een kerncentrale hebben gehad. Dus we weten best wel meer over uw situatie. Vervolgt u uw betoog.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Mijn betoog heb ik nu beëindigd. O, ik wilde nog zeggen dat die multinationals, of in elk geval die marktpartijen, ook heel veel van hun winst weer in de infrastructuur moeten investeren, dus in het omzetten van allerlei leidingen zodat die ook geschikt worden voor de energie als gevolg van de energietransitie en het indienen van de Klimaatwet. Heel veel van die partijen hebben dus boter op hun hoofd, want die zitten te klagen over de hoge energierekening. Maar daar zijn ze zelf mede de oorzaak van.

De VICEVOORZITTER: Nou, begint u over het woord 'boter'. En dan krijg ik echt honger, dus we gaan schorsen. Ik had gehoopt dat we dit punt voor het eten hadden kunnen afronden, maar dat gaat niet lukken. Ja, dat woord 'boter', hè? Ja, het woord 'boter' was inderdaad het bruggetje.

Ik schors voor een halfuur en niet langer. Dus zes over half zeven weer terug in deze zaal!

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Wij zijn aanbeland bij de woordvoering van de Partij voor het Noorden. Wie is de woordvoerder voor die partij? De heer Zwart heeft het woord bij het motiedebat over het onderzoek – en ik vat het maar even samen – naar de haalbaarheid van een provinciaal energiebedrijf

De heer ZWART (PvhN): U begrijpt dat ik het wel leuk zou vinden als de rest van de collega's nu ook naar binnen zouden komen. Ik weet dat daar een aantal staat. Kom hierheen! Ik heb even voor u gezwaaid, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: Er is gewoon een tijd afgesproken en gebeld, dus ik ga ervan uit dat de mensen klok kunnen kijken.

De heer ZWART (PvhN): Dank voor het woord. Ik zal een lang verhaal kort maken, tenzij u erop staat om een kort verhaal lang te maken, dan kan ik dat ook doen.

Collega Schmaal van Groninger Belang heel veel juiste dingen gezegd rondom deze motie. Eigenlijk is de vraag, zoals de voorzitter die ook stelde, of er een onderzoek moet komen en welke stappen er nodig zijn om publieke belangen in de lokale en provinciale energievoorziening beter te borgen. Daar kan niks mis mee zijn. Dus de Partij voor het Noorden kan zich volledig achter deze motie scharen, heeft daarom de motie ook mede ondertekend en wil graag nog één opmerking erbij maken.

Dat is eigenlijk de opmerking die wij de afgelopen tijd met enige regelmaat ook hebben gemaakt bij de RES-discussie: participatie is een belangrijk ding. Neem de mensen mee. We hebben gezien hoe de 50-procentsregeling bij de windmolens eigenlijk nergens goed is gegaan. En inderdaad, wat er gezegd wordt; je mag aan het randje een plantje planten. Dat is jammer. Dus onderzoek het of het op deze manier beter kan. Daar lijkt ons niks mis mee, vandaar onze steun.

De heer ELSHOF (D66): Mijn vraag aan de heer Zwart van de Partij voor het Noorden is: moet er in de onderzoeksvragen ook de vraag worden gesteld of er een provinciale oliemaatschappij moet komen met provinciale tankstations.

De heer ZWART (PvhN): Ja, we hebben al een provinciale waterleiding. Dus ja, waarom zou je dat verder uit gaan breiden? Laat in het onderzoek maar blijken of het dodelijk is of zinnig is of niet en laten we daar maar eens over gaan praten. Op dit moment wijs ik de heer Elshof er even op dat wij heel druk doende zijn om fossiele brandstoffen uit Nederland te halen en dat dus het opnieuw beginnen met fossiele brandstoffen, ook in Groningen, niet de juiste weg lijkt. Dus het antwoord is: laat dat nou even zitten.

De heer ELSHOF (D66): De volgende vraag van mijn kant is: moeten dan ook de initiatieven die nu al geweest, in dit onderzoek worden meegenomen, zodat die worden teruggedraaid en dus worden genationaliseerd of geprovincialiseerd?

De heer ZWART (PvhN): U merkt aan de vraagstelling dat van het een het ander meteen wordt ingevuld. Dat is niet de manier waarop ik denk. Onderzoek nou wat nodig is, onderzoek nou waar je voor de bevolking van Groningen een betere borging van de energievoorziening kunt krijgen en houd het daarbij. En of er daarna consequenties moeten komen over het nationaliseren van bedrijven, het provinciaal maken van bedrijven of het weet-ik-veel maken van bedrijven, vind ik eigenlijk helemaal niet relevant voor het onderzoek is geweest. Daarna kunnen we erover praten.

De heer ELSHOF (D66): Dan is mijn vraag aan de heer Zwart: wanneer wordt zo'n onderzoeksvraag voor dat onderzoek dan bepaald?

De heer ZWART (PvhN): Laten we nu alstublieft eerst eens gaan bedenken of we een onderzoek willen. Laten we dan eens goed bij elkaar gaan zitten in welke vorm we onze gedachten willen laten gaan over de energievoorziening in de toekomst en hoe we dat voor onze bevolking beter kunnen borgen. De vraag is op dit moment niet relevant. Hoe we daarmee omgaan wel.

De heer DE WIT (CDA): Dan hoop ik dat ik wel een relevante vraag aan meneer Zwart van de Partij voor het Noorden. Mijn eerste vraag is de volgende. Meneer Zwart is een van de mede-indieners. Is ook aan de gemeenten gevraagd of zij zitten te wachten op dit onderzoek?

De heer ZWART (PvhN): Ik heb daar op dit moment geen weet van. Ik zou toch dat ook in het onderzoek willen laten gebeuren.

De heer DE WIT (CDA): Helder antwoord. Ik heb nog één andere vraag. Is ook bekend bij meneer Zwart als een van de indieners van deze motie hoeveel zo'n onderzoek gaat kosten?

De heer ZWART (PvhN): Nee. Maar laten we eerst met elkaar eens bepalen of wij dit onderzoek nodig vinden met elkaar. En als we dat gaan doen, gaan we de onderzoeksvragen stellen en laten we daarna proberen te bedenken in welke vorm we dit gaan aanpakken.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De overheid heeft de energieprijzen niet onder controle. Niet alleen door de oorlog in Oekraïne en de daardoor veranderde verhoudingen ten opzichte van Rusland, maar met name ook omdat de Staat der Nederlanden totaal is doorgeslagen wat betreft het aan de markt overlaten van zaken van groot algemeen belang. Zaken als bijvoorbeeld de zorg, huisvesting, energievoorziening.

Volledig terecht vraagt de SP wederom aandacht voor dit belangrijke punt. En net als een aantal jaren geleden steunen we haar oproep, nu meer dan ooit is gebleken dat zo'n essentiële voorziening juist in deze tijden van tekorten op de gasmarkt leidt tot extreme winsten van bedrijven als Shell, dat samen met andere multinationals een flink slaatje slaan uit deze situatie. Over de ruggen van talloze mensen die letterlijk in de kou zitten, omdat ze geen idee hebben hoe ze hun energierekening zouden moeten betalen. Dat deze armoede in onze provincie volgens TNO verhoudingsgewijs het hoogst is, maakt het wel heel erg schrijnend. Wij, de gaskolonie van Nederland, waarin de inwoners koud tot op hun bot zitten te bibberen onder een deken en waarin ouders hun kinderen zelfs een warme douche moeten ontzeggen omdat ze de kosten niet kunnen opbrengen.

De Partij voor de Dieren vindt dat de energievoorziening weer in de handen van de overheid moet komen. De winsten vloeien dan niet terug naar de bedrijven en hun aandeelhouders, maar kunnen dan geïnvesteerd worden in de noodzakelijke energietransitie en de verduurzaming van woningen.

Normaal gesproken is dit mijn laatste woordvoering in deze Staten. Ik heb veel waardering voor verreweg de meeste, vaak hard werkende volksvertegenwoordigers hier, van links en rechts. We hebben het vaak gehad over de grootste dreiging sinds mensengeheugen, de opwarming van het klimaat. In alle politieke woordvoeringen zou de klimaatopwarming en de vernietiging van de natuur en ons bestaan op deze planeet centraal moeten staan. Tot mijn teleurstelling is dit niet zo, ook niet binnen de Groningse politiek. Daarom kunnen mijn laatste woorden hier niet onverdeeld positief zijn.

Ik sluit me om die reden aan bij een citaat uit een interview met de 65-jarige advocate Bénédicte Ficq, gepubliceerd in Trouw vorige week. Ficq is kortgeleden lid geworden van Extinction Rebellion. Ik herken me in haar woorden. Er werd haar gevraagd of ze het erg vindt om als klimaatgekkie te worden weggezet. Ze antwoordde – en ik citeer: *“Nee, dat interesseert me helemaal geen bal. In het ergste geval zullen sommigen zeggen: ‘Wat debiel wat die Ficq doet.’ Maar ik vind het juist debiel als de mensen niet in actie komen, als ze geen stelling nemen om de klimaatramp tegen te gaan.”* Voorzitter, waarvan akte.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik kan kort zijn: 50PLUS gaat de motie steunen. Ik heb net even geteld en ik denk dat mijn stem wel nodig is, want anders halen we het net niet, denk ik. Soms moet je dat ook een beetje meenemen.

Het is net als wat de SP zei: de energierekeningen lopen op, met grote problemen. Ik denk dat de SP gelijk heeft. Zoals gezegd: ze gaan een stapje verder. We willen bijvoorbeeld een provinciaal energiebedrijf. We willen dat graag. Samen met de Groninger gemeenten, want dat is voor mij erg belangrijk, en de Groninger Energiekoepel zouden we dit moeten kunnen onderzoeken. En dan praten niet anders dan over een onderzoek – hetzelfde wat Dries Zwart net heel duidelijk zes keer moest vertellen, dat het ging om een onderzoek, meer niet. Laten we hopen dat dat onderzoek goed uitvalt en dat er de volgende periode hier duidelijk op ingegaan kan worden en de SP niet weer op het eind van die vier jaar een nieuwe motie moet inleveren.

De heer PESTMAN (BVNL): Ja, natuurlijk heeft Belang van Nederland hier weer een andere mening over. Wetende dat er maar één instantie op een nulmarge kan opereren, is dat onze overheid. Die hoeft geen geld te verdienen en heeft geen aandeelhouders. Dus die zou dat dan in principe goedkoper moeten kunnen doen. Maar voor een publieke energievoorziening die ook betrouwbaar is, moet je ook een betrouwbare en capabele overheid hebben. En onze overheid verzandt nogal eens in bureaucratie.

Verder wordt er nogal negatief gesproken over de winsten van de energiemaatschappijen. Maar het zijn ook die energiemaatschappijen die onze innovaties doorvoeren en betalen. Nou ben ik het niet altijd eens met de innovaties die gesubsidieerd worden, want daar stuur je de innovatie mee en laat je de vrije innovatie een beetje gaan. Maar dat is een ander verhaal.

Dus met de angst voor een uit de hand lopend transitieverhaal is BVNL in een overheidsgestuurde energievoorziening nog niet overtuigd van het nut van dit onderzoek en van de verdere stappen. Dus misschien kan het College mij kan verhelderen op dit punt en wellicht mij misschien wel heel erg kan overtuigen. Maar op dit moment is dat nog niet het geval.

Mevrouw LESMAN (SP): Nou, blij om te horen dat de heer Pestman nog op de wip zit. Zou de heer Pestman niet op z'n minst willen weten wat onze opties zijn? Want dat is waar dit onderzoek op stuur.

De heer PESTMAN (BVNL): Nou, dat is dus wat ik eruit begrijp, namelijk dat het eigenlijk vooral richting een overheidsgestuurde energievoorziening moet. Heel eerlijk: ik vind de betrouwbaarheid niet hoog genoeg van die overheid en de bureaucratie te traag. Dus ik ben bang dat wij dan nog een groter probleem krijgen in die energievoorziening dan dat we nu hebben.

Mevrouw LESMAN (SP): Deze motie, zoals u hebt kunnen lezen, gaat niet over het oprichten van een energiebedrijf. Deze motie gaat over het onderzoek dat ervoor nodig om dat voor elkaar te krijgen. Dan kunt u daarna alsnog een beslissing nemen, lijkt mij. Of niet?

De heer PESTMAN (BVNL): Ik denk dat dat onderzoek mij niet geruststelt. Want we blijven dan steeds met diezelfde partijen om de tafel zitten. Dan zou dat eerst opgelost moeten worden.

De VICEVOORZITTER: Nog eenmaal, mevrouw Lesman.

Mevrouw LESMAN (SP): Welke schade kan zo'n onderzoek dan aanrichten?

De heer PESTMAN (BVNL): Nou, ik heb net gezegd dat ik nog niet overtuigd ben van het nut van de motie. Het zou misschien geen schade kunnen aanrichten, maar misschien vind ik die ook wel overbodig omdat ik een andere mening ben toegedaan.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, deze motie boezemt mij enige angst in. Kijk, het is een eerste stapje. Mevrouw Lesman zou het liefst ons allemaal in slaap sussen en zeggen: doe dit onderzoek nou maar, dat kan geen kwaad en daarna kunt u weer beslissen. Maar dat moeten we niet doen. Het is de verkeerde weg, het is de linkse nationalisatiedrang die erachter zit en daar zijn ik en mijn fractie zeer bang voor. Dat gaat toe naar verplichte opwekking op duurzame wijze als zo'n bedrijf eenmaal in handen van de overheid is. Dan mag er alleen nog maar met windturbines en zonnepanelen stroom worden opgewekt en met oerbossen uit Canada en Estland, die voluit vrolijk worden opgestookt in de centrale in de Eemshaven. Er ontstaat een enorme bureaucratie, het wordt een ruif voor gesjeesde bestuurders en er is weinig innovatie te bekennen.

Eronder ligt een hele haat tegen het private bedrijfsleven. Dat proef ik. Ik proef het ook in de woorden van bijvoorbeeld een Kamerlid van de PvdA, die bij het vertrek van Shell zei: 'Het vertrek van Shell is een zegen voor Nederland.' Hij heeft die tweet weer terug moeten nemen, maar hij zei het wel. En onlangs, toen Shell enorme winstcijfers rapporteerde na een paar slechte jaren, huilde heel links: 'We moeten die superwinsten afromen.' Hoe huichelachtig kun je zijn!

Kortom, ik zie geen redenen om in deze motie mee te gaan. Ik stem tegen.

De VICEVOORZITTER: De heer De Vries geen woordvoering? Nee? Dan het College, mevrouw Van Hoorn.

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Na al de beraadslagingen te hebben gehoord is het College nog steeds van mening om de motie stevig te ontraden. En wel om deze reden. Als er nu een onderzoek gedaan gaat worden, dan weten we de uitkomst in feite al.

Excuus, ik word even afgeleid.

De VICEVOORZITTER: Gaat u rustig door. Ik vraag even aan het gezelschap om wat gefocust te blijven. Ik snap dat de *sugar rush* het overneemt, maar even de aandacht erbij. De gedeputeerde heeft wat rust om haar heen nodig en ik vind dat ook helemaal terecht.

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Ik begin even opnieuw. Door nu een onderzoek te gaan doen, weet je eigenlijk al wat de uitkomst gaat zijn. Want het hele netwerk aankopen als provincie, daar hebben we simpelweg geen middelen voor. En wat ik eerder ook al heb aangegeven, is dat we dat wel onderzoeken bij de nieuwe ontwikkelingen. Dus dan gaat het bijvoorbeeld met name over de

warmtenetten. Maar voor de zaken die nu al bestaan, is een overname iets wat gewoon financieel gezien niet haalbaar is.

De heer JOLING (PvdA): Als ik de gedeputeerde goed heb gehoord, dan lijkt het alsof de gedeputeerde denkt dat wij met deze motie een heel groot provinciale energiemaatschappij willen, die alles gaat nationaliseren. Volgens mij heb ik in mijn woordvoering ook gezegd dat het niet de bedoeling is om te nationaliseren, maar dat het vooral gaat om te kijken of er ook een mogelijkheid is voor een energiebedrijf in de provincie. Dus ik wil de gedeputeerde vragen om niet te kijken naar een heel grote maatschappij die alles in Groningen gaat overnemen, maar naar een klein energiebedrijf in de provincie. Dat daar de focus ligt en of ze dat ook heeft begrepen uit de motie.

De VICEVOORZITTER: Een heel lange vraag.

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Nou ja, ik was natuurlijk nog niet helemaal klaar met de redenen waarom wij de motie ontraden. Want een andere reden is dat wij eigenlijk van mening zijn dat we als provincie al heel veel doen op het gebied van de publieke belangen. Want dat is een beetje wat deze motie uitstraalt: dat we dat niet voldoende zouden doen. Maar dat doen we op andere manieren, die op dit moment gewoon veel makkelijker zijn om er vorm aan te geven. Dat doen we op diverse manieren – dat had ik in de eerste termijn ook al wat over gezegd. We zetten vol in op die 50 procent lokaal eigendom: we stimuleren dat als provincie. Dus die coöperaties willen we gewoon de ruimte blijven geven. Ik noemde ook al het Fonds Nieuwe Doen voor initiatieven die ook van onderop komen, met het gegeven dat we gewoon kijken wat in de warmtetransitie wel kunnen. En dan specifiek de warmtetransportleiding: dat is nou juist de focus die we hebben. Dus als het gaat om een antwoord of een tegemoetkoming op wat de heer Joling nu eigenlijk vraagt, dan zit het vooral daarin. We doen al een aantal dingen en we zetten vol in op de nieuwe ontwikkelingen. Dat even heel specifiek ten aanzien van de mogelijkheden om het publiek te maken. Dus dat zit heel erg in die warmtetransitie. En daar gaan we gewoon vol meer door.

Het is wellicht overbodig om te zeggen, maar ik noem het toch maar even. Het doen van zo'n onderzoek kost natuurlijk ook geld. Uiteindelijk is dat dan een keuze voor de Staten of ze daarvoor kiezen. Maar is iets wat wij niet zomaar vanzelf zouden doen. Want dat is ook niet begroot en dat gaat niet om heel kleine dingen. Want het vraagt nogal wat uitzoekwerk.

De heer HUT (GroenLinks): Ja, ik probeer hier ook een tweede termijn mee te voorkomen. We herkennen dat het College hier veel aan doet. Daar zijn we ook heel erg blij mee. Ik heb de vraag of het College ook manieren heeft waarop het publieke belang nog versterkt kan worden. Ik was even benieuwd of het College daar ook ideeën over heeft. Dus welke mogelijkheden zijn er om nog een tandje erbij te zetten?

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Ik dacht eigenlijk dat ik daar wel voldoende antwoord op had gegeven. Want ik heb genoemd wat we tot nu toe hebben gedaan en waar we mee aan de slag gaan. Dat heeft allemaal te maken met zoveel mogelijk ruimte geven aan initiatieven van onderop en daar waar mogelijk die publiek maken. Zoals de heer Hut wellicht ook weet, is er natuurlijk ook de Wet collectieve warmte die dat ook gewoon van ons verwacht. Dus als het gaat om, nogmaals, de warmtetransitie, dan liggen daar grote kansen en daar ligt ook de grootste opgave. Dat is de plek waar dat in thuishoort en waar we ook concreet plannen voor kunnen maken.

De heer DE WIT (CDA): Korte vraag. Het College geeft bij monde van mevrouw Van Hoorn aan dat het ook veel geld gaat kosten om zo'n onderzoek te doen. In wat van orde van grootte hebben we het dan over?

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Ja, het is natuurlijk altijd een beetje gevaarlijk om daarbij getallen te gaan noemen. Dus dat ga ik niet precies doen. Maar het gaat in ieder geval niet om enkele tienduizenden euro's. Dit gaat echt over een onderzoek dat een stuk meer gaat kosten dan dat. Vandaar dat ik het wel even wilde noemen dat het dan wel een bewuste keuze is.

De heer DE WIT (CDA): Heel helder. Had ik nog één andere vraag. Zijn er ooit gemeenten geweest die bij de provincie hebben aangeklopt en gezegd dat zij dit graag willen?

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Dan kom ik toch weer terug op het warmtetransportverhaal, omdat de gemeente Groningen natuurlijk dit publiek wil en ook publiek ontwikkelt. Dat is dan ook het

meest concrete voorbeeld dat ik nu kan noemen en waarin we dus ook in overleg met de gemeente om dat op die manier te doen. Omdat van het warmtetransportnetwerk van de Eemshaven naar Groningen-Stad het tracé is, zijn er meerdere gemeenten bij annex die daar ook een belang in hebben.

De VICEVOORZITTER: Nog eenmaal, meneer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Ja, laatste keer, voorzitter. Zijn er ook gemeenten geweest die hebben gepleit voor een provinciaal energiebedrijf?

Mevrouw VAN HOORN (gedeputeerde): Die vraag is nog niet zo concreet bij ons gesteld.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan stel ik vast dat we aan het eind van dit debat en de beraadslagingen zijn gekomen.

We gaan over de stemming over de motie die voorligt. Ik vraag wie van u nog behoefte hebt, na dit uitvoerige debat, om een stemverklaring te doen? De heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Wij zullen deze motie niet steunen, We hebben net gevraagd wat de kosten zijn: daar is geen duidelijkheid over. Er is geen duidelijkheid over wat het onderzoek gaat kosten. Er is geen duidelijkheid over wat de gemeenten willen. Dus wij zijn niet voor dit plan.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Wij zijn heel erg aan het discussiëren binnen de fractie om de motie wel of niet te steunen. Wat wij wel belangrijk vinden en wat wij missen in die motie, is in het dictum dat ook de gevolgen van de Klimaatwet en de gevolgen van de energietransitie naar ons idee meegenomen moeten worden in dat onderzoek. Dat missen we en ook hier in het debat is gebleken dat dat niet te overwegen is. En dat dat ook normaal niet meegenomen zou worden. Als dat in de motie had gestaan, dan hadden we die wel kunnen steunen.

De VICEVOORZITTER: Dus nu niet. Nog andere stemverklaringen? Niet het geval.
Dan gaan we over tot de stemming. O, meneer Schmaal?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ja voorzitter, mijn inlogpasje is zoek. Dus ik ben als meneer Haas zichtbaar straks.

De VICEVOORZITTER: Dat kan niet.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, dan wil ik graag schorsen.

De VICEVOORZITTER: Ja, dat hoort nou één keer tot de regels die wij moeten handhaven. U mag niet namens een ander stemmen, namelijk.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Daarom wil ik dus schorsen.

De VICEVOORZITTER: We schorsen voor vijf minuten omdat er nog meer stemmingen komen. Anders hadden we het bij handopsteking gedaan.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Aan de orde is de stemming over motie 485. Die heeft de titel: 'Verkenning versterking publieke regie energievoorziening'. Ik open de stemronde. Gaat uw gang. Ik stel vast dat voor hebben gestemd de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor het Noorden, GroenLinks, 50PLUS, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang en de SP. Tegen hebben gestemd de fracties van het CDA, de VVD, de PVV, D66, de ChristenUnie, Ons Groningen, de Fractie GO en BVNL, De motie is aangenomen met 18 stemmen voor en 17 stemmen tegen.

En hiermee eindigt dit agendapunt.

G. Voordracht: Steun slachtoffers aardbevingen Turkije en Syrië

De VICEVOORZITTER: Het volgende punt op de agenda is 3.G, de voordracht van het College over de steun aan de slachtoffers van de aardbevingen in Turkije en Syrië. Na de Giro 555-actie afgelopen maandag is er weer een zware beving geweest. Een aantal provincies en gemeenten is ons al voorgedaan.

Voordat ik het woord geef aan GroenLinks, wil ik echt hier nu afspreken met u dat het gekeuvel onder elkaar stopt. Dat leidt ontzettend af, het is gewoon niet de bedoeling en het leidt tot nodeloze verlenging van onze vergadering. Die wordt er heel rommelig van. We hebben nog een paar punten te doen en ik wil daar ook goed de ruimte voor geven als dat tot een debat leidt. Als u onderling debatteren, op welke manier dan ook, is dat niet prettig. En nogmaals: denk ook even aan het feit dat er mensen meekijken die dat allemaal niet kunnen volgen.

Wil de fractie van GroenLinks het woord? Ik zie even een punt van orde, denk ik, bij de heer Roemers.

De heer ROEMERS (PvdA): Een punt van orde. Ik vroeg me af of dit ook kunnen doen met een stemverklaring. Want ik verwacht maar zo dat we hier niet echt een heel debat over krijgen. Er zullen wat voors en tegens zijn, dat geloof ik direct. Maar ik verwacht niet een heel debat. Misschien daarom het voorstel om dit met een stemverklaring af te doen.

De VICEVOORZITTER: Dan kijk ik even rond of dat voorstel op instemming kan rekenen. De heer Marquart?

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Wij mij betreft niet. Want al ben ik voor dit punt, ik wil er wel wat kanttekeningen bij maken.

De VICEVOORZITTER: Maar dat wilt u niet bij stemverklaring doen? Maar goed, het gaat mij er even om dat ik misschien zicht krijg op degenen die er dus expliciet het woord bij willen voeren. Wie zijn dat? Precies, dan zouden we kunnen afspreken om diegenen die dat woord per se willen voeren, de ruimte te geven. En anderen kunnen daar gewoon van afzien en kiezen voor een stemverklaring.

Dus dan ga ik toch even op volgorde en als eerste naar de woordvoerder namens GroenLinks.

De heer DE BOER (GroenLinks): Op 6 februari werd de grensregio tussen Syrië en Turkije getroffen door twee zware aardbevingen, met een kracht van 7.8 en 7.7 op de Schaal van Richter. Het waren de heftigste bevingen in deze regio in bijna honderd jaar. Tot overmaat van ramp kwam er afgelopen maandag nog een derde zware aardbeving overheen met een kracht van 6.4. Bij deze rampen lieten bijna 50.000 mensen het leven, raakten meer dan 120.000 anderen gewond en verloren vele tienduizenden mensen hun thuis. Een ramp met deze omvang laat alleen maar verwoesting en leegte achter, niet alleen fysiek maar ook in de harten en hoofden van alle betrokkenen, nabestaanden en de hele Turkse en Syrische gemeenschappen.

Dit laatst heb ik ook persoonlijk beleefd: mijn partner is Turkse en dus maakte ik de afgelopen weken van dichtbij mee welke impact deze ramp heeft. De wanhoop die gevoeld wordt bij het zien van de ravage op de televisie. De machteloosheid dat je niet meer kunt doen dan van afstand meeleven en steun sturen. De woede over het onrecht dat is aangedaan aan zoons, dochters, moeders, vaders, broers, zussen, vrienden en familie. De pijn die terechtgekomen bij goede, onschuldige mensen. Er is een gat in de ziel van vele mensen geslagen.

Maar ook is er veel veerkracht te zien. Er is ontzettend veel wil om te helpen, om iets goeds te doen voor de medemens in nood. Acties worden opgezet en er is massaal gedoneerd aan de noodhulpoperatie. Ook in onze provincie, waar recent een benefietconcert werd opgezet en ook de gemeente Groningen die vandaag een donatie deed. De internationale gemeenschap toont massale solidariteit met het getroffen gebied. Als GroenLinks dragen wij ook graag ons steentje bij.

Daarom vervult het ons met trots dat ook de provincie Groningen met deze voordracht een bijdrage wil leveren aan noodhulp voor Turkije en Syrië. Wij hopen hierbij dat er zorg voor gedragen wordt dat het geld op de juiste plek terechtkomt bij de mensen die de hulp het hardste nodig hebben.

Tegelijkertijd voelt het ook enigszins dubbel. Het is uiteraard terecht om te helpen bij deze uitzonderlijke catastrofe, maar dit kan evengoed gezegd worden over een voortdurende hongersnood in Jemen of overstromingen in Bangladesh. Wat maakt de ene ramp urgenter dan de andere? Waarom krijgen slachtoffers van de ene crisis wel onze hulp en anderen niet? Het voelt wrang ondanks alle goedbedoelde solidariteit. Daarom is deze stap wat GroenLinks betreft zeker niet een eenmalige en willen wij een lans breken voor een structureel provinciaal noodhulpfonds. Door hier

jaarlijks een vast bedrag voor te reserveren zouden we consequent en adequaat kunnen reageren op crises die een snelle internationale reactie vereisen. Aangezien we op dit moment aan het einde van onze Statenperiode zitten tijdens een lopende begroting, zullen wij een voorstel hierover voor later bewaren. Graag geven we nu te denken over de internationale solidariteit: die is niet voor even, maar voor altijd.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De beelden van de slachtoffers van de aardbevingen in Turkije en Syrië zijn schrijnend en confronterend. Wij geloven dat we geroepen zijn om mensen in nood te ondersteunen en te hulp te schieten. Dat is allereerst een persoonlijke roeping, maar we vinden het mooi dat ook overheden zich afvragen wat zij kunnen doen. Dat te hulp schieten als het juiste om te doen. Maar dat betekent niet dat er geen terechte vragen bij te stellen zijn. Daar hebben wij als fractie ook bij stilgestaan.

In de eerste plaats het provinciale geld waar wij vandaag over besluiten, is geld van de inwoners van Groningen en is bedoeld om in te zetten ten bate van de Groningers. Hebben we eigenlijk wel het mandaat gekregen om dat geld aan een goed doel te geven? En ten tweede – de heer De Boer stipte het ook al aan – wat doen we dan met andere rampen en andere conflicten? Steunen we die voortaan ook? In dat licht vinden wij een voorstel voor een provinciaal rampfonds helemaal geen slecht idee. Aan zo'n plan werken we graag mee, meneer De Boer.

De vragen die ik stelde, zijn niet makkelijk te beantwoorden. En misschien strijdt wat ons hart zegt wel met wat ons verstand kan beredeneren. Maar dan kom ik terug bij de vele Turkse en Syrische slachtoffers. Zij hebben niets aan onze vragen, niets aan onze redeneringen. Zij doen een beroep op ons hart. Daarom steunt onze fractie de bijdrage aan Giro 555 van harte.

De heer HIEMSTRA (VVD): Het is inderdaad een sympathiek voorstel. Vanuit de samenleving is op dit moment 108 miljoen gedoneerd door mensen. Maar laten we wel zijn: dat is wel een particulier initiatief. En wat voor ons meespeelt, is gewoon een principiële discussie: wat is de taak van gemeente, provincie en het Rijk? Wij vinden dat ontwikkelingshulp een taak vanuit het Rijk is en blijft.

Ik snap de sympathie vanuit de provincie en gemeenten die meeleven, maar voor ons is het een principieel punt: ontwikkelingssamenwerking is een taak van het Rijk. Ik herken ook heel erg de vraag wanneer het stopt. Waarom geven we bijvoorbeeld als provincie geen hulp aan Oekraïne? Als we deze ramp geven, waarom niet aan een volgende en waarom niet aan hongersnoden?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De heer Hiemstra heeft het over ontwikkelingshulp en ontwikkelingssamenwerking. De vraag aan de heer Hiemstra is: hoe zit het met noodhulp? Kan noodhulp wel een taak zijn van de provincie?

De heer HIEMSTRA (VVD): Dat is inderdaad de principiële discussie. Als het een provinciale taak wordt, dan zou je het ook van tevoren moeten budgetteren en zou je dat ook voor komende rampen moeten doen. Maar de vraag is meer: is noodhulp niet een taak die vooral bij het Rijk is belegd? Kijk, ik snap wel dat elke gemeente en elke provincie natuurlijk aan noodhulp kan doen, dat is hun goed recht. Alleen, wij zien het voor ons dat het met name aan het Rijk is. Daarnaast is het vooral een particuliere aangelegenheid van de inwoners zelf: iedereen kan natuurlijk vrijwillig een bijdrage storten. Dat hebben we ook massaal gedaan. Er is nu 108 miljoen euro opgehaald via Giro 555. Dat is met name de vrijwilligheid vanuit onze inwoners zelf. Er zijn heel veel mensen die bijvoorbeeld met bussen die kant op gaan, hulpgoederen brengen, zelf inzamelingsacties houden. En dat is ook juist een voorbeeld van hoe noodhulp eruitziet, echt vanuit vrijwilligheid van de inwoners.

Voor ons is het gewoon een principieel punt omdat er ook een precedentwerking is. Als we hier doen, dan zou je het inderdaad ook bij volgende situaties moeten doen. Dan kom je echt op het staatsrechtelijk punt welke overheid c.q. organisatie aan noodhulp en aan ontwikkelingshulp doet. En dat is echt primair een taak van het Rijk. Dus wij zullen dan ook tegen dit voorstel stemmen.

De heer DE WIT (CDA): Als CDA herkennen wij wel de discussie die net al gevoerd is over wat je nou doet, om welk bedrag het gaat, waar de precedentwerking zit. Maar bij ons is hier toch doorgeslagen naar wel steunen. Heb je de kans op precedentwerking? Ja, wat ons betreft moet je per situatie gewoon goed kijken naar wat een goede invulling is. Wij zijn hier gekozen als volksvertegenwoordigers, dus wij hebben ook de gelegenheid om keuzes te maken. Er zijn heel veel Groningers en ook Groningers van Turkse en Syrische komaf geweest die ontzettend veel doen om de mensen daar te helpen. Wij dragen daar toch het liefst ons steentje, zij het op kleine schaal, aan bij. Maar als iedereen dat doet, wordt het op grote schaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De afwegingen die wij hebben gehad in de fractie, zijn inmiddels hier al aan de orde geweest. Zijn wij als provincie daarvan? Waarom nu wel? Waarom in andere situaties niet? In Nieuw-Zeeland was er een grote overstroming, in Pakistan was er een overstroming. Waarom nu dan wel? Een belangrijke reden is dat in Nederland, en ook in Groningen, veel Turkse gemeenschappen zijn. Maar wat is dan het criterium en hoe doe je dat dan?

Wij zijn er in dit geval wel een voorstander van om hieraan te geven. Maar we voelen wel mee om er dan ook maar beleid van te gaan maken en goed na te denken over een rampenfonds. Maar ook de criteria erbij stellen wanneer je dat wel en wanneer je dat niet gaat doen. Dus wij zullen hier positief over stemmen.

De heer GERRITS (D66): Wij hebben ook niet alle antwoorden over precies wanneer wel en wanneer niet. We zien wel dat we in Nederland breedgedragen consensus hebben dat deze ramp alle steun verdient die we maar kunnen geven, getuige ook het bedrag dat ook particulieren bij elkaar hebben gebracht voor deze ramp.

We hebben al vaker in dit huis discussie over wat nou precies de afbakening van onze taak is. Soms houden we ons daaraan, soms houden we ons daar niet aan. We vinden toch elke keer dat we daar goede redenen voor moeten hebben. En deze keer vinden wij dat de balans doorslaat naar 'wel', met ook steun voor de opmerking om er maar eens wat grondiger over na te denken wanneer wel en wanneer niet.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Deze verschrikkelijke ramp staat helemaal los van het immigratiebeleid waar mijn partij voor staat. Feit is dat heel veel Turkse medelanders in Nederland persoonlijk getroffen zijn door deze verschrikkelijke ramp. Na veel discussie in onze fractie hebben wij dan ook besloten om voor dit voorstel te gaan stemmen.

De heer ZWART (PvdN): Dit was bij ons in de fractie best wel een discussie. Immers, er is een actie Giro 555 opgezet en als er 108 miljoen is opgehaald, dan zal het in menig Nederlands gezin een overweging zijn geweest om wel of niet een bedrag over te maken. Daarna gingen de gemeenten namens de inwoners van die gemeenten ook nog eens 1 euro per inwoner overmaken. En op dit moment doen wij uit gemeenschappelijk geld eigenlijk weer hetzelfde. Dat betekent dat de inwoners van Groningen drie keer aan het meebetalen zijn. Daar heb ik geen moeite mee. Alleen, ik kan me voorstellen dat in deze tijd je daar weleens goed over na moet denken.

Toen bij mij een telefoontje kwam over hoe ik daarin stond, heb ik gezegd dat ik er niet voor ga liggen. Ik ga hier positief in mee. Maar ik denk dat we daarna wel met elkaar erover mogen nadenken hoe vaak wij het geld van onze inwoners gaan uitgeven en waarvoor.

Dit is een prima doel. Nood moet geledigd worden. Het zit het net niet in mijn tijd, maar de ramp in Zeeland werd ook op een gegeven moment door de halve wereld gedragen. Dat wij nu met elkaar hieraan bijdragen, is prima. Maar laten we een keer met elkaar over dit onderwerp gaan zitten als er geen ramp speelt.

De heer PESTMAN (BVNL): Allereerst leeft Belang van Nederland enorm mee met de slachtoffers van de ramp. Het is verschrikkelijk wat daar gebeurt. Er is hulp nodig: dat is een ding dat zeker is.

Belang van Nederland ziet het zo dat onze overheid de taak heeft, de noodhulp te faciliteren. Dat doet onze overheid ook. Giro 555 is een particulier initiatief waar de gemeenten ook al aan bijdragen hebben. De heer Zwart haalde het al aan: onze inwoners hebben straks drie keer betaald, terwijl ik vind dat wij als provincie, en ook de gemeenten, niet kunnen beslissen over het uitgeven van hun geld op deze manier. Want dit wordt een willekeur in de uitgaven die ver buiten de kerntaken van onze provincie liggen. Daarom zal Belang van Nederland dit voorstel niet steunen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Hulp moet hier geboden worden. En ik constateer dat dat ook gebeurt. Stichting Samenwerkende Hulporganisaties die de actie Giro 555 beheert, heeft tot nu toe 48 van dit soort hulpacties gedaan, waarbij miljoenen – veelal zelfs tientallen of meer dan honderd miljoen – op die rekening werden gestort. Nu staat er al 108 miljoen klaar voor Turkije en Syrië. De vorige actie, nummer 48 – de laatste die erop staat – was voor Oekraïne. Daar werd 62 miljoen voor opgehaald.

Als ik nu hoor zeggen door GroenLinks dat deze mensen in Turkije en Syrië onrecht is aangedaan, dan doet dat mij de wenkbrauwen wat optrekken. Ik hoorde het woord 'onrecht'. Ik dacht: hoe kan dat nou? De natuur is toch zoiets moois? De natuur wordt toch de hemel in geprezen en doet de natuur die arme mensen onrecht aan? Ik snap dat niet.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik vind enigszins woestmakend met welke nonchalance de heer Marquart Scholtz hier spreekt over dodelijke slachtoffers, die inderdaad bij een natuurramp zijn omgekomen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): 'Nonchalance.'

De heer DE BOER (GroenLinks): Ja, maak er maar een grapje van. Echt...

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Voorzitter, die mensen is geen onrecht aangedaan. Die mensen hebben pech gehad. Die mensen zijn gestraft. 'Gestraft' zou je nog kunnen zeggen. Maar het is geen onrecht door een aardbeving. Dat is iets verschrikkelijks, maar het is niet zo dat ik daar nonchalant over spreek? Hoe komt de heer De Boer daarbij? Waar verdenkt hij mij van?

De VICEVOORZITTER: Meneer De Boer, in tweede instantie. Probeert u een vraag te stellen.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik denk dat het geen zin heeft om hier een vraag over te stellen.

De VICEVOORZITTER: Waarvan akte. Vervolgt u uw betoog.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Ja, als je kwaad wilt denken, dan kan dat.

Kijk, in Oekraïne wordt de mensen onrecht aangedaan. Dat is onrecht. Die mensen worden gebombardeerd, gemarteld en verkracht. Dat is onrecht. Dit is geen onrecht, dit is gewoon een natuurramp en die blijven gebeuren en die zullen blijven gebeuren in de komende tijd.

Nu enkele kanttekeningen. Er is een actie voor particulieren, bedrijven, organisaties en de centrale overheid. Ik zie nergens dat de provinciale overheid dit ook zou moeten doen. Hetgeen niet uitsluit dat de provincie dat kan gaan doen. Hetgeen ook niet uitsluit dat er een rampenfonds kan komen. Ik vind deze actie enigszins, moet ik zeggen – daar zit mijn grootste moeite – moreel dwingend. Toen ik de mail zag van GroenLinks, dacht ik een beetje: ja, het is niet analoog aan, maar het heeft wel iets van die Postcodeloterij, waar vrijwel iedereen aan meedoet als angstspeler. Je zult maar geen lot hebben en die bus komt voorrijden bij je buurman. Dan voel je je toch wel een beetje... En ook deze actie: natuurlijk wil je hulp geven. Natuurlijk wil je privéhulp geven. Ik zou weleens willen weten trouwens wie hier privé hulp heeft gegeven. Ik weet niet of iedereen dat gedaan heeft. Dat hoeft natuurlijk ook niet, u hoeft het ook niet te zeggen. Maar dat zou moeten gebeuren. En zo'n actie, waarbij je als Statenlid wordt opgeroepen om zo'n initiatief te steunen, doet mij iets denken aan die Postcodeloterij-dwang en dat vind ik niet aangenaam.

De provincie heeft nooit aan zo'n actie gedoneerd en nu schep je een precedent. Mijn vraag is ook nog: 150.000 euro? Waarom niet 50.000 euro? Waarom niet 100.000 euro? Zo'n bedrag kan ook.

En ten slotte: de ChristenUnie zegt ook dat het belastinggeld is. Ja, daar beslissen wij dan nu over. In geen enkel partijprogramma heeft zoiets gestaan of je in noodgevallen als provincie moet steunen. Nu gebruik je het geld van de inwoners voor deze actie.

Goed, dit zijn allemaal kanttekeningen. Ik zeg niet dat er bezwaren zijn die de doorslag moeten geven in het zeggen dat we er niet aan meedoen. Ik vind dat we er zelf privé aan mee moeten doen – dat ten eerste. Dat kerken en andere organisaties dat moeten doen. En in dit geval wil ik ook best dat de provincie dit doet. Want er is ook nog zoiets als naastenliefde of in een andere term medemenselijkheid, of in een andere term *noaberschap*. Maar ik vind dat hier geholpen moet worden. Daarom zal ik voor stemmen.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ja, bij nader inzien toch nog een vraag. Want ik hoor hier weer een hele hoop. Ik word beticht van verdachtmaking. Maar volgens mij komen die van een andere kant. Maar ik hoor de heer Marquart Scholtz erover spreken dat partijen hier niet over nagedacht zouden hebben, dat partijen dit niet in hun programma opgenomen hebben. Ergens ben ik blij dat die partijen dat niet gedaan hebben. Want dit is niet iets waar we volgens mij liever niet mee geconfronteerd willen worden, dit soort rampen. Dus mijn vraag is eigenlijk: waarom is de heer Marquart Scholtz hier zo negatief over? Waarom zakt hij eigenlijk qua moraal zo diep door een ondergrens om zo verdachtmakend te spreken over een donatie voor een noodhulpfonds?

De VICEVOORZITTER: Een beetje voorzichtig aan, zou ik zeggen. U gaat zelf ook een beetje door een ondergrens heen, vind ik. Dus u kunt uw vraag zakelijk stellen. Ik begrijp uw emotie, daar hebt u ook wel recht op. Maar ik geloof niet dat u de heer Marquart Scholtz op deze manier rechtdoet. Hij kan ook zichzelf uitstekend redden, maar ik wil u wel even waarschuwen.

De heer MARQUART SCHOLTZ (Ons Groningen): Dank u wel, voorzitter. Deze hulp wordt op prijs gesteld, al heb ik die niet zozeer nodig. Maar het mag weleens gezegd worden ook uit dit gestoelte tegen deze jonge onbezonnen man van GroenLinks. Termen als 'morele ondergrens' enzovoort laat ik voor zijn rekening, ik ga daar niet verder op in. Het tekent ook de manier van debat voeren van GroenLinks, die ik niet fatsoenlijk vind.

Kortom, ik maakte kanttekeningen. Ik heb gezegd dat ik de voordracht zal steunen en ik heb ook gezegd waarom. Maar zelfs daar kan GroenLinks kennelijk niet tevreden mee zijn. Je mag niet twifelen aan wat zij willen en wat zij zeggen. Het is echt democratisch.

De VICEVOORZITTER: De heer De Wit, een punt van orde, neem ik aan?

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik wil graag de dwingende oproep doen om gewoon op een fatsoenlijke manier met elkaar om te gaan in deze zaal.

De VICEVOORZITTER: Ja. Nou, daarmee ondersteunt u mijn oproep. Zullen wij het College in staat stellen om een duit in het zakje te doen? Ervan uitgaande, meneer De Vries, dat u niet meer het woord wilde voeren. Het spijt mij dat ik u oversloeg.

Mevrouw WULFSE (gedeputeerde): Wat we hier in de zaal gehoord hebben, zijn in meer of mindere mate de geluiden van alle kanten. Die hebben we in het College ook met elkaar besproken. Je zou dat een beetje met elkaar kunnen vergelijken, al blijven sommigen nu wel misschien wat binnen bepaalde grenzen en gaan anderen er net overheen. Maar inhoudelijk hebben wij eigenlijk alle punten die zich hier hebben aangediend bij de fracties, ook besproken. Is het een precedent? Wanneer doe je het wel? Wanneer doe je het niet? Het hoort niet bij de kerntaken. Is deze ramp zo groot dat je het wel moet doen? Hoe gaan we hier eigenlijk mee om? Ook die vraag is gesteld.

Ja, waarom hebben wij toch gemeend deze voordracht te moeten maken? Mede ook uit uw Staten kwamen geluiden naar voren om iets te gaan doen. Wij hebben naar andere overheden gekeken, dat werd ook benadrukt. En ten slotte hebben we gedacht: we vinden er van alles van. We weten ook niet precies hoe we ermee moeten omgaan, maar we horen dat er een drang is om hier iets mee te doen. We leggen dat gewoon voor, dan kunnen de Staten stemmen en dan zien we wel hoe dat valt.

De heer Zwart gaf aan dat als er geen ramp is, je er goed over moet nadenken hoe je hiermee omgaat. Dat hebben wij als College ook aangegeven. We leggen dit nu voor, we kijken wat er gebeurt. We gunnen het die mensen natuurlijk van harte. Daarnaast is er ook een interne actie geweest: medewerkers hebben ook geld bijgedragen. Dat staat hier los van. En we gaan in de tijd dat het weer rustig is, als College bekijken hoe we hier voortaan mee omgaan. Wat doen we wel en wat we doen niet? Dan kunnen we ook gewoon lijn trekken en hoeven we niet elke keer ad hoc een besluit te nemen.

Daar wilde ik het bij laten, behoudens één opmerking over het bedrag. We hebben ook gekeken naar andere overheden en verhoudingsgewijs gedacht dat dit een goed bedrag zou zijn.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, tot zover het College in de eerste termijn.

Wie van u heeft behoefte aan een tweede termijn? Dat is niet het geval.

Dan lijkt me dat we de beraadslagingen kunnen sluiten en over kunnen gaan tot besluitvorming over de voordracht zelf. Zijn er nog fracties die na deze ronde van verklaringen nog behoefte hebben aan een expliciete stemverklaring? Dat is de Partij van de Arbeid die had aangekondigd en mevrouw Voerman namens de Partij voor de Dieren. Dan begin ik bij de Partij van de Arbeid, de heer Roemers.

De heer ROEMERS (PvdA): Wij zijn als Partij van de Arbeid een partij gericht op solidariteit. Dat is precies wat we nu nodig hebben. In Turkije en Syrië heeft zich een grote natuurramp voltrokken, die zij niet alleen kunnen dragen. Wij steunen dan ook van harte dit voorstel.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het is een vreselijke ramp die de Turken is overkomen – en ook de Syriërs, trouwens. Mededogen is een van de vier kernwoorden van de Partij voor de Dieren. We zullen dan ook absoluut voor dit voorstel stemmen.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan kunnen we volgens mij nu overgaan tot de stemming, als die in gereedheid wordt gebracht. Ik sluit de stemming. De uitslag is als volgt: voor hebben gestemd de

fracties van het CDA, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de PVV, de Partij voor het Noorden, de SP, de Fractie GO, de ChristenUnie, D66, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren en Ons Groningen. Tegen hebben gestemd de fracties van BVNL en de VVD. De voordracht is aangenomen met 30 stemmen voor en 5 stemmen tegen.

H. Agenderingsverzoek PVV – Zorginitiatief Wedde dat 't lukt (motiedebat)

De VICEVOORZITTER: We gaan nu over naar het bespreekpunt. Dat is als eerste aangedragen door de PVV als agenderingsverzoek over het zorginitiatief Wedde dat 't Lukt en ik geef de woordvoerder van de PVV daarover als eerste het woord. Dat is de heer Van Kesteren en de vorm is een motiedebat, dus dat betekent dat hij eerst kan spreken zonder interrupties.

De heer VAN KESTEREN (PVV): *Noaberhulp* in combinatie en samenwerking met professionele zorgaanbieders is van meerwaarde gebleken in wijken, in dorpen in de regio. Honderd vrijwilligers en één professionele kracht als regisseur, die coördineert en in geval van complexe zorg een professionele zorginstelling inzet.

Dergelijke initiatieven zouden moeten worden uitgerold in geheel Nederland. Het principe van dergelijke projecten zonder winstoogmerk is zorg met en voor elkaar tegen aanvaardbare kosten. Zogenaamde lichte problematiek in de samenleving wordt door vrijwilligers in dit geval opgelost en niet door professionele zorginstellingen die de zogenaamde lichte problematiek als lucratief verdienmodel zien. Dergelijke projecten brengen kwalitatieve zorg en kostenbeheersing weer in balans en daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dank u wel, meneer Van Kesteren. Wilt u nog even een handtekening eronder zetten? Dank. Dit is een motie van de PVV en de Partij voor de Dieren staat hier ook boven. Wilt u die mede indienen, mevrouw Voerman? Want uw naam staat er niet onder. Dus dat moeten we straks even afhandelen, maar vooruit. Ik zal eerst het dictum van de motie voorlezen. De motie heeft het volgnummer 486 en is genaamd 'Zorg dat het blijft!'. De motie eindigt met het volgende dictum: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023, Constaterende dat:

- het zorgproject Wedde dat 't Lukt, waarin de inwoners van Westerwolde – zijnde Wedde, Wedderveer, Vriescheloo en Veelerveen – met elkaar voor elkaar zorgen, zeer succesvol is;
- dit zorgproject van '*noaberhulp*' van enorme meerwaarde is voor de inwoners;
- dit zorgproject wordt gedragen door maar liefst honderd vrijwilligers en één professionele kracht;

Overwegende dat:

- het zorgproject Wedde dat 't Lukt' de inwoners met elkaar verbindt;
- dit zorgproject ertoe bijdraagt dat de inwoners op een goede en aangename wijze zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen blijven wonen;
- dit zorgproject, dat zowel informele als formele zorg verleent, afhankelijk is van subsidies en donaties;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- te onderzoeken op welke wijze structurele subsidie voor dit project én soortgelijke projecten mogelijk is;
- te onderzoeken of daar dekking dan wel ruimte voor te vinden is in de Begroting;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Dank aan de heer Van Kesteren voor het indienen van deze motie. Daar heeft het College het volgende als antwoord op. Het gaat hier toch echt om een verantwoordelijkheid van de gemeente gezien vanuit de Wmo en ook de zorgverzekeraar – ik denk dat het ook belangrijk is om dat te melden.

Het is absoluut een mooi project, dat als voorbeeld kan dienen voor soortgelijke initiatieven elders in de provincie, maar ik wijs er wel op dat het echt geen provinciale taak is. Dat neemt niet weg dat wij vanuit de regelingen die wij hebben, wel twee keer 20.000 euro om ditzelfde project te initiëren,

hebben besteed. Dus het is natuurlijk niet zo dat wij helemaal niks doen. Wij hebben ook een regeling die Zorg in Voorzieningen heet. Dus daaruit doen we het, maar het is niet onze taak.

De VICEVOORZITTER: Het is een interruptie van de indiener van de motie. Dat is een beetje een merkwaardige figuur, want u kunt namelijk meteen reageren via uw termijn, hè? Dat is eigenlijk de opzet van een motiedebat. Ik weet niet of de heer Van Dekken aan het eind van zijn woordvoering was, eigenlijk.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Ja, in dezen wel, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: Dus u kunt nu meteen doorlopen naar het spreekgestoelte, meneer Van Kesteren. Ik stel gewoon vast dat de heer Van Kesteren bij dit debat van vandaag met de stappenteller ongeveer op 10.000 passen komt. De heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik heb niks met protocollen, procedures en 'het is geen kerntaak van de provincie'. Maar ja, dan kan ik nog wel een aantal thema's noemen waarover ik kan zeggen dat dat geen provinciale taak is. Het is maar net hoe het uitkomt.

Ik vind heel belangrijk om het dan een van de kerntaken van de provincie te benoemen, namelijk leefbaarheid in onze provincie. Nou, dit initiatief beschouw ik bij uitstek vallen onder de kerntaak van leefbaarheid. Dat is toch wat ik hierover wil zeggen.

Bovendien hebben we ook zorgcowboys hier gehad die heel veel geld verdienen aan lichte zorg. Om dat te voorkomen heb je toch een verantwoordelijkheid als provincie om dit soort uitwassen in zorg en leefbaarheid uit te bannen. Dergelijke initiatieven in de provincie, die van onderop komt, vanuit de bevolking en vanuit de inwoners, vind ik de moeite waard om te steunen. Er zijn wel vaker thema's die geen kerntaak van de provincie zijn, maar waar we ook allemaal onze steun voor uitspreken. Ik vind dat zo'n project dit ook verdient.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik neem de honneurs waar voor collega Bennett die ziek thuis zit. Ik zal dus ook haar woordvoering voorlezen.

Het gebeurt nog veel te weinig dat hier in de Staten gesproken wordt over zorg en gezondheid. En als er wel over gesproken wordt, dan gaat het negen van de tien keer gepaard met de helaas welbekende zin 'Daar gaan we als provincie niet over.' En dat terwijl Groningen helaas stelselmatig te hoog scoort op alle negatieve lijstjes die te maken hebben met gezondheid. Terwijl huisartsenposten sluiten, ziekenhuisafdelingen zijn omgevallen of dreigen om te vallen en toegankelijke zorg nu vooral een begrip waar we in ons verkiezingsprogramma's allemaal naar streven.

Nee, als provincie hebben we wellicht niet een gekaderde wettelijke taak op het gebied van zorg en gezondheid. Maar dat betekent niet dat we ons er niet tegenaan mogen bemoeien, of mogen of moeten proberen om waar mogelijk de gezondheid van onze inwoners te verbeteren en te doen wat we kunnen om ons zorglandschap te verbeteren.

Als Werkgroep Gezondheid hebben mijn collega Stephanie Bennett en enkele collega's zich vorig jaar verdiept in het provinciale zorglandschap en wat we als provincie doen op het gebied van zorg en gezondheid. Tijdens een van deze bijeenkomsten werden we op inspirerende wijze geïnformeerd over het project Wedde dat 't Lukt. En afgelopen november vertelde de dorpsondersteuner van Wedde dat 't Lukt op het Gezondheidsfestival in Leeuwarden over het project. Er zaten veel Friese en Drentse collega's bij de lezing en de zaal vulde zich met enthousiasme, bewondering en een klein beetje afgunst. Wat een uniek project heeft Groningen met Wedde dat 't Lukt in huis! Vragen over de totstandkoming, uitvoering en bekostiging van het project buitelden over elkaar heen. Ik denk en hoop dat deze inspiratiesessie heeft geleid tot heel wat imitatie bij onze buurprovincies.

De dorpsondersteuner is een spil in het net en weet op laagdrempelige manier hulpvragen van inwoners te koppelen aan vrijwilligers uit het dorp. Iemand die zijn tuin niet meer kan maaien, wordt via de dorpsondersteuner gekoppeld aan een dorpsgenoot die het voor hem wil doen. Als iemand vervoer nodig heeft naar de apotheek, dan wordt dit door de dorpsondersteuner geregeld. Honderden zorgvragen worden zo door de dorpsondersteuner behandeld.

De heer ELSHOF (D66): Ik vrees dat de heer Bas de Boer het antwoord niet weet, maar ik stel de vraag toch even. In Leeuwarden ging het dus over de financiering van het project. Is er duidelijkheid gekomen over hoe het project wordt gefinancierd zonder de provincie?

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik moet de heer Elshof helaas gelijk geven in zijn vermoeden: ik zou hier het antwoord op schuldig moeten blijven.

De heer ELSHOF (D66): Dat is jammer en ik wens mevrouw Bennett dan beterschap.

De VICEVOORZITTER: Daar sluiten we ons vast allemaal bij aan. De heer De Boer.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik vervolg mijn woordvoering. Met een kopje koffie aan de keukentafel als laagdrempelige buurtgenoot, die echter wel de juiste professionaliteit heeft om adequaat werk te gaan doen, maakt de dorpsondersteuner contact met inwoners en gaat met de hulpvraag op pad om zo andere buurtgenoten te mobiliseren, die op hun beurt weer plezier en voldoening halen uit het ondersteunen.

Noaberschap, omzien naar elkaar en een sterkere gemeenschapszin zijn allemaal positieve aspecten die samenhangen met dit project. Maar misschien het allerbelangrijkste is wel het feit dat het een succesvol project is, als Wedde dat 't Lukt zorgt voor een afname van de druk op de reguliere formele zorg. En in een provincie als Groningen is dat meer dan welkom. Wij vinden dan ook dat Wedde dat 't Lukt ontegenzeggelijk van provinciale meerwaarde.

Wel vinden we het belangrijk om stil te staan bij het volgende. Er bestaat een kans dat projecten als Wedde dat 't Lukt zich gaan uitrollen over de provincie. Er zijn in de provincie meer succesvolle, min of meer vergelijkbare burgerinitiatieven. We zouden graag willen zien dat deze initiatieven meegenomen worden in het onderzoek en horen graag van het College hoe het aankijkt tegen eventuele structurele ondersteuning van andere soortgelijke initiatieven.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): Ik ben bekend met het initiatief Wedde dat 't Lukt. Ik ben daar onlangs nog op bezoek geweest en ik ken de situatie. Ik begrijp ook dat de PVV met een motie komt om Wedde dat 't Lukt structureel financieel te ondersteunen. Want ook ik zie dat er een oplossing moet komen voor het behoud van dit soort initiatieven. Ik spreek met opzet in het meervoud, want er zijn meer initiatieven op dit vlak in onze provincie die onze aandacht verdienen.

Daarom vind ik namens onze fractie dat dit onderwerp meer aandacht verdient. Wat mij betreft komt hierover een passage in de plannen van het nieuwe provinciebestuur.

Mevrouw LESMAN (SP): Wij hadden eerst wat twijfels over deze motie, omdat die zo heel specifiek op één project was gericht. Dan heb je wel zoiets als: ja, waarom die en niet een ander project. Zij is nu wat algemener, dus we kunnen die wel steunen.

Maar ik zou wel in zijn algemeen ook tegen alle partijen willen zeggen, als zij dit zo belangrijk vinden, om bij de volgende coalitieonderhandelingen – welke partijen het dan ook zijn – over het leefbaarheidsfonds na te denken.

De heer DE WIT (CDA): Wedde dat 't Lukt was het allereerste initiatief dat ik ooit bezocht als Statenlid in de provincie Groningen. Een prachtig initiatief en ik heb de gedeputeerde goed gehoord dat hij zegt dat het geen provinciale taak is.

Tegelijkertijd moeten we er ook voor zorgen dat dit soort initiatieven niet omvallen, dus laten we vooral onderzoek doen en het breder trekken. Ik ben het ook met mevrouw Lesman eens dat wie er ook aan tafel zit, we bij de volgende coalitieonderhandelingen goed moeten kijken met elkaar hoe we dit soort initiatieven in de benen kunnen houden.

Dus dit is een uitstekende motie van de collega's van de PVV.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Ja, ik probeer het ook kort te houden. Wedde dat 't Lukt: inderdaad een heel mooi initiatief. Ook belangrijk dat het gebeurt. Maar voor een heel groot deel van de provincie wordt dit soort initiatieven gedaan in vele dorpen, kernen en ook wel in een aantal stedelijke wijken. Dat dat verder uitgerold wordt, is natuurlijk heel erg goed.

Maar de provincie Groningen heeft een leefbaarheidsplan waar een aanvraag voor gedaan kan worden. Ik heb net ook de gedeputeerde gehoord, die zei dat juist dit specifieke project al geld heeft gekregen. Daarnaast ligt die taak gewoon bij de gemeenten. De gemeenten zijn ook dichterbij en die weten ook vaak die projecten binnen hun gemeentegrenzen heel goed te ondersteunen en te faciliteren waar nodig.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Groninger Belang ventileert hier veel vaak het standpunt dat gemeenten armlastig zijn, dat gemeenten geen geld hebben en dat de provincie ook hier taken in heeft. Ik vraag de woordvoester van Groninger Belang het volgende. Ondanks het feit dat de

gemeente Westerwolde al faciliteert met het gebouw en dat dit initiatief, en ook vergelijkbare initiatieven – op verzoek van GroenLinks hebben we dat ook in die motie gezet, en terecht – zijn ze afhankelijk van individuele donaties. Elk jaar hebben ze weer een probleem – want in feite gaat het om relatief lage bedragen – hoe ze dit initiatief van hen kunnen voortzetten.

De VICEVOORZITTER: En nu de vraag.

De heer VAN KESTEREN (PVV): En de vraag is: vindt Groninger Belang het dan niet logisch dat we het provinciebestuur vragen om hier structurele financiering voor te realiseren, zodat dergelijke projecten c.q. deze *noaberhulp* ook uitgerold kunnen worden?

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Het is zeker bekend dat het moeilijk is voor organisaties die voornamelijk op vrijwilligers draaien. Maar ik ken zeer veel projecten die het heel goed lukt en ook vaak werken op een basis van een soort zorgcoöperatie. Ze werken dan met leden, dus iedereen in zo'n hele gemeenschap kan voor een heel klein bedrag, een tientje per jaar, lid worden. Op het moment dat er hulp nodig is, krijgen zij gewoon daaruit hulp. Daarmee bedruipt zo'n organisatie of project zichzelf redelijk goed.

Het woord 'dorpsondersteuner' werd genoemd. Daarnaast weet ik ook dat dit ook allemaal in heel veel gemeenten gefaciliteerd. Die dorpsondersteuner doet daar ook door middel van meedenken ook heel veel bij. Daarnaast is er nog die provinciale leefbaarheidsplot waar dus gelden uit worden gegeven als een subsidie en dus ook een ondersteuning. In geval van nood kan daar een aanvraag voor gedaan worden.

Misschien is het een idee bij een volgende coalitie om daar nog wat meer geld voor leefbaarheid voor uit te trekken. Maar het lijkt me niet dat er nu ad hoc een structurele ondersteuning moet komen voor één organisatie.

De VICEVOORZITTER: De heer Van Kesteren, kort graag.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, bij afgelopen Praten met de Staten zijn organisaties hier geweest. Die hebben heel duidelijk de wens uitgesproken om die jaarlijkse zorg weg te nemen en hebben een beroep gedaan op Statenleden om hierin te voorzien. Begrijp ik het goed dat Groninger Belang daar dan vervolgens geen boodschap aan heeft?

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Wij moeten wel goed kijken naar welke rollen waar horen. Ik denk dat het toch een gemeentelijke taak is. De gemeente moet samen met zorgverzekeraars toch kijken of daar voor zo'n project nog een structurele bijdrage kan komen.

De VICEVOORZITTER: Het is ons duidelijk. Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Nou, dit was eigenlijk het laatste. Ik heb straks bij de interrupties nog wel een later betoog. Ik denk dat het verhaal duidelijk is.

De heer ELSHOF (D66): Ik houd het ook kort. Als lid van de Werkgroep Gezondheidszorg zie ik ook de wens die er is, zeker ook bij andere partijen, om hier bij de volgende periode een visie of beleid op te krijgen.

Specifiek voor deze motie sluiten wij ons ook wel aan. Eerst vonden ook wij dit voor één specifiek project wat merkwaardig. Maar wij lezen de motie ook zo dat wij ook over het Leefbaarheidsfonds hebben gehoord en daar nog gelden bij zijn, dat het natuurlijk te onderzoeken is dat er mogelijk vanuit zulke gelden een financiering kan worden gedaan. Ik zou het eerlijk gezegd zonde vinden als er geld naar een onderzoek gaat, terwijl dat misschien ook wel direct hiernaartoe kan.

De heer ZWART (PvdN): Wat mogen we blij zijn met dit soort initiatieven vanuit de bevolking zelf om elkaar onderling te helpen met alles: boodschappen doen, naar het ziekenhuis brengen, pillen halen bij de apotheek. Ik ken Wedde, ik ken Wedde dat 't lukt. Niet alleen omdat ik destijds heel veel contact hierover had met de huisarts, maar ook omdat de leden van de Partij voor het Noorden hier direct bij betrokken zijn. Soms hebben we vergaderingen waar het enthousiasme eigenlijk iedere keer weer boven komt drijven. Dus ja, dit is heel enthousiasmerend.

We onderschrijven ook wat de PVV hierover schrijft. Er zijn gelukkig meer van dergelijke initiatieven in plaatsen, dorpen en ook in wijken in de provincie. Wij zien het belang van deze

initiatieven voor de leefbaarheid. De leefbaarheidsplot is denk ik een ideaal financieel redmiddel voor dit soort organisaties.

Ons voorstel is om hierover na de verkiezingen beleid te gaan maken met de nieuwe Staten. Dat kunnen wij en dat moeten wij op dit moment niet doen. Wel zou dit soort initiatieven in het kader van het gemis van een groot stuk leefbaarheid in Groningen juist buiten de stad en de gemeente Groningen en juist in de Ommelanden beter te ondersteunen. Dus structureel vrijwilligerswerk te ondersteunen dat direct te maken heeft met de leefbaarheid en dus de leefbaarheidsplot.

Ondertussen willen wij niet voor deze motie gaan liggen. We zullen die steunen en we vragen aan de provincie om een inventarisatie te maken op dit moment over dergelijke andere initiatieven in de provincie en ons daar een lijst van aan te leveren, zodat de nieuwe Staten zometeen goed bewapend en goed voorzien van documentatie aan de slag kunnen.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Voerman, u had al aangekondigd uw laatste woordvoering te hebben gedaan. Maar ik wist eigenlijk dat dat niet het geval zou zijn. Daarom heet ik u opnieuw van harte welkom. Het is geen *maidenspeech*, hè?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Nou, dan wilde ik wel beginnen met mijn *maidenspeech* – dus geen interrupties, graag!

De VICEVOORZITTER: Hebt u ook nog een presentatie?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Dat laat ik graag aan mijn collega van GroenLinks over, voorzitter.

Het is wel heel apart dat bijna iedereen dit project kent. Ik ken het ook, wij zijn er een paar jaar geleden op werkbezoek geweest – op initiatief trouwens van het College destijds. We hebben meerdere van dit soort projecten gezien. Wij vinden het heel erg belangrijk dat dit doorgang vindt. Daarom heb ik mede deze motie ingediend.

Als de stap verder gemaakt kan worden en dus het onderzoek weggelaten kan worden, we gelijk kunnen doorgaan en we stappen kunnen zetten in structurele subsidie voor dit project en soortgelijke projecten, is dat natuurlijk nog mooier. We hebben dit ook al aan een paar mensen voorgesteld: dan sta ik er nog meer achter. Tot die tijd heb ik deze motie mede ingediend.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik ben best een beetje trots dat ik hier sta. Ongeveer achttien jaar terug zat ik in het bestuur van Menzis. Toen kwamen we met het idee om kleine plaatsen in Groningen te gaan helpen. Samen met Rogier van Boxtel, de toenmalig directeur van Menzis, zijn wij naar Wedde geweest. Daar hebben we met een aantal mensen met het dorps huis gesproken en gevraagd wat zij nou wilden doen om Wedde weer op de kaart te krijgen en het weer een gezond en leefbaar dorpje werd. We hebben een plan uitgerold en dat heette toen 'Wedde dat Wedde 't kan?' Na twee jaar hadden we eerste prijs te pakken. We kregen een prijs omdat juist de vrijwilligers voor elkaar klaarstonden. Het waren toen nog twintig vrijwilligers. Inmiddels is die groep ruim 120. Ruim 120 mensen in de buurt van Wedde en om Wedde heen, die vrijwilligerswerk doen en twee betaalde krachten: één geheel en een ander ongeveer een dagtaak. En daar doen we het mee.

Wij hoopten toen bij Menzis dit zou uitrollen over de hele provincie Groningen. Nu zien we na bijna achttien jaar dat het lukt. Nu mag je zeggen dat het echt lukt. Er is belangstelling hier, er is belangstelling bij de gemeenten en het draaiboek ligt kant-en-klaar bij Menzis. Menzis was ook de eerste die daarin financierde. Nu zijn er wat andere financiers – daar werd net ook al naar gevraagd: onder andere de Rabobank financiert daar een behoorlijk gedeelte in. Het Oranjefonds financiert op dit moment mee, met name als het om zieken en om ouderen gaat. Eetcafé Het Noaberhoes stelt heel veel geld ter beschikking om juist de mensen ook een hapje eten thuis te bezorgen. En De Spetse Hoeve stelt al zijn ruimten beschikbaar om daar te vergaderen, de dorpelingen te ontvangen, de verloskundigen te ontvangen enzovoort, enzovoort. Dus met elkaar is het een heel goede beweging daar.

Het zou goed zijn – dat hebben die mensen hier ook verteld – dat er een kleinigheid vanuit de provincie zou komen, zodat we wat meer vastigheid zouden krijgen in wat ze nu doen. Dat zou een grote winst zijn voor de komende jaren. Maar dat Wedde het kan, hebben ze bewezen. En Wedde hoeft er niet meer om te wedden dat 't kan.

Nog één dingetje: Wedde heeft ondertussen acht prijzen gewonnen waarvan vier nationale prijzen en één Europese prijs. En één prijs is gegeven door een aantal invalidenbonden, omdat juist de mindervalide mens in Wedde voorop werd gesteld en er bijvoorbeeld ook gelopen werd met iemand die in een rolstoel zat. Dus over Wedde is al heel veel bekend en laten we Wedde in ieder geval ondersteunen.

De heer PESTMAN (BVNL): BVNL sluit zich aan bij de woordvoering van Groninger Belang.

De VICEVOORZITTER: De heer Marquart Scholtz is niet meer in de zaal en de heer De Vries wenst geen woordvoering? Dan geef ik graag nog het woord aan de heer Van Dekken met een slotwoord namens GS.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Dat doe ik natuurlijk graag namens het College. Ik denk dat ik wel in de eerste termijn duidelijk heb gemaakt hoe het College erin staat en wat we van zins zijn.

Maar ik wil alles en iedereen die enorm betrokken is op het zorgvraagstuk in de provincie Groningen, ook wijzen op het feit dat we in ons Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid met z'n allen de Regeling Zorg en Voorzieningen in het leven geroepen, juist om ervoor te zorgen dat projecten als Wedde dat 't Lukt maar ook heel veel andere projecten, onderdeel kunnen zijn van de noodzakelijke ontwikkeling van de leefbaarheid in onze provincie, ook in het kader van de brede welvaart.

Op weg naar een nieuwe coalitie – ik weet niet welke partijen uit deze Staten daar dan allemaal in zitten – zou ik dit wel als boodschap mee willen geven. Nogmaals, ik wil erop wijzen dat we het project twee keer met 20.000 euro hebben ondersteund in het prille begin. Nog niet in de periode dat de heer Ten Hoove daar al mee bezig was, maar veel later wel. Kortom, het is natuurlijk niet zo – ik wil die indruk ook vermijden – dat we niks hebben gedaan. We ontraden de motie.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan zijn we aan het eind gekomen van onze beraadslaging.

Er zijn in ieder geval drie fracties die hebben aangegeven, een stemverklaring af te leggen. Die laat ik eerst even aan het woord en dan kijk ik of er nog meer zijn. De Partij van de Arbeid gaf als eerste aan, een stemverklaring te hebben. Gaat u gang, meneer Roemers.

De heer ROEMERS (PvdA): Wij vinden de motie van de PVV meer dan sympathiek. Wij zien wel degelijk ook de maatschappelijke waarde van Wedde dat 't Lukt en ook van vergelijkbare projecten. Persoonlijk heb ik ook met dergelijke projecten te maken, dus ik weet wat voor effecten ze hebben. Maar wij zien wel in dezen de rol van de provincie als subsidieverstrekker en niet structureel. We zien wel degelijk kansen voor de volgende Statenperiode, maar stemmen wel tegen de motie.

De heer HIEMSTRA (VVD): Wij zullen ook om soortgelijke redenen tegen stemmen, vanuit de zuiverheid van rol tussen de provincie en de gemeenten en ook omdat er inderdaad sprake is van een subsidieregeling. Wij vinden het belangrijk dat dat soort trajecten via de reguliere subsidieregelingen en niet bijvoorbeeld per organisatie via een motie vanuit de Staten.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Zijn er nog andere stemverklaringen? Dat lijkt me niet.

Dan kunnen we wat mij betreft overgaan tot de stemming. Die gaat over motie 485 'Zorg dat het blijft!'. Alle aanwezigen hebben hun stem hier inmiddels over uitgebracht. Geen enkele spijtoptie? Dan stellen we bij dezen de stemming vast. Dan stel ik vast dat voor gestemd hebben de fracties van het CDA, de Partij voor het Noorden, GroenLinks, 50PLUS, de PVV, de Partij voor de Dieren, de ChristenUnie en de SP. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, de VVD, D66, Groninger Belang, BVNL en de Fractie GO. Dat betekent dat de motie is aangenomen met 18 stemmen voor en 15 stemmen tegen.

Hierbij sluit ik dit agendapunt.

I. Extra voeding voor Voedselbanken (*motiedebat*)

De VICEVOORZITTER: Dan gaan wij meteen door met het volgende motiedebat, ook door de PVV als eerste te voeren: 'Extra voeding voor de Voedselbanken'. Dit debat heeft ook weer de vorm van een motiedebat. Ik hoef dat niet weer uit te leggen, hoop ik.

Wie kan ik het woord geven? Dat is de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het aantal Voedselbanken is aanzienlijk toegenomen, evenals de inwoners die er afhankelijk van zijn geworden. Dit vanwege de energietransitie en het rampzalige gevolg daarvan: een overmatige en een veel te hoge energierekening en boodschappen die niet meer betaald kunnen worden. Voedselbanken hebben dringend behoefte aan koelwagens. De Voedselbanken zitten verlegen om goede distributiefaciliteiten. Dat hebben wij vernomen na een

werkbezoek aan de Voedselbanken en die faciliteiten kunnen niet worden gerealiseerd met incidentele donaties en/of subsidies die zij nu al krijgen.

Daarom deze motie van de PVV en de Partij voor de Dieren, waarbij de PVV-fractie benadrukt dat het met name gaat om koelwagens en distributiefaciliteiten en het feit dat helaas steeds meer inwoners, zelfs werkende inwoners, afhankelijk zijn geworden van de Voedselbank. En ik overhandig u nu de ondertekende motie van de PVV en de Partij voor de Dieren, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. De motie is genaamd 'Extra voeding voor Voedselbanken' en is ondertekend door de PVV en de Partij voor de Dieren. De motie heeft het volgnummer 487 en kent het volgende dictum:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023,
Constateerend dat:

- de Provinciale Staten van Overijssel 500.000 euro hebben gedoneerd aan de Voedselbanken in die provincie;

Overwegende dat:

- ook in Groningen steeds meer mensen zijn aangewezen op de Voedselbank;

Van mening zijde dat:

- het daarom goed zou zijn om het Overijsselse voorbeeld te volgen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- 500.000 euro uit de algemene reserve te besteden aan het ondersteunen van de Voedselbanken in de provincie Groningen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Als eerste spreekt dan nu, na de heer Van Kesteren, de heer Van Dekken namens het College van GS.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Bij de begrotingsbehandeling – dat was op 9 november 2022, geloof ik – is de motie 436 aangenomen waarvan de titel 'Voedselbanken in de knel' was. Daarbij werd besloten om de incidentele bijdrage vanuit de provincie te verhogen naar 60.000 euro in 2023, maar ook om in gesprek te gaan met de Groninger Voedselbanken en andere organisaties die zich bezighouden met armoedebestrijding, voor het bundelen van initiatieven en structurele samenwerking. Dat is de kern van de toen aangenomen motie.

Nu is het zo ver dat we in samenwerking met de Groninger Voedselbanken en het Distributiecentrum Groningen – niet onbelangrijk om dat te melden – de extra bijdrage van 30.000 euro hebben toegekend voor de aanschaf van een grotere vrachtwagen. Daarom wordt de distributieketen van de Voedselketen anders, effectiever en ook meer kostenbesparend. Ik denk dat het belangrijk is om dat te zeggen.

Ten tweede, ook op basis van diezelfde motie is gezegd: doet u vooral aan samenwerking. Er worden op dit moment serieuze en goede gesprekken gevoerd met de betrokken organisaties. Denkt u dan aan de Voedselbanken, Kledingbanken, het Jeugdfonds Sport en Cultuur en Stichting Leergeld over mogelijke opties qua ondersteuning en het bundelen van allerlei initiatieven die er zijn.

En ja, het voorstel dat er nu ligt van de PVV, is om alleen de Voedselbanken een financiële impuls te geven. Maar dat vindt dit College te prematuur, aangezien we al bezig zijn met het uitwerken van de motie en het doet ook helemaal geen recht aan de sociale fondsen die we ook hebben in deze provincie. Dus in die zin ontraden wij de motie.

De VICEVOORZITTER: Dan heeft in tweede instantie de heer Van Kesteren weer het woord en kan hij wat dat aangaat de gedeputeerde meteen van repliek dienen. Ga uw gang.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou het College willen vragen of het College zich realiseert dat de Groningse samenleving in steeds grotere mate afhankelijk begint te worden van de Voedselbanken. De armoede neemt zienderogen toe, dat is evident. En daarin spelen de Voedselbanken een heel belangrijke rol. Vindt het College ook niet dat dit een andere en meer financiering vergt, omdat het immers gaat over een zeer proportionele vergroting van de armoede in onze provincie? Daarin spelen de Voedselbanken een heel belangrijke rol.

De heer PESTMAN (BVNL): BVNL staat zeer welwillend tegenover de motie – laten we dat vooropstellen. Maar ik wil graag van de heer Van Kesteren weten hoe hij aan dit bedrag komt. Ik vind het bedrag wel enorm hoog. Dat is een beetje waar voor mij de crux ligt. Het is een half miljoen dat we zomaar uit de Begroting moeten trekken. Ik ben het, net als meneer Van Kesteren, met heel

investeringen niet eens, maar ik vind dit wel heel veel geld in één keer. Waar komt dit bedrag vandaan?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, als je het relateert aan het aantal inwoners van de provincie Groningen, dan is dit bedrag natuurlijk een heel luttel bedrag. Het gaat nergens over, zeg je dan. Aan de andere kant vind ik dat in het kader van leefbaarheid – de vorige motie daarover is gelukkig ook aangenomen – dat de noden van onze inwoners met zo'n bedrag gedeeltelijk kunnen worden verzacht.

En de inspiratie voor dit bedrag hebben we opgedaan in de provincie Overijssel, een grotere provincie, waar deze motie unaniem is aangenomen. Het zou natuurlijk heel wrang zijn als in de provincie Groningen, waar inwoners dezelfde problemen ervaren als in de provincie Overijssel, opeens andere regels, protocollen of procedures gelden. Dat kan ik me haast niet voorstellen.

De heer PESTMAN (BVNL): Nou, ik denk dat meneer Van Kesteren mij verkeerd begrijpt. Ik vraag om de motivatie en onderbouwing. Maar het is dus eigenlijk gebaseerd op het voorstel van Overijssel daarover?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, je haalt overal je inspiratie vandaan. Dat zult u ook doen als vertegenwoordiger van BVNL. Waar het mij om gaat, is dat als je het afzet tegen het aantal inwoners van Groningen en je deelt dat door het bedrag waar het om gaat, je het nog niet eens over 1 euro per inwoner hebt. Maar dat bedrag heeft wel effect op het functioneren van de Voedselbanken.

De heer DE WIT (CDA): Laat ik de heer Van Kesteren eerst een compliment maken voor het feit dat hij aandacht heeft voor deze problematiek. Want die problematiek is ontzettend groot in Groningen. Daarom hebben we bij de Begroting van 2023, zoals het College het aangaf, ook een motie ingediend. Die is aangenomen en die heeft de PVV ook gesteund.

In voorbereiding op de motie heeft het CDA de Voedselbanken gevraagd op de man – in dit geval de vrouw – af wat er nou op dit moment nodig is. Wat voor bedrag hebben we de gezamenlijke Voedselbanken nodig? Dat was dus die 30.000 euro. Vandaar dat we dat ook in die motie hebben gezet. Voor de lange termijn – los van de Voedselbank, de Kledingbank en ook de organisaties die het College net genoemd heeft – worden er gesprekken gevoerd over wat er nou structureel nodig is om deze mensen te helpen.

Dus wat ik moeilijk begrijp, is het volgende. En sorry, voorzitter, dat ik wat meer tijd nodig, maar dit is voor ons een belangrijk punt.

De VICEVOORZITTER: Ja, ik dacht dat u al met uw woordvoering was begonnen.

De heer DE WIT (CDA): Ja, bijna. Maar ik vind het gewoon een heel belangrijk punt om even te bespreken met meneer Van Kesteren. Kunnen we niet beter kijken naar wat er nodig is dan dat we nu een symbolisch bedrag programmeren van vijf ton? Want ik vind het voorstel dat de heer Van Kesteren doet, sympathiek. Alleen, er zit geen idee achter waarom dit zo moet.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, de nood in de Groningse samenleving is zo hoog dat eigenlijk een half miljoen nog te weinig is. Als je het helemaal doortrekt, dan is het eigenlijk absurd dat Voedselbanken nodig zijn. Met ander beleid – dat heb ik al vaker gezegd – en als je de ambities bijstelt van allerlei ideologische thema's waar miljoenen heen gaan, zou ik zeggen dat dat ook al zou helpen. Dus vijf ton is eigenlijk nog te weinig. Het zou nog veel meer moeten zijn.

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik moet zeggen dat ideologische verhaal op dit tijdstip: daar heb ik eigenlijk niet zo heel veel zin in.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dat begrijp ik.

De heer DE WIT (CDA): Waar het nu om gaat, is dat de Voedselbank niet gevraagd is wat er nou nodig is. Straks investeren wij vijf ton in de Voedselbanken, waar we ook geld hadden kunnen investeren in de Kledingbanken of om mensen aan werk te helpen, om energiearmoede aan te pakken. En dan hebben we straks vijf ton gedoneerd aan de Voedselbank, terwijl misschien een heel ander bedrag veel beter zou zijn. Waarom kiest de PVV nou voor vijf ton?

De VICEVOORZITTER: Dit is de laatste keer.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou de heer De Wit willen vragen om de Kledingbank, de Voedselbank, de energiearmoede en al die instellingen die zich daarmee bezighouden, van vijf ton te voorzien. Want de provincie heeft heel veel geld op de bank. Als we dat in die motie opnemen, kan het CDA dan deze motie gaan steunen?

De VICEVOORZITTER: Nou, dat horen we zo wel in die woordvoering, denk ik.

Ik wil de woordvoerder van de SP uitnodigen, mevrouw Lesman.

Mevrouw LESMAN (SP): Heel kort, want het is al heel erg laat. Ik vind dit best wel lastig. Want wij staan positief tegenover het werk van de Voedselbank. Wij staan niet positief tegenover het bestaan van de Voedselbank, want wij vinden het eigenlijk een schande dat die nodig is. Alleen, ik kan me ook wel een beetje vinden in het verhaal van de heer Van Dekken, maar ook wel in de vraag van de heer De Wit over waar die 500.000 euro vandaan komt.

Zouden we niet veel beter kunnen gaan kijken welk probleem er ligt bij de Voedselbank, zoals bijvoorbeeld met de vrachtwagen, en dan kijken of we dat dan eventueel gericht kunnen oplossen? Ik vind dit wel heel erg nattevingerwerk, zo van: och, geef ze vijf ton. Want inderdaad, er zijn vast wel meer mensen en instellingen die dit willen hebben. Maar er moet wel een klein beetje onderbouwing onder zitten voor mij. Dus wij gaan tegen stemmen.

De heer DE WIT (CDA): Er werd mij nog een vraag gesteld door de PVV en het antwoord is 'nee'.

De heer ZWART (PvdN): We hebben een aantal woordvoeringen gehoord. Het komt erop neer dat we het allemaal erg triest vinden dat de Voedselbank moet bestaan. Dat klopt, dat vinden wij allemaal. Dat gevoel dat we erbij hebben, delen we denk ik ook met heel veel anderen.

Maar, 500.000 euro betekent dat je duizend mensen met 500 euro kunt helpen. En wij vragen ons in alle eerlijkheid af of we er daarmee zijn. Daarom: hoe sympathiek dit ook is, op dit moment kunnen wij hier niet mee verder.

Wij vragen ook aan de gedeputeerde of er met een inventarisatie eens écht onderzocht kan worden waarmee de diverse instellingen nu ook echt wat aan hebben. En dan praten we niet alleen over de Voedselbanken, maar dan praten we over energie, dan praten we over – noemt u het maar op. We hebben het allemaal op dit moment vanavond al gehoord. Maar dit is een beetje nattevingerwerk en daar houden wij niet zo van. Tenminste, niet hier.

De VICEVOORZITTER: Dat laatste vind ik een tamelijk cryptische opmerking, maar die laten we maar even voor wat die is.

De heer Pestman dan, voor zijn woordvoering.

De heer PESTMAN (BVNL): Belang van Nederland vindt elk initiatief richting de Voedselbank eigenlijk goed en noodzakelijk. Echter, met dit bedrag, zo'n groot in één keer en incidenteel, weet je eigenlijk dat het gedoemd is te mislukken. Daarom vraag ik de gedeputeerde c.q. het College: zou het misschien beter zijn om van die vijf ton incidenteel, die nu zo uit de Begroting moet worden getrokken, structureel 50.000 euro te maken met een looptijd van tien jaar? Zou het College daar wel wat mee kunnen?

De VICEVOORZITTER: Wenst de heer De Vries het woord? Niet het geval? Het College.

De heer VAN DEKKEN (gedeputeerde): Op de vraag van de heer Pestman het volgende. Volgens mij is het zo dat er een motie is aangenomen die we nu proberen uit te voeren door in gesprek met alle fondsen te gaan kijken wat er kan en wat de provinciale bijdrage, rol en verhouding kan zijn in de nabije toekomst.

Maar ik zeg u ook wel één ding, ook aan de andere vragensteller. De provincie kan in haar eentje de armoedeproblematiek niet oplossen, maar we doen er alles aan om ervoor te zorgen dat er recht wordt gedaan aan die mensen die in de knel zitten. Ik geloof dat dat hier in deze Staten in de afgelopen jaren wel is bewezen door u allen en uw betrokkenheid daarbij. Ik kan me de heer Pestman ook nog herinneren als een man die een aantal zuivelproducten bracht naar de Voedselbank. Er zijn hier inzamelingsacties, er zijn bedragen verhoogd en uiteindelijk lag daar een heel structurele en belangrijke motie, zo ongeveer unaniem aangenomen, die vroeg: kunnen we nou niet eens goed kijken naar hoe we alle sociale fondsen een toekomst kunnen bieden? Laten we dat met z'n allen afspreken, om die motie op de juiste manier uit te voeren. Dan komt dat op zeer korte termijn of

misschien de wat langere termijn terug. En misschien is de heer Pestman tegen die tijd hier ook nog wel.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan zijn we aan het eind gekomen van dit motiedebat en rest ons niets anders over deze motie 487, 'Extra voeding voor Voedselbanken' te gaan stemmen.

Maar eerst de stemverklaringen – sorry dat ik die was vergeten. Of was ik dat niet vergeten, maar sloeg ik die gewoon over? Dat kunnen natuurlijk niet hebben. Mevrouw Donker-van der Vinne is als eerste aan de beurt.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): Ja, in deze motie wordt gevraagd om een eenmalige bijdrage. Onze fractie ziet liever dat er gekeken wordt welke structurele ondersteuning de Voedselbanken de komende jaren nodig hebben. Dat is een mooie taak voor het nieuwe provinciebestuur. Daarom zullen we tegen deze motie stemmen.

De heer GERRITS (D66): We houden het ook graag bij een structurele oplossing, zoals die ook gevraagd is in de reeds aangenomen motie, die ook uitgevoerd wordt door de heer Van Dekken. We zien met belangstelling uit naar het vervolg.

De heer JOLING (PvdA): Het College is bezig met de uitvoering van een al eerder aangenomen motie. We hebben alle vertrouwen erin dat dat goed gaat uitpakken. Daarom stemmen we tegen deze motie.

De heer DE BOER (GroenLinks): Wij staan niet negatief tegenover de extra financiering van de Voedselbanken, maar willen op de, samen met de Voedselbanken en andere partijen, ingeslagen weg eerst de ruimte voor ontwikkeling geven en op basis daarvan kijken hoe we ze verder kunnen of moeten ondersteunen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Op zich een sympathieke motie, maar wij sluiten ons eigenlijk aan bij de andere stemverklaringen die afgelegd zijn.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Uiteraard steun ik deze motie, ik heb die mede ingediend. De reden daarvoor is dat we op dit moment in een acute noodsituatie zijn in verband met de hoge energiekosten en dergelijke. Heel veel mensen leven in armoede. Een extra bijdrage zou welkom zijn, denk ik.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ook vanaf deze kant een heel sympathieke motie. Maar helaas, we kunnen die niet steunen.

De VICEVOORZITTER: Nog meer stemverklaringen? Zie ik iemand nog over het hoofd? Dat is niet het geval.

Nou, dan kunnen we nu toch wel overgaan naar de stemming. Die staat klaar volgens mij. Dan stel ik vast dat voor hebben gestemd de fracties van de PVV, de Partij voor de Dieren en BVNL. Tegen hebben gestemd de fracties van het CDA, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de Partij voor het Noorden, de VVD, de SP, de Fractie GO, de ChristenUnie, D66 en Groninger Belang. 4 stemmen voor, 30 stemmen tegen: de motie is verworpen.

Dan zijn we aan het einde van dit agendapunt.

4. Hamerstukken

A. Voordracht: Omgevingsverordening Provincie Groningen

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): In het stuk zelf zitten wat omissies. Op pagina 101 missen gewoon een grafiek, een tabel en andere zaken. Dus wij kunnen niet instemmen met dit stuk dat hier ligt. Waar het nu fout is gegaan: of wij zelf niet goed genoeg hebben opgelet of dat op andere plekken niet goed is opgelet? Maar ik constateer gewoon dat er in die 196 pagina's gewoon fouten zitten. Dus we kunnen hier niet mee instemmen.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fractie van Groninger Belang wordt geacht tegen te hebben gestemd.]

B. Voordracht: Wadloopverordening 2023

De heer BAKKER (VVD): Ik wil graag geacht worden hier niet over meegestemd te hebben.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Over het wadlopen krijgen we nog steeds regelmatig meldingen over ernstige verstoringen. Met deze verordening laat het College de kans liggen om het belang van de natuurbescherming stevig te benadrukken. Daarom wordt de Partij voor de Dieren tegen te hebben gestemd.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij PvdD geacht tegen te hebben gestemd en met inachtneming van de aantekening van het lid Bakker van de VVD.]

C. Voordracht: Wijziging Gemeenschappelijke Regeling (GR) Waddenfonds en uitstel inzet Algemene Reserve Waddenfonds

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.]

D. Voordracht: Aanbevelingen rapport Noordelijke Rekenkamer – ‘Samen voor de publieke zaak’

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.]

E. Voordracht: Protocol nevenfuncties gedeputeerden

De heer PESTMAN (BVNL): Ik wil graag geacht worden tegen gestemd te hebben. Er zit nog wat veel ruimte in deze voordracht.

De heer FRENAY (SP): Wij zien wel dat dit protocol bruikbaar is en een verbetering biedt ten opzichte van de warrige situatie waarin we enige tijd terug verkeerden. Maar we willen toch aangetekend hebben dat we liever hadden gezien dat het beleid nog wat stringenter zou zijn geweest.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fractie van BVNL wordt geacht tegen te hebben gestemd en met inachtneming van de stemverklaring van de fractie van de SP.]

F. Voordracht: Referendumverordening provincie Groningen 2023

De heer DE WIT (CDA): Hier zouden we graag een stemverklaring bij willen afgeven. De vorige keer heeft de CDA-fractie verdeeld gestemd bij het aannemen van de Referendumverordening. Maar wij vinden deze verordening een aanzienlijke verbetering ten opzichte van de eerste versie, dus wij stemmen nu alledrie voor.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, met inachtneming van de stemverklaring van de fractie van het CDA.]

G. Voordracht: Bekrachtiging opgelegde geheimhouding stukken Rodin Broadband Groningen B.V.

De heer ZWART (PvhN): De Partij voor het Noorden heeft twee weken geleden al aangekondigd dat we hier een motie over zouden willen indienen. Dat verzoek hebben we ingetrokken via het presidium en daarbij gezegd dat uit het iets uitgebreidere stemverklaring zouden willen afgeven.

De Partij voor het Noorden hecht eraan te onderstrepen dat in het kader van onze controlerende taak namens onze inwoners, wij tegen geheimhoudingen zijn, behalve als het over personen gaat en bij uitzondering bedrijfsgeheimen. Wij vinden dat wij als volkscontroleur van het College over deze subsidie van 40 miljoen euro verantwoording moeten afleggen. Daarom zullen wij niet de geheime informatie lezen, kunnen wij onbelemmerd alle vragen en kan het College aangeven wat niet beantwoord kan worden. Dan is het immers ook duidelijk.

Als redenen voor deze situatie nu wordt opgevoerd de coronacrisis en de kosten van materialen. Beide oorzaken zijn ruim na de geplande oplevering van 2018 en dus niet juist. Er zijn nu

1.200 aansluitingen voor 40 miljoen euro subsidiegeld: dat is 33.000 euro per aansluiting. Wij vinden dat zorgelijk hoog.

Hierom zal de Partij voor het Noorden tegen geheimhouding stemmen en zullen wij met zorg en met veel vraagtekens dit dossier blijven volgen.

De heer RAM (PVV): De PVV zal tegen stemmen om de volgende reden. Wij willen per direct dat de subsidierelatie met Rodin wordt verbroken. De lening die is uitgegeven, moet worden teruggevorderd. Het subsidiebedrag moet worden teruggevorderd in onze ogen. Er moet juridisch onderzocht worden of Rodin aansprakelijk is voor al de geleden schade. En op korte termijn moet onderzocht worden of andere marktpartijen het project snel internat weer kunnen realiseren op een andere manier.

Dit wordt allemaal niet gerealiseerd in dit besluit, dus wij zullen daarom volmondig tegen stemmen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De Partij voor de Dieren is principieel tegen het geheimhouden van zaken die onze bewoners direct aangaan en zal daarom tegen stemmen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): We hebben een prima debat met de gedeputeerde zonder geheime informatie. Dus wat ons betreft is dit compleet overbodig. Wij zullen dus ook tegen deze voordracht stemmen.

De heer PESTMAN (BVNL): Ja, BVNL wordt ook geacht tegen elke vorm van geheimhouding in het kader van transparantie te hebben gestemd.

De VICEVOORZITTER: Dan stel ik toch vast dat we dit hebben besloten, met de geuite tegenstemmen.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fracties van de Partij voor het Noorden, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang en BVNL worden geacht tegen te hebben gestemd.]

H. Voordracht: Acute nood cultuursector door prijsstijgingen

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.]

I. Voordracht: Wijziging Reglement van Orde Provinciale Staten van Groningen 2019 (wijziging februari 2023)

De VICEVOORZITTER: Zoals we vanochtend hebben afgesproken, heeft de griffie de suggestie van het College over het opnemen van een zinsnede over het samenvoegen van fracties verwerkt in het ontwerpbesluit. Stemt u in met het aangepaste besluit bij de voordracht? Dat is het geval.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.]

J. Voordracht: Besluit op klacht tegen voorzitter Provinciale Staten

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.]

K. Ontwerpbesluit wensen en opvattingen IPO-rapport 'Naar meer slagvaardigheid'

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.]

L. Voordracht: Investeringsvoorstel voor mogelijke aankoop gronden kunstontwikkeling, Eems-Dollard (was agendapunt 3.G)

De heer PESTMAN (BVNL): Ik wil graag geacht worden tegen te hebben gestemd.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het onderwerp is verder niet uitvoerig besproken met de Staten. Dit kwam als donderslag bij heldere hemel. Daarom stemmen wij tegen deze voordracht ondanks de toezegging.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De aankoop van die gronden geeft toch wel enige zorg voor ons. We weten niet precies wat de toekomstige functies worden van de gronden. We hechten veel waarde aan meer natuur. Desalniettemin zullen we toch wel voor stemmen.

De heer ZWART (PvdN): Ik weet dat mijn buurman, die net naar een andere afdeling moet, ook wil worden geacht tegen te hebben gestemd en wel eigenlijk met de reden die ook Groninger Belang aangaf.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fracties van BVNL, Groninger Belang en de Partij voor het Noorden worden geacht tegen te hebben gestemd en met inachtneming van de stemverklaring van de fractie van de Partij voor de Dieren .]

5. Ingekomen brieven

A. Ingekomen brieven van Gedeputeerde Staten ten behoeve van PS-vergadering van 22 februari 2023

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen.]

A1. Brief: Voornemen tot aanvaarding van een nevenfunctie

De VICEVOORZITTER: De SP had al aangekondigd dat ze over deze eerste brief nog iets zou wil zeggen. Dus de gelegenheid nu voor het statement van de SP door de heer Frenay.

De heer FRENAY (SP): Het gaat over brief 5A.01. De SP feliciteert de heer Paas ermee dat hij voor deze eervolle functie is gevraagd, maar blijft desalniettemin van mening dat onze Commissaris in principe geen andere functies, anders dan rechtstreeks aan zijn ambt verbonden, zou moeten ambiëren of aanvaarden.

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen, met inachtneming van de door de fractie van de SP gemaakte aantekening.]

A2. Brief: Amendementen en motie Provinciale Staten 14 december 2022

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen.]

B. Ingekomen brieven van derden ten behoeve van PS-vergadering van 22 februari 2023

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen.]

6. Notulen voorgaande Statenvergadering 14 december 2022

[Ongewijzigd vastgesteld.]

7. Sluiting

De VICEVOORZITTER: Formeel ben ik nu aan het eind van deze vergadering gekomen. Met een klein, heel klein woordje namens uw plaatsvervangend voorzitter dat ik het een voorrecht heb gevonden dat acht jaar te hebben mogen zijn. Dat doe ik namens u allen en ik kijk met heel veel plezier terug, ook al heb ik niet altijd met instemming geluisterd. Ik dank u allen hartelijk, ook voor uw inzet vandaag. Voor degenen die niet terugkomen, wens ik dat zij lid worden van de Vereniging van Oud-Statenleden. En degenen die terugkomen, wens ik heel veel succes.

En hiermee sluit ik de vergadering forméel...

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Voorzitter!

De VICEVOORZITTER: U moet gewoon uw plaats even kennen. Ik bedoel, ik heb de orde heel goed in handen. Want in de tekst staat dan 'sluiting'. Bij dezen is de vergadering formeel gesloten.

Dan zeg ik nu dat we aan het einde van deze Statenvergadering gekomen zijn en dan is het dus tijd voor de juryvoorzitter voor het uitreiken van de Triple-V Trofee. Het woord is aan de heer De Wit, die als geen ander in ons gezelschap geschikt is om arbiter te zijn.

De heer DE WIT (voorzitter jury Triple-V Trofee): Ja voorzitter, dank. Het is bijzonder om hier te staan, tijdens de laatste formele, inhoudelijke vergadering van deze Statenperiode. Ik zie meneer Miesen 'dit' al doen, maar goed, de vogel staat hier. Dus ik ga gewoon nog even door. Dat geldt natuurlijk ook voor u, voorzitter, dank.

Ja, de Triple-V Trofee. Die was de afgelopen twee maanden bij mij. De Triple-V Trofee is onder andere met mij mee geweest naar Denemarken en naar Engeland. Ik wilde hier een presentatie geven op het scherm. Maar goed, de laatste keer dat dat gebeurde, leverde dat wat commotie op. Dus dat laat ik achterwege. Maar voor de mensen die de foto willen zien, zal ik die nog wel even delen in de groepsapp.

We gingen ook nog even op bezoek bij de ijsvogel. Want hij is ooit in het bezit geweest van de Partij voor het Noorden. We zijn nog bij een meeuw langs geweest. Wat ik van Triple-V de afgelopen twee maanden heb geleerd, is dat je af en toe dingen van bovenaf moet bekijken. Als je dan bovenaf kijkt, dan zie je dat ondanks dat de mensen in deze zaal regelmatig intens met elkaar van mening kunnen verschillen, ze één ding gemeen hebben. Dat is dat ze hun tijd en energie willen inzetten ten behoeve van hun provinciegenoten. En daar mogen we, ook in campagnetijd, best wel heel trots op zijn.

Vandaag heb ik goed opgelet. Bij het eerste debat kleurde de eerste A4 van mijn laptop rood. De PvdA zou er bij de verkiezingsuitslag van opspringen waarschijnlijk. Dus bij dat eerste debat zijn er ook meteen ontzettend veel mensen afgevallen voor deze mooie prijs – helaas.

Er is me ook nog een aantal andere dingen opgevallen – en ik denk wel meer mensen. Zo vragen mensen zich denk ik af wat voor filmpje de heer Hensen aan het kijken was. We weten nu dat meneer Zwart houdt van nattevingerwerk, maar 'niet hier'. Dat er vandaag voor het eerst gevloekt werd in het vak van GS, maar niet door GS. Dat een van onze ondersteuners een Hagenees is: *'Gewaun je ègâh gebruikâh!'* Dat meneer Van Kesteren als enige vandaag wél zijn stappen heeft gemaakt. En dat mevrouw Lesman vandaag aanwezig was als wolf en niet als wolf in schaapskleren – aldus mevrouw Lesman zelf. Meneer Bennema vroeg zich af hoe het huwelijk zou zijn. Meneer Pestman gaf aan, niet zo'n goede ervaringen te hebben met het huwelijk. En de mooiste komt nu toch wel: de romanticus onder ons. De vrouw van meneer Van Kesteren zou trots op hem zijn.

Dan ga ik nu toch naar het inhoudelijke gedeelte – want daar gaat het natuurlijk om. Eerst een eervolle vermelding voor meneer Frenay. Met een prachtig persoonlijk verhaal en een paar mooie anekdotes. Ik zal er eentje noemen om het kort te houden: *'Stukken zijn slechts instrumenten tussen het bestuur en de volksvertegenwoordiging. Nog belangrijker is het proces waarin ze functioneren.'* Dat vond ik een heel mooie uitspraak. Maar u hebt helaas niet gewonnen.

Dan heb ik een top drie. De eerste persoon maakte één foutje. Die heeft het wel goed gedaan, ontzettend goed gedaan, maar dat komt ook omdat hij een bak aan ervaring gedaan. Hij heeft het fantastisch gedaan de afgelopen jaren als het gaat over spreken via de voorzitter. Dan heb ik het over meneer Bakker. Helaas geen winnaar, maar dus wel een eervolle vermelding.

De tweede persoon die ik ga noemen, is op de tweede plek geëindigd. Zij reageerde heel goed op interrupties: 'Voorzitter, daarin verschilt de Partij voor de Dieren met...', 'Dank u wel voorzitter.' 'Voorzitter, de PVV geeft aan dat...' Enkele voorbeelden van hoe hij dat goed deed. Ik heb het over meneer Schmaal.

Maar de persoon die gewonnen heeft, is vandaag eigenlijk helemaal niet zo veel aan het woord geweest. Het was wel iemand die consequent sprak via de voorzitter en af en toe zelfs aan het begin én aan het einde van de zin zei: 'Voorzitter!'. Iemand die niet alleen goed sprak via de voorzitter, maar ook liet zien dat hij niet alleen Statenlid is, maar ook mens. En ik vond het juist knap dat toen hij geëmotioneerd was, hij zelfs toen in staat was om via de voorzitter te praten. De plek waar hij vandaan komt, is een plek waar we ervan houden om mensen op te vangen en dat met heel veel liefde te doen. En daarom gaat de Triple-V Trofee deze keer naar meneer Joling. [Reikt de Triple-V Trofee uit aan de heer Joling.]

De VICEVOORZITTER: En nu is het echt voorbij. Wel thuis en heel weer terug de volgende keer!

AMENDEMENTEN

AGENDAPUNT 3.D

Amendement 34 “Aanbevelingen NRK en hieraan verbonden verzoeken aan GS’ (ingediend door de fractie van de SP)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 22 februari 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij de voordracht horende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat die opgenomen afspraak onder 1. komt te luiden als volgt:

- I. De aanbevelingen uit het rapport ‘Kennis maakt kracht’ van de Noordelijke Rekenkamer over te nemen, te weten:

Aanbeveling 1. Verhogen kwaliteit Statenstukken

Met dien verstande dat Provinciale Staten aan het College van GS vraagt om bij het laatste onderdeel (1A, derde opsommingstek) het overzicht te beperken tot: recente of geplande besluitvorming over hetzelfde onderwerp in andere overheidsorganen, voor zover relevant voor provinciale besluitvorming.

Met dien verstande dat het College wordt opgedragen:

- met ingang van de nieuwe Statenperiode (maart 2023) brieven en voordrachten in ieder geval op te nemen c.q. te vermelden:
 - de drie onderdelen zoals opgenomen in aanbeveling 1A van de Noordelijke Rekenkamer in het rapport ‘Kennis maakt kracht’;
 - een digitale link naar eerdere Statenstukken (brieven en/of voordrachten) of communicatiemomenten met Provinciale Staten;
 - welke ruimte Provinciale Staten heeft voor alternatieve keuzes c.q. scenario’s binnen het voorgestelde beleidskader.
- startnotities en kadernota’s te laten voldoen aan de kwaliteitsnormen in de notitie ‘Beter kaders stellen en controleren’ d.d. 28 juni 2021.

Aanbeveling 2. Verbetering informatie over effectiviteit

Met dien verstande dat het College wordt opgedragen:

- bij nieuw te vormen beleid als vast onderdeel in (kaderstellende) beleidsnota’s helder en in een herkenbare lay-out antwoord te geven op de drie W-vragen: 1) wat willen we bereiken? (maatschappelijk effect); 2) wat gaan we ervoor doen? (prestaties); 3) wat mag het kosten? (budget);
- daarbij ook aan te geven hoe het (voorgenomen) beleid meetbaar wordt gemaakt, kwalitatief en/of kwantitatief, in van elkaar te onderscheiden prestatie- en effectindicatoren;
- waar dit niet mogelijk is, aan te geven hoe dan anderszins over de prestaties en effecten zal worden gerapporteerd;
- de drie W-vragen – en de antwoorden erop – ook terug te laten komen in de p&c-documenten.

Aanbeveling 3. Breid themadossiers uit

Met dien verstande dat het College wordt opgedragen:

- voor aanvang van de nieuwe Statenperiode (maart 2023) de bestaande (thema)dossiers op de provinciale website over het gasdossier, stikstof/NPLG, klimaat, natuur, Omgevingsvisie en water te actualiseren en daarnaast themadossiers te vormen voor de huidige (grote) infraprojecten en het openbaar vervoer. Dat betekent dat deze themadossiers zijn voorzien van relevantie informatie die voor de beeld- en besluitvorming van Provinciale Staten van belang is en ten minste een overzicht bevatten van relevante besluitvorming door en communicatie met Provinciale Staten uit het verleden over het betreffende thema, inclusief de behandeling van relevante Rekenkamer-rapporten, een netwerkkaart (omgevingsanalyse) en, indien aan de orde, met vermelding van de aanwezigheid van geheime stukken die ter inzage liggen voor Statenleden, waarbij alle openbare documenten ofwel in het themadossier zelf, ofwel via een slimme koppeling met iBabs rechtstreeks zijn te raadplegen.

- met ingang van de nieuwe Statenperiode (maart 2023) bij de start van nieuwe grote projecten of majeure opgaven een themadossier in te richten voor het betreffende project dat c.q. de betreffende opgave die qua opbouw en inhoud overeenkomst met de geactualiseerde (thema)dossiers – dit in lijn met de brief van het College van 25 oktober 2022, nr. 2022–104132 betreffende informatievoorziening over grote en majeure opgaven.

Aanbeveling 4. Verbetering kennisbank

Met dien verstande dat het College wordt opgedragen:

- uiterlijk in december 2023 een plan voor te leggen aan Provinciale Staten over hoe en per wanneer de zoekfunctie van de provinciale website verbeterd kan worden en de website kan fungeren als een brede, laagdrempelige kennisbank met een adequate zoekfunctie voor zowel Statenleden als inwoners van de provincie Groningen, inclusief slimme koppelingen naar kennisbanken van andere provincies en relevante (project)organisaties, zoals de bibliotheek, op de website van de projectorganisatie Aanpak Ring Zuid;
- Provinciale Staten te betrekken bij deze planvorming en tussentijds te overleggen met Provinciale Staten, alvorens een definitief plan aan Provinciale Staten wordt voorgelegd ter besluitvorming.

Aanbeveling 6. Bewerking doorwerking aanbevelingen

Met dien verstande dat het College wordt opgedragen:

- de Noordelijke Rekenkamer één keer per jaar te voorzien van een overzicht van de door Provinciale Staten overgenomen aanbeveling van de NRK, met daarbij informatie over de getroffen maatregelen en wat deze hebben opgeleverd, met het verzoek aan de Noordelijke Rekenkamer om een zienswijze uit te brengen op de uitvoering en Provinciale Staten hierover te informeren.

- II. Gedeputeerde Staten op te dragen, de aanbevelingen op te nemen in het monitoringsysteem.

Toelichting:

Aanbeveling 5 van de Noordelijke Rekenkamer is ingevuld door de op 9 november 2022 aangenomen motie met nummer 445 'Verhoging budget voor fractieondersteuning'.